

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL İLİNDE YAŞAYAN FARKLI MESLEK GRUPLARINA MENSUP
KİŞİLERİN PIERRE BOURDİEU SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EREN ŞENCAN

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Sosyoloji Bilim Dalı

EKİM, 2020

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL İLİNDE YAŞAYAN FARKLI MESLEK GRUPLARINA MENSUP
KİŞİLERİN PIERRE BOURDİEU SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eren ŞENCAN
(Y1712.360004)

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Sosyoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Burcu GÜDÜCÜ

EKİM, 2020

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İstanbul İlinde Yaşayan Farklı Meslek Gruplarına Mensup Kişilerin Pierre Bourdieu Sosyolojisi Bağlamında İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.
(20/10/2020)

Eren ŞENCAN

ÖNSÖZ

Sosyoloji bilimi ile birlikte sosyologların ilgi odağında olan sınıf kavramı günümüz Yeni Dünya Düzeni ile birlikte başkaca alanlarda şekil değiştirerek kendini göstermektedir. Bu düzen ile birlikte iş bölümlerinin farklılaşması yeni grupların, yeni sosyal sınıfların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu sosyal sınıfların ortaya çıkması; toplumda eşitsizliklerin anlamlandırılması, eşitsizlikleri yaratan olguların kaynaklarını yeniden tanımlayarak ortaya koyulması gerekmektedir. Bu çalışma ile birlikte toplumsal gruplar arasında ortaya çıkacak eşitsizliklerin dinamiklerini gösterenlere bir nebze de olsa katkı sağlamak düşüncesinden yola çıkarak İstanbul’da yaşayan farklı meslek gruplarına bir izleni sunmayı amaçlamıştır.

Birinci bölümde Pierre Bourdieu sosyolojisinin ortaya çıkışı, temel kavramları ile ilgili literatür taramasına yer verilmiştir. İkinci bölümde, sosyal sınıf olarak meslek faktörü ilişkisel sosyoloji ile birlikte klasik sosyologların ışığında ele alınmıştır. Üçüncü bölümde; araştırmanın yöntemi, verilerin toplanması, araştırmanın kısıtları anlatılmıştır. Dördüncü bölümde ise habitus, sermaye ve alan ile birlikte katılımcıların tüketim davranışları, kültürel pratikleri, yaşam tarzları ve hayata dair görüşlerinden bahsedilmiştir. Beşinci ve son bölümde ise dördüncü bölümde yer alan bulgular üzerinden tartışma yürütülmekte ve araştırmadan çıkan sonuçlar anlatılmaktadır.

Her zaman iyi günümde ve kötü günümde yanımda olan arkadaşım, ablam Güler DOKBAY’a minnettarım. Çocukluğumdan bu yana fikirleri ve hayata bakış açısıyla beni aydınlatan Hasan ŞENCAN’a sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim. Araştırma sürecimde beni kısıtlamadan, fikirlerimi önemseyen, sabırla yanımda olan yol göstericim, tez danışmanım Sayın Dr. Öğretim Üyesi Burcu GÜDÜCÜ’ ye sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Annem, Mensur ŞENCAN için...

İSTANBUL İLİNDE YAŞAYAN FARKLI MESLEK GRUPLARINA MENSUP KİŞİLERİN PIERRE BOURDİEU SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

ÖZET

Toplumsal sorunları ele alıp somut hale getirmek için ilk yapılması gereken çalışma, toplumsal dinamikleri iyi analiz etmektir. Ekonomik anlamda güçlü olan bireyler toplum içerisinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olmaktadır ve bu ayrıcalıklı konumları sayesinde ailesel bağlar ile gelecek kuşaklara avantajlı bir yaşam hazırlamaktadır. Bu da toplumsal alanda insanlar arasında eşitsiz bir yaşam oluşturmaktadır. Sosyal bilimciler bu döngü üzerinden çeşitli düşünceler ve kavramlar ortaya koymuştur. Bu çeşitli düşünce ve kavramlar ışığında günümüz liberal ekonomik düzeninde, yeni yeni meslek dallarının ortaya çıkması ve bu çalışmaya kaynaklık edecek meslek gruplarının birbirleri arasında ve kendi içerisinde değişen; farklı hayat tarzlarının, bireyin statüsü ile ilişkilendirilmesi Pierre Bourdieu sosyolojisi ile ele alınacaktır.

Problem alanı, İstanbul ilinde yaşayan farklı meslek gruplarına dâhil bireylerin habitus, sermaye ve alanları belirlenerek meslek grupları arasında oluşacak farklı tüketim eğilimleri, beğenileri, sosyal ve kültürel hayatlarının farklılaşp farklılaşmadığı sistematik bir şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmada habitus, sermaye ve alan durumlarını anlamak için meslek grupları içerisinde olan bireylere çeşitli sorular sormak suretiyle ve alınan cevaplara göre, buldukları statünün yaşam tarzlarına etkisinin olup olmayacağı gözlemlenecektir. Araştırma, etnografik araştırma yöntemi ile çalışılmıştır. Etnografi çalışmaları ortak kültüre sahip bir grubun değerlerinin, davranışlarının, inançlarının ve dilinin paylaşılan ve öğrenilen modellerini tanımladığı ve yorumladığı nitel desen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın sonucunda; farklı meslek gruplarına sahip bireylerin habitusu, sermayesi ve alanları tespit edilerek, tespit edilen bu durumlar ışığında sosyoekonomik statülerini kazanmada eşit şartlarda hayata başlayıp başlamadığı ve

buldukları meslek grupları ile tüketim, beğeni, sosyal ve kültürel hayatları ile olumlu ilişki oluşup oluşmadığı fikri sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Meslek, Habitus, Sermaye, Alan

**EXAMINATION OF PEOPLE FROM DIFFERENT OCCUPATIONAL
GROUPS LIVING IN THE CITY OF ISTANBUL WITHIN THE SCOPE OF
PIERRE BOURDIEU SOCIOLOGY**

ABSTRACT

The first study to be done, in order to handle social problems and make them concrete is to analyze the social dynamics well. Individuals who are economically strong have a privileged position in the society. Due to this privileged location, it provides an advantageous life for future generations with familial ties. Thus, it creates an unequal life among people in the social sphere. Social scientists have put forward various ideas and concepts over this cycle. In the light of these various thoughts and concepts, in today's liberal economic order, the emergence of new professions and the profession groups that have been the source of this study are changing among each other and among themselves, however ; the association of different lifestyles with the status of the individual will be discussed with the sociology of Pierre Bourdieu.

This study and the problem area; the individuals from different occupational groups living in Istanbul province; by determining the habitus, capital and areas; It aims to systematically reveal whether the different consumption trends, tastes, social and cultural lives that will occur among professional groups differ. In the study; to understand the habitus, capital and field situations; By asking various questions to individuals in professional groups, in line with the answers received; It will be observed whether their status will have an impact on their lifestyle. The research has been studied with the ethnographic research method. Ethnographic studies emerge as a qualitative pattern in which the shared and learned models of the values, behaviors, beliefs and language of a group with a common culture are defined and interpreted.

As a result of the study; by determining the habitus, capital and fields of individuals with different professions; In the light of these detected situations; will present the idea of whether they start life under equal conditions in gaining their socioeconomic status and whether a positive relationship has been formed with their occupational

groups and their consumption; taste, social and cultural lives.

Keywords: Profession, Habitus, Capital, Field

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	I
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
TABLolar LİSTESİ.....	XV
I. KAVRAMSAL VE KURAMSAL BAKIŞ	1
A. Pierre Bourdieu Sosyolojisi Nedir?	1
B. Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Döalist Düşüneye Karşı Monist Düşüneye. 5	5
C. Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisine Marksizm Etkisi	9
D. Habitus Kavramı.....	10
E. Sermaye Kavramı	18
1. Kültürel Sermaye	20
2. Sosyal Sermaye.....	22
3. Simgesel Sermaye.....	24
F. Sermaye Türlerinin Dönüşebilirliğinin Yorumlanması.....	26
G. Alan Kavramı	27
II. BİR SOSYAL SINIF BELİRLEYİCİSİ OLARAK MESLEK	
FAKTÖRÜ.....	35
A. Sosyal Yapı temelinde Meslek Olgusu.....	35
B. Rol ve Statü	38
C. Sosyal Tabakalaşma ve Sosyal Sınıf Kriterlerine Genel Bakış.....	39
1. Sosyal Tabakalaşma.....	39
2. Kölelik	41
3. Kast	42
4. Zümreler.....	43
5. Sosyal Sınıf.....	44
D. Marks'ın Sınıf Görüşü	46
E. Max Weber'in Sınıf Görüşü	51
F. Pierre Bourdieu'nun Sınıf Görüşü.....	56
G. Sınıfların Oluşmasında Etken Olan Toplumsal Hareketlilik.....	64

H. Toplumsal Hareketliliği Etkileyen Faktörler	67
III. GEREÇ VE YÖNTEM	71
A. Görüşme Formunu Oluşturma	72
B. Görüşme Formu Hazırlık Yöntemi	73
C. Görüşme Formunun Genel Yapısı	75
D. Görüşme Formu Uygulanacak Grubunun Seçilmesi	76
E. Görüşme Formunu Uygulama Yöntemi	77
F. Çalışmanın Sınırlılıkları	77
IV. ARAŞTIRMADAN ÇIKAN BULGULAR; HABİTUS, SERMAYE VE ALAN KAVRAMLARI İLE ÇÖZÜMLENMESİ.....	79
A. Araştırmaya Katılanların Genel Bilgilendirmesi	79
B. Katılımcıların Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi	81
C. Katılımcıların Aile Durumlarının Değerlendirilmesi	84
D. Katılımcıların Tüketim Alışkanlıkları Üzerine Bulgular.....	89
E. Katılımcıların Dışarıda Yemek Yeme İçme Tercihlerinin Değerlendirilmesi.....	91
F. Katılımcıların Market Harcamalarının Değerlendirilmesi	93
G. Katılımcıların Özel Harcamalarının Değerlendirilmesi	94
H. Katılımcıların Kıyafet Harcamalarının Değerlendirilmesi	96
İ. Katılımcıların Öncelikli Harcamalarının Değerlendirilmesi	99
J. Katılımcıların Boş Zaman Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi	101
K. Katılımcıların Sanatsal ve Kültürel Tercihlerinin Değerlendirilmesi.....	104
1. Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Bakış Açılarının Değerlendirilmesi.....	104
2. Katılımcıların Kültürel Haberleri Takip Etme Durumlarının Değerlendirilmesi.....	107
3. Katılımcıların Gazete ve Dergi Takibi Durumlarının Değerlendirilmesi.....	108
4. Katılımcıların Kitap Okuma Durumlarının Değerlendirilmesi.....	109
5. Katılımcıların Kültürel Etkinliklere Katılım Durumlarının Değerlendirilmesi.....	113
6. Sanatsal ve Kültürel Etkinliklere Katılımda Meslek Etkisinin Değerlendirilmesi.....	117
L. Katılımcıların Meslek Tercihlerindeki Önemli Faktörlerin Değerlendirilmesi.....	119
1. Katılımcıların Mesleklerini Tercih Etmelerine Sebep Olan Durumlarının Değerlendirilmesi.....	119
2. Katılımcıların Mesleklerine Sermaye Olarak Bakış Açılarının Değerlendirilmesi.....	124
3. Katılımcıların Mesleğe Girerkenki Süreçlerinde Eşitlik/Eşitsizlik Durumlarının Değerlendirilmesi	127
4. İstanbul'da Meslek Gruplarının Avantajları ve Dezavantajlarının Değerlendirilmesi.....	130

M. Katılımcıların Hayata Bakış Açıları, Siyasi Düşünceleri ve Dini Yaklaşımları.....	132
1. Katılımcıların Toplum İçinde Var Olma Yollarının Değerlendirilmesi	132
2. Katılımcıların Sınıf Algısı Üzerine Değerlendirmeler.....	136
3. Katılımcıların Politik Eğilimlerinin Ailesel ve Çevresel Faktörlerinin Değerlendirilmesi.....	139
4. Katılımcıların Toplumsal Olaylara Bakış Açılarının Değerlendirilmesi	144
5. Katılımcıların Dini Eğilimlerinin Değerlendirilmesi.....	147
V. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	151
VI. KAYNAKÇA	165
VII. EKLER.....	173
ÖZGEÇMİŞ.....	182

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1 Varoluş Koşulları ile Habitus ve Yaşam Stili.....	15
Şekil 2 Habitus Yapısı (Palabıyık, 2011, s. 129)	17
Şekil 3 Sosyal Sahanın Grafikselsel Gösterimi	32
Şekil 4 Komünist Manifesto'da (1971) yer alan sınıf teorisinden esinlenilmiştir	48
Şekil 5 Weber'in sosyal tabakalaşma sisteminden esinlenilmiştir. (Kongar, 1995, s. 99-100).....	52
Şekil 6 Araştırma Soruları ve Araştırma Tasarımı Arasındaki İlişki Ağı.....	73

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1 Katılımcı Genel Profili	80
Tablo 2 Aile Geçmişi	86
Tablo 3 Katılımcıların Aylık Geliri.....	90
Tablo 4 Katılımcıların Yaptığı Sporlar	103
Tablo 5 Katılımcıların Aile Meslekleri	120

“Aptallara göre insanlar ırk, cinsiyet, milliyet, yaş, statü renk, din ve dil başta olmak üzere sekizden fazla kategoriye ayrılırlar. Halbuki olay bu kadar komplike değildir. İnsanlar sadece ikiye ayrılır: iyi insanlar ve kötü insanlar.”

Albert Einstein

I. KAVRAMSAL VE KURAMSAL BAKIŞ

A. Pierre Bourdieu Sosyolojisi Nedir?

Sosyoloji bilimi yeni bir bilim dalı olmasıyla bilinen, bir bilim dalıdır. Günümüze kadar birçok bilim adamının, birçok düşünce akımının ve toplumsal olayların etkisinde kalmış bir bilim dalı olmuştur. Bilim olarak geçirdiği bu sürede zıt görüşler ortaya koymasının yanı sıra bazı toplumsal araştırmalarda; toplumun yapısını, bireyin kendi davranışlarını şekillendirdiğini ele almıştır. Bir diğer fikir yapısı olarak da bireyin davranışlarının, toplumsal yapıyı belirlediğini kabul edip çalışmalarını bu fikre uygun devam ettirmiştir. Sosyoloji bilimi, tarihsel sürecinde, toplumsal yapı-birey ikililiği gibi ikililikleri ilgi odağına oturtmuştur. Bu ikililiklere karşı çıkan birçok düşünür bilim sahnesinde ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de Pierre Bourdieu olmuştur.

Pierre Bourdieu, 1930 yılında Fransa'nın Béarn' köyünde, köylü sınıfına mensup olan bir babanın ve toprak sahibi bir aileden gelen bir annenin tek çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Bourdieu, liseyi Pau kentinde tamamladıktan sonra Paris'teki Louis-le-Grand Lisesi'nde khağne (Fransız eğitim sisteminde lise mezuniyeti sonrasında alınan iki yıllık eğitimin felsefe ağırlıklı olan adı) eğitimi gördü. Bourdieu, 1951'de École Normale Supérieure'e girdi. 1954'te felsefe öğretmenliğini kazandı. Felsefe üzerine çalışmalar yapmaya başlayan Bourdieu, bilgi felsefesi ve bilim tarihi üzerine ilgisini arttırmış ve kendisini, hâkim olan bilimsel akımların karşısında tanımlamıştır. Yakın zamanın sosyologu, kısa süre içerisinde

bilim dünyasında yer almaya başlamıştır. Bourdieu'nün felsefe alanındaki çalışmalarının yanında yetiştiği ortam ve Marks'a olan hayranlığından dolayı sosyal bilimler alanına doğru yön çevirmeye başlamıştır. 1955 ile 1960 yılları arasında zorunlu askerlik görevi gereği Cezayir'de bulundu. Cezayir'de Fransa'nın sömürgeci tavrına ilişkin hem etnografik hem de istatistiksel çalışmaları kapsayan ve aynı zamanda Claude Lévi-Strauss'un (Fransız antropolog, etnolog ve yapısalcı antropolojinin en önemli ismi) yapısalcılığını da içeren bilginin deneyimle gerçekleşeceği çalışmalar gerçekleştirmiştir. (Anne Jourdain ve Sidoine Naulin, 2016, s. 7-10)

Askerlik için Cezayir'e giden Bourdieu, Cezayir Üniversitesi'nde 1958-1961 yılları arasında bilimsel çalışmalar yürüttü. Cezayir toplumunu gözlemleye başlayan Bourdieu, 1958 yılında çıkan ilk kitabı "Cezayir'in Sosyolojisi'ni" burada yayınlamıştır. Bu kitabında toplumsal alanda durum tespitleri yaptığı, ayrıntılı olarak Cezayir'in Kabil köylüleri üzerinde çalıştığı görülmüştür. Yerli halkın emperyalist politikalarla kültürel alanında nasıl dönüşümlere uğradığını gözlemleyen Bourdieu, Cezayir'de yaşamasının sonucu olarak felsefe alanından, sosyoloji alanına kaymasına neden olmuştur. (Pierre Bourdieu, 1958)

Bourdieu, 1960'lı yılların başlarında Cezayir'den Ecole des Hautes Etudes en Social Sciences'de Araştırma Müdürlüğü'nün yanı sıra yeni kurulan Avrupa Sosyoloji Merkezi'nin direktörlüğünü yapacağı Paris'e döndü. 1970'li yıllardan sonra yapısalcı objektivizm ve inşacı sübjektivizm arasındaki zıt kavramları ortaya koyarken, kendi modelini geliştirdiği dönemde, ritüel, akrabalık ve toplumsal değişimle ilgili etnolojik çalışmalar gibi çeşitli ampirik çalışmalara yoğunlaşmıştır. Bu araştırmaların sonuçlarında "Bir Pratik Teori İçin Taslak(1972/1977) ve Cezayir 1960 (1976/1977)" adlı çalışmalarının içinde yer aldı.

Bu alanların onun ilgi alanında olmasının nedeni, Batı'nın savaş sonrası oluşan zengin toplumlarda, "kültürel sermaye"nin etkisi ve burjuva kültürünü tanımanın eşitsiz kültürel sermaye dağılımının bireysel yeteneğe dayalı gibi gözüküp liyakat görünümüyle toplumsal hiyerarşiyi korumaya yardımcı olduğunu düşünmesiydi. Bourdieu bu düşüncesini Mirasçılar (Bourdieu ve Passeron, 1964/1979) ve Eğitim,

Kültür ve Toplumda Yeniden-Üretim (Bourdieu ve Passeron,1970/1977) adlı iki kitapta kanıtladı. (Waquant, 2014, s. 54-55) Pierre Bourdieu 1975 yılında Actes de la recherche en sciences sociales isimli akademik dergiyi kurmuştur. Ölümüne kadar bu dergiyi yönetmiştir. Bu dergi, kendi çalışmalarını ve öğrencilerinin çalışmalarını tüm dünyaya gösterme olanağı sunmuştur. (Anne Jourdain ve Sidoine Naulin, 2016, s. 11)

Pierre Bourdieu sosyolojisini açıklamaya çalıştığımız bu bölümde, klasik sosyologların aksine farklı ilişkisel çözümlmeleri ele alan ve kendine özgü ampirik çalışmalara ağırlık verdiği, toplumsal olguları sosyolojik açıdan çeşitli bakış açılarıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Sosyal bilimler alanında belirgin olarak;1970'ler Fransız toplumunun toplumsal alanı ile sınıfsal ilişkiler ve kültürel beğeni arasındaki bağlantıya ağırlık vermeye çalışmıştır.1979 yılında yayınlanan ve temel eserlerinden biri olan “*Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*” eserinde kendine özgü kavramsal üçlüsü olan iki kavramını habitus ve sermaye kavramlarını açıklamaya girişmiştir. (Oxford Bibliographies, Pierre Bourdieu) Uluslararası Sosyoloji Derneği Bourdieu'nün bu temel çalışmasını 20. yüzyılın en iyi on sosyoloji çalışmasından birisi olarak seçmiştir. “Beğeni” kavramını ele almak için “habitus” kavramının etkisinin ne olduğunu anlatan Bourdieu, hoşumuza giden bir şeyin sosyal olgular tarafından belirlenmediğini iddia eden Kantçı estetiği eleştirmiştir. Bourdieu, bu düşüncenin aksine pahalı otomobillere olan ilgimiz, kıyafetlerimizin her sene nasıl olması için konuşan modacılar, lüks mallara olan ilginin ve kültürel etkinliklere katılımımız, gibi bireysel tercihlerin, bireysel habituslarca belirlendiğini savunmuştur. Eserde örneklere uygulanan soru formları ile oluşturulan ampirik araştırmalar, Bourdieu'unun sosyolojisi hakkında genel çerçeveyi oluşturmaktadır. Eserde, Bourdieu'nün eleştirel teori ve ampirik çalışma karşıtlığını kırmaya çalıştığı, verilerden mahrum bir kuramsal soyutlama ve kuramsız bir nicel çalışmanın mümkün olamayacağını dile getirirken de, toplumsal alanda yapılan çalışmaların içine dalmadan çalışmanın anlaşılamayacağını söylemektedir. (Johnson, 2002)

Sanat alanıyla da ilgilenen Bourdieu, 1992'de “Sanatın Kuralları” nı yazmıştır. Bu kitabında, sanatsal alanın nasıl oluştuğu ve nasıl bir misyon üstlendiği konusunda

tarihsel bir inceleme yapar. Sosyal alanlar sosyolojisini temsil edecek bu eseri bilim dünyasına kazandırmıştır. 1993 yılında “Dünyanın Sefaleti” adlı kolektif eserin editörlüğünü yapmıştır. Toplumsal acılara maruz kalan bireylerin yaşamlarından kesitler sunan bu çalışma, Bourdieu’yü toplumsal sefalet içindeki kimselerin sözcüsü konumuna getirmiştir. Bu eseri kısa sürede kolay okunmasından dolayı çok satanlar listesine adını yazdırmıştır. 1996’da “Televizyon Üzerine” adlı polemik kitabını Raisons d’agir yayım evinden çıkarmıştır. 1995 baharındaki toplumsal hareketlere destek vermiştir. 1995 yılının sonuna yaklaşılırken, Fransa’da başlayan ve ülke genelinde toplu gösteriler ve grevlerle emekçi kesimin Fransa Hükümetini zor durumda bıraktığı olaylarda bu sefer, Pierre Bourdieu’yü farklı bir kimlik ve yeni bir heyecan içerisinde buluyoruz. 1968 baharında mesafeli duruşu ve eleştirel tavrının yerine bu kez bu toplumsal harekete destek veriyor, sendikalarda konuşmalar yapıyor, Lyon Garında grev yapan emekçilere destek vererek, tüm ezilenlerin “liberalizm ya da barbarlık” egemenliğini reddedilmesi gerektiğini anlatıyordu. Bu 1995 olaylardaki tutumu ve çabası sosyologumuzu bir halk temsilcisi konumuna sokuyordu. Alain Touraine, Pierre Bourdieu’nün Lyon Garında ki performansından dolayı ona “halk sosyologu” olarak nitelendiriyordu. Pierre Bourdieu kendi siyasi düşünce ve tutumlarının bir derlemesini ise “Karşı Ateşler” (1 ve 2) adlı eserinde ortaya koymuştur. Pierre Bourdieu 23 Ocak 2002’de vefat etmiş ve geride muazzam bir eser bırakmıştır. (Libération (25.01.02)gazetesine göre 343 yayın). En çok satan kitapları “Televizyon Üzerine” ve “Dünyanın Sefaleti” olmuştur. Ölmeden önce “alan teorisi” üzerinde çalışmalarına devam ediyordu. (Anne Jourdan ve Sidoine Naulin, 2016, s. 7-13)

Pierre Bourdieu okunduğunda anlaşılması zor olan profesyonel anlamda teknik kelimeler ışığında kaleme alınmış otuzdan fazla eser ve yaklaşık dört yüz makalede gün yüzüne çıkardığı düşünceleri ilk okunduğunda, anlaşılması zor olsa da ne dediğini anlamaya çalıştığımızda ifadelerin yalın olduğu görünür. Ancak bu şekilde teknik ifadelerle anlatılan ampirik konunun altında, Pierre Bourdieu’nün makale ve kitaplarında anlattığı düşünce biçimine kazandırdığı tutarlılık ve devamlılığı olan düşüncelere, sınırlı sayıda teorik ilke kavramsal araç ve bilimsel ve siyasal niyet yatar. Pierre Bourdieu’nün sosyolojisinde, ilk önce miras kalan kategoriler, kabul gören düşünce biçimleri ve kültür ve rasyonalite adına teknokratlar ve

entelektüellerin kullandıkları incelikli yönetim biçimleri eleştirilir. Daha sonra, yerleşik güç ve ayrıcalıklı kalıpları olan ve onları destekleyen politikalar eleştirilir. Bu çifte eleştirinin temel direği toplumsal düzenin ve mevcut hiyerarşileri, gönüllü değilse de, pratik kabule zorlayarak keyfiliklerini maskeleyen ve kendini sürekli kılma biçimlerini açıklama girişimidir. (Waquant, 2014, s. 56)

B. Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Düalist Düşünceye Karşı Monist Düşünce

Pierre Bourdieu'nün belirgin özelliklerinden birisi de karşıt gibi görünen çoğu kavram ve kuramları bir araya getirmek için uğraşmasıdır. Sosyologlar arasında tartışma konusu olan inşacılık ve yapısalcılığı bir araya getiren Bourdieu, her kavram ve kuramın araştırılan durumlara ve olaylara göre farklılaşabileceğini her durumu kendi içerisinde değerlendirilmesi gerektiği, bundan dolayı hiçbir kavram ve kuramın göz ardı edilemeyeceğini aynı zamanda ise bu kavram ve kuramların genel geçer bir kurala bağlanmaması gerektiğini söylemiştir. Bourdieu'ya göre, incelenen durumun veya olayın o gün koşullarıyla ele alınması nesnel bilgiye ulaşmada veri olamayacağı, olayın tüm yönleriyle incelenmesi ve geri planda duran durumlara bakılarak ortaya konulması gerektiğini vurgular. Teorik olarak ele alınacak konular ve geri planda olan alt yapının tek başlarına ortaya koymanın doğru sonuçları elde edemeyeceğimizi öne sürer. Oluşturulan teorinin, pratiğe dökülmeden doğruluğu ispatlanamaz olduğunu ileri sürer. (Bourdieu, 1989 syf. 6-13)

Pierre Bourdieu sosyal bilimlerde (özelinde sosyolojiyi) sıkıntıya sokan ikililiklerden arınmak için öznellikten ve nesnellikten kurtulmak gerektiğini söyler. Bourdieu'ye göre sosyologun asli görevi, pratikte oluşan durumların istatistiksel yapısını kurmak şartıyla, ortak duyuya dayalı gündelik temsillerden epistemolojik bir kopuş başlatmaktır. Bilimsel bilgi nesnelci bir uğrakla başlar çünkü nesnel bilgi, etkileşimin cereyan ettiği ve öznel bilginin üretildiği koşulları tespit eder. (Swartz, 2011, s. 84)Toplum içinde var olan bireylerin davranışları, bireylerin gündelik yaşamlarını devam ettirirken yaptığı davranışlarının bilincine varamadıkları, sosyolog tarafından kurulması gereken söz sahibi yapılar içinde gerçekleşir. Bundan dolayı Pierre Bourdieu bu söz konusu noktada durmaz. Öznel

bilginin sınırlarını kaldırmak için nesnel bilginin olması gerektiğini söylerken, nesnel bilginin sınırlarından da kurtulmak gerektiğini söyler ve ikinci bir epistemolojik bir kopuş önerir. Bu ikinci epistemolojik kopuş iki farklı şekilde ilerler; ilk yol, pratiklerin hem üreten hem de konumlanmış niteliği üzerine eleştirel biçimde düşünmek gerekir. Bourdieu, pratiklerin hem yapılar tarafından belirlendiğini hem de yapıları kurduğunu savunur. Yapıların kendilerinin de, faillerin gündelik pratikleri aracılığıyla toplumsal olarak inşa edildiğini vurgular. Nesnelcilikten kopuşun ikinci adımında, kuramsal pratiklerin özgül niteliği üzerine eleştirel bir düşünüm gereklidir. Sosyal bilimci, kuramsal bilgi ile pratik bilgi arasındaki uçurumu sürekli hatırd tutmasını sağlayacak kuramsal bir dil oluşturulması gerektiğini belirtir. Böylece dikkatini aynı anda araştırmacı ve araştırma nesnesi arasındaki ilişki üzerine yoğunlaştırır ve araştırmada katılımcı nesnellik yöntemini esas alır. Bu anlamda O, sosyal bilim araştırmalarının, nicel verilerin yanında nitel göstergeleri de içermesi ve düşünsel bir bilim pratiği geliştirilmesi gerektiğini savunur. Sosyal bilimler söz konusu olduğunda ilişkiyel yöntemi, bu ilişkiyel ya da yapısalci alternatifin her türlü bilimsel düşüncenin temeli olması gerektiğini savunur; gerçekler böylece ilişkilerle özdeşleşir. (Turğuter, Aralık,2016, s. 15)

Bu açıdan Bourdieu, mikro-makro, özne-nesne, bireycilik-bütüncülük, içsel-dışsal gibi düalist tutumlardan uzaklaşarak, incelenen konunun kendi özelinde bakılıp, karşılaştırılmadan çalışılması gerektiğini söyler. Böylece Bourdieu, ikiliklerden arınarak düşüncelerini ortaya koyan bir toplumbilimci olarak karşımıza çıkar. (İnce, Althusser, Bourdieu ve Touraine'in Özne-Yapı Kavrayışları, Kasım ,2016, s. 5-8)

Pierre Bourdieu'ye göre, özellikle nesnelcilik ile öznelcilik, toplumsal davranışları yanlış ve kangren bir yara olarak kavratıldığını dile getirir. Pierre Bourdieu bu iki kavram arasındaki karşıtlığı aşma arzusunu Seçilmiş Metinlerde şu şekilde dile getirir:

“Etiketleme oyununu seviyor olsaydım, genetik yapısalcilik oluşturmaya çalışıyorum, diyebilirdim: Farklı alanların nesnel yapılarının tahlili, kısmen sosyal yapıların bizatihi kendisinin doğuşunun tahlilinden ayrı düşünülemez. Böylece,

başka metinlerinde “konstrüktivist (İnşacılık) ¹ yapısalcılık” veya “yapısalcı kontrüktivizm” olarak nitelediği “genetik yapısalcılık” sayesinde, nesnel yapıların incelenmesi ile o zamana değin birbirine uyumlu kılmanın mümkün olmadığı tutumlara ait olduğu düşünülen öznel beyanların incelenmesini birbiriyle uyumlu hale getirir.” (Bourdieu P. , Seçilmiş Metinler, 2013, s. 47 ve 189)

L. Wacquant, Bourdieu'nün sosyolojik düşünce yapısını dört başlıkta ele almaktadır.

i. Birincisi, Pierre Bourdieu'nün toplumsal eylem, toplumsal yapıya ve bilgiye olan bakış açısı anti-düalisttir. Bourdieu'ye göre oluşan toplumsal eylem bir bütündür ve bu toplumsal eylemi monist bir yaklaşımla gözlemlemek yöntemsel bir hata sonucu doğurur. Temelinde doğru bulmadığı Nesnelcilik ve öznelcilik düalizminden kurtulmak için geliştirdiği düşüncelerinde Pierre Bourdieu sosyolojisinin temel kavramlarından olan habitus kavramının doğup gelişmesine kaynaklık edecek olan bu düalist düşünce olacaktır.

ii. İkincisi olarak; Bourdieu'nün bilimsel düşünce yapısı ve pratik görüşü gerçek bağlamda sentezlenmiş haldedir. Bu bakımdan tam bir sentetik haldedir. Birbirleriyle alakası olmayan düşünce yapıları olarak adlandırmamız da antagonistik (muhalif, karşıt) diye algılanan kavramsal düşünceleri bir araya getirir. Teori ile pratik bir arada yürüttüğünü söylersek yanlış bir yorumlama yapmayız. Marks (sınıf kavramını ekonomik anlamda ilişkilere dayandırdığı görüşünü göz ardı etmeden) ve Mauss, Weber (kültürel yapının özerkliğini muhafaza ederek) ve Durkheim(kolektif temsilciliğe dair görüşünü dayanarak) Cassirer, Bachelard ve Wittgenstein, dilbilimcilerden Saussure, Chomsky ve Austin, fenomenologlardan Merleau-Ponty ve Schutz gibi bilim adamlarının düşüncelerini Pierre Bourdieu, bir bütün halinde

¹Konstrüktivizm tam olarak bir teori değildir, bir ontolojidir. Yani, dünya, hayat, insan güdülleri ve aktörler üzerine bir seri öngördür. Bu sebeple de Liberalizme veya Realizme değil onların ve İngiliz Ekolünün temelinde yatan Rasyonalizme (Akılcılığa) karşı bir akımdır. Realizme karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkmıştır. (Kaya S. , s. 92-94)

sentezlemiştir ve hem teorik hem de niceliksel verilerden elde ettiği olgular ile kendi düşüncelerini şekillendirmiştir.

iii. *Üçüncüsü* olarak; Bourdieu'nün toplumu Max Weber'inki gibi temelde *acılarla* doludur: Ona göre, toplumsal evren toplumsal varoluşun özünü ve temel direğini oluşturan farklılıklar içinde ve bu farklılıklar aracılığıyla ortaya çıkan sonu gelmeyen ve acımasız bir rekabet alanıdır. Kolektif hayatın onun farklı araştırmalarıyla görünür ve anlaşılır kılmaya çalıştığı her yerde mevcut bir özelliği, durağanlık değil, rekabettir. Düşüncesinin merkezindeki ana metafor “yeniden-üretim” değil, “mücadeledir”.

İv. Dördüncü olarak L. Wacquant, Bourdieu'nün felsefi antropolojisi takdir görme ve tanınma üzerine kurulmuştur. Bourdieu, insan davranışlarının temelinde yatan, toplumda yatan itibar görme arzusu olduğuna inanır. Kişi sadece adı soyadı, bulunduğu yer, hayatını devam ettirebilmek için icra ettiği mesleği, içinde bulunduğu grup ve gruplarda varoluşunun olumlu yanlarından, süreklilik arz edecek durumlardan ve nihai saçmalığından kurtulmayı umut edebilir. Toplumsal varoluş böylece farklılık anlamına gelir ve farklılık ayrıca sonsuz bir ayırım ve hak iddiası, tanıma ve yanlış tanıma, keyfilik ve zorunluluk diyalektiğini başlatan hiyerarşiyi içerir. (Wacquant, 2014, s. 55-58)

Pierre Bourdieu, kültür, toplumsal yapı ve eylem arasındaki ilişkiler gibi önemli bir konuyu ele alan bir simgesel iktidar sosyolojisi ortaya koyar. Çalıştığı konular itibariyle; Cezayir'de yaşayan Kabiliyeler olsun, ister üniversite hocaları olsun, ister öğrenciler, yazarlar veya entelektüel sınıf olsun hepsinin altında yatan ve aradığı temel soru şudur.

“Tabakalaşmış toplumsal hiyerarşi ve tahakküm sistemlerinin, güçlü bir dirençle karşılaşmaksızın ve toplumun mensuplarınca bilincine varılmaksızın, kuşaklar boyunca nasıl idame edip yeniden üretilir?”
(Wacquant, 2014, s. 55-58)

Sorusuna yanıt aramaktadır. Bourdieu'ye göre bu soruya cevap vermek için, kültürel olanakların, süreçlerin ve kurumların, bireyleri ve grupları rekabetçi ve

kendi kendini idame ettiren tahakküm hiyerarşileri içerisinde tutma yollarını incelemek gerekir. Bu iddiası ile aslında söylemek istediği düşüncesi; sanatsal beğenilerden, giyim tarzlarına, yeme-içme alışkanlıklarından dine, bilime, felsefeye ve hatta bizatihi dile kadar bütün kültürel simgelerin ve pratiklerin, çıkarları somutlaştırdığını ve toplumsal ayrımları pekiştirme işlevi gördüğünü söyler. Bu şekilde dile getirilen düşüncenin aslında çerçevesi geniş olan tuvalden bakarsak, kişiler, gruplar ve kurumlar (özellikle eğitim sistemi) arasındaki iktidar ve bu sayılan olgular arasındaki ilişkisel boyuta bakılması gerekir. Pierre Bourdieu'ya göre iktidar analiz yapılırken ayrı bir inceleme olgusu ele alınmaması gerektiğini dile getirir. İktidar bütün toplumsal hayatın temel taşıdır. İktidar sorunsuz bir şekilde işlemesi için de, iktidarın meşrulaştırmasına gerek duyulur. Bu bilgiler ışığında Pierre Bourdieu'nün çalışmalarının odak noktalarını şu olgular oluşturur: kültürel sosyalleşmenin, bireyleri ve grupları rekabetçi statü hiyerarşileri içerisine yerleştirme biçimi, görece özerk çatışma alanlarının, bireyleri ve grupları değerli kaynaklar üzerinde yürütülen bir mücadelede karşı karşıya getirme biçimi, aktörlerin, bu alanlar içerisinde kendi çıkarları için mücadele edip stratejiler geliştirme ve bunu yaparken farkında olmaksızın toplumsal tabakalaşma düzenini yeniden üretme biçimleri oluşturur. Demek ki kültür siyasi içerikten yoksun değildir, o içeriğin bir ifadesidir.(Swartz, 2011, s. 18-19, George Ritzer, 2012, s. 152-161)

C. Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisine Marksizm Etkisi

Bourdieu'nün tüm bilimsel kavgası 1950-1960 Fransa'sında felsefi alanındaki tüm ikilemleri, özellikle Marksistlerin de açıklamakta zorlandıkları birey-toplum ikililiğini aşma çabasındaydı. Bu ikililiği aşmamak için birey ve toplumu birleştirmek için habitus kavramını inşa etti. Bu bağlamda, habitus kavramının insanın içindeki toplumu gösterdiğini söyleyen sosyologumuz bu yüzden sosyolojinin konusu içerisinde ele alınması gerektiğini de söylemektedir. Her insanın habitus'u aktif olduğu alanın temel yasasını içselleştirmesi ile oluşur ve bu alanların sayısı da toplumsal farklılaşmanın artmasına paralel olarak ilerler. Her alanın altyapı-üstyapı ayrımını aşan sembolik sermayesi vardır ve bu sembolik sermaye ile otomatik olarak oluşan sembolik şiddet'in yarattığı pratik duyguyla beslenen

otomatizmler de² alanın hiyerarşik sıralamasını korur. Yine de bu hiyerarşik sıralama mutlak değildir ve alana yeni giren aktörler kuvvet dengesini değiştirebilir hatta sembolik devrim yapabilir. Habitus, sermaye ve alan kavramları kuşkusuz toplumsal hayata bakış açımızı zenginleştirdiği gibi sosyologun Fransız eğitim sistemi ve medyasıyla ilgili çalışmaları tüm dünyada çalışılması için kaynak oluşturmaktadır.

Pierre Bourdieu, ekonomi alanı kuramını Marksın iktisadi determinizmden yola çıkarak geliştirmiştir. Kuram, ekonomi alanını tüm toplumsal alanın bir parçası sayarak, alanın bütününe açıklamaya yönelik bir kuram olmayı hedefler. Bourdieu, ekonomi bilimini özel pratik kategorisinin veya bir pratiğin özel bir yönünü, her türlü insanın pratiğinin yer aldığı toplumsal düzenden ayırmak şeklinde bir ilk soyutlamaya dayandığını ifade eder. Marksizmden etkilenen Pierre Bourdieu'nun ekonomi alanı kuramı ile ilgili önemli bir nokta da, Bourdieu'nün küreselleşme analizini yaparken, Kapital'deki analizlerini hiçbir zaman dile getirmemiş olmasıdır.

Marks'a göre birey ve toplumu birleştiren temel kavram emektir. Emek, ikili yapısı gereği bir taraftan somut olarak bireysel yaşantının temeli olurken aynı emek toplumsallaşarak "mal" haline gelerek birey açısından birey açısından soyutlaşmakta, yabancılaşmakta ve toplumsal sermayeye katkıda bulunan bir kavram haline gelmektedir. Bir sonraki bölümde habitus kavramı üzerinde durulacaktır

D. Habitus Kavramı

Habitus, felsefe ve sosyal bilimler tarihinde birçok filozof ve toplum bilimci tarafından kullanılan bir kavramdır. Esas olarak habitus kavramı, Aristotelesin heksis (alışkanlık, yatkınlık) kavramının Saint Thomas d'Aquin tarafından tercüme edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Aristoteles'in heksis'i, eğitimle donatılmış olan ve bireylerin toplumsal yapı içerisinde temelini oluşturan fiziksel maharet ve davranışlarını ifade eder. Saint Thomas d'Aquin, heksis'i habitus olarak çevirir ve bu kavramla gün içerisinde düşünülmeden davranılan, ani olarak gösterilen davranışların özellikle dini öğretilerin, öğrenilmiş toplumsallığı olduğunu

² Öz devinim (TDK: <http://sozluk.gov.tr/>)

açıklamaktadır. Habitus kavramı daha sonra çoğu filozof ve sosyologlar tarafından kullanıldı ama bir kuramın temel unsuruna dönüşmedi. Pierre Bourdieu, bu kavramı yeniden ele alırken Aristoteles'ten, Saint Thomas d'Aquin'den, Emile Durkheim'in "*Fransa'da Pedagojinin Evrimi*" adlı derslerinde (1904-1905), Norbert Elias'tan, Marcel Mauss'un "*Beden Teknikleri Üzerine*" makalesinde (1934), ve Max Weber'in "*Ekonomi ve Toplum*"da "Dinsel Çilecilik" (1918) adlı tartışmasında ilham alır. (Anne Jourdan ve Sidoine Naulin, 2016, s. 42)

Pierre Bourdieu'nün habitus kavramını ele alışıncı inceleyerek, habitus hem bireyi şekillendiren hem de bireyin davranışları tarafından şekillendirilen karşılıklı durumudur. Birey toplum içerisinde sergilediği davranışları çok da hesaplamadan gerçekleştirdiği ve özü itibarıyla toplum tarafından kabul görmek için pratiğe döktüğü bir gerçekliktir. Hesaplamadan sergilediği davranışlarından kasıt, bireyin toplumca beklenenin dışında bir şey yapmama eğiliminde olmasıdır. (Özsöz, s. 9-10) Pierre Bourdieu'ye göre insan denen varlık tek başına anlaşılabilir, kendi kendine yeten bir olgu değildir. Bunun için bireyin kendi habitusu; bireylerin sosyalleştikleri süre içinde (çocukluktan başlayarak okul dönemi, yetişkinlikte ortaöğretim) az çok bilinçsiz bir şekilde içselleştirmiş ve benimsemiş olduğu idrak (dünyanın nasıl algılanacağına dair), değerlendirme (nasıl değerlendirileceğine dair) ve eylem (nasıl davranılacağına dair) şablonlarından meydana gelir. (Anne Jourdan ve Sidoine Naulin, 2016, s. 42-43)

1988 yılında Pierre Bourdieu ile yapılan France Culture radyosunda, *À voix nue*³ programında Roger Chartier, Pierre Bourdieu'ya Habitus kavramını açıklamasını istediğinde, Pierre Bourdieu şu cevabı verir:

"Aristoteles ya da Aziz Thomas'da karşımıza çıktığı şekliyle ya da bunun da ötesinde Husserl, Mauss, Durkheim ya da Weber gibi farklı farklı kişilerde karşılaştığımız haliyle habitus kavramı bize çok önemli bir şey söylüyor: toplumsal "özneler" anlık akıllar değildir. Bir başka deyişle, bir kimsenin yapacağı şeyi anlamak için harekete geçiren şeyi bilmek yetmez; en merkezde

³Radyo programının ismi olan bu ifade, kelime anlamı olarak aracısız konuşma, 'çıplak ses' gibi anlamlara gelmektedir.

yatkınlıklar sistemi vardır. Yani bil kuvve var olan ve belli bir duruma bağlı olarak görünür hale gelen şeyler bulunur. İşte, kabaca böyle. Son derece karmaşık bir tartışma, ancak habitus kavramının bir çok meziyeti var. Eyleyicilerin bir geçmişleri olduğu, bireysel bir tarihin ürünü olduklarının ve belli bir ortama bağlı bir eğitimleri olduğunu, bunun yanı sıra aynı zamanda da kolektif bir tarihin ürünü olduklarını ve özellikle de düşünce kategorileri, anlayış kategorileri, algı şemaları, değerler sistemi vs. toplumsal yapılar bütünüünün ürünü olduklarını hatırlattığı için önemli bir kavram.” (Chartier, 2014, s. 62-63)

Bu açıklamalarından dolayı diyalektik açıdan habitus, toplumsal alanda var olan sosyal dünyanın yapılarının içselleştirilmesinin bir sonucudur. Habitusu içselleşmiş bir sosyal yapı olarak düşünebiliriz. Habitusun etkenleri olarak, bulunduğu sınıf yapısı, yaş, cinsiyet ve toplumsal alanda aldığı roller gibi nesnel ayrımları ifade eder. Habitus, sosyal dünyadaki belli bir rolde uzun süre bulunmanın sonucunda el edilir. Yani bireyin bulunduğu konum habitusunu belirler; herkesin habitusu aynı değildir fakat aynı sosyal dünyada bulunanlarından dolayı habitusları benzer olur. Bunun yanında bireyler kendilerine uygun olmayan habituslara da sahip olabilir.

Pierre Bourdieu buna *hysteresis* (bireye uygun olmayan habituslara sahip olma durumu) olarak tanımlar. Bu *hysteresis* örnek verirsek; Köyde çiftçilik yapan bireyin edindiği habitus ile, şehre gelip plazada çalışmaya başlaması ve edindiği habitus ile plaza hayatıyla baş etmeyi zorlaştıracaktır. Habitus kavramı, öznellik ve nesnellik arasında bir seçim yapmak zorunda kalmamasını sağlar. Habitus, hem nesnel olarak sınıflandırılabilir kararları üretmektedir hem de pratikleri sınıflandırabilmektedir. Pratik, habitus ve sosyal dünya arasında aracılık eder. Habitus, düşünceyi ve davranışı kısıtlar fakat düşünce ve davranışlarımızı belirlemez. Habitus, insanları nasıl düşünmeleri, ne yapmaları gerektiğini sadece önerir. Birey akıl süzgecinden geçirerek davranışlarının sonuçlarını değerlendirir, fakat bu değerlendirme süreci habitusun işleyişini yansıtır. Habitus, insanlara seçim yapmalarına ve sosyal dünyada kullanacakları stratejileri seçmelerine yardımcı olur. (George Ritzer, 2012, s. 154-155)

Burada asıl dikkat edilmesi gereken husus, habitusu yorumlayan yorumcuların, içselleştirilmiş davranışları alışkanlık duygusunu çağrıştıracak şekilde açıklamaması gerekliliğidir.

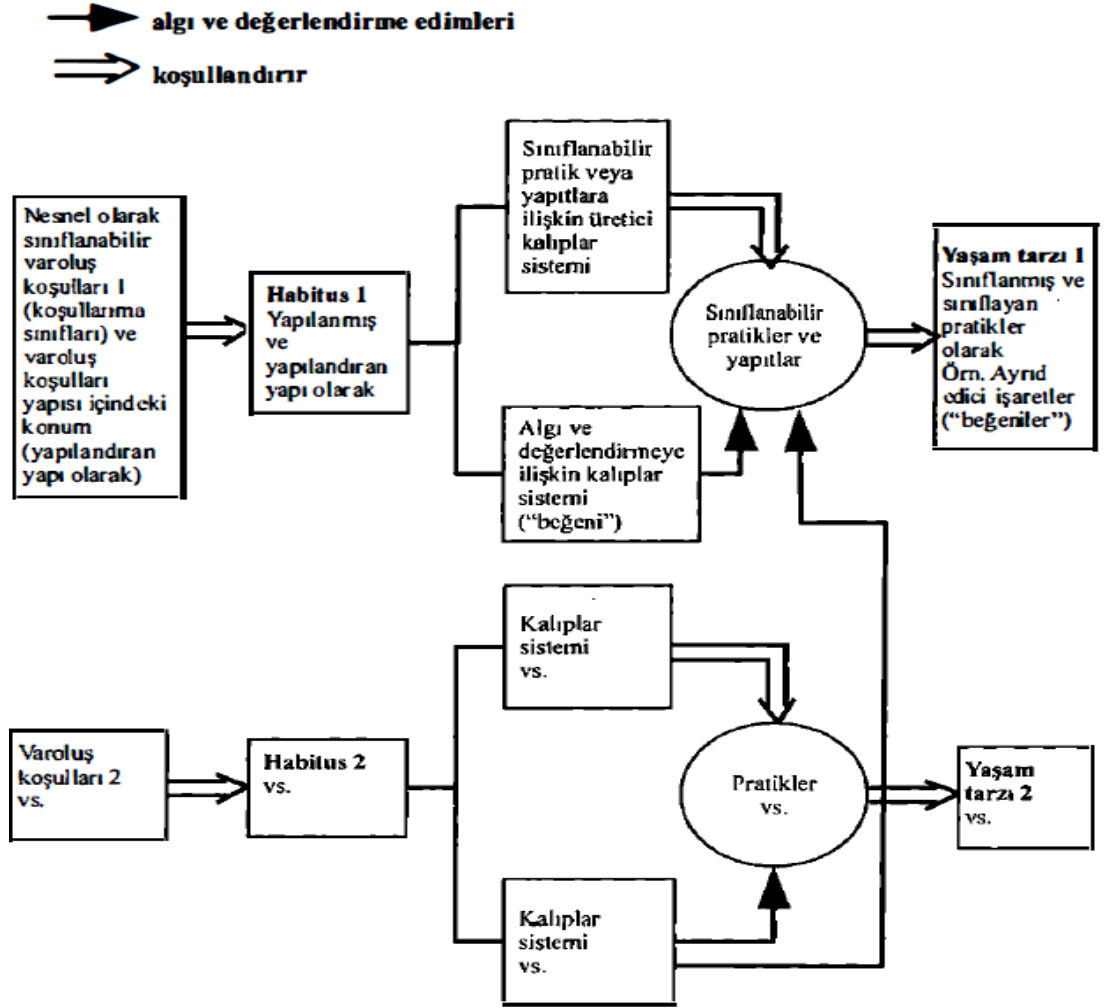
Pierre Bourdieu'nün terminolojisi ele alındığında, "alışkanlık" ve "içselleştirilmiş durum" olguları net bir şekilde görülür. Habitus, toplumsal yapıların etkisiyle edinilmiş olan, ancak sürekli olarak süre gelen şekilde edinilmiş öğreti ve bilgilerin vücudumuzun bir parçası haline gelen bir şeklidir. Bourdieu, bu bağlamda habitusun bir sınıf koşuluna veya düşünce yapısı benzerlik gösteren gruba özgü var olmanın koşulu olarak açığa çıktığını söyler. Bireysel veya kolektif tarihsel sürecin içerisinde oluşan habitus, bireyin sahip olduğu bir şeyi değil, kişinin tam da kendisi olduğu bir kavramı yansıtmaktadır.

Habitus, üretici ilkenin yeniden üretilmesini nesnel koşullara bağlar. Bundan dolayı, habitus, süre gelen düzenlilikleri yeniden üretmeye yatkın pratikler üretir. Bir grubun, bir sınıfın ve bir toplumun homojenliği tam da bu eğilimlerin yapılaşmış karakterinin sonucudur: Maddi anlamda varoluş koşullarının homojenliği sonucu ortaya çıkan grup ya da sınıf habitusunun nesnel homojenleşmesi, pratiklerin (herhangi bir maksatlı hesap ve bir normal bilinçli gönderme olmaksızın) nesnel olarak ahenkli olmasını ve karşılıklı olarak uyarlanmasını mümkün kılan şeydir. (Leledakis, 2000, s. 112) Bu durumda ortaya çıkan bireyin varoluş biçimleri ele alındığında biçimlenen habitusunun, farklı bir biçimde oluşturulan habituslar karşısında yetersiz olması ve dolayısıyla toplumsal davranışlarından beklenen davranışı gösterememesi ortaya çıkar. Beklenen davranışında dışında hareket etmesiyle toplumsal yapıya ayak uyduramaması, üretken habitusun, tıkanmasına neden olmaktadır. Başka bir ifade ile habitus, bireyin bilinç yapısını ve davranışlarını üreten ve yol gösteren bir merkezi konum olarak kendini gösterse de aynı zamanda bireyin nesnel varoluş pratiklerinin nerede duracağını belirleyen bir mekanizma olarak karşımıza çıkar. Dawid Swartz'ın Kültür ve İktidar kitabında şöyle açıklanıyor; Pierre Bourdieu, bilimsel araştırmalarını Cezayir köy toplumundan

modern Fransız toplumuna uygulamaya başladığında habitus kavramının analiz düzeyi değişir. Geleneksel farklılaşmamış toplumlarda habitusun kavramsal ufku daha geniştir, daha makro düzeyde geçerlidir, bütün bir toplumsal kültürü yeniden üretir. Ama yüksek derece farklılaşmış toplumlarda habitus daha ziyade sınıf ve statü grubu alt-kültürüne yakındır. Bourdieu, bu güçlüğün farkına varmış olacak ki, yüksek derecede farklılaşmış toplumlara dair analizlerinde, “alan” kavramı daha bir ağırlık kazanmıştır. (Swartz, 2011, s. 162)

Habitus, çocukluktan başlayarak aile içerisindeki ğrendiklerimiz ve toplumsal yapılar içerisindeki edindiğimiz öğretilerin şekillendirdiği sınıfa ait sürekli eğilimlerden oluşan öğretilerin ürünüdür. Habitus aynı zamanda farklı inanç, din veya mezhebe göre de farklılaştığından davranışların şekli, beğenilerdeki farklılık veya bireysel tercihler bu sınıfsal gelenekten gelenler için de farklılaşır. İşte tam bu noktada habitus kavramı sınıfsal analizlerin merkezinde olmaktadır. Sınıfsal habitusu Pierre Bourdieu şu şekilde açıklar: Toplumsal dünya ve özelde toplumsal bölünmenin temel bir biçimi olarak sınıf iki kez var olur. Birincisi maddi gücün nesnel dağılımı (ya da toplumun farklı alanlarına yansıyan tarih)ve ikinci olarak bu dağılımın sosyal taksonomi ve zihinsel sınıflandırmalar(tarih, habitusun farklı şekillerinde somutlaşır) biçimindeki sembolik temsili. Bu mantığı izleyerek, Bourdieu iki analitik adımdan oluşan sosyal sınıfı inşa etmeye girişir. İlkin sosyal dünya, farklılaşma ve sermaye dağılımının belirli ilkeleriyle beraber "ok boyutlu bir konumlar uzayı" olarak kavranır. İkinci olarak da Bourdieu gündelik hayattaki kültürel tüketim ve sembolik anlatımın alışkanlıklarınca işaret edilen "yaşam tarzları uzayı"na (sınıf habitusu) dikkat eder. (eğin, 2010, s. 129)Ve Bourdieu'nün “*La Distinction*” da kurduğu sınıfsal model de, habitus kavramının büyük rol oynadığını görürüz. Aşağıdaki tabloda görülen şemada sınıfsal habitusun pratikte vücut bulmuş halini görebiliriz.

Grafik 8 – Varoluş koşulları ile habitus ve yaşam stili

Şekil 1 Varoluş Koşulları ile Habitus ve Yaşam Stili
(Bourdieu, 2015, s. 257)

Bireyden bireye değişen varoluş koşulları farklı pratikler doğurur. Bu farklı pratikler; emek gücü ile çalışan bir işçinin yeme içme tüketimi, spor yapıyorsa yaptığı spor veya yapma şekilleri, siyasi görüşü ve bu siyasi görüşlerinin davranışlarına etkisi ile ekonomik anlamda güçlü olan bir bireyin bunlara tekabül eden pratikleri (tüketim pratikleri) tamamen farklıdır. Bu farklılaşmış davranış pratikleri sınıflanmış habitusun şeklini ortaya koyar. Örneğin; fabrika işçisinin golf sporuyla uğraşmaması gibi, popüler kahve markalarını tercih etmemesi gibi, popüler giyim mağazalarından alışveriş yapmaması gibi bu beğeni ve tercihin sınıfsal varoluşlarıyla donatılmış bireylerin habituslarındaki davranış pratiklerinde yaşam tarzına yol açmasını sağlar. Bu oluşan yaşam tarzları belli bir sınıfın üyelerinde

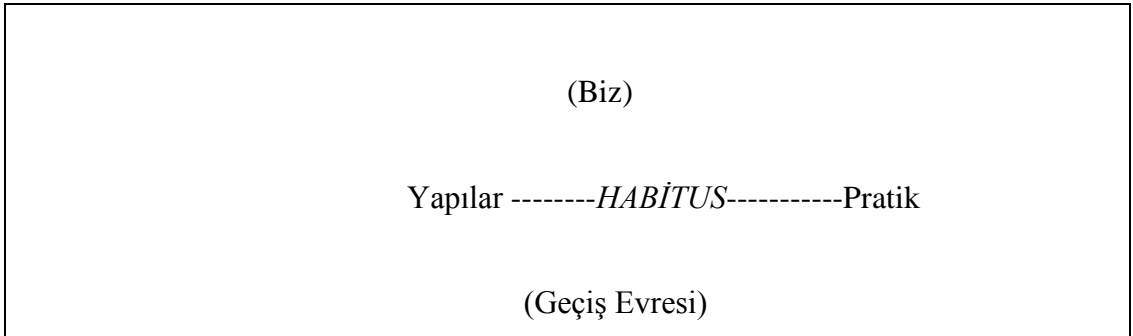
tüketim, algı, etkinlik tercihleri ve davranış şekillerini sınıf içerisinde birbirlerine aktarırlar. Sınıf içerisinde oluşan kolektif ve bireysel aktarımlar sınıfın yapısal eğilimlerini şekillendirir. Sınıfsal habitus benzer konumda olan bireylerin algı ve düşüncelerini soyut kavramdan somut kavrama çevirir. Çünkü dünyayı benzer biçimde sunmaları iletişim biçimleri, hayata bakış açıları homojenleştirirken, farklı sınıfsal habitusların ortaya çıkmasına da kaynaklık eder.

Farklılaşmış habitusların özelliklerinden biri de; bireylerin, günümüz toplumunda tüketim pratikleriyle toplumda var olmaya çalışmalarıdır. Pierre Bourdieu, bireysel pratiklerimizi, toplumda sürekli takdir görmek için yaptığımızı söyler. Tüketim pratikleriyle bulunduğumuz alanı karşı tarafa fark ettirir ve aynı zamanda sınıflandırma yapanın kendisini sınıflandırmaya çalışırız. Ancak bu, Marks'ın verdiği anlamda bir sınıf, yani ortak amaçlar doğrultusunda, özellikle de bir başka sınıfa karşı harekete geçen grup anlamında bir sınıf oluşturdukları anlamına gelmez. (Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995, s. 22-23-24)

“Habitus, kimi zaman düşünüldüğü gibi bir kader değildir. Tarihin ürünü olduğundan, sürekli olarak yeni deneyimlere karşı karşıya gelen ve durmaksızın onlardan etkilenen, açık bir yatkınlıklar sistemidir. Sistem dayanıklıdır, ama sarsılmaz değildir. Bununla birlikte istatistiksel olarak, insanların çoğu başlangıçta habituslarını şekillendiren durumlara uygun durumlarla karşılaşmaya, yani yatkınlıklarını pekiştirecek deneyimler yaşamaya mahkûm oldukları eklemem gerek.”
(Bourdieu W. , 2014, s. 125-126)

Habitus kavramını özetlemek gerekirse; bireyin davranışlarını şekillendiren algı, beğeni ve davranış biçiminde ortaya çıkan toplumsal olguların oluşturduğu ilişkiler bütünüdür. Habitus, birey davranışında merkezi kuvvete sahip olmasının yanında değişken özellik gösterebilir, değişken özellik gösterebilmesi için bilinç yapısının değişmesi gerekir. Habitus bireylerin bulunduğu alanda konumunu ve tavrını belirler. Habitus toplumsal yapılarının dayattığı öğretileri içselleştirmesidir.

Basit bir örnek verecek olursak bir birey kendi evine, evindeki eşyalara ve odaların konumuna zaman içinde aşina olur ve daha sonra karanlıkta dahi kalsa tahmin ve el yordamıyla ev içinde yolunu bulabilir. Örneğin evinin karanlık koridorundan geçip tahmini bir hamleyle elini ışığı yakmak için elektrik düğmesinin üzerine ya da yakınlarına atabilir. Ancak misafir olarak ilk defa gittiği bir evde bir anda karanlıkta kalsa orada yaşayan insanların yaşamayacağı bir tedirginlik duyar. Çünkü zihninde o eve ve evin yerleşimine dair bir bilgi yoktur. Orada da rahatlıkla yolunu bulabilmesi için daha önce çok defa o eve gelmiş, o evin iç yapısına dair bazı bilgileri aklının bir köşesine yazmış olması gerekirdi. (Özsöz, s. 10) Bu örnekten anlaşılacağı gibi habitus, içselleştirilmiş tecrübe, bedeninin bir parçası haline gelmiş öğretileri ve sınıfsal öğretileridir. Habitus bireyin psikolojik ve fiziksel olarak toplumsal olgular içinde dâhil olabilecek bilgi stokudur. Bireyin yaşamını idame ettirecek günlük bilgileri, ideolojik düşünceleri, kültürel beğenileri ve yaşam biçimine kadar bedeninde vücut bulmuş her şeyidir. Son olarak *Habitus* bir bileşim olarak görülebilir. Bu bileşim, süreklilik gösteren ve aktarılabilir sosyal yapı ya da oluşumların (*disposition*) ya da kendi tanımıyla önceden belirli yapısallaşmış yapıların (*structures structurées*) bileşimidir ki bu yapılar sosyal pratikte kurucu ve belirleyici rollerini oynarlar. (Palabıyık, 2011, s. 129-130)Aşağıda belirtilen şema habitusun en sadeleşmiş biçimidir.

Şekil 2 Habitus Yapısı (Palabıyık, 2011, s. 129)

Habitus kavramını açıkladıktan sonra Pierre Bourdieu, bu kavramı destekleyecek veya daha geniş alanlara yayacak şekilde ortaya koyacak sermaye kavramını ele alınacaktır.

E. Sermaye Kavramı

Pierre Bourdieu birçok eserlerinde toplumun içinde var olan iktidar dengelerinin güç kullanmadan da iktidar edenlerin nasılda varlıklarını hissettireceğini el almış ve ekonomik ilişkilerin çeşitli alanlarda vücut bulduğunu dile getirmiştir. İktidar sahiplerinin (eğitim, kültür, siyaset, spor, edebiyat, ekonomi vb.) esas gayesi her alanda sermayedir. Sermaye ise etkinliğini sembolik sermayeye dönüştürerek devam ettirir. (Wacquant, 2014, s. 566) Pierre Bourdieu toplumda bulunun sosyal alanların, kapsadığı şeylere göre şekillendiğini söylemiştir. Yani kıt kaynakların etkin olduğu düzende var olmanın yollarını aramanın durumunu anlatmıştır. Sermaye türlerini ortaya koyarken “eşitsizlik”liğin sadece iktisadi sermayeye (miras, gelir vs.) göre değil, fakat aynı zamanda kültürel sermaye (tahsil ve diplomalar), sosyal sermaye (faydalı ilişkiler) ve simgesel sermaye (prestij, tanınma) yoluyla da belirlendiğini söylemiştir. Örneğin ekonomi alanında birey daha çok parasal anlamda sermayesini arttırmak için farklı yollar ararken, kültür alanında ise öğretim görevlisi bir bireyin akademik alanda kendini kanıtlamak için daha çok çalışması gerektiği bilincine varır. (Wacquant, Bourdieu'yla Söyleşi, 2012)

Pierre Bourdieu “*sermaye*” dediğimiz iktisat kavramını Karl Marks’tan ödünç almıştır. Pierre Bourdieu, Karl Marks’ın sermaye tanımının (üretim araçlarını kapsadığını açıklar.) kısıtlı anlamından çıkararak maddi alanın yanında kültür ve sembolik sermayeleri de içine katarak toplumsal alanın daha iyi kavranacağını söylemiştir. (Anne Jourdan ve Sidoine Naulin, 2016, s. 105-106) Pierre Bourdieu’nün ortaya koyduğu sermaye çeşitlerine kısaca değinir olursak;

1) Ekonomik Sermaye

Ekonomik sermaye, Karl Marks kuramında üretim araçlarına sahip grupların veya sahip olamayan grupların sınıflandırıldığı bir kavramdır. Bu gruplar ekonomik sermayeye göre burjuva ve proletarya olarak nitelendirilir. Burjuvayı, üretim araçlarının sahibi olarak tanımlarken, proletaryayı emek gücünden başka hiçbir şeye sahip olmayan bir sınıf olarak tanımlar. Sermaye kavramı, sadece üretim araçlarını kapsar ve bu iki grup arasında elde etme ve tutma olarak karşımıza getirir. Marks,

Kapital'in I. Cildinde; kapitalist toplumlarda ekonominin temel niteliğinin yüksek bir sermaye birikimi olarak ifade eder ve bu sermaye sahiplerinin kendi normlarının oluşmasına neden olduğunu söyler. Bundan dolayı sermaye sahiplerine şu şekilde seslenir: “ *biriktiriniz, biriktiriniz, yasa ve peygamber budur.*” (Yaka, Ocak, 2011, s. 249-250)

Marks'ın ekonomi politik analizindeki kavramlar, toplumda ki olayların ve sosyal sınıf içerisindeki ilişkisel yöntemi ve çatışmayı vurgular. Marks'tan önceki ekonomi bilimciler tarafından, meta, para, sermaye, kar, rant gibi iktisadi kavramların etkisi, nesnelere arasındaki ilişki göz önünde bulundurularak ele alınmıştı. Marks ise, sadece nesnelere arasındaki görülen ilişkiye bakmakla yetinmedi, yerine, ekonomik olguların kaynağına inerek, ekonomik olguların kaynağının bireyler arasındaki üretim ilişkileri olduğunu gösterdi. Marks'a göre, sermayeyi maddi bir nesne olarak ele almamız gerek, sermaye, emek araçları, makine vb. değildir. İnsanlığın geçmişinden bu yana tarihsel olarak bu aletler evrimsel bir dönüşüm sağlasa da birey bu araçlara her zaman ihtiyaç duydu ve bundan sonrada duyacaktır. Marks'ın sermaye kavramı, maddi bir nesne değil, üretim araçlarına sahip olan sınıf ile bu araçlara sahip olmayan, sömürülen sınıf arasındaki toplumsal bir ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. (Erman, 2016)

Modern iktisada göre üretimin dört faktörü vardır: Bunlar, sermaye toprak, emek ve girişimdir. Bourdieu sermayeyi salt bir iktisat kavramı olmaktan çıkartmış, kavrama sosyolojik bir anlam da yüklemiştir. Sermayenin öncelikle parasal bir yekünden ibaret olmadığı düşüncesi, bir toplumun zenginliğinin büyümesinin o toplumun üretim güçlerinin büyümesinden geçtiğini vurgulayan erken dönem siyasal iktisadın keşfiydi. (Marshall, 1999, s. 650-651)

Bourdieu'ya göre ekonomik sermaye, bireyin maddi gelirini ve mal varlığını gösterir. Bourdieu'ya göre, ekonomik sermayeyi elinde bulduran bireylerin diğer sermayelere erişimi daha kolaydır. Ekonomik sermayeyi, diğer sermayelere göre çabuk tüketilebilen ve eşitsizliğin temelini oluşturacak bir unsur olarak da görür. Ekonomik sermaye bir aile veya sosyal sınıf içerisinde aktarılması veya biriktirilmesi; bir nesilden diğer nesile basitçe miras yoluyla da aktarılabilir. (Naulin, 2016, s. 106-109)

1. Kültürel Sermaye

Kültürel Sermaye; diğer bir hiyerarşi kuran temel sosyal güç olarak, Bourdieu sosyolojisinde diğer biçimlerden daha merkezi bir yer tutar. Kültürel anlamda kendini yetiştiren bireyde, bilgi ve otorite kaynaklarına ulaşım üzerinden dağıtılan sermaye olmasının yanında, bu sermaye yetenek, bilgi, bireyin kendine özgü yapabildiklerini kapsar. Kültürel sermaye, kurulan sosyal alan içerisinde yapının temellerine göre “dini sermaye”, “bürokratik sermaye”, “politik sermaye”, “eğitimsel sermaye” gibi şekillerde varlığını gün yüzüne çıkartır. (Waquant, 2014, s. 282)

Pierre Bourdieu kültürel sermayenin çok güçlü şekilde sınıfsal eşitsizliği organize eden önemini vurgulamaktadır. Farklı kültürel alanlarda statü elde etmek üzere gerçekleştirilen mücadelede sermaye türü ve hacmi, mücadele sırasında belirleyici unsur olmaktadır. Bourdieu’ya göre, ekonomik sermayenin ortaya koyduğu keskin eşitsizlikle karşılaştırıldığında belirgin bir şekilde daha az önemsenen kültürel sermayenin ortaya koyduğu eşitsizlik, sağlıktan ekonomiye, eğitimden iskân politikalarına kadar birçok alanda önemli etkiler ortaya koymaktadır. Aynı zamanda kültürel eşitsizliğin inatçı bir şekilde muhafaza edilmeye devam edildiğini ve nesilden nesile sınıfsal olarak aktarıla geldiğini vurgulamaktadır. Sosyal alanda oluşturulan sosyo-kültürel politikaların bizzat bu eşitsizliğe zemin hazırladığı savını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kültürel sermayenin daha adil dağılımının, daha eşitlikçi, daha içerici ve daha demokratik bir toplum talebini de beraberinde getirmesi söz konusu olabileceğini vurgulamaktadır. (Cansız, Özbaylanlı, & Çolakoğlu, 2018, s. 134)

Kültürel sermaye, Bourdieu’nün sermaye kavramlarında merkezi bir yer tutar. Kültürel sermaye, ekonomik sermaye gibi istikrarlı ve evrensel bir sermaye olarak da görmediğini belirtir. Kültür alanını kendine özgü alanı olmasına rağmen, ekonominin içerisinde olduğunu kabul eder. Bourdieu, ekonomik sermayenin (kültürel, toplumsal, simgesel sermaye gibi) bütün diğer sermaye biçimlerinin kökeninde yattığını ve bunların aslında ekonomik sermayenin “*dönüştürmüş, kılık değiştirmiş biçimleri*” olduğunu düşünür. Her şey bir yana, kültürel sermaye biriktirmek için gereken zaman yatırımını, dolayısıyla kültürel sermaye yatırımını sağlayan,

ekonomik sermayedir. İktisadi yapılar kültür arenalarını belirleyici bir biçimde şekillendirir. (Waquant, 2014, s. 116-117)

Bourdieu, kültürel sermayeyi üç biçimde ele alır. Kültürel sermaye

- i. İlkinde, düşüncenin ve bedeninin uzun dönemli hazırlık biçiminde (estetik yatkınlıklar, konuşma, düşünme, bir sanatçının konservatuara gitmesi gibi) somutlaştırılması durumunda var olur.
- ii. İkincisinde, kitaplar, resimler, tablolar vs. gibi kültürel mallar biçiminde nesneleştirilmesi durumunda var olur.
- iii. Üçüncüsünde ise eğitim dereceleri (diploma, unvan vs.) gibi kurumsallaştırılması durumunda ortaya çıkar. (Richardson, 1986, s. 241-258)

Bedenselleşen kültürel sermayeyi açıklamaya çalışacak olursak, bireyin çocuk döneminden itibaren aile ve sosyal çevresinin durumuna göre konuşma alışkanlıkları, özel yeteneklerini dışarı vurma, farklılık derecesinde kendini anlatma gibi karakteristik özellikleri ile kazandığı ve eşitsizlik durumunu eğitim alanında sermayeye dönüştürebilir. Sınıf içerisindeki ayrıcalığı sayesinde başarı kazanması daha kolay hale gelebilir. Büyük oranla kültürel sermayesini bedenselleştiren birey, diğer bireylere göre avantajlı konuma sahip olurlar. Kültürel sermayesini bedenselleştirememiş çocuklar içerisinde sıyrılarak eğitmenler tarafından göze çarparak, sınıfsal ayrıcalıklardan yararlanabilirler. (Anne Jourdain ve Sidoine Naulin, 2016, s. 107) Kültürel sermaye *ikinci* olarak, kitaplar, sözlükler, cihazlar, sanat ve bilim eserleri gibi ortaya çıkması için kültürel yeteneklerin *nesnel*er formunda var olabilmesi olarak açıklamaktadır. (Bourdieu P. , Bilimsel Sermayenin İki Tür, 2015)

Kültürel sermayenin üçüncü hali *kurumsallaştırılmış* halidir. Yani öğretim yoluyla elde edilen unvanları kast eder. Otorite tarafından ortaya konulan kurumsal yapılar içerisinde eğitim hayatının ilkokuldan başlayarak yüksek öğretime kadar uzanmasıyla elde edilen bu sermaye, kurumsal yapılar da bireylerin bu süreçte

kendine özgü yeteneklerini otoritenin koyduğu yasal dayanakları arkasında alarak vereceği bir parça kâğıtla kültürel sermayesini garanti altına almaktadır. Birey bu kurumsallaşmış mekanizma içerisinde ne kadar özel yeteneklere sahip olursa olsun, akademik olarak tescillenmediği sürece kendisine asla üretim alanı bulamayacaktır. Pierre Bourdieu gelişmiş toplumlardan bahsederken yükseköğrenimin öneminden bahsederken verilen unvanların aslında kendi içerisinde bir piyasa oluşumundan söz eder.

Diploma ile kurumsallaşan kültürel sermaye; bireyin kendine has yeteneklerini uygulama alanını meşrulaştırır. Ne kadar da herhangi bir meslek kolunda iyi olsanız da size hiyerarşik eğitim düzeninin içerisinde aşamaları geçemediğinizde işveren ve piyasa size güvenmez. Bilgisayar çağında olduğumuz bir dönemde kendini geliştiren bir bireyin bilgisayar konusunda çok iyi olması, akademik bir onay almadığı sürece etkin bir üretimde kendine bir yer edinemeyeceğini bilir. Sokak sanatçısı bir kişinin, konservatuar okumuş, diplomasını almış bir bireyden daha dezavantajlı olduğu aşikârdır. Hatta aynı özelliklere ve aynı akademik diplomalara sahip bireyler bile yeri geldiğinde birbirleriyle karşılaştığında kurumsallaşan kültürel sermaye, aynı bölüm okuyan bireyler arasında tercih yapacağında diplomayı aldığı kurumları ortaya koyar. Bir iş başvurusunda bulunan birey adı az duyulmuş bir üniversitenin verdiği diplomayı değil, daha köklü bir üniversiteden alınmış bir diplomayı tercih eder. Kurumsallaştırılan kültürel sermaye olarak bireyin sahip olduğu yetenekler ön plana çıkmak yerine, akademik kurumlar tarafından belgelendirilmiş bireyler ön plana çıkmaktadır. (Waquant, 2014, s. 516-520)

2. Sosyal Sermaye

Sosyal Sermaye veya kişilerin/grupların farklı sermayeleri dolaşıma sokma ve dönüştürmede kullanabilecekleri toplumsal ilişki ağları olarak tanımlanmaktadır. (Çeğin, 2010, s. 120) Pierre Bourdieu, sosyal sermayenin mevcut ve potansiyel kaynakların bütününden oluştuğunu söylemektedir. Bireyler birbiriyle tanışma ve karşılıklı tanıma dayalı, aşağı yukarı kurumsallaşmış bir kalıcı ilişkiler ağı ile bağlantılı olduğunu açıklar. Bu durum bir sosyal gruba üye olmakla başlar. Karşılıklı tanıma ve tanışma durumu Bourdieu'ye göre, sağlam bağlantılara sahip

kurumsallaşmış ilişkilerle bağlantılıdır. Açık ifadeyle, bu durum, bir gruba üye olmak anlamına gelmektedir. Bourdieu'ye göre, gruplar, her bir üyesine, kolektif aidiyet desteği sağlar. Grup içinde oluşan bu ilişkiler, ayrıca materyal ve sembolik mübadelede, pratik durumlarda ortaya çıkartır.

Bourdieu'ye göre, bu ilişkiler, bir ailenin, sınıfın, kabilenin, okulun, partinin ismi gibi ortak isimlerin kullanılmasıyla ve eşanlı bir biçimde, bilgilendirmek ve şekillendirmek için şekillendirilmiş bütün kurumsal eylem düzenleriyle sosyal olarak kurulur ve garanti altına alınır. Bourdieu, bu ilişkilerin, fiziksel, iktisadi ve sosyal uzamda kısmen de olsa nesnel yakınlık ilişkilerine indirgenemeyeceğini belirtir. Bir gruba üye olarak elde edilen kazanç, grubun dayanışma temelinden doğar. (Dursun, 2018, s. 91)

Aslında sosyal sermaye kavramı çerçevesinde tartışılan hususlar eskiden beri tartışma konusudur. Günümüz sosyal sermaye tartışmaları açısından yeni olan unsur, sosyal sermayenin toplumsal hayatın işlerliği bakımından ne kadar önemli ve kullanışlı bir şey olduğudur. Sosyal sermaye'yi beş temel kavram çerçevesinde ele almak mümkündür. Bu kavramlar sırasıyla güven, karşılıklılık, sosyal ağlar, birlikte davranış normları ve son olarak da bağlantı ve aidiyet duygusudur. (Yarcı, 2011, s. 127)

Sosyal sermaye kavramı, eğitim sosyolojisi alanında ilk kez Coleman(1988) ve Bourdieu (1986) tarafından kavramlaştırılmıştır. Coleman, sosyal sermayeyi “bireyin kendi içerisindeki ilişkilerinden ve sosyal yapılardan elde edilen kaynaklar” şeklinde tanımlamıştır. Coleman'a göre, anne baba geçerli ne kadar fazla uyum sağlarsa, çocuğun da eğitim alanında ilkokuldan üniversite dönemine kadar eğitim başarısı ve eğitim kurumlarına devamlılığı artar. Coleman, sosyal sermayeyi yaratırken anne ve babanın aile içi kaliteli ilişkileri ve aile dışında geliştirdiği etkin, nitelikli ilişkilerin önemini vurgulamıştır. Aile içerisinde anne ve babanın çocuklarıyla geçireceği etkin zamanlar (kitap okuma etkinliği, kültürel ve sanat etkinliklere katılıma önem vermesi vb.) çocuğun sosyal sermayesinin oluşumuna neden olacaktır. Coleman, ayrıca, anne ve babanın aile dışına kuracağı sosyal ağların çocuktaki etkisine vurgu yapar. Buna

karşılık Bourdieu, sosyal sermayeyi, kurumsal kaynaklara ulaşmanın bir aracı olarak görmektedir. Sosyal sermayenin herhangi bir gruba dâhil olmanın, bireyin ihtiyaç duyduğu, potansiyel olarak fayda sağlayacağı sosyal ağlar ilişkisi olarak da açıklar. Sosyal sermayenin verimliliği, bireyin dâhil olduğu grupta sosyal ağ ilişkileri yoluyla bağlandığı kişi ve kurumların ekonomik, kültürel ve sembolik kaynaklarının hacmi ile doğru orantılıdır. (Çelik, 2014, s. 267-268)

Sosyal sermaye, ekonomik sermaye gibi aktarılan bir sermaye değildir. Çünkü maddi ve simgesel kazançlar gibi kalıcı ve kullanışlı bir sermaye türü olmadığından, sosyal sermayeyi sürekli bir kurma ve kalıcı bir konuma getirme durumu içerisinde olma durumunu gerektirir. Bundan dolayı sosyal sermayeyi tam anlamıyla elde edilmiş bir sermaye olarak açıklamak mümkün değildir. (Naulin, 2016, s. 108)

3. Simgesel Sermaye

Simgesel sermaye en genel anlamıyla aktörün sahip olduğu onur ve prestijdir. Bu onur ve prestij unsurları bazen birbirleriyle bağlantılı olurlar. Bireyler de birbirleriyle ilişkili olarak yorumladıkları bu onur ve saygınlık olgularını hiyerarşik olarak simgesel sermayeye dönüştürürler.

Toplumsal tanınırlık ve ün kavramlarına atıfta bulunulur. (Bourdieu P. , Seçilmiş Metinler, 2013, s. 160) Ayrıca, simgesel sermaye kavramı Pierre Bourdieu sosyolojisinde, çok değişik mücadelelere sahne olan alanlarda (din, sanat, bürokrasi, eğitim vb.) iktidar ilişkilerinin simgesel formlar üzerinden meşrulaştırılmasının ve olağanlaştırılmasının benzer mekanizmalarını göstermek için de yardıma çağrılır. (Waquant, 2014, s. 284) Pierre Bourdieu'nun simgesel sermayesi bilgiye dayalı olarak ekonomik ve kültürel sermayeden ayrıştığı nokta, elinde mülk olarak tuttuğu “şey” den çok var olmasının kaynağının görünmezliğinde olan ve bu yüzden etkin bir sermaye oluşundandır. Bourdieu, simgesel sermayenin geçmişten günümüze sürekliliğini vurgular:

“Nasıl ki büyücü, büyü evreninin işlemesiyle biriktirilmiş olan tüm inanç sermayesini harekete geçirirse, bir atama emrini imzalayan devlet

başkanı ya da bir hastalık, sakatlık vb. raporunu imzalayan bir hekim de, bürokratik evreni oluşturan kabullenme bağıntıları şebekesinin içinde ve aracılığıyla biriktirilmiş olan simgesel sermayeyi harekete geçirir.”
(Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995, s. 122)

Pierre Bourdieu, simgesel sermayeyi ele alınan alanda sermayenin dağılım yapısının ürünü olan algılama kategorilerinin ürünü olan görü ve bölünme ilkelerine, sınıflandırma sistemlerine, sınıflandırıcı kalıplara, bilgisel kalıplara göre algılandığı andaki şekliyle herhangi bir türden (ekonomik, kültürel, okula ilişkin ya da toplumsal) sermaye olarak ifade eder.

Tarikat liderinin önünde eğilmesi, ona saygı duyması, liderlik çağrı yapması ve bu çağrılara uyulması, insanların hedef gösterilmesi, insanları kutsamasını gibi sağlayan olgular, tarikat liderinin simgesel sermayesidir.

Ancak tarikat liderinin diğerlerinden farklı olması, unvanı ve üzerindeki cübbesi bütün bu belirtilerin tanınmasını ve değer verilmesini sağlayan şey, insanlar tarafından algılandığı ölçüde, simgesel sermayesinin varlığını sürdürmesidir. Simgesel sermaye bir nevi kabullenmeye dayalı bir sermayedir. (Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995, s. 158-159) Bu açıklamalar çerçevesinde Pierre Bourdieu'nün, simgesel metalar ekonomisinin çözümlenmesinde temel soruları formüle ederken kullandığı simgesel sermaye kavramının, insanlarca kabul edilmeye dayalı özelliğini şu tanımla özetlemek mümkündür:

“Simgesel sermaye, onu görmelerini, tanımalarını, kabul etmelerini sağlayan algılama ve değerlendirme kategorilerine sahip eyleyenler tarafından algılanarak, gerçek bir sihirli güç gibi simgesel anlamda etkili hale gelen, fiziksel güç, zenginlik, savaşçılık değeri gibi herhangi bir özelliktir.” (Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995, s. 187)

Simgesel sermayenin bir başka temel özelliği, çıkar gütmeme konusunda yapılmış gizli bir anlaşma temelinde kendini var etme iddiasında olmasıdır. Ekonomik sermaye maddi varlıklar üzerinden kendini ifade ederken, –ekonomik sermaye temelli bile olsa- kendini bağımsız bir oluşum/değer olarak gösterme ihtiyacı nedeniyle, simgesel sermaye maddi altyapıyı inkara/redde dayalı olarak kendini ifade edebilmektedir. Simgesel olguların ekonomisi üzerinde yoğunlaşan bu özelliği vurgulamak üzere Bourdieu çalışmalarında, metaların, kârın, kazancın ve sermayenin simgesel olduğu bu dünyayı “tersine ekonomik dünya” olarak adlandırmaktadır. (Yüce, 2007, s. 63)

F. Sermaye Türlerinin Dönüşebilirliğinin Yorumlanması

Sermayeyi klasik sermaye biçimde açıklamayan Bourdieu bu sermaye türlerinin yukarıda açıkladığımız gibi hepsini ekonomik sermayeden doğduğunu söyler. Farklı sermaye biçimleri birbirinin içerisinde vücut bulabilir. Fakat bu bazen kolaylıkla sağlanabilse de bazen de kendini belli etmeden dönüşür. Ekonomik sermaye sahipleri, çocuklarını en iyi eğitim almaları için harcadıkları para ile bireyde kültürel sermayenin dönüşümüne neden olacaktır. Sermaye türlerinde dönüşüm tabii ki de eşit şartlarda oluşmayacaktır. Sosyal sermaye ile kültürel sermayenin birbirine yakın olması ekonomik sermayenin yarattığı güce bağlı kalacaktır. Ekonomik sermayesi olan bir yazarın, para kazanma kaygısı olmadığı için yayınladığı kitapları daha çok satması için reklam ve tanıtımlarla daha çok kişiye ulaştırması böylelikle ekonomik sermayesi, kültürel sermayesinin gelişmesinde de rol oynayacaktır ve bu gelişme ile sosyal sermayesine de kaynaklık etmesi kaçınılmaz olacaktır. Bunun tam tersi de olabilir, ekonomik sermayenin etkin olamayacağı alanlarda var olacaktır. Örneğin; kültürel sermayesi olmayan bireyin bir anda zengin olmasıyla elde edeceği ekonomik sermayesini kültürel sermayeye dönüştürmesi daha zor olacaktır. Kültürel sermayesi güçlü bireyi yakalaması daha zor olacaktır. Kültürel sermayenin oluşması için belli bir zaman dilimine ihtiyaç vardır. İlkokul döneminde başlayan kültürel sermayenin kültürel becerileri elde edebilecek zamanın geçmesinden dolayı etkin bir sermaye doğuramayacağını belirtmek gerekir.

G. Alan Kavramı

Pierre Bourdieu sosyolojisi ele alınırken toplumsal yapıları oluşturan ana kaynak “alan”dır. Pierre Bourdieu’ye göre gelişmiş toplumlarda insanlar sanatsal alan, iktisadi alan, siyasi alan, dini alan, eğitim alanı gibi farklı hayat alanları, kendilerine ait normlar ve otorite biçimlerine sahip mikro dünyalar oluşturma çabasındadırlar. Bourdieu toplumsal dünyayı betimlemek için kullanılan “alan” kavramını 1966 tarihli çalışmalarında (Entelektüel alan ve yaratıcı proje) karşımıza çıkar. Sanayi devriminden sonra artan iş bölümünün artmasına bağlı olarak toplumsal yapıların farklılaşma süreci sayesinde toplumsal hayatın çevrelerinin özerk bir yapıya kavuşması olarak tanımlamaktadır. Alanların işleyişini açıklamak için oyun metaforunu kullanır. Bir alanın oyun kuralları alana özel olan sermayenin meşru elde edilme ve elde tutulma mekanizmalarını tanımlamaktadır. Örneğin hangi durumlarda alana katılacağını, alanın kendi kuralları belirler. Akademik alana girmek için ilk önce yüksek lisans yapıp tez yazman gerekmesi gibidir. (Anne Jourdain ve Sidoine Naulin, 2016, s. 122-123)

Pierre Bourdieu alan yaklaşımını ortaya koyarken Weber’den etkilenmiştir. Weber’in fenomenolojik bir fikir olarak ileri sürdüğü “yaşam alanları” kavramının bir devamıcısıdır. (Etil & Demir, 2014, s. 335)Yüksek derecede farklılaşmış toplumlarda, toplumsal kozmos, diğer alanları düzenleyen mantık ve zorunluluklara indirgenemeyecek mantık ve zorunluluğun yeri olan görece bağımsız mikrokozmosların bütünü olarak açıklar. (Bourdieu W. , 2014, s. 81)

Bourdieu, 1966’da kaleme aldığı "Entelektüel Alan ve Yaratıcı Proje" başlıklı erken dönem denemesinde alan kavramını zaten kullanmıştır, ama birkaç yıl sonra dinsel alan" örneğiyle ve Max Weber’in dinsel "meslekler" (*berufel*) tipolojisinden yola çıkarak bunu daha sistematik olarak geliştirmiştir. Bourdieu, 1960’ların sonunda Lille Üniversitesi'nde Weber’in din sosyolojisi konulu bir dizi konferans vermiştir. Bu konferanslarının birinde, karatahtaya çizdiği bir şemayla Weber in *Ancient Judaism* (Kadim Yahudilik) kitabındaki dinsel "meslekler" arasında var olan karmaşık ilişkileri özetlemiştir. Weber’in bu şeması, din adamlarını, peygamberleri,

büyücüleri ve sıradan halkı karşı karşıya getiren bir eşkenar dörtgendir. Bourdieu, din adamlarının büyüleri yok etmeye ya da peygamberleri toplumdan atmaya (veya topluma kabul etmeye) nasıl çabaladıklarını, buna karşılık onların da karizmatik güçleriyle din adamlarının hâkimiyetini tehdit ettiklerini ifade etmiştir. Dinsel uzmanlar arasındaki bu ilişkilerin *Webergil* bir yaklaşımla, etkileşimler olarak kavranamayacağını, daha çok, bunların "nesnel ilişkiler" olduklarını, toplumsal faillerin "tipik" eylemine temel oluşturan bir nesnel yapı olduğunu ortaya koymuştur. (Rehmann, 2017, s. 235)

Bourdieu, alan kavramını toplumsal iş bölümünden yola çıkarak ortaya koymuştur, bu anlamda, Max Weber'in yaklaşımından öteye geçmiştir. Weber'in din sosyolojisini, ilk olarak dinsel olanın özerkliğini kavramak ve Marks'ın yaklaşımının içindeki ekonomist düşüncenin, indirgemeciliği alt etmek için kullanmıştır. Alan kavramının sistematik olarak sosyoloji dünyasına kazandırılması "maddeci dönüş" olarak ileri sürülür. Bourdieu, bu görüşün üstüne eklemeler yaparak; "Weber'i Marx'la geride bırakır ve *Webergil* sorular ve *Marxist* terimlerle yeniden formüle eder." (Rehmann, 2017, s. 236)

Her alanın kendine özgü fonksiyonları vardır, işleyiş ve kurallara dayalı bir yapıya sahip alanın yazısız ortak yasaları vardır. Sanatsal alan, iktisadi alan, siyasi alan, din alanı gibi alanları el alırken bu alanların kendi özgü normlarını keşif ederken, aynı zamanda bu alanları diğer alanlardan ayıran farkları da gözlemlemek mümkündür. Alanlar kendine özgü yapılara sahip olurken alanlara girmek ve çıkmakta kaçınılmaz olacaktır. Alana yeni giren ve alanda egemen güç konumunda olan sınıf arasında alan içerisinde etkin olma savaşı vardır. Bourdieu'nun sözü hemen aklımıza gelir: "Sosyoloji bir dövüş sporudur." Alandaki egemen güç olan sınıflar, alana yeni girenlere göre belli bir sermaye birikimine sahip ve bu egemenliği korumacı tavırları vardır. Alana yeni girenler ise egemen güç olan sınıfla bir çatışma halinde olurlar. Örneğin müzik alanında etkin olmak isteyen bir şarkıcı bu alanda herkesin kolay kavrayacağı, duyulmamış bir şarkı ile popüler olmak ister. Bu müzik alanında etkin olan kişilerin adlarının daha az duyulmasına neden olacaktır. Buradan yola çıkarsak alana yeni giren oyuncular egemen sınıfların üretim gücünü geriletecek

planlar geliştirirler. Bourdieu'ya göre alandaki tüm oyuncular merkez kuvvet olmak için mücadele verir ve mücadele alanın üretimini etkinleştirmek için çabalar. Oyuncular için alan içerisindeki güç ilişkileri alanı şekillendirir. Her oyuncunun kendine özgü sermaye türleri o alanın içindeki konumunu belirler. Alana giren oyuncular, alan içerisindeki kuralları kabul etmiş sayılır. Alanın içerisinde oynama inancına ise Bourdieu “*illusio*” adını vermektedir. Alanın bir başka yapısı ise içsel mekanizma tarafından kabullenmesi ve başka alanlardan bağımsız olmasıdır. Bağımsızlık tam anlamıyla soyutlanma değildir, görecelidir. Alan, diğer alanlardan bağımsız olarak süreçlerine devam etse de alanların kesişme durumu da yok diyemeyiz. Örneğin; sanatsal alanda etkin olan bir sanatçının siyasi alanda oyuncu olarak girebilir. Bu iki alanın etkin hegemonyasını oynayarak alanlarda üretim sahasında sermayelerini kullanabilir. (Carles, 2001)

“Alanların daha az göze çarpan bir başka özelliği de şudur: Herhangi bir alanla ilişkisi olan tüm failerin paylaştığı ortak bir dizi temel çıkar söz konusudur ve bu çıkarlar söz konusu alanın varlık koşullarıyla bağlantılı hemen her şeyi kapsar. Bu temel ortak çıkarlar, tüm çıkar çatışmalarının geri planında nesnel bir suç ortaklığına sebebiyet verir. Herhangi bir mücadelenin söz konusu olabilmesi için, mücadele eden tarafların neyin mücadele etmeye değer olduğu konusunda bir mutabakata varmış oldukları gerçeği genellikle göz ardı edilir.”
(Bourdieu P. , Sosyoloji Meseleleri, 2016, s. 140)

Herhangi bir alanın işleyebilmesi için, söz konusu alana has belirli birtakım mücadele nesnelere varlığı ile oyunun ve mücadele nesnelere doğasına ilişkin için kuralları bilen ve ikrar eden habituslarla donanmış, oyuna katılmaya ziyadesiyle hevesli failerin varlığı gereklidir. Alanlar toplumsal yapı içerisinde farklılaşmış iş bölümünden kaynaklı, kendine özgü sermayesi ile temsil ettiği alanı topluma en iyi biçimde liderlik etmek ister. Bu alanların farklılaşmış değerlerini, alan içerisindeki oyuncu bireysel özelliklerini ortaya çıkararak topluma sunmaya çalışır. Avukatlardan istenen adalet, akademisyenlerden istenen bilimsel gerçeklik, doktorlardan istenen doğru teşhis gibi alanların kendine has yönlendirmelerini ele almalıdırlar. (Bourdieu P. , Sosyoloji Meseleleri, 2016, s. 138)

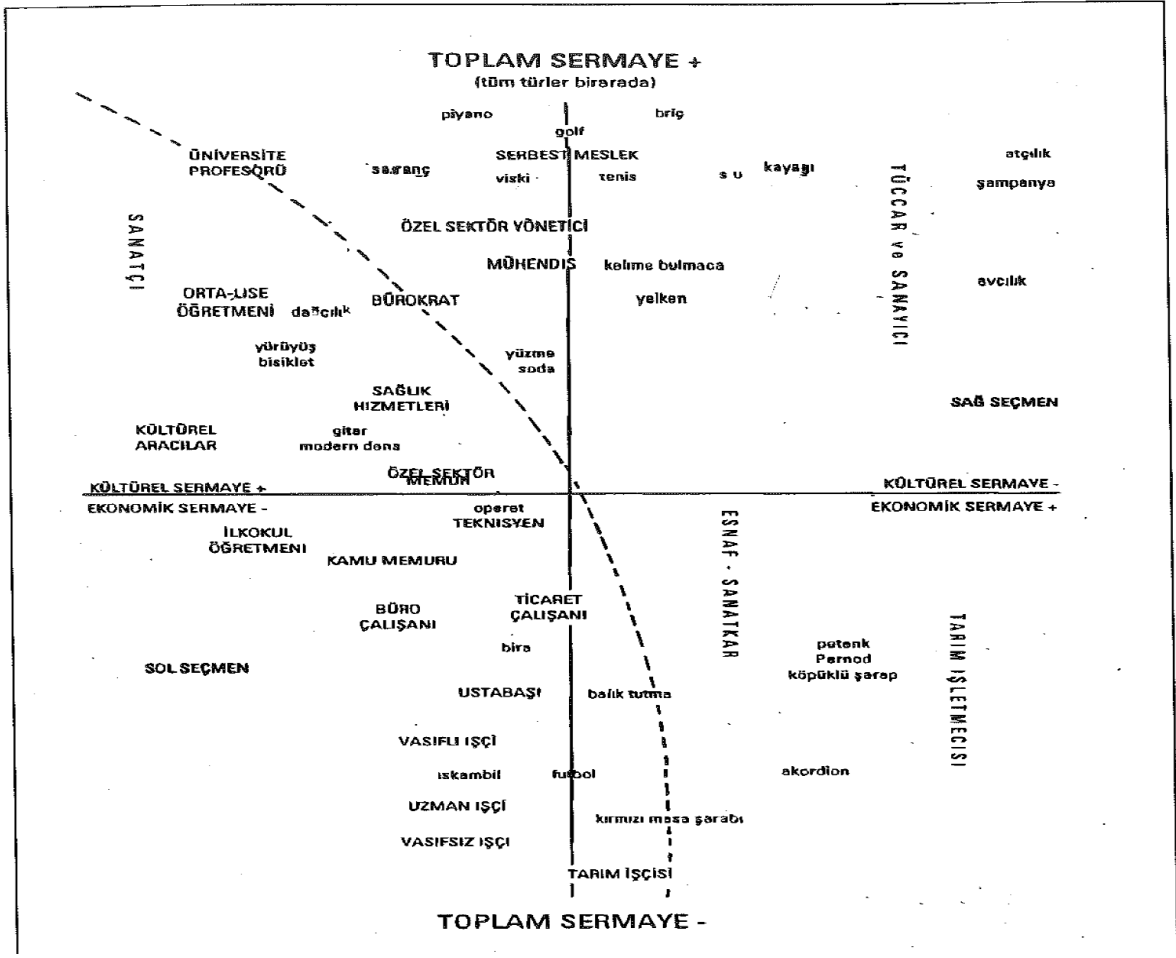
Pierre Bourdieu, genel toplumsal sahayı bir alan olarak betimler. Hem kendi zorunluluğunu bünyesinde yer alan toplumsal ajanlara empoze eden bir güç alanı, hem de içinde ajanların güçler alanı yapısındaki konumlarına göre farklılaşmış amaç ve araçlarla çatıştıkları ve buldukları bir kavga alanı olarak görmektedir. Bourdieu'ye göre genel saha içinde iç içe geçen matruşkalar gibi sayısız ve değişik nitelikte alanlar ve alt alanlarla karşı karşıya geliriz. Bunların hepsinin kendine özgü güçler alanı ve kavgalar alanı vardır. Bourdieu tarihi maddeciliğin aksine iktisadi alanı da diğer herhangi bir alan gibi ele almış, hatta firma alanı, borsa alanı vb. gibi alt alanlara bölünmüş ve ekonomik çıkarlarda daha genel düzeydeki sembolik çıkarların özel bir hali olarak kabul etmiştir. (Swartz, 2011, s. 191-192)

Bourdieu farklılaşmış alanları ele alırken, temel olarak *iktidar alanı* ele alır. (Timur, Kasım,2015, s. 219-220) Bourdieu bu kavramı kesişen iki anlamda kullanır. İktidar alanı bir yandan, bütün alanlarda farklılaşmanın ve mücadelenin düzenleyici ilkesi olarak işleyen bir tür “üst-alan” işlevi görür. Bu kavramın en önemli kullanımınıdır. Diğer yandan iktidar alanı Bourdieu için hâkim toplumsal sınıfı ifade edebilir. Bourdieu, çatışmayı toplumsal hayatın temel dinamiği olarak görür. Bütün toplumsal düzenlemelerin merkezinde iktidar için mücadele vardır. Bu mücadele maddi kaynaklar için verilen mücadele kadar, sembolik kaynaklar içinde verilir. Bourdieu'ya göre birbirinin karşısında duran toplumsal hiyerarşinin modern endüstri toplumlarındaki iktidar mücadelesini şekillendirir. Toplumsal hiyerarşinin temel kuralı, iktisadi sermayenin(servet, gelir, mülk) dağılımı ve toplumsal hiyerarşinin ikinci temel kuralı kültürel sermayenin(bilgi, kültür ve eğitim vasıfları) dağılımıdır. Kültürel sermaye ile ekonomik sermayenin arasındaki bu temel çatışma, Bourdieu'nun iktidar alanını şekillendirir. (Swartz, 2011, s. 191-192)

Alan, oyuncuların konumlarını yapılaştırdığı bir sistemdir. Oyuncuların alan içindeki durumları yukarıda da açıkladığımız gibi, sahip oldukları sermaye yapılarına göre şekillenirler. Bourdieu'nun tartışmasındaki ana eksenlerden biri, oyuncular arasında sermayenin eşitsiz dağılımının oyuncuların alan içerisinde ki durumunu nasıl konumlandığıdır. Alan içerisinde oyuncular arasında çatışmaların meydana gelmesiyle sermayelerin baskın özellikleri ortaya çıkacaktır. İktisadi sermayesi olan

ile kültürel sermayesi olan farklı oyuncular arasında etkin olma çatışmaları çıkacaktır. İnşaat sektöründe bulunan bir oyuncunun iktisadi sermayesi güçlü olsa da kültürel sermayesi zayıfsa alan içerisinde kültürel sermayeye sahip bir oyuncu arasında etkin olma çatışmaları sermayelerinin karşılıklı çatışmasına neden olacaktır. Sermaye çatışmaları sonucunda oyuncular yeni bir bağımsız alan oluşturmaya çalışacaktır.

Pierre Bourdieu yazılarında sosyal saha (uzam) kavramını kuramlaştırır ve toplumu ele alma yöntemlerini yeniler. Bireyler bu saha içerisinde, sahip oldukları sermayenin azlığına veya çokluğuna göre konumlanmışlardır. Sosyal sahada egemen olmak isteyenlerin mücadeleleri karşımıza çıkmaktadır. Bu mücadelelerin merkezi alanlardır. (Anne Jourdain ve Sidoine Naulin, 2016, s. 105) Aşağıda gösterilen tablo sosyal sahanın grafiksel gösterimidir.

Şekil 3 Sosyal Sahanın Grafıksel Gösterimi

(La Distinction'un 140-141. sayfalarındaki şemanın basitleştirilmiştir ve içki, spor, müzik çalgısı ya da salon oyunları konusunda birkaç anlamlı belirtene indirgenmiş biçimi. Kesikli çizgi sağ ya da sola yönelme olasılığının sınırını belirtmektedir.)

Alan yaklaşımını genel hatlarla özetlersek; farklılaşmış alanlarda içerisinde konumlandırılan oyuncuların, alan içerisinde etkin olmak için oyuncuya özgü sermayelerinin alan içerisinde etkin olmak için mücadele ettiği alanlar olacaktır. Alanlar toplumsal yapılar içerisinde var olabilmek için çıkar duygusu ile hareket edilecek bir yapı olacaktır. Alanlar içerisinde statik bir oyun olmayacak, dinamik bir oyun devam edecektir. Farklı alanlar birbirlerinden bağımsızlardır ama hep bir ilişkisel durum olacaktır. Her bir alanın oyuncuları, buldukları alanın üretim

değerinde alanın kendine has özellikleri içerisinde oyuncular arasında bir mücadele içerisinde olurlar.

Yukarıda da açıkladığımız gibi; alanlar içerisinde bulunan oyuncuların egemen olan ve egemenlik altında olanlar arasında bir güç ilişkisi alanlarıdır. Her alan bir kavga alanıdır ve her alan kendi içerisinde eşit şartlara sahip olmayan oyuncuları barındırır. Toplumsal yapı içerisinde etkin olmaya çalışan bireylerin kişisel durumları Bourdieu'ünün çalışmalarında etkili değildir. Alanın içerisinde ki toplumsal etkiye bakar.

II. BİR SOSYAL SINIF BELİRLEYİCİSİ OLARAK MESLEK FAKTÖRÜ

Bu bölümde, toplumsal alanın yapı dinamiklerinden olan; sosyal sınıf, meslek, sınıf teorisi, sosyal tabakalaşma kavramları üzerinde durulacaktır.

A. Sosyal Yapı temelinde Meslek Olgusu

Meslek, bireyin toplumsal konumunun belirler. Meslek, sosyal sistemin işleyişine katkıları olan, birey ve toplum yaşamının merkezinde yer alan çok boyutlu bir toplumsal olgudur. (İlhan, 2004, s. 132)

Meslek, fertlerin geçimini sağlayan, genel sosyal statülerini belirleyen ve kendine özgü kanuni ve ahlâki kuralları olan görelî sürekli bir faaliyet tarzı olarak tanımlanabilir. Sosyal yapıda işbölümü içindeki yerine göre fonksiyonları belirlenen bu faaliyet tarzı yani meslek, birey ve toplum arasındaki önemli etkileşim bağlarından birini oluşturur. Birey ile ilgili her şey toplumu etkilediği gibi, toplum ile ilgili her şey de kişiyi etkilemektedir. Zira insanın sosyal bir varlık olabilmesi toplum içinde yaşamasına bağlıdır; toplumun varlığı da insanların bir arada yaşamasının sonucudur. (Eke, İstanbul, 1987, s. 377)

Bu bakımından meslek, daha ekonomik anlamda hayatını idame ettirme için yapılan etkinlikler yapısını aklımıza getirmesiyle birlikte, bireye kattığı fonksiyonlarla birey ve toplum açısından ekonomik kazanımlarının ilerisine de

geçebilir. Meslek, bireyde kazandırdığı fonksiyonlarla birlikte, toplumsal statüde temel belirleyici olarak karşımıza çıkar. Meslek belli bir yaşam tarzını, toplum içerisinde hiyerarşiyi ve sınıflar arasında geçişlerde etkili olan temel etkinliklerden biridir. Bireyde bıraktığı etki ile birlikte toplumun en küçük gruplarından oluşan aileden başlayıp toplumsal konumlarda belirli bir özelliğe sahip olması, mesleğin sadece ekonomik kazanımlarının ötesinde, bir den çok konularla ele alınış biçimleriyle toplumsal bir olguda olduğu ortaya konmaktadır. (C.Hughes, Eylül 1996, s. 67-68)

Meslek faktörü, bireyin hem ruhi hem de fiziki yönden sağlığını etkiler. Hissettirmeden, göze görünmeden bireyin yavaş yavaş fikirlerini, değerlerini, ölçülerini ve de davranışlarını değiştirir. Mesleğin bireylere özellik kazandırması, bireyin mesleki grubunun içerisinde ayırt edici özelliğinden dolayı, meslek grubu içerisinde devamlı olarak eylemlerine devam eder. Sorokin, mesleğin bireyde ayırt edici özellikler kazandırmasını iki aşamada anlatmıştır.

i. *Birinci aşamada*, her meslek kendi üyesini seçer. Bu durum özel yetenek sahibi olan meslekler topluluğunda geçerli olacaktır. Sesi güzel olmayan bir kişinin operada şarkıcı olamayacağı gibi, zekâ seviyesi düşük olanlar zihni kabiliyet gerektiren mesleklere giremezler.

ii. *İkinci aşamada*, bireyin sürekli aynı mesleki faaliyette bulunması beden olarak, bireyin davranışlarına ve düşüncelerine şekil verecektir. Mesleki faaliyetin sürekli olarak devam ettirmesi özellikleri ve beklentilerine göre bireyin zihni, ahlaki, sosyal, psikolojik ve anatomik özelliklerine şekil verecektir. Uzun zaman uzay bilimlerinde akademiysen olan bir kişinin dünyaya bakışı ile uzun zaman imam olan kişinin dünyaya bakış açısı farklı olacaktır. Bu iki meslek karşılaştırmasında dünyaya bakış açılarının farklı olması fabrika işçisi, esnaf, çiftçi, denizci, bankacı, siyasetçi ya da bedeniyle para kazanan kişiden farklı olacaktır. Emek gücü ile çalışan ve düşünce gücü ile çalışan kişilerin vücut organları, davranışları ve bakışları, karışabilecekleri özel meslek kazalar, intihar oranı ve hayat süresi kadar, duyum, algılama, hayalleri, dikkat

hassasiyetleri kadar bütün farklılıkları bireylerin toplum içerisinde sosyal hayatlarını etkileyecektir. (Eke, İstanbul, 1987, s. 378-379)

Meslek, insanın hayatı boyunca duyacağı sosyal kabul görme duygusu ve sosyal alanda başarılı- başarısızlık, toplumsal alanda kendini ispat etme ve sosyalleşmesinde rol oynayan en büyük etkenlerden birisidir. Kişinin dünya görüşünü etkilediği gibi mesleğe başladığı andan itibaren girdiği meslek grubunun düşünce, davranış ve hayat tutumlarını da benimsemese bile benimsemek zorunda kalacaktır. Köyde yetişmiş bir bireyin Avukat olduktan sonra toplum içerisinde ki davranışlarının etkisi gözle görülebilecek kadar görünecektir. Ancak bu özellikler bireyin karşısına uymak zorunda olacağı bir sürü kurallar ve değerler sistemi olarak çıkacaktır. Birey bu kurallara uyararak sosyalleşmesini tamamlayacaktır. Bu kurallara aykırı davranış sergilediğinde ise, hem toplumsal alanda hem de mesleğin getirdiği kurallar karşısında ötekileştirilecek, hem de meslek kuralları açısından dışlanacaktır. (Özcan, 1985, s. 5-6) Örneğin; Antalya'nın Kaş ilçesindeki Pınarbaşı Camii'nde imamlık yaparken, arkadaşıyla 'FiRock' adlı bir müzik grubu kuran ve 'Rockçı imam' olarak bilinen 47 yaşındaki Ahmet Muhsin Tüzer, meslekten ihraç edildi. Gerekçe ise, "Atamalarında dini öğrenim şartı esas alınan unvanlarda itikat, ibadet, tavır, hareketlerinin İslam törelerine uygunluğunun bilinir olması şeklindeki ortak nitelik şartını kaybettiği" olarak gösterildi (Kurnaz, 2018).

Sosyoloji biliminde mesleğin önemi, sosyal tabakalaşma sistemi içinde, kişinin sosyal statüsünü, yani toplum nazarındaki itibarını belirleyen sosyal sınıf faktörlerinden biri olmasından kaynaklanmaktadır. Meslek faktörü, gerek statik analizde bireyin sosyal sınıf konumunu belirlemede, gerekse dinamik analizde bireyin tabakalaşma sistemi içindeki dikine yahut yatay hareketliliğini göstermede büyük önem taşır. Bu bağlamda, birey-meslek-toplum ilişkisi, sosyolojik anlamını, sosyal tabakalaşma sistemi içinde ve sosyal hareketlilik sürecinde ele alındığı zaman kazanmaktadır. Meslek olgusunu sosyolojik çerçevedeki yerine koyabilmek için gerekli kavramları ve aralarındaki ilişkileri açıklamaya çalışmamız daha doğru olacaktır. Bu gayret bizi önce rol, statü, sosyal tabakalaşma ve sosyal sınıf kavramlarına götürür. (Eke, İstanbul, 1987, s. 379-380)

B. Rol ve Statü

Statü bireyin sosyal yapıda işgal ettiği yerdir. Statü, bireyin toplum içerisinde esnaf, öğretmen, memur, doktor, fakir, zengin gibi belirgin özelliklerini belirtir. Sosyal statü, kişiye bir takım sorumluluklar yükler. Toplumda yaşayan her birey sosyal yapı içerisinde bir statüye sahiptir. Birey toplumda mutlaka bir statü sahibidir. Örneğin bir kişi öğretmenlik mesleğini yerine getirirken, özel yaşamında çocuklarının babası, bu kişi aynı zamanda toplum içerisinde bir eş durumundadır. Bu kişi bunların yanında vatandaş da olabilir. O halde bu kişinin sosyal yapı içerisinde statüleri şunlardır; öğretmen, babalık, kocalık ve vatandaş bu dört statü bireyin sosyal yapıda işgal ettiği yerleri gösterir. Birey toplum içerisinde statü ile işgal ederken diğer statülere ihtiyaç duyar. Öğretmenlik mesleğini yaparken, öğrenci statüsünü işgal eden bireylere ihtiyaç vardır. Statüler birbirinin ayrılmaz parçası olabilirler. (Marshall, 1999, s. 697-698)

Sosyal statü, verilmiş statü ve kazanılmış statü olarak ikiye ayrılır. *Verilmiş (edinilmiş) Statü*: Kişilerin yetenek ve becerilerine bakmadan ve onların bir çabası olmadan, kendileri dışındaki faktörler tarafından sağlanır. Yani kişi doğumuyla, cinsiyetiyle veya yaşıyla ilgili bu statüyü elde eder. Örneğin; yaşlı, genç, kadın, erkek, siyah, beyaz. *Kazanılmış Statü*: Kişilerin kendi çabaları sonucu elde ettikleri statüdür. Örneğin anne, baba, öğretmen rolü çok büyüktür ve çok çabuk değişebilir. (Güdücü, Sosyometri Ders Notları, 2018)

Rol, toplumun bireyden statüsüne uygun olarak beklediği davranışlardır. Kişinin her taşıdığı statüye göre birçok rolleri vardır. Her rol, diğer rollerle olan ilişkilerinin derecelerine göre var olur ve anlam kazanır. Statünün dinamik yönüdür. Bir kimse hem öğretmen, hem sporcu hem parti üyesi olabilir. (Güdücü, Sosyometri Ders Notları, 2018) Öğretmen statüsü olan bir kişiden bazı tutum, davranış, ödevler gibi beklenti içine girilir. Bu beklentileri karşılayan eylemleri yerine getirdiğinde rolünü yerine getirmiş sayılır. Başka bir ifadeyle toplumsal alanda, ayırt edici rolleri yerine getiren birey toplum içerisinde ki konumu ile toplumsal rollerde etkin olabilmesi için oynadığı rollerin beklentileri karşılamasıyla olur. (Kılınç, Nisan-Kasım 1991, s. 20-21)

C. Sosyal Tabakalaşma ve Sosyal Sınıf Kriterlerine Genel Bakış

Çalışmada, genel olarak, Marks'a, Weber'e ve Bourdieu'ya ait üç temel sınıf kuramı incelenmiştir. Bu bölümde sınıf analizlerine temel oluşturmak açısından önemli olan sosyal tabakalaşmaya ait sınıf görüşleri; kölelik, kast, zümreler, sosyal sınıf kavramları ele alınacaktır.

1. Sosyal Tabakalaşma

Sosyal tabakalaşma, en genel anlamı ile bireyler ve grupların belirli veya genelleştirilmiş karakteristiklere göre aşağı ve yukarı statülere, rollere sahip ve sınıflara mensup olarak anlaşılmaları, derecelendirilmeleri demektir. (Dönmezer, 1994, s. 292) Sosyolojide tabakalaşma terimi genellikle yapılaşmış toplumsal eşitsizlik araştırmaları; yani, insan grupları arasında, toplumsal süreçlerle ilişkilerin maksat dışı sonuçlarından kaynaklanan sistematik eşitsizlikleri inceleyen araştırmalar için kullanılmaktadır. (Marshall, 1999, s. 710)

Toplum içerisinde bireylerin durumu, ele alınan konular itibariyle birden çok farklılık arz eder. Bireyler kendine has özelliklerini doğuştan genetik olarak getirirken, sonradan kazandığı özelliklerini toplumsal hayatın içerisinde varlığını sürdürürken kazanır. Bireyin doğuştan getirdiği özellik ve sonradan kazandığı özellik bileşimi, toplumsal hayatta var olan diğer bireyler tarafından değerlendirmeye alınır. Bu diğer bireyler tarafından alınan değerlendirme toplumsal tabakalaşma diğer adı olan sosyal tabakalaşma sisteminin kaynağını oluşturur. Genel olarak tabakalaşmayı, varlık veya mülk anlamıyla düşünürüz, aslında tabakalaşma toplumsal cinsiyet, yaş, dinsel bağ veya askeri rütbe gibi diğer nitelikler nedeniyle de ortaya çıkar. Böylece tabakalaşma, insanların ayrı gruplanmaları arasındaki yapısal eşitsizlikler olarak basitçe tanımlanabilir. Tabakalaşmayı daha çok yerin yüzeyindeki kayaların jeolojik katmanlarına benzer olarak düşünmek faydalı olabilir. Toplumlara, bir hiyerarşi içinde, tabana yakın az ayrıcalıklılıkla, tavandaki daha fazla kayrılmış olanlardan oluşan "katman"lar olarak görebiliriz. (Giddens, Sosyoloji, 2012, s. 340)

Sosyal tabakalaşmayı ortaya çıkaran şey sosyal yaşam içerisinde bireyler arasında oluşan eşitsizliktir. Tabakalaşma, eşitsizliğin meydana gelişi ve eşitsiz durumu maruz kalan bireylerin maruz kaldığı yaşamlarında meydana gelen uzun süre etkisini gösterecek kalıntıların sonucudur. Sosyal yaşamda bireylerin maruz kaldığı eşitsiz davranışlar, ekonomik olabileceği gibi cinsiyet, ırk, inanç ve düşünce kaynaklı yaklaşımlarda da meydana gelebilir.

Sosyal tabakalaşma kavramından bahsedebilmek için, sosyal yapıyı oluşturanlar arasında, eşitsizlik yaklaşımı, geçmişten günümüze ulaşabilecek temel yapıları etkileyecek ve sıradanlaşmış bir şekilde devam etmesi gerekir. Meydana gelen sosyal tabakalaşma sisteminin statik bir şekilde devam etmesi için, tabakalaşmış yapıyı meydana getiren bireylerin, içinde bulunmuş tabakada bilinç ve tercih düşüncelerine ihtiyaç duyulmaz. Sosyologlar, sosyal tabakaları; alt tabaka, orta tabaka ve üst tabaka olarak üç grupta el almışlardır. Bu gruplandırılan tabakalar kendi içerisinde katmanlaşma göstermektedir. Alt tabakayı oluşturan bireyler üst tabakalara yükselebilmek için bazı mücadeleler içine girerler, üst tabakayı oluşturan bireyler de buldukları konumu korumak için mücadele içinde olurlar. Sosyal tabakalaşma sistemi denince akla ilk gelen ekonomik eşitsizlik faktörünün yanı sıra farklı faktörlerin etkin olduğu da görülür. Aslında ekonomik eşitsizlik kadar etkin olan, bireyin cinsiyet durumu, cinsel tercihleri, kendine özgü yetenekleri, fiziksel engellilik durumu, toplumsal alanda kendisini gösteren statüleri, eğitim durumları ve sosyal alanda var olma biçimleri de en az ekonomik durum kadar önem teşkil etmektedir. (Yalçın, 2019, s. 161)

Sosyal tabakalaşma toplumda insan kategorilerinin hiyerarşik bir biçimde sıralandığı sistemdir. Bu sistemin bireyler üzerinden toplumsal etkisini dikkate alırsak, tabakalaşma sistemini üç maddede özetleyebiliriz.

1) Sosyal tabakalaşma toplumun bir özelliğidir, bireysel farklılıkların basit bir yansıması değildir.

2)Sosyal tabakalaşma kuşaktan kuşağa taşınır. Yüksek gelirli toplumlarda bazı bireyler sosyal hareketlilik-sosyal hiyerarşi içinde konum değişimi yaşayabilirler.

3)Sosyal tabakalaşma evrenseldir, ancak değişkendir. Sosyal tabakalaşma her yerde bulunur. Bazı toplumlarda eşitsizlik çoğunlukla saygınlık konusudur. (Ünal, Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik, 2016)

İnsanlık tarihinde dört temel tabakalaşma biçimi ayırt edilmektedir. Bunlar; kölelik, kast, zümre ve sınıftan oluşmaktadır. Kast sistemi, tarih boyunca Hindistan’ da görülen ve üzerinde birçok araştırma yapılmış bir tabakalaşma sistemidir. Zümreler sisteminde tabakalaşma ise, üyesi olunan ailenin toplumsal statüsüne bağlıdır. Toplumsal sınıf da diğer sistemlerden önemli biçimde farklılık göstermektedir. Sınıflar on yedinci yüzyıldan itibaren gelişip ortaya çıkan sanayi toplumlarının karakteristik özelliği olarak tanımlayabiliriz. (Nazife Özge Beşer, 2019)

2. Kölelik

Kölelik, birtakım insanların başka insanlar tarafından sahiplenildiği, eşitsizliğin uç bir biçimidir. Köle sahibinin yasal durumu farklı topluluklar arasında oldukça değişiktir. Diğer toplumlarda durumları uşaklarınkine benzerken, bazı zamanlarda ise köleler neredeyse yasaların verdiği tüm haklardan yoksun bırakılmışlardır. Birleşik Devletlerin güneyindeki plantasyonlarda olduğu gibi. Örneğin Antik Yunan kent devleti Atina’da bazı köleler, yüksek sorumluluk gerektiren yerlerde bulunuyorlardı. Politik konumlardan ve askerlikten dışlanmışlardı, fakat başka birçok mesleğe kabul edilmişlerdi. Bazıları okuryazardı ve devlette yönetici olarak çalışıyordu; birçoğu da el sanatlarında ustaydı. Elbette kölelerin birçoğu böylesi bir şansa güvenmezdi. Daha az şanslı olanların günleri maden ocaklarında sıkı çalışmayla başlıyor ve öyle de bitiyordu. (Giddens, Sosyoloji, 2012, s. 341)Bugün kölelik, dünyanın hiçbir

ülkesinde yasal değil ama yine de bazı yerlerde var olmayı sürdürüyor. Son araştırmalar insanların zorla ve istekleri dışında alıkonulduklarını belgelemiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü, günümüzde dünya üzerinde 30 milyona yakın köle olduğuna verilerinde yer veriyor. Altını ile ünlü Gana'da insanlar kölelik sistemiyle çalıştırılıyor. Uluslararası çalışma örgütüne göre dünyada yaklaşık 1 milyon 200 bin kadın ve kız çocuğu zorla alıkonulup para karşılığı kaçakçılar ve fuhuş çeteleri tarafından satılıyor. Tecavüz ve işkenceye her dakika maruz kalan kadınların sayısı gün geçtikçe artıyor. Tayland'daki seks köleleri gibi bugün de ihlal edilen en önemli insan haklarından biridir. (Poyraz, 2015)

3. Kast

Kast, bir kişinin toplumsal konumunun yaşam boyu belirli olduğu toplumsal düzendir. Bundan dolayı kast toplumlarında, farklı toplumsal seviyeler birbirine kapalıdır, yani tüm bireyler yaşamları boyunca doğdukları toplumsal seviyede kalmak zorundadırlar. Herkesin toplumsal konumu, doğumla kazanılan ve bundan dolayı sonradan değişileceğine inanılmayan kişisel öz niteliklerine -soy ve etnik bağ gibi anlaşılan (çoğunlukla fiziksel öz niteliklere ve ten rengine dayanan), atalarından gelen din ve kasta dayanır. Bir kişi, bir kastın içinde doğar ve yaşamı boyunca da bu kastta kalır. Bir bakıma kast toplumları, sınıfsal konumun doğumla kazanıldığı, sınıflı toplumların özel bir turudur. Bunlar, 1992'de beyaz Tabakalaşma ve Sınıf yasalarının sona ermesinden önceki Güney Afrika'da ve Hindistan'ın kırsal kesimlerinde olduğu gibi, gelişmemiş sanayici kapitalist toplumlar olan tarım toplumlarına özgüdür. (Giddens, Sosyoloji, 2012, s. 342)

Kast, denince akla gelen ilk ülke olan Hindistan'dır. Hindistan'da Kast Sistemi 1975 yılında çıkarılan bir kanunla kaldırıldı. Kırsal kesimlerde kast'ın devam ettiği bilinmekte yazılı anlamda kaldırılan bu çağ dışı zihniyet, Hindistan'da yaşayan Paryalar adı verilen gruba mensup kişilere fiziki anlamda *dokunulmaz kişiler* olarak adlandırılır. Hinduların kutsal metni olan Manu Yasalarına (Code of Manu) göre kasta dahi alınmayan bu insanlara bazı yasaklar devam ediyor. Bazı yasaklar şunlardır;

- Köy ve Kasaba dışında oturmalıdırlar.
- Geceleri şehirde ve köyde dolaşamazlar.
- Gündüzleri şehirlerde kendilerinin Parya olduğunu gösteren simge vb. şeylerle dolaşmaları gerekir.
- Sadece ölülerden geriye kalan kıyafetleri giyebilirler.
- Eşek ve köpekten başka hayvanlara sahip olamazlar.
- Kast Sistemi içerisinde yer alan hiç kimseye dokunamazlar.
- Kimsesizlerin cenazelerini kaldırmakla yükümlüdürler.
- Kastlar'da yer alan kişilerin yapmak istemediği kötü işleri yapmakla yükümlüdürler. (Tur, 2019)

4. Zümreler

Zümre sistemi kast ve kölelik sistemine göre daha açıktır. Bu sistem Avrupa'da Ortaçağda çıkmış ve gelişmiş bir sistemdir. Zümreler yasalara dayanır ve hukuksal bir sistemdir. Bu yasalarla eşit olmayan zümreler grupları yaratır ve onların varlığını devam ettirebilmesi için belli koruma önlemleri alır. Zümrelerin toplum içerisinde bazı görevleri vardır. Bunlar; politik, dini, askeri ve ticaridir. (Özkalp, Haziran 2004, s. 132)

Zümreler sisteminde, üyesi bulunan grubun toplumda etkin olan statüsüne bağlıdır. Her tabaka, belirli haklara sahip ve pozitif ayrıcalıklarla donatılmıştır. Bu durum miras yoluyla aktarabiliyorlardı. Zümre sistemi, toplumsal hiyerarşide konum itibarıyla toprak sistemine dayalı feodal toplumların özelliklerini içerir. Örneğin; Ortaçağ Avrupa'sında soylular, toplum içerisinde hiyerarşik olarak en üst seviyedeler. Soylular, geniş topraklara sahip olup onları yönetmişlerdir. Yasa koyucunun taşradaki eli ayağı olmuşlardır. Çıkarılan yasaları uygulamaya ve deneti görevini üstlenmişlerdir. Dönemin en prestijli işine sahiptir. Soylular genellikle kralların akrabaları arasından seçilirlerdi. Ortaçağda din adamı olmak da en prestijli işlerden biriydi. Ruhban sınıfının içerisinde en ayrıcalıklı haklara sahip olan bir sınıfı

şekillendirmişlerdi. Ruhban sınıfının altında ise avam gelmektedir. Avamlar ise tüccarlar, zanaatçılar, köylüler ve serfler yer almaktadır. Bu zümreler içinde açıkça belirlenen haklar ve yapılacak görev listeleri mevcuttu. Kısacası zümreler;

- Ortaçağda iş bölümü paylaşımı yapıp ve bu iş bölümlerini temsil etmiş ve belirli görevleri yerine getirmişlerdir.

- Politik, dini, askeri ve ticari olarak toplumsal alanda var olan zümreler görev paylaşımını şu şekilde yapmıştır. Toplumda var olan bütün bireylerin güvenliğini sağlayan *soylulara* düşmüş, bu her birey için dua etmek *ruhban sınıfına*, ticareti canlandırmak ve geliştirmek *tüccarlara* ve en son olarak tüccarlara ve en son olarak yiyecek üretmek ve vasıfsız işlerde çalışmak ise *avamların* görevi olmuştur. (Ünal, Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu'nün Kültürel Sermaye Kavramı, Haziran 2004)

5. Sosyal Sınıf

Tarihin ilk çağlarında, hemen hemen her yerinde, insan topluluklarının olduğu her yerde toplumun çeşitli zümreler halinde tepeden tırnağa bir bölünmesini, birden çok toplumsal konum derecelendirmesi karşımıza çıkar. Eski Roma'da patrisyenleri, şövalyeleri, plebleri köleleri; ortaçağda feodal beyleri, vasalları, lonca ustalarını, kalfaları, çırakları, serfler gibi sınıflandırmalar karşımıza çıkar. Feodal toplum yıkılırken arasında kalan enkazın içerisinde yeşeren modern burjuva toplumu, bu sınıf karşıtlıklarını kaldırmadı. Yalnızca eski sınıfların yerine yeni sınıflar, yeni baskı koşulları, yeni savaşım şekilleri ortaya çıkardı. Bununla birlikte eski sınıflar ile yeni sınıflar arasında ki ayırt edici özellik sınıf karşıtlıklarını basite indirmek oldu. Bütün toplum bununla birlikte giderek iki büyük düşman kampa doğru ilerlemeye başlıyordu. Parası olanlar ve parası olmayanlar. Marks'ın deyişiyle: Burjuvazi ve proletarya. (Engels, Mayıs 2008, s. 117)

Toplumsal bilimlerde sınıf kavramı evrensel bir kavram olarak karşımıza çıkar. Bu kavram Marksist düşüncenin yarattığı bir kavram ve kullandığı bir kavram olarak düşünülse de Marks'ın kendi açıklamasıyla, sınıf kavramı, burjuva sosyologları tarafından da kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkıyor. Örneğin Weber'de en

az Marks kadar sınıf kavramı üzerinde yoğunlaşan düşünürlerden biridir. Toplumda sınıfların kaynağı teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı bir olgudur. Teknolojik gelişmenin sonucunda bazı bireylerin elinde toplanması, bu insanlara ellerinde araç ve gereçler olmayan insanlara karşı bir üstünlük sağlar. Sosyal sınıfların oluşmasının diğer kaynağı ise ekonomidir. Bunun yanında ekonomik temel ilişkin olarak siyasaldır. Toplumsal alanda bireylerin olduğu yerde bir yönetim sistemine ihtiyaç olması siyasal kaynağı güçlendirmektedir. Bundan dolayı nerede bir insan toplumu varsa orada yöneten ve yönetilen ayrımı vardır. En temel düşünceden gidersek insan toplumlarını basit olarak ele alırsak hemen iki tane sınıf ortaya çıkaracaktır, bunlar yöneten sınıfı ve yönetilen sınıftır. (Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, 1995, s. 285-286)

Sosyal bilimciler sosyal sınıfı, bir toplumda ekonomik olarak aynı düzeyde olan, statü ve gücü bölüşen bir grup veya kategori olarak tanımlar. Bu sınıflar, hiyerarşik olarak sıralanmış ve sosyal tabakalaşmayı oluşturan bir zincir olarak görürler. Bu hiyerarşik sistemde bireyin konumunun ne olduğu önemlidir, önemli olmasının sebebi bireyin nasıl bir yaşam sürdüğü ve diğer gruplar tarafından nasıl algılandığını ve yorumlamasını belirler. Sosyal sınıflar, tarihsel süreçleri içerisinde şekil ve isim değişikliği şeklinde günümüze gelen ve sanayi devrimiyle birlikte zirveye oturan bir sosyal tabakalaşma şeklidir. Peki, bu sosyal sınıfların özellikler bakımından farklılıkları hangi unsurlar olacaktır. Yaşam tarzı, eğitim ve kültür yapısı, ekonomik çıkarlar, ekonomik güç ve son olarak sınıf bilincidir. Sosyal sınıfların, diğer sosyal tabakalaşma tarzlarından en önemli ayırt edici özelliği, kendi içlerinde kesin çizgilerle ayrılmamaları ve yine kendi içlerinde bir bütünlük arz etmemeleridir. Sosyal sınıflar toplumlar arasında formasyonlarına göre farklılık gösterse de temel olarak ortak olan bazı yapısal özelliklerinden söz etmek mümkündür. Bu ortak noktalar göz önünde bulundurularak temel bir sınıf yapısı oluşturulabilir. (İnce, 2017) (Davis, Ekim 1994) Bu sınıf yapıları şu şekildedir:

1) Üst Sınıf (*Upper Class*): Bu sınıf, büyük zenginliğe ve otoriteye sahip aileleri içerir. Bunlar eski ve köklü aileler olup büyük şirketlere ve taşınmazlara sahiptirler.

2) Birleşmiş Sınıf (*Corporate Class*): Bu sınıfı, büyük şirketlerde ve devlet kademelerinde büyük bürokratik gücü olanlar oluşturur. Bu kişiler genelde bu şirketlerin sahipleri değildirler; ya yöneticidirler ya da yönetim kurulunda üye olarak bulunurlar. Birleşmiş sınıfın büyümesiyle üst sınıfta küçülmeler görülmüştür.

3) Orta Sınıf (*Middle Class*): Göreli olarak daha az malı/serveti olan fakat sahip oldukları işler sayesinde yüksek gelir, prestij ve otorite edinmiş olan sınıftır. Orta sınıf; üst orta ve alt orta olmak üzere ikiye ayrılır.

4) İşçi sınıfı (*Working Class*): Hiç malı olmayan veya çok az malı olan sınıftır. Sahip oldukları işler, kendilerine ya orta alt düzeyde gelir, prestij verir ya da bunların hiç birini vermez. İşçi sınıfını kol gücünü kullanan bireyler oluşturur.

5) Alt Sınıf (*Lower Class*): Hiçbir malı, işi ve geliri olmayan sınıftır. Otoritesi ve prestiji yoktur. Başka bir deyişle “yoksul”dur. (İnce, 2017)

Yukarıdaki sınıflandırmalar bütün toplumlar için aynı özelliklere sahip olmayabilir. Bu sınıflandırmayı oluştururken ekonomik etkenler göz önünde bulundurularak yapıldığı aşikârdır. Sosyal sınıfları, sadece ekonomik kriterlere göre incelemek, toplumların yaşadığı coğrafyanın etkisinde kalarak davranışlarını yönlendirmesini göz ardı ederiz. Toplumlardaki etki ve geri dönüş gelenekleri itibariyle aynı hızda olmayabilir. Ortadoğu halkı ile Avrupa halkının herhangi bir olguya tepkileri tamamen farklı olacaktır. Bu toplumları ekonomik kriter temel alınarak analiz edilmesi, toplumların diğer kriterlerini göz ardı etmiş olacaktır. Sosyal sınıf analizinde toplumların yapısına göre burjuva/proletarya ayrımı, devlet/toplumsal sınıf ayrımı, ekonomik menfaat/din, inanç ve ırk ayrımı özellikleri dikkate alınarak sosyal sınıfların belirlenmesi söz konusu olabilir.

D. Marks'ın Sınıf Görüşü

Marks 1852 yılında arkadaşı Joseph Arnold Weydemeyer'e yazdığı mektupta toplumsal sınıfların ve bu sınıflar arasındaki savaşların varlığını keşfetme onurunun

kendisine ait olmadığını söyler. Gerçekten de, söz konusu kavram daha önce, Augustin Thierry gibi Fransız tarihçilerce ve özellikle Henri Desroche'un gösterdiği gibi, 1829 tarihli Saint-Simon'cu doktrinin izahatı adlı eserde kullanılmıştır. (Dumenil, Löwy, & Renault, 2011, s. 152)

Sınıf kavramı, ilk kez Marks tarafından ete kemiğe büründürülmüştür. Sosyal sınıflar kuramı, demokrasinin toplumdaki değişimlerin bir uzantısı olarak ifade ederken, sınıf kavramına başka bir yönden yaklaşmaktadır. Peki, bu görüş neyi ifade ediyor; demokratik siyasal devrimler, ticari ve endüstriyel kapitalizmin gelişimi sürecinde oluşan yeni bir sınıf –burjuvazi- tarafından yürütülmekteydi; bu devrim ve gelişim sürecinin lokomotifleri olan burjuvazi ile kapitalist toplumun diğer yeni sınıfı proletarya arasındaki ilişkiyi ciddi bir şekilde etkileyecektir. Sınıf kavramı, Marks için ve onun bu kuramından etkilenenler için hayati öneme sahip olacak siyasal konu, hem kapitalist, hem de demokratik olan toplumlarda ki işçi sınıfının durumu, çıkarları ve savaşlarıydı. Bundan dolayı demokrasi sorunu toplumsal bağlamda geniş bir ağ örecekti. Burada en önemli konu sınıfsal çatışmalar içinde olan sosyal sınıfların çıkarları ve siyasi eğilimleridir. Tarihsel olarak burjuva sınıfının bir başarısı, daha önceki yönetim şekillerine göre gerçek bir ilerleme ve kapitalizmin ilerici bir özelliği olmakla birlikte, bu demokrasinin sadece, burjuvazinin yönetimiyle birlikte düşünülen bir siyasi biçim olarak anlaşılması demek değildir. Marks'a göre demokrasi toplumun her bir üyesinin yaşamsal alanlarını inşa etme ve demokrasiye toplumun her bir üyesinin eksik katılması olarak görmektedir. (Bottomore, Siyaset Sosyolojisi, Kasım 1987, s. 11)

Marks'ın sınıf teorisinde, burjuva ve proletarya sınıfı iki düşman sınıf olarak görülür. Bu iki düşman sınıfın ilişkilerini ortaya koyar. Proletaryayı sömürülen sınıf olarak ifade eder, burjuva sınıfını da sömüren sınıf olarak ifade eder. Sömürülen sınıfın, sömüren sınıfın tüm normlarını kabul etmesine dayanan sosyal ilişkiler olarak ortaya koyar. Burjuva sınıfı üretim araçlarına sahip ve yönlendiren bir sınıf olarak fabrikalar, tarlalar, arazileri kendi üretim anlayışlarına göre dizayn edecekler. Peki, bu durumda proletarya nasıl bir davranış sergileyecek? Yaşamaları için egemen sınıfa (burjuva) karşı emeklerini satmak zorundalar. Marks'ın sınıf görüşü, eşitsizlik

üzerine kuruludur. Burjuva sınıfı buna karşı, proletaryaya ürettikleri ürünün değerinin altında ücret ödeyerek, sömürü düzeni yaratacaktır. Üretilen ürünün değeri ile proletaryaya ödenen ücretin arasındaki farktan dolayı bu iki sınıf arasında çatışma ve düşmanlık olacaktır. (Aron, 1986, s. 147-149)

Şekil 4 Komünist Manifesto'da (1971) yer alan sınıf teorisinden esinlenilmiştir

Marks'a göre, feodal toplum yıkıntısının arasında filizlenen kapitalist toplum, üretim araçlarıyla olan ilişkilerine göre burjuvalar, işçiler ve toprak sahiplerinden oluşan üç sınıflı bir toplumu oluşturmuştur. Marks burjuvalar ve işçiler arasındaki çatışma ilişkisini yeni yaratılan modern toplumların doğasının bir durumu olarak dile getirir. Bu iki sınıfın çatışması, yaratılan kapitalizmden tamamen bağımsız, bütün toplumların tarihsel olarak içerisinde yaşadığı sürecin temel unsuru olmasından kaynaklandığını söyler. Bu geçmişten gelen sürecin yeni yaratılan sınıflara özgü olmadığı, tarihsel süreç içerisinde sınıfların değişimlerinin nedeni olarak görür. Kapitalist toplumda, sınıfların yoksullaşması ve ötekileştirilmesinin sonucu olarak iki temel sınıfın doğmasına neden olurken, bu tavırda Marks işçi sınıfının üretim aşamasında nerede duracağını belirtirken, aynı zamanda işçi sınıfının kendi çıkarlarının bilincine sahip, kendi hak ve özgürlüklerinin mücadelesini veren bir sınıfın konumunu belirtmektedir. Bundan dolayı Marks, eğer sosyal bir sınıf oluşacaksa bunun harcını sınıf bilincinin oluşturacağını söyler. (Bottomore, A Dictionary of Marxist Thought, Eylül 1993, s. 499-501)

Sınıflar arası eşitsizliğin sonucunda, sömürülen işçi sınıfı arasında sosyal yapı içerisinde huzursuzlukların artacağı gözlemlenecektir. Ekonomik anlamda bireyin yoksun olması demek özgüven eksikliğinin yanında güçsüzlük duygusunu

kazandıracaktır ve bu da diğer bireylere karşı yabancılaşma meydana getirecektir. Marks'a göre kapitalist toplumda burjuva sınıfı sömürge sistemini yaratan ve bu sistemi geniş bir alana yaymak için mücadele veren bir sınıf olarak görülür. Sosyal yapı içerisinde etkin rol oynayan, eğitim kurumları, dini kurumlar ve siyasi irade gözetiminde bu sınıfın örgütlenmesine yardımcı olur. Marks ekonomik eşitsizlik sonucunda burjuva ve işçi sınıfının çatışmasını ortaya koyarken çatışma sonucunda burjuva sınıfından daha büyük gruba sahip işçi sınıfının bu egemen sınıfın baskı ve zulüm yaptıklarını anladıklarında yani sınıf bilincine sahip olduğunda burjuva sınıfı içerisinde oluşan sosyal ajanlarını deşifre edecekler ve bu kapitalist toplumun sonu olacaktır. Bunun sonucunda işçiler siyasi iradeyi ele geçirecekler ve sınıfsız bir toplum inşa edilerek "sosyalist toplum"u filizlendireceklerdir.

Kısaca Marksist sınıf kavramı, sanayi devriminden sonra toplumun, burjuva sınıfı ve işçi sınıfı olmak üzere iki sınıfa ayrıldığı bir teoridir. Ekonomik olarak üretim araçlarının tekeli zamanla daha küçük zümrelerin eline geçeceği ve bunun sonucunda işçi sınıfının giderek artacağı, işçi sınıfının oran itibariyle arttıkça daha zor koşullar içerisinde emeklerini satacağı; fakat elde edeceği sınıf bilinci ile işçi sınıfının bir devrimle inşa edilen kapitalist toplumu yıkıp, yerine sınıfsız bir toplum modeli düzeni kuracağı şeklinde özetleyebiliriz.

"İşçi sınıfının esas anlamda yerini ve yapısını belirleyen onun iş gücünü satmak zorunda oluşudur. İş gücünün ölçümü günümüzde farklı yöntemlerle yapılabilmektedir. Örneğin banka çalışanlarının gün içinde kaç müşteriye (servisine göre nasıl) hizmet verdiği, doktorun kaç hastaya baktığı, market çalışanının reyona ne kadar mal çıkarttığı vb. farklı hesaplamalar kullanılır. Üretimin sürecinin içine alınan Bilim İnsanları'nın neredeyse özgür araştırma inisiyatifleri yok edilmiş, sipariş üzerine araştırma yapan „uzman işçiler“ durumuna getirilmiştir. Modern Büyük Toprak Sahipliği veya Mülk Sahipliği dâhil sanayi ve her şey tüm dünyada Bankalar yoluyla Finans Kapitalin denetimine geçmektedir. Bütün dünyayı etkisi altına alan online yolu ile para dolaşımı gümrük duvarlarını ortadan kaldırmış. İrili ufaklı meta dolaşımı ve para aktarımlarını Finans Kapitalin eline bırakmıştır. Tüm küreyi Pazar durumuna getiren meta dolaşımı aslında üretimi artırmıştır.

İletişim sektörü, ulaşım, Tüketim sektörlerindeki gelişme, Bankacılığın genişlemesi vb. hizmet sektörü çalışanlarının sayısını rengini değiştirerek artırmıştır. İlk Bakışta işçi sınıfının dışında tabaka gibi görülen yeni hizmet alanlarının beyaz yakalıları işçi sınıfının içinde ve onu fiziksel değişimi ile ilgidir.”⁴

Marks'ın sınıf kavramını açıklarken iki sınıf temelinde olgular ortaya koyuyoruz. Peki, günümüz modern toplumunda ortaya çıkacak ara grupların varlığını nasıl bir konuma koyacağız? Bu soruyu Marks şu şekilde açıklıyor: (Güçlü, Ağustos 2014)

“Kapitalistler ile emekçiler arasında bugün değişik ara grupların, sanatkârlar, öğretmenler, küçük burjuvalar, tüccarlar, emekçi çiftçiler bulunduğu yadsınamaz. Bir yandan kapitalist rejimin giderek gelişmesiyle toplumsal ilişkilerde iki gruplu, sadece ikili bir eğilim olacaktır. Öte yandan sadece iki sınıf siyasal rejim olanağı ve toplumsal rejim fikrini temsil ederler. Ara sınıflar ne tarihsel girişime ne de dinamizme sahiptirler; topluma damgasını vurabilecek sadece iki sınıf vardır. Biri kapitalist sınıf, öteki emekçi sınıf. Kesin çatışma günü herkes ya kapitalistlere ya da emekçilere katılmak zorunda kalacaktır.” (Aron, 1986, s. 148)

Yeni modern kapitalist toplumlarda oluşan ara sınıfları açıklamada karşımıza çıkan Ralf Dahrendorf; Karl Marks'tan etkilendiğini kabul ederken Karl Marks'ın ekonomik temelli ifade ettiği sınıf teorisine de karşı çıkmıştır. Ralf Dahrendorf için sınıf otoriteye bağlı oluşmuştur. Toplum içerisinde filizlenen değişimlerle beraber ortaya çıkan sosyal yapı içerisinde ki çatışmalar ekonomik güce sahip olmak veya ekonomik güce sahip olmamakla durumundan ayrı olduğunu “*güce sahip olmakla güce sahip olmamak*” durumundan kaynaklanan bir düşünce ortaya koyar. Bu cümleyi şu şekilde toparlarsak; Ralf Dahrendorf, Karl Marks'ın toplum içerisinde oluşan çatışmaların kaynağı olarak gördüğü üretim araçlarını elinde bulduran veya

⁴ (Gönültaş, 2015)

üretim araçlarını elinde bulundurmeyen sınıflar arasındaki çatışmaların oluşturduğu sınıf temelini kesin bir şekilde reddeder. Ralf Dahrendorf, modern kapitalist toplumlarda üretim araçlarının elinde bulunduran sınıfların güç ilişkisini öne çıkarır. Otoriteye egemen olanların itaat temelli yaklaşımları olur. Çıkar grupları, otoriteyi elinde bulunduranların iktidarlarını korumak için mücadele verdiği, otoriteyi elinde bulundurmeyenler ise bu güce karşı değiştirme mücadelesi vereceğini ifade eder. Bu iki grup arasındaki ilişki çıkar çatışmasına dönüşerek sınıfların zemininin oluştuğunu ifade eder. (Turan, 2017)

Modern kapitalist toplumları Marks endeksli ele alan başka bir sosyolog Althusser, toplumun ekonomik, siyasi ve ideolojik olmak üzere üç yapıdan oluştuğunu söyler. Ona göre her bir yapı, görece bağımsız ve özerktir. *Ekonomik yapı*: Ekonomik yapı içerisinde üretim gerçekleşir. Örneğin; pamuk ekmek ve hasat etmek, pamuğu toplayıp ip haline getirip kıyafet olarak piyasaya sürmek ve onu satmak bir ekonomik işlev türüdür. Althusser'e göre bu olay ekonomik yapının tek başına yapacağı bir işlem değildir. Bu ekonomik yapının oluşmasında etken olan bir sonucun diğer sonucu doğuracak bir yapıya sahip olmasıdır. *Siyasi yapı*: Ekonomik faaliyet sonucu ortaya çıkan ürünün nasıl pay edileceği kurallarını ortaya koyan yapıdır. Nasıl üretileceği ve bunun temel ilkelerini açıklayıp, koyduğu hukuki kurullarla pay sahiplerine kime ne kadar düşeceği işini yapan siyasal yapıdır. *İdeolojik yapı*: Ekonomik yapılaşma ve ona bağlı pratikle, sistemin fiziki ve anlık, ayrıca maddi gereksinimleri karşılanır. Sistemin bütün özellikleriyle bugünden yarına aktarılmasını ideolojik yapı sağlamaktadır. Dönemler arasında bağlantıyı ideolojik yapı kurar. (Gürçınar, Aralık 2015, s. 452)

E. Max Weber'in Sınıf Görüşü

Max Weber (1864-1920) yalnızca bir sosyolog olarak nitelendirmek doğru olmaz, Weber'in ilgi ve çalışma alanları birçok konuyu kapsamaktadır. Çağdaşlarının düşünürleri gibi Weber'de toplumsal değişimin doğası ve nedenleri üzerinde durmuştur. Marks'tan etkilenmiş, ancak aynı zamanda Marks'ın görüşlerini de eleştirmekten geri durmamıştır. Tarihin materyalist yorumuna karşı çıkarak, sınıf savaşını Marks'a göre daha az önemli bulmuştur. Weber, sosyal yapıyı ekonomik

ilişkilerin oluşturduğunu savunan Marks'a karşı, dini inançların ekonomik hayata etkisi olgusunu ortaya koyarak, Marks'ın bu görüşüne karşı çıkmaktadır. Bu görüşten sonra ekonomik ilişkileri temel alarak yapılan yorumların yerine, kapitalist toplumlarda ekonomik davranışların belirleyicisi olan dini inançları da dikkate alınmaya başlanmıştır. (Giddens, Sosyoloji, 2012, s. 346-347)

Weber'in sınıf kavramı; bireylerin ekonomik durumları ve güçlerine bağlı nesnel ölçütlerle kurulan aidiyetle ilişkili toplumsal gruplar olarak tanımlanır. Sınıf kavramını; Pazar ilişkileri ve günlük faaliyetler içinde tanımladığı "sınıf", "statü" ve "parti" terimlerinden yararlanarak açıklar. Weber'in pazar ilişkileri, sosyal statü ve saygınlık, yaşam tarzı ve yaşam şansı temelinde sosyal, ekonomik, politik ve kültürel boyutları da işaret eden tanımlaması, Marks'ın sınıf tanımından daha esnek bir kullanımdır. Weber, sosyal sınıfları, "mülk sahibi", "bilgi ve beceri sahipleri" ve "iş gücü sahipleri" olarak ayırır. Marks'ın ekonomik temelli sınıf teorisinin sadece ekonomik etkenlerin varlığından söz etmenin doğru olmadığı bunun yanında sınıfın oluşmasında çok sayıda çeşitli etkenlerin var olduğunu söyler. Weber'e göre sınıf ayrımı, sadece üretim araçlarının denetiminden veya denetim eksikliğinden ortaya çıkmaz, aynı zamanda mülkiyetle bağlantısız olunca hiçbir şey ifade etmeyen ekonomik ayrımlardan da ortaya çıkar. Bu kaynaklar bireylerin kazanabileceği meslekleri etkileyen fonksiyonlar veya yetenekleri içerirler. Bir bireyin ekonomik yapıda konumu, bireyin hayati fonksiyonlarını baştan aşağı güçlü bir biçimde değiştirdiğini ifade ediyor. (Kaya B. , Mayıs 2018, s. 56)

Sınıf	Statü	Parti
<ul style="list-style-type: none">• Mal-mülk sahipleri• Bilgi ve beceriye sahip olanlar• Emegini satan bireyler	<ul style="list-style-type: none">• Bireylerin yaşam şekilleri ve tüketim alışkanlıkları temeline dayandırılır	<ul style="list-style-type: none">• Karar verme sürecini ya da güç kullanımını etkileme amacına yönelik olarak organize olmuş gruplaşmaları içerir.

Şekil 5 Weber'in sosyal tabakalaşma sisteminden esinlenilmiştir. (Kongar, 1995, s. 99-100)

Weber'e göre sınıflar, sosyal topluluklar değildir; sadece toplumsal davranışların temelleri olarak görülür. Sınıftan söz edebilmek için şu üç şart sağlanmalıdır. (Weber, Sosyoloji Yazıları, 1996, s. 269)

- 1) Bir grup insanın yaşam olanakları bakımından belli bir nedensel öğeleri ortak ise,
- 2) Bu bir arada yaşamının, mal sahibi ve gelir sağlamak gibi salt ekonomik çıkar ve fayda sağlıyorsa,
- 3) Bu öğeler meta ve iş gücü piyasasında temsil ediliyorsa,

Bireylerin hayatları boyunca yaşamlarına yön veren mülkiyet dağılımlarıdır. Ekonomik temelli yaşamları, pazardaki alış veriş sürecini iyi ve kötü olmasını sağlar. Ekonomik durumları güçlü olmayanlar pahalı ürünlere ulaşmada sıkıntı yaşayacaktır. Pahalı ürünler otomatik olarak ekonomik yönden zengin olan bireylerin tekelinde olacaktır. Pazar'da oluşacak piyasada ürünlerin arz ve taleplerinde, ekonomik durumu güçlü olanlar pazarlık durumu olmayan mülksüzlere karşı daha avantajlı duruma düşürecektir. Bu durum ise mülk sahiplerine daha kolay elde ettikleri ürünler üzerinden kolay bir yoldan sermayeye dönüştürme şansı vererek müteşebbis olarak pazarda rol oynayacaktır. Ekonomi temelli yaklaşımlar, Weber'in bakış açısına göre mülk sahibi olmak veya olmamak durumu direk olarak sınıf durumunu yakından etkileyecektir. (Weber, Sosyoloji Yazıları, 1996, s. 269-270)

Weber, kendi içinde bir sınıf ile kendisi için bir sınıf arasında kesin bir ayırım yapılmasının gerektiğini vurgular. Onun bakış açısında sınıf her zaman için bireylerin farkında olup olmamalarından bağımsız bir şekilde var olan Pazar(piyasa) çıkarları olarak ifade eder. Sınıf bundan dolayı bireylerin hayat şartlarını doğrudan etkileyen objektif bir özellik olur. Fakat öte taraftan, özellikle belirli şartlar altında müşterek bir sınıf ortamını paylaşanlar ortak ekonomik çıkarlarının bilincine varır. Sınıf bilincini Marks gibi düşünmeyen, Weber bireylerin ortak çıkarlarına vurgu yaparak bilinçten bahseder. Bu yorumu yaparken de şüphesiz, kendi durumunu diğer Marksistlerden ayırmayı amaçlamaktadır. Çağının Marksistleri gibi sınıf ve sınıf bilinci arasındaki bağlantının direk olarak ve çabuk bir şekilde ele alınmasını

sağlayan sahte bir bilimsel çalışma olarak görür. Bu akıl yürütme açık bir şekilde Weber'in sınıflara zıt olarak statü gruplarına yaptığı vurguyu da koyulaştırır. Sınıf, piyasa ilişkilerinde ekonomik menfaatlerin farklılığı üzerine temellendirilmesine karşın, Weber'in hiçbir şekilde reddetmediği belirli şartlar altında bir sınıf öznelliğinin farkında olan "toplulukta" olabilir. Doğal olarak, bu şekilde topluluklar olan statü gruplarının önemi, piyasa ortamından kaynaklanan daha çok, onların gruplaşma ölçütü üzerine inşaa edilmiş olmaları gerçeğinden doğmaktadır. Sınıflar ve statü grupları arasındaki zıtlıklar, Weber'e göre bazen nesnel ve öznel arasındaki zıtlıklı gibi şekillenir. Bu şekilde ki karşıtlıklar aynı zamanda üretim ve tüketim arasında sıkışır. Sınıf, üretimde gösterilen davranışı ifade ederken, statü grupları belirli hayat tarzları diye nitelendireceğimiz tüketim ile ilgili davranışları ifade eder. (Giddens, İleri Toplumların Sınıf Yapısı, Mart-1999, s. 52)

Weber'e göre sınıf ve statü kavramları birbirinden farklı kavramlar olmayıp, birbiriyle tam bir uyum içerisinde olan kavramlar olarak karşımıza çıkar. Bu şekilde değerlendirmenin ekonomi içerisinde ki yer aldığı konum itibarıyla, statü ne ekonomiden aldığı kaynağı red eder ne de nihai çözümlerinde en önemli güç olarak karşımıza çıkması şaşırtmaz. Çoğu zaman sınıf ve statü grubu birbirini keserken, bunun her zaman bu şekilde olacağını iddia etmenin doğru olmayacağını ifade eder. Örneğin; muhafazakâr bir toplumda bir statü grubu olan din adamları, otoritesini piyasa ilişkilerinden değil, toplumun din adamlarına yüklediği değerden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı ekonomik düzen ile statü sistemi arasında kesin bir kesişme olmayacaktır ve bu ilişki değerlendirildiğinde deneysel ve tecrübe ile kazanılmış bir araştırmanın konusu olacaktır. (Aydın, 2018, s. 252)

Taha Parla'nın çevirisini yaptığı, Weber'in *Sosyoloji Yazıları* adlı kitabının önsözünde Şerif Mardin Weber'in sınıf teorisi görüşlerini şu şekilde ifade eder:

"Weber metodolojisinin önemli bir yönü toplum içinde grupların belirleyici rolü ile ilgili fikirleridir. Marks için "sınıf", toplum analizinin esas miyarıdır. "Sınıf" topluluğun "şekli"ni verir. Weber'de ise "sınıf" topluluk içinde belirebilecek birkaç grup tipinin yalnız biridir. Weber'e göre sınıf "pazar şansları"na göre kümeleşen bir

gruptur. Fakat bunun yanında siyasî güce sahip olmanın kümeleştirdiği gruplar vardır. Bunların küme esası “statü”dür. Osmanlı topluluğu için “statü” çok önemli bir rol oynar. Weber’e göre bu gruplardan yalnız biri değil, tümü birden toplum denkleminin dinamiğinin içine girer. Gene bunların Weber açısından “şeyler” olmadığı, Weber’in burada bir kontrast yaratarak topluluğun çalışmasını anlatmaya çalıştığını hatırlamak gerekir.” (Weber, Önsöz Şerif Mardin’in Weber Hakkında Söyledikleri, (2003), s. 13)

Weber, pazar(piyasa) koşullarından bahsederken Marks’ın ortaya koyduğu savların ötesinde tamamen farklı olarak ele alır. Marks için piyasa koşulları oluşabilmesi iki özgür bireyin ellerindeki ürünlerin kullanım değerlerini piyasada özgür bir şekilde trampa etmeleri gerekir. Öte yandan Weber; piyasada özgür bireyden başka bireyleri ya da sınıfları dikkate almaz. Sınıf olabilmesi için, bireyin sahip olduğu mülkün varlığını ortaya koyar. Weber’in şu ifadelerinde açıkladığı durum tam da budur: “Yazgıları ve hizmetleri piyasada kendileri için kullanma olanağı belirlenmeyenler, örneğin köleler, terimin teknik anlamında ‘sınıf’ değildir. Ancak bir ‘statü grubu’ olabilirler.” Weber, kölelerin tasarruf yapacağı bir mülklerinin olmadığı, bundan dolayı sınıf ilişkileri temelinde karşılıklı bir çıkar ilişkisine dayanan bir sınıf kavramının olmadığı sadece elindeki var olanı pazara sunma açısından tanımlanan bir sınıf olarak ortaya koyar. (Konuk, 2018)

Max Weber’in sınıf teorisini özetlersek;

- 1) Sosyal sınıf kavramını ve bu kavramın nasıl oluşacağı konusunda farklı savlar ortaya koymuştur. Sınıf kavramına Marks’tan sonra kapsamlı bir şekilde ele aldığını görmekteyiz.
- 2) Max Weber’in sosyal tabakalaşma sisteminde üç grup vardır. Sınıf, statü ve partidir.
- 3) Weber’in bu üçlü sosyal tabakalaşma sisteminde, sınıf; üretim, mülk edinme ve mülksüzler için pazara arz ettikleri mal ve hizmet durumunu, statü; sosyal yapı içerisinde bireyin itibarını, parti ise otoriteyi ifade etmektedir.

4) Weber, sosyal tabakalaşma sisteminde bu grupları birbirinden bağımsız olarak ele almamış aksine birbirleriyle olan ilişkilere vurgu yapmıştır.

5) Weber, sınıf kavramını Marks'tan farklı olarak ele almış, iki sınıf çatışması yerine, bireye özgü olacak şekilde birden çok sınıf olabileceğini ortaya koymuştur.

6) Weber, dini yapının sosyal yapıya etkisini ortaya koymuştur. Dini yapı toplumsal değişimde etkin rol oynadığını ifade etmiştir. Marks'ı değişim konusunda eleştirmiş, toplumsal değişimlerde yeterince açıklayamadığını ifade etmiştir.

7) Weber, sosyal statünün maddi yönden açıklanacağı ama eşitsizlik durumunu sadece ekonomik olarak ele almanın yanlış olabileceğini vurgular. Kapitalist toplumlarda, eşitsizliğin temel nedeni üretime katılanların yeteneği olduğunu söyler. İşçilerin üretimde etkin olabilmesi için bilgi ve kabiliyetlerinin önemini vurgular.

F. Pierre Bourdieu'nun Sınıf Görüşü

Pierre Bourdieu, sınıf kavramını ele alırken, tek bir özelliği dikkate almaz. Tek bir özellik baz alınırsa sınıf kavramını açıklamada yetersiz kalınacağı, bütün olguları bir arada yorumlayarak ve bu olguların birbirleriyle ilişkilerini ve etkileşimlerini ortaya koyarak analiz edilmesi gerektiğini vurgular. Bundan dolayı Bourdieu'nun sınıf kavramı; sınıf üretim ilişkilerindeki konuma dikkat çekerken Marks gibi statü ve itibar kaynağı olarak incelerken, Weber gibi, toplumsal sınıflandırma mücadelelerinin sathı olarak tartışılırken de Durkheim gibi unsurları barındırır. (Bourdieu, 2015, s. 13) Sosyal sınıf ve kimlik ilişkisini ortaya koymasıyla günlük hayatta sınıf kavramını gözle görülebilecek kadar canlılığını korumaktadır.

“Toplumsal sınıf ne tek bir nitelikle (sermayenin hacim ve yapısı gibi en belirleyici olan nitelik söz konusu olduğunda bile) ne belli bir nitelikler toplamıyla

(cinsiyet, yaş, toplumsal veya etnik köken –örneğin beyaz ve siyahların, yerli ve göçmenlerin payı vb.- gelir, eğitim seviyesi vb.) ne de bir neden sonuç, koşullayan koşullanan ilişkisi içindeki temel bir nitelikten (üretim ilişkilerindeki konumdan) yola çıkılarak sıralanmış nitelikler zinciriyle tanımlanabilir. Toplumsal sınıf, niteliklerin her birine ve pratikler üzerinde uyguladıkları etkilere öz değerini veren tüm ayırt edici nitelikler arası ilişkilerin yapısıyla tanımlanır.” (Bourdieu, 2015, s. 164)

Üretim araçlarına sahip olan sınıf ve olmayanlar şeklindeki Marks’ın ikili yapısını kabul etmektedir. Bu fikri kabul ederken, Marks’ın bu teoride ortaya koyduğu sınıf çatışmasını sadece ekonomik alan içerisinde sıkıştırmayarak bu teoride; din, siyaset, kültür, inanç, coğrafya gibi sembolik alanları da harmanlayarak oldukça geniş bir sınıf teorisi ortaya koymaktadır. Bourdieu, bunun yanında Weber’in meşruiyet kavramını da fikir alanının içine katarak, toplumda bir birlik ve beraberlik olursa üretim araçlarına bir şekilde sahip olan sınıfın, toplum üzerinde ki hegemonyasını meşru düzleme indirgeme başarısını gösterdiği durumu ortaya koymaktadır. (Bourdieu, 2015, s. 164-165)

Pierre Bourdieu, sosyal sınıf durumunu sadece ekonomik sermayenin varlığıyla ortaya koymaz. Bireyin; cinsiyet, yaş, yaşadığı yer, dini inanç, etnik köken, eğitim durumu gibi özelliklerini bir arada düşünülerek de yorum yapılması da sağlıklı olmayacaktır. Sosyal sınıf kavramını ele alırken bütün bu özellikleri tek tek düşünülmesi ve birbirleriyle olan ilişki durumları göz önünde bulunarak yorumlanması gerektiğini vurgular. Bundan dolayı sosyal sınıfları analiz ederken bütün bu niteliklerini karşılıklı bir etkileşim olup olmadığı ve kendi içerisinde ilişki durumunu ortaya koyarak analiz edilmesi gerektiğini vurgular. Bourdieu bu bağlamda sınıf ve statünün, tabakalaşmanın ekonomik ya da simgesel boyutlarına vurgu yapmanın seçimine bağlı olarak nominal birliktelikler olarak kabul edilmesinden ziyade “aynı gerçeklik içinde her zaman bir arada var olan” birliktelikler olarak ele alınması gerektiğini ileri sürer. Ona göre, sınıf ve statü grupları tabakalaşmanın ayrı boyutlarına tekabül etmezler, bunlar gerçekte bir arada var olurlar ve bu ikisi arasındaki ayırım yalnızca analitik bir ayırmadır. (Yanıklar, 2010)

Ayrım'da sınıf kavramını, sınıfa dâhil olan bireylerin hem psikolojik hem de estetik beğenilerinin oluşturduğu fikri üzerine inşa etmiştir. Sınıfsal ve kültürel çözümlenmeleri birbirine karıştırarak, sınıfsal hâkimiyetin kültürel mekanizmalarını ifşa etmek olarak basitçe özetlenebilir. (Bourideu, 2015, s. 15)

Bourdieu, *Ayrım* adlı çalışmasında beğeni yargısının toplumsal eleştirisini yapar ve sınıf eksenli yaşam tarzları ayrımını üç önemli tez ile açıklamaktadır. Bunlardan ilki;

1. Tezi: *“Birbirinden farklı iktisadi ve kültürel sermaye birleşimlerini temsil eden farklı sınıfa da sınıfsal fraksiyonlar vardır.”*

Sınıfsal konum, bireyin davranışlarını farklılaştıran iki unsur tarafından yönlendirilmektedir. Bu iki temel unsurdan ilki ekonomik kazanımları (ekonomik sermayesi), diğer unsur ise eğitim durumu (kültürel sermayesi) olarak karşımıza çıkar. Bireyin her iki unsura sahip olma ve bunun sonucunda, kendisi için sosyal alan ve davranış şekilleri yaratmaktadır. Bu durumun oluşmasıyla üst, orta ve alt sınıf olmak üzere sosyal sınıftan söz etmektedir. Ekonomik ve kültürel sermaye oranlarına göre bu üç sınıf da kendi içinde yatay olarak hareket halinde olabilmektedir. Örneğin; Üst sınıfa mensup birey kendi içinde ekonomik sermaye ve kültürel sermayeye sahip bireylerden oluşabilir. Bu açıklamadan sonra, bir öğretim görevlisi ekonomik sermayesi düşük olabilir ama kültürel sermayesi yüksektir. Bir holding yönetim kurulu başkanının ekonomik sermayesi yüksek, ama kültürel sermayesi düşük bir üst sınıf birey durumunda olabilir. Aynı sınıfın mensupları olarak beğeni tercihleri, hayat tarzları ve yaşama şekilleri de farklılık arz edebilir. Bu durumları *İnce Ayrımlar* (Die feinen Unterschiede) eserinde işleyen Bourdeu'nun sınıf çözümlenmesinde “sınıfsal konum” ve “yaşamı yürütme ve yönetme” şekilleri arasındaki ilişki böylece merkezi bir konum kazanmaktadır. (Edinsel, 2018)

Pierre Bourdieu Ayrım eserinde bu konuya Şu Şekilde açıklıyor (Bourideu, 2015, s. 16):

“Eserin genelinde meslekler üzerinden tanımlanan üçlü bir sınıf ayrımı ile karŐılaŐırız: İŞçi sınıfı, küçük burjuvazi ve orta ve st sınıflar. Kültürel sermayeleri üzerinden mertebelendirilen her sınıf da kendi içinde alt kesimlere ayrılır. Burjuvazi yüksek düzeyde iktisadi sermayeye sahiptir; zira entelektüeller ve iŐadamları bu sınıf içinde farklı kültürel sermaye donanımlarıyla birbirlerinden ayrılırlar. Toplumsal sınıflar içindeki sermayenin hacmi ve kompozisyonundaki farklılıklar sınıfsal farklılıklar ve antagonizmaları açıklar. Böylece, ekonomik konum büyük lde sınıfı belirlerken, kısmen ekonomik sermaye tarafından koŐullandırılan kültürel sermaye de sınıfsal kesimleri yaratır.”

2. Tezi: *“Bu farklı sınıflar ve sınıfsal fraksiyonlar farklı kültür tarzlarının zeminini teşkil etseler de, her sınıftan fraksiyon içinde mevcut olan kültürel kalıplar ekseriyetle tek biçimlilik arz ederler.”*

Bu tezinde sınıf eksenli kültürel kalıpların ve beğenilerin oluştuğunu savunan Bourdieu, her sınıfın kendi habitusunu oluşturduğunu belirtir. Bu tezi ile anlatmak istediği, herhangi bir sınıfta yer edinen bireyin tüketim alışkanlıklarını, diğer sınıftan olan bireylerle farklılaŐan tüketim alışkanlıklarını ve kendi sınıfıyla özdeş bir tüketim alışkanlığı geliştirdiği tezini savunur. Sınıfsal konumları itibariyle, bireyin maddi zorluklarla baş etme derecesi bir sınıfın habitusunu Şekillendirir. Örneğin; işçi sınıfına mensup birey ile yaşamı daha yalın yaşamaya çalışan orta sınıfa mensup bireylerin maddi zorunlulukların gölgesi altında birbirinden uzak tüketim ve kültürel biçimler tercih edecektir. Bourdieu’ya göre araştırmalar işçi sınıfına mensup bir erkeğin, emek gücünü pekiştirecek, eril düşüncesini ön plana çıkaran ekmek tüketme tercihi ile orta sınıf mensubu erkeğin daha hafif sağlıklı besinleri tüketim tercihleri arasında konum ve maddi zorunlulukları göz önünde bulundurularak farklılık gösterecektir.

3. Tez: “Kültürel tüketim sınıf fraksiyonlarının kendini tefrik etme ve daha üst bir statü iddia etme biçimidir.”

Üçüncü tezinde Bourdieu, egemen sınıfa ait bireylerin ekonomik ve siyasal sınıfsal statülerini, var olan değerleri, yargıları ve tarzlarını sınıfsal üstünlüklerini ne kadar üst seviyeye çıkartırlarsa o kadar etkin durumda olacaklarını söyler. Buna karşılık diğer sınıftan bireylerin kendi konumlarına razı olduklarını açıklamaktadır. Kültürel pratikler bireysel davranışlar olarak anlaşıldığı sürece, toplumsal eşitsizliğin bir parçası olmaktan çok bir üst duyarlılık olarak görülmeye devam edeceğini belirtir. Günümüzde de karşımıza şu şekilde çıkar; bireyin beğeni yargısını oluşturan doğuştan gelen bir estetik anlayış değil, bireyin yaşadığı yerde, çalıştığı yerde, okulunda, sosyal çevresinde ve sosyal medya kullanımında karşısına çıkan kültürel tavırlar oluşturur. Üst sınıftan bireyler, sosyal medyada beğenilerini ücret karşılığı herkesin görebileceği şekilde en çok beğenilenlerin başında tutar. Bu durumda her kesimin kolaylıkla erişebileceği bir alanda bile kendi farklılıklarını ortaya koyacaktır. Üst sınıflara ekonomik olarak geçiş yapan bireyler, kültürel sermayeleri yeteri kadar değilse, üst sınıfta ki bireylere kendi varlıklarını ispatlamak için üst sınıf mensup bireylerin beğeni ve tüketimlerini taklit edeceği ve sonradan elde ettiği üst sınıf kimliğini sağlamlaştırmak için ekonomik sermayesini kullanarak üst sınıf bireylerin kültürel kalıplarını kullanacaktır.

Sosyal sınıfların belirlenmesinde Bourdieu, “beğeni” kavramına ve bu kavrama karşılayacak etkenlere vurgu yapar. Bourdieu, bireylerin belli bir sınıfta var olabilmesi için beğeni sınıf teorisinin tam ortasına almıştır. Bu ifadeyi açıklarken, beğeni bireyin kişisel bir tercihi olmaktan çok eğitim ve kültür seviyesindeki bilinçaltının dışı vurumu olarak görür. Örneğin; bireyin yeme içme tüketimi, kültürel etkinliklere katılımı, dinlediği müzik aslında bireyin çocukluğundan başlayıp çevresinde zihnine kazıdığı deneyimleridir. İnşaat işçisi bireyin kahve tüketimi ile bir akademisyenin kahve tüketimi arasında gözlem yapmak çokta zor olmayacaktır. Bourdieu’ye göre bireylerin bir davranışı sergilerken beğeni alıp almamaları bireyin sosyal sınıf içerisinde var olup olmadığı potansiyelini ortaya koyacaktır. (Bourdieu, 2015, s. 29-30)

Beğeniye, nesnel olarak sınıflanmış ve içinde bir sınıfın kendi kendine anlamlandırıldığı pratikler olarak ifade edebiliriz. Bir başka deyişle sınıf içerisindeki karşılıklı ilişkilerde sosyal sınıflama kalıplarına göre algılama vasıtasıyla sınıf konumunun sembolik simgesine dönüşmüş hali olarak karşımıza çıkar. Örneğin; işçi sınıfına mensup bir bireyin kıyafet beğenisi markalı bir kıyafet yerine, parasal anlamda daha ucuz marka veya pazar kıyafetlerine yöneldiğini gözlemlemek yanlış olmaz. Daha somut bir örnek verirse LC Waikiki'den kıyafet alan grupların hemen hemen aynı gelir düzeyine ve kültürel yapıya sahip bireyler olduğunu gözlemleriz. Böylelikle ayırt edici semboller ile sınıf içerisindeki bireyin konumu arasındaki ilişkilerin pratik bilgisine sahip herhangi bir birey tarafından, kendine özgü koşulların üzerine biçilmiş, yaşam tarzı olarak algılanabilmeye özgülenme olarak ayırt edici özellikler sisteminin kaynağını oluşturur. Sosyal uzamın yapısının, kendisini o uzamdaki belli olan konumu deneyimlerinin içinde oluşan haliyle, beden bir parçası haline gelen bu sınıflama sistemi, maddi olanaklar ve olanaksızlıklar dâhilinde koşula bağlı, olağan düzene monte edilmiş pratiklerin ilkesidir. Yani Sevdiğimiz şeye sahip olmamızı, sahip olduğumuzu şeyi sevmemizi sağlayan budur; yani dağılımda ona mal ettiğimiz ve sınıflamada ona meşru olarak atfettiğimiz niteliklerdir. (Bourdieu, 2015, s. 261-262)

Bourdieu, sosyal sınıfların oluşumu ve ayırt edilmesinde habitus kavramını da sınıf teorisinde merkezi konumda tutar. Habitusu, davranışlarımızı yönlendiren, içsel eylemlerimiz olarak kavramlaştırır. Bu içsel eylemlerimizin oluşmasında yaşadığımız sosyal çevremiz, aile, okuduğumuz okul, yaşadığımız coğrafya gibi aldığımız bilgiler ve deneyimler temel etken olarak karşımıza çıkar. Caigar Calhoun habitusu şu şekilde anlatıyor:

“Toplumsal oyunlara katılmak salt bilinçli bir seçim değildir. O, üzerinde düşünmeden yaptığımız bir şeydir. Biz bir anlamda zaten sürekli onun içindeyizdir. Çocuklukta yetişkin rollerine hazırlanırız. Büyürken bizden bir mesleğe sahip olmamız gerektiğini öğrenmemiz istenir. Düzgün oturmamız ve sorulduğunda cevap vermemiz istenir. Ailelerimizin kiliseye –ebeveynlere bağlı olarak, para veya şöhrete saygı duyduklarını görürüz. Neyin onaylanıp onaylanmadığına, neyin işe yarayıp

yaramadığına bakarak, kendimize özgü yeni eylem biçimleri, yaşantılarımızdaki oyunlarla ilgili karakteristik bir davranış biçimi geliştiririz. Kendine güveni veya utangaçlığı öğreniriz. Her iki örnekte de, sosyalleşme sürecinin gücü, büyük ölçüde bedensel olarak, basitçe kim olduğumuzun, dünyada nasıl var olduğumuzun bir parçası olarak yaşanır. Bu duygu habitus'tur.” (Calhoun, 2014, s. 106)

Bireyler, belli bir pratik duygusu sayesinde içinde var oldukları sosyal alanın veya ortamın normlarına uygun davranışlar sergiler ve yazısız kurallarına uygun davranmaktadır. Birey içinde olduğu sosyal ortamında habitus sayesinde doğaçlama tarzında hareket eder; örneğin, birer oynayan birinin kendi hamleleri üzerinde düşünmeden, sürekli pratik duygusu halinde hareket eder. Bir futbol müsabakasında, kalecinin üzerine gelen futbol topunu kurtarmak için fikir yürütme gibi bir şansının olmadığı, futbol topunu kurtarıken bilinçli hareket etme söz konusu olmayacağından; bedensel olarak içselleştirdiği, kesintisiz, refleks ve bilinçli olmayan davranışları ortaya koymak zorundadır. Bu açıklamalardan dolayı habitus, bireyin algı ve davranış şemalarını uygun zamanda ortaya koyar. Sınıf içerisinde ortaya koyacağı davranışlar ise sınıfın gerektirdiği gibi davranması bu şekilde ortaya çıkacaktır. (Koytak, 2012/2, s. 90)

Pierre Bourdieu sosyal sınıfların ortaya çıkmasında önemli olan habitus kavramından sonra sermayelerin önemini vurgulamaktadır. Sermayenin her biri kendi alt türlerine ayrılan; ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye olarak dört tip sermaye kavramını açıklamaktadır. Sermayelerin oluşumunda bireyin bulunduğu ortamda elde ettiği sermayelerin etkinliğini vurgulamaktadır. Maddi kazançlar, aile ve eğitim kurumlarında, herhangi bir gruba ait olmanın ve mevki gibi elde edilen sermayelerin, Bourdieu'nun sınıf teorisinde bu sermayelerin var olup olmaması bireyin konumu bakımından önemli olan bir kavram olarak karşımıza çıkacaktır. Sermayelerin önemini vurgularken ekonomik ve kültürel sermayeyi elinde bulunduran bireylerin genellikle üst sınıfa ait bireyler olduğunu açıklar. Bourdieu'nün burada yaptığı vurgularda, sınıf teorisinin sanal bir gerçeklikten çıkarıp realitesi güçlü bir sınıf teorisi ortaya koymak amacına girmiştir. Sınıfları iki temellikten çıkarıp birden çok sınıfların varlığına dikkat çekerken, sınıfları reddetmek

yerine, sermayelerin varlığından dolayı birden çok sınıf farklılığını ortaya koymaya çalışmıştır. (Bourdieu W. , 2014, s. 106-109)

Bourdieu, eğitim sistemi ile sosyal sınıf arasında anlamlı bir ilişkinin olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu ikili ilişkide, öğrencilerin yaşadığı sosyal çevreye, okuduğu okulun başarı sıralamasına ve eğitim içinde doğan bu aşamaların sosyo-ekonomik dönüşebilirliğine bakarak, olgusal olarak ortaya koymak mümkündür. Okulun farklı türlerinin varlığına ilişkin tartışmalar, eğitimsel eleme ve seçme süreçlerinin sistematik doğası, katılığı ve birey ya da grupların toplumun fırsat yapısı içindeki avantajlı veya dezavantajlı konumları söz konusu güçlü ilişkiyi ortaya koymaktadır. Ekonomik yapının değişmesi ile birlikte meslek türlerinde ya da iş yapısında meydana gelen değişimlere rağmen, çok sayıda işler hala çok düşük düzeyde bir beceri ile yerine getirilmektedir. El emeğine dayanmayan “beyaz yakalı işler” hala istihdam içinde küçük bir orana sahip bulunmaktadır. Toplumda yaşanan “toplumsal hareketlilik” türleri ya da mesafesine ilişkin tartışmalar devam etmektedir. Toplumda var olan sınıf konumlarının çeşitlenmesine rağmen sınıf yapısı ve eğitim sistemi değişmemektedir. (Kılıç, 2013, s. 38)

Bourdieu'nün sınıfı teorisini yeniden ortaya koyarken Marks ve Weber'in kavramlarının üstüne bir şeyler koyarak ve sentezleyerek ortaya koyduğu, sınıf teorisini altı madde özetlersek; (Wacquant, Simgesel İktidar ve Grup Oluşumu: Pierre Bourdieu'nün Sınıfı Yeniden Çerçevelemesi Üzerine, 2014, s. 205-216)

1) Bourdieu'nün sınıf teorisi, sosyal hayatı oluşturan etkenleri ilişkisel bir tarzda betimleyerek ortaya koyar Bourdieu, Marks ve Durkheim'in temel söylemi olan, sosyal realitenin temel yapısı ve bundan dolayı farklılığın ve eşitsizliğin temel kaynağı ilişkisel ağların tamamından ortaya çıkar.

2) Bourdieu'nün sınıf teorisi agonistiktir yani sınıfların birbirleriyle çatışmacı bir düzen içinde değil de uzlaşmacı ve ilişkisel olarak ele alınmasını ifade etmektedir. Sosyal gruplaşma kimliği ve bilinç ve davranışın temeli olarak sınıf, bireylerin yaşamın çeşitli alanlarında çeşitli

iktidar veya sermaye türlerine sahip olmak, elde etmek ve bunları yönlendirmek üzerine kurulu bir sistem olarak karşımıza çıkar.

3) Bourdieu'nün sınıf kavramı ile ilgili yorumu, grup oluşumu ve tahakkümün simgesel boyutu ve mekanizmalarını vurgulaması bakımından emsalsizdir. Sınıflar, tıpkı tüm kolektiviteler gibi, sosyal psikoloji, dramaturji ve ikonolojiden oluşan üç katlı bir çerçevede, tanıma ve yanlış-tanıma yoluyla ortaya çıkıp yaşar - toplumsal gerçekliğin oluşturulmasına onun temsilini şekillendirmek yoluyla katkıda bulunan devamlılık ve çeşitlilik içeren bir çalışmayla, yani algı kategorilerinin aşılması ve dayatılması yoluyla oluşur.

4) Bourdieu, Marks'ın sınıfı maddi güç ilişkilerine dayandırmadaki ısrarını muhafaza eder, fakat bu ısrarı Durkheim'in kolektif temsillere dair öğretileri ve Weber'in kültürel biçimlerin özerkliği ve algılanan toplumsal ayrımlar olarak statünün kudreti konusundaki kaygısıyla birleştirir.

5) Bourdieu'nün sınıf yapısından toplumsal uzama, sınıf bilincinden habitusa, ideolojiden simgesel şiddete, yönetici sınıftan iktidar alanına- gerçekleştirdiği kavramsal değişimlerin arkasındaki saik, somut araştırma bulmacalarını çözmeye yöneliktir ve başlı başına bu amaca dayanır.

6) Ne var ki, Bourdieu'nün sınıfı yeniden irdeleyişinin hem teorik hem de ampirik bir mahiyeti vardır. Büyük bir metodolojik yenileştirmeyi, bir başka deyişle, toplumu araştırmak için çoklu mütakabiliyet analizi şeklindeki -daha sonra evrilip tam kapsamlı bir geometrik veri analizine dönüşen- istatistiksel tekniğin devreye sokulup inceltilmesini de beraberinde getirir.

G. Sınıfların Oluşmasında Etken Olan Toplumsal Hareketlilik

Sosyal tabakalaşma ve sınıf kavramları üzerine yapılan fikir üretimleri, bilim insanlarını belirli bir grup veya sınıfa mensup bireylerin sosyal düzende durumu, geleceği ve davranışları üzerinden çalışmaları ortaya koymaya itmiştir. Bundan dolayı fikir üreticiler, sınıf kavramını ele alırken bireyin toplumsal alanda kapladığı yerde, sınıflar arası geçişin yani üst sınıfa atlama çabalarını, nedenlerini ve buna neden olacak ilişkisel ağlarını ortaya koyarak bir nevi toplumsal hareketlilikleri kavramsal olarak ortaya koymaya neden olmuşlardır. Toplumsal hareketlilikle ilgili modern dünyada sosyal sınıfların oluşması arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Sosyal tabakalaşma ve toplumsal hareketlilik üzerine çalışmaların başlangıcı, ünlü sosyolog Pitirim Alexandrovitch Sorokin'e kadar gitmektedir. Sorokin'e göre toplumsal hareketlilik kavramı: "bir ferdin, bir objenin veya bir sosyal değer -insan faaliyeti ile yaratılmış veya değiştirilmiş olan her şeyin- bir sosyal durumdan, başka bir sosyal duruma geçişi" olarak tanımlamaktadır. (Sorokin, 1994, s. 245)

Sorokin'in açıklamasından da anlaşılacağı üzere toplumsal hareketlilik kavramı yalnızca bireyin yaptığı bir eylem değil, bunun yanında bireylere etki eden olaylar, nesnelere ve bireylerin yüklediği değerlerde toplumsal hareketliliği ortaya çıkarmaktadır. Bireye etki eden olguların varlığı ile ortaya çıkan toplumsal hareketlilik sosyal tabakalaşmanın ve sınıf kavramının oluşmasında etkili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın içeriğinde vurgu yapılan kavramların içeriği temel alınarak toplumsal hareketliliğin güncel hali ile incelenmesi olarak ortaya konulması ve açıklanmasını dikkat çekeceğim. Toplumsal hareketlilik birey özelinde grupların veya kültürel anlamdaki unsurların toplumsal alanda buldukları yerden başka bir toplumsal alandaki yere geçişi ifade ettiğini Sorokin'in açıklamalarından anlıyoruz. Sorokin bu hareketliliği iki şekilde ifade ediyor: "Yüksek ufki hareketlilik, dikey (şakuli) hareketlilik" diğer bir ifade ile yatay ve dikey olmak üzere iki şekilde ortaya çıkıyor. Yatay hareketlilik, bireyin devam eden sosyal alanda konumuna eş değer olarak benzer bir durumda olan konumuna geçişini ifade etmektedir. Örneğin; Evlenmiş bireyin aile kurumunu kurduktan sonra, evlendiği kişiden ayrılarak belli bir

süre sonra tekrar evlenmesi durumudur. Aynı mahiyetteki bir meslek kolundan, benzer durumda bir meslek durumuna geçişi olarak örneklendirebiliriz. Dikey hareketlilik ise bireyin elde ettiği konum veya meslek itibariyle farklı bir meslek ve konuma geçiş durumunu ifade etmektedir. Bu durumdan dolayı dikey hareketlilik iki şekilde meydana gelmektedir; yukarı doğru dikey toplumsal hareketlilik ve aşağı doğru dikey toplumsal hareketlilik. Bu iki hareketliliğe örnek verecek olursak; belirli bir mesleğe sahip bireyin çalıştığı kurum içerisinde yükselmesi veya daha düşük konuma gelmesini ifade etmektedir. (Sorokin, 1994, s. 245-246)

Sosyal yapıya ve tabakalaşma sistemine bağlı olarak, sosyal hareketliliğin yaygınlık ve yoğunluğu değişebilir. Sosyal hareketliliğin yaygınlık bakımından miktarı veya derecesi, toplam nüfus içinde hareketlilik yaşayan bireylerin oranıyla ölçülür. Özellikle dikey hareketlilik bakımından alındığında, belirli bir zaman içinde tabaka değiştiren bireylerin toplam nüfusa oranları sosyal hareketliliğin yaygınlığının ölçüsüdür. Sosyal hareketliliğin yoğunluğu, belirli bir süre içinde fertlerin veya zümrelerin kat ettikleri mesafe ile belirlenir. Yine dikey hareketlilik bakımından bireylerin kat ettikleri dikey sosyal mesafe veya sosyal tabakaların miktarı, bir toplumdaki hareketlilik yoğunluğunun ölçüsü olarak alınabilir. Bir toplumdaki hareketliliğin yaygınlık ve yoğunluk derecelerinin bileşimi, o toplumun genel hareketlilik ölçüsünü verebilir. Bu ölçüye uyarak bir toplumun farklı zamanlardaki hareketlilik derecelerini olduğu gibi, farklı toplumların hareketlilik oranlarını da karşılaştırıp bu konuda nispi geçerliliğe sahip sonuçlara varabiliriz. Böylece belirli bir toplumun hangi devirlerinde öteki devirlerine nazaran daha esnek bir sosyal yapıya veya tabakalaşma sistemine sahip olduğunu belirleyebileceğimiz gibi, karşılaştırılan toplumlardan hangisinin daha fazla hareketlilik imkânları sağlayabildiğini de genel hatlarıyla tespit edebiliriz. (Korkmaz, 2000, s. 81)

Buraya kadar bir kavram olarak toplumsal hareketliliğinin ne olduğu, türleri ve sosyal alanda güncel örnekleri verilerek açıklanamaya çalışıldı. Şimdi ise toplumsal hareketliliğe yol açan ve etken olan durumları ortaya koyarak, toplumsal hareketliliğin daha anlaşılır hale getirmeye çalışacağız.

H. Toplumsal Hareketliliği Etkileyen Faktörler

Toplumsal hareketlilik, günümüz toplum yapısında ekonomik anlamda yoksun bireylerin içinde doğdukları veya sosyal alanda işgal ettiği konumları değiştirebilmek için sistemin sunduğu çeşitli fırsat barındırmaktadır. Toplumsal hareketlilik çok yönlü bakılacak ve karmaşık bir durumda olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapitalist toplum yapısına hâkim olan toplumlarda, fırsat ve imkânların herkesin başarabileceği bir durumda dizayn edilmediği aşikârdır. Bireyin konum itibariyle sınıfsal anlamda yer değiştirmesi, sınıf içerisindeki durum ve etkenleri göz önünde bulundurularak çeşitli faktörler ile karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte toplumsal hareketliliği etkileyen faktörler ele alındığında görüş birliği önümüze çıkar. Toplumsal hareketliliğin miktarı ve oranı toplumdan topluma büyük oranda farklılık gösterir. Gelişmiş toplumlarda, toplumsal hareketlilik imkânları sayısız denecek kadar çoktur. Bu durum, rekabetin belirgin bir şekilde önemli olduğu, ailesel köken itibariyle doğumla kazanılan pozitif ayrımcılığın hafife alındığı ve bireysel başarıların ön plana çıkarıldığı ve bunu kişisel gelişim adı altında reklamlaştıran çağa göre hızlı bir şekilde dönüşen ve değişen toplumların nitelikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. (Giddens, Sosyoloji, 2012, s. 372-375)

Toplumsal hareketlilik konusunda temel referans olarak kabul edilen sosyologların başında gelen Sorokin'e göre, sosyal hareketliliği etkileyen faktörleri iki ana grupta toplayabiliriz. Bunlardan bir kısmı ikinci dereceden olup yerel ve geçicidirler. Evrensel ve genel olan faktörler: 1-Demografik faktörler; 2- Ebeveynler ile çocukların farklılığı; 3- Çevrenin değişmesi; 4- Yeteneklerin sosyal tabakalar arasındaki dağılımının yeterli olmaması. (Korkmaz, 2000, s. 82) Bu temel faktörleri içerik olarak analiz edersek;

Demografya: Toplumsal hareketliliği yaygınlaşması ve yoğunluğunu belirleyen temel etkenlerden biridir. Toplumsal sınıfların farklı doğurganlık oranına sahiptir. Toplumun ırki oluşum alanında, üst sınıflara sahip bireylerin doğurganlık oranları genellikle düşüktür. Bu doğurganlık oranları nedeniyle dikey hareketlilik, toplumun üst sınıfını tükenmesine neden olacaktır. Toplumsal hareketlilikte nüfusun önemi bir

yerde yaşıyan çoğunluk sınıfa sahip bireylerin yaşam tarzları, beğenileri, tüketim alışkanlıkları daha etkin olacaktır. Örneğin; Starbucks'ın şube açtığı yerler, nüfus yoğunluğu daha çok olan üst ve orta sınıfa sahip bireylerin yaşadığı yerlerdir, yoksul mahallelerde Starbucks'ın bir şubasını göremeyiz. Sorokin'in burada anlatmak istediği üst sınıfların doğurganlık oranının az olmasında dolayı, üst sınıfa sahip bireyler alt sınıfa sahip bireylere şans tanıyarak, kendi sınıf geleceklerini tehlikeye düşürmeyeceklerdir. (Sorokin, 1994, s. 249)

Eğitim: Dikey toplumsal hareketliliği etkileyen nedenlerden çok, aracı bir kavram olarak karşımıza çıkar. Eğitim hemen hemen bütün toplumlarda yukarı dikey hareketliliği olumlu bir şekilde etkilemekte, bireyin kararlarında ve ülkenin politikalarında önemli bir olgudur. Birey özelinde bir mesleğin kazanmasında önemli olan eğitim, ülkenin gelişimi açısından da etkili bir olgudur. Ülkelerin iktidar temellerinin değişmesine rağmen etkisi hissedilebilir derecede olacak şekilde karşımıza çıkar. Bununla birlikte yüksek öğretimin teknolojik bir topluluk organizasyonunun önemli bir parçası olmuştur. Örneğin; köyde doğan ve büyüyen bireyin imkânsızlık ve eşitsizliğe rağmen eğitim alanında iyi bir bölüm ve üniversite kazanarak bulunduğu ortamdan dışarı çıkma fırsatını elde edebilecektir. (Soylu, 2019)

Göç: Yeni bir olgu olmasına karşın göç, küresel bütünleşme sürecinin bir parçası olarak giderek hızlanan bir olgu gibi görünmektedir. Dünya ölçeğinde göç örüntüleri, ülkeler arasındaki hızla değişen ekonomik, siyasi ve kültürel bağların bir yansıması olarak görülebilir. (Giddens, Sosyoloji, 2012, s. 569)Günümüz toplumlarında bu duruma bakarsak, kırsal kesimde yaşıyan çok nüfuslu ailelerin iş bulabilmek için yaşadıkları yeri terk ederek buldukları konumun üzerinde bir hayat kurma peşine girmeleri için çaba harcıyorlar.Göç, bazı zaman kültürel ve siyasi durumdan dolayı da ortaya çıkabilir. Bu durumda bireylerin buldukları ortamdan başka daha üst bir duruma gelme çabalarıyla toplumsal hareketliliği etkileyen önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meslek: Emek piyasalarının büyümesinin bir sonucu olarak ev eksenli işlerden ayrılan iktisadi bir rol. Mesleki roller, bir sanayi kuruluşunun, resmi bir dairenin ya da sosyo-ekonomik yapının içindeki daha geniş bir iktisadi işbölümünün bir parçasını oluşturur. (Marshall, 1999, s. 491)Lipset ve Bendix'e göre bütün toplumlarda toplumsal hareketlilik yaşanmasının iki sebebi vardır: 1. Meslek yapısındaki ve fonksiyonel farklılıklardaki değişmelere bağlı olarak yetenek taleplerinde ki değişmeler. 2. Zekâ ve diğer yeteneklerin arzındaki değişmeler. Bu temel sebeplere bağlı olarak, sosyal yapıdaki çeşitli süreçlerin sosyal hareketlilik üzerinde doğrudan etkileri vardır. Meslek yapısındaki değişmelere bağlı olarak, işgücü içinde meslek zümrelerinin oranlarının değişmesi büyük bir hareketlilik dalgası yaratır. Bu değişme genellikle bedeni işlerin azalması ve bedeni olmayan mesleklerin oranlarının artması yönünde olduğundan, meslekler nispi itibarlarını ve gelir seviyelerini korudukları sürece, hareketlilik yukarı doğru olmaktadır. (Korkmaz, 2000)

III. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma, Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nun temel kavramlarından biri olan habitustan yola çıkarak, toplumsal sınıflarda oluşan sanat, sosyal ve kültürel hayat, tüketim gibi farklı eğilimler biçimde dışa vuran davranışları gözlemlemeyi hedeflemektedir. Aynı sınıfa sahip bireylerin kültürel beğenileri, homojen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktır. Bourdieu bunu her sınıf kendi habitusunu yarattığını ileri sürerek açıklar. Her sınıf kendi içerisinde, habituslarıyla kültürel alanlarda sürekli davranış profilleri yaratmaktadır.⁵

Pierre Bourdieu sosyolojisi ışığında yapılacak araştırma, ekonomik ve kültürel sermayenin yapı ve hacim itibarıyla bazı meslek gruplarına eşitsiz dağılım durumu gözlemlenmesi ve farklı meslek gruplarından bireylerin gündelik yaşam tarzlarını ve kültürel tüketim alışkanlıklarını, sosyoekonomik ve kültürel değişkenler üzerinden sorgulayarak araştırmanın İstanbul ili özelinde yaşayan farklı meslek grupları arasında oluşacak bu anlamlı ilişki ortaya konulmuştur.

⁵Geçersiz kaynak belirtildi.

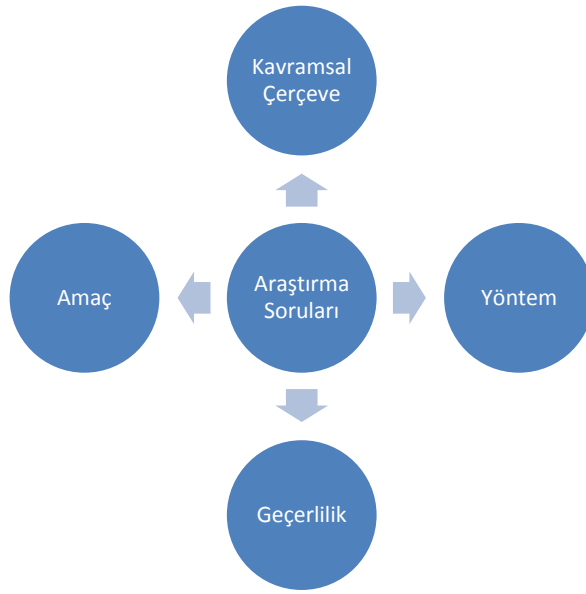
A. Görüşme Formunu Oluşturma

Araştırma, farklı meslek gruplarından bireylerin gündelik yaşam tarzlarını ve kültürel tüketim alışkanlıklarını, sosyoekonomik ve kültürel değişkenler üzerinden ortaya konulması için bir görüşme formu oluşturulmuştur. Literatürde araştırılan konuyla ilgili daha önceden uygulanan bir görüşme formu bulunmadığından, herhangi bir görüşme formu örneği kullanılmamış olup, görüşme formu tarafımızdan oluşturulmuştur.

Görüşme formu oluşturulurken, yapılan akademik araştırmaların yanı sıra, görüşme yapılacak kişilerin rahat olacağı iş yerleri, ofis, cafe ve ev gibi mekânlarına gidilmiştir. On beş farklı meslek grubu ile görüşülmüş ve uygulayıcılarla sohbetler edilmiştir. Gönüllü katılım ile sağlanan görüşme formuna farklı meslek grupları ile farklı ilgi alanları, farklı pratik davranışlar, farklı zevk ve beğeniler ve farklı sosyal statüleri temsil ettikleri göz önünde bulundurulmuştur. *Nitel araştırmalara genellenebilirlik*, araştırmalarda kişi, farklı sosyal statü veya kurumlardan elde edilen araştırma bulgularının, sonuçlarının veya doğrudan üzerinde çalışılmamış olan diğer kişi, farklı sosyal statü veya kurumlara genişletilmesi olarak tanımlanır. (Maxwell, 2018, s. 136) Görüşme formu hazırlık aşamasında meslek sahibi kişilerin içlerinde buldukları meslek yaşamları göz önünde bulundurularak görüşme formu hazırlığının her aşamasında akademik ve etik değerlere sıkı sıkıya bağlı kalınarak, görüşme formunun insancıl bir görüşme formu olmasına özen gösterilmiştir.

B. Görüşme Formu Hazırlık Yöntemi

Görüşme formu hazırlanırken aşağıdaki tablo göz önünde bulundurularak ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 6 Araştırma Soruları ve Araştırma Tasarımı Arasındaki İlişki Ağı

Görüşme formu hazırlık aşamaları;

1) Görüşme formunun hazırlık aşamasında ilk olarak literatür taraması yapılmıştır. Kavramsal çerçeve incelenirken, Bourdieu'nün habitus, sermaye ve alan kavramları ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Meslek sahibi kişilerin habitus, sermaye ve alanlarının kavramsal olarak çerçeveleyip görüşme formuna konu oluşturulmuştur.

2) Görüşme formu hazırlığının ikinci aşamasında meslek gruplarının davranışları ve tercihleri belirlenip literatür ile desteklenip sorular oluşturulmuştur. Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, önceden hazırlanmış ve bir hedefe

yönelik yapılan, karşdakine soru sorma yöntemiyle yanıtlar alan, etkileşime dayalı bir iletişim süreci gerçekleşmiştir. (Bal, 2016, s. 163)Yarı yapılandırılmış görüşme yapılandırılmış görüşmeden biraz daha esnektir. Görüşmenin akışına bağlı olarak yan ve alt sorularla görüşmenin akışı zaman zaman değişip katılımcıların yanıtlarını açması ve ayrıntılandırılması hedeflenmiştir. (Bal, 2016, s. 162-164)

3) Görüşme formu hazırlığının üçüncü aşamasında soruların çalışmanın amacına yönelik sorular olması için titizlikle çalışılmıştır. Bu etnografi çalışmanın amacı farklı meslek gruplarının habitus, sermaye ve alanları belirleyip, görüşme yapılan kişilerin kültürel ve sosyal hayatları, zevk ve beğenilerinin pratiklerini ne kadar yansıttıkları anlamlandırmaktır. Araştırma boyunca görüşme formu beş bölüm ile sınıflandırılmıştır. Bunlar; Tüketim ile ilgili sorular, boş zaman alışkanlıkları ve hobileri ile ilgili sorular, sanatsal ve kültürel tercihler ile ilgili sorular, meslek tercihleri ile ilgili sorular ve son olarak da kişisel sorular belirlenip görüşme formunun çerçevesi çıkarılmıştır.

4) Görüşme formu hazırlığının dördüncü aşamasında, görüşme formunun bilimsel olarak geçerliliğini ön plana çıkarılması çalışılmıştır. Araştırma, etnografik araştırmadır. Etnografi araştırma, *“ortak kültüre sahip bir grubun değerlerinin, davranışlarının, inançlarının ve dilinin paylaşılan ve öğrenilen modellerini tanımladığı ve yorumladığı nitel desendir. Etnografi hem aynı kültürü paylaşan grubun inceleme şekli hem de bir araştırmanın nihai, yazılı ürünüdür. Bir süreç olarak etnografi, en çok katılımcı gözlem yoluyla olmak üzere, araştırmacının insanların günlük yaşamının içine girdiği, katılımcıları gözlemleyip, kendileriyle mülakat gerçekleştirdiği, gruplara yönelik geniş çaplı gözlemleri kapsamaktadır. Etnografi çalışmalar aynı kültürü paylaşan grup üyeleri arasındaki davranış, dil, etkileşiminin anlamını incelemektedir.”* (Bal, 2016, s. 124)Yöntemler ve prosedürler geçerliliği garanti etmese de geçerlilik tehditlerini saf dışı bırakan sürecin temellini oluştururlar ve sonuçlarınızın inanırılığını arttırlar. Becker ve Geer (1957), uzun süreli katılımcı gözlemin belirli durumlar ve olaylar hakkında diğer yöntemlere göre daha eksiksiz veri sağladığını iddia etmiştir. Uzun süreli gözlem sadece daha çok ve daha farklı veri sağlamakla kalmaz, ayrıca gözlemlerin ve çıkarımların kontrol edilmesine ve doğrulanmasına olanak verir. Uzun süreli gözlemler ve görüşmelerin yanı sıra araştırmacının çalışılan ortamda varlığını sürdürmesi, sahte ilişkileri ve

premature teorileri ekarte etmeye yardım edebilir. Bunlar ayrıca, çalışma süresince alternatif hipotezleri geliştirmede ve test etmede çok daha büyük bir olanak sağlar. (Maxwell, 2018, s. 125-126) Araştırmacının İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı/Uygulama Denetim Müdürlüğü'nde Gelir Uzmanı olması ve beş yıl boyunca farklı meslek gruplarını denetim amacıyla sürekli diyalog halinde olması, uzun süreli gözlem yapma olanağı ile görüşme formunu geçerli hale gelmesini sağlamıştır.

5) Görüşme formu hazırlığının beşinci aşamasında son şekli verilmiş ve on beş meslek grubuna dâhil on beş kadın on beş erkek olmak üzere otuz katılımcıya uygulanmıştır.

C. Görüşme Formunun Genel Yapısı

Görüşme Formu, altı ayrı bölümden oluşmuştur. Sorular iki ayrı formda hazırlanmıştır. İlk bölümünde demografik sorular hazırlanmıştır. İkinci bölümünde ise söylem analizi yöntemleriyle analiz edilebilecek şekilde açık uçlu olarak hazırlanmıştır.

Görüşme formunun ilk bölümü demografik bilgiler bölümüdür. Burada ki sorular genel olarak doğum yeri ve tarihi, medeni hali gibi soruları içermektedir. Bu bölümü her katılımcı cevaplamıştır.

Görüşmenin ikinci bölümü ise tüketim alışkanlıklarının irdelendiği bölümdür. Bu bölümde katılımcılara harcamalarının içerikleri, gelirinin harcamaları üzerindeki etkileri, tüketimlerdeki marka tercihleri gibi sorular sorarak tüketim davranışlarını anlamlandıracak sorular yöneltilmiştir. İkinci bölüm her katılımcıya uygulanmıştır.

Görüşmenin üçüncü bölümü ise boş zaman vakitleri ve hobileri ilgili sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümde katılımcıların gelirleri ile boş zaman vakitleri arasındaki ilişki sorular yöneltilmiştir. Bu bölüm genellikle maddi durumundan memnun olan katılımcılara yöneltilmiştir. Maddi durumunda memnun olmayan işçi

statüsündeki katılımcıların diğer sorularda verdiği cevaplar ile bu bölümde değerlendirmeye alınmıştır.

Görüşmenin dördüncü bölümü ise sanatsal ve kültürel etkinliklere katılımı ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümde katılımcıların sanatsal ve kültürel pratiklerini ortaya çıkaracak sorular yöneltilmiştir. Bu bölüm her katılımcıya uygulanmıştır fakat sorular katılımcıların verdiği cevaplara göre sorulan sorular içerisinde verilen cevaplara göre atlanarak katılımcılara uygulanmıştır.

Görüşmenin beşinci bölümü ise meslek tercihleri ilgili sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümde katılımcıların meslek seçimleri, meslekleri ile davranış alışkanlıkları, mesleği ile sanatsal ve kültürel yaşamları, meslek ile aldıkları ücretler arasındaki ilişkileri ortaya koyacak soruları içermektedir. Bu bölüm her katılımcıya uygulanmıştır.

Görüşmenin altıncı bölümü ise katılımcıların habituslarını gözlemleyebilecek sorulardan oluşmaktadır. Toplumsal olaylar, aile yapısı, siyasi düşünceleri, inançları, toplumda var olmanın yolları gibi durumları açıklanması istenmiş, habituslarındaki kelime dağarcıklarını anlamak için cevaplarını açması istenmiştir. Bu bölüm her katılımcıya uygulanmıştır.

D. Görüşme Formu Uygulanacak Grubunun Seçilmesi

Nitel araştırmalarda evren kullanılmaz, evren- örneklem ilişkisi kurulmaz, amaçlı örneklem seçildiği için bunun evreni temsil koşulu aranmaz. Katılımcıların sayısı nitel desene göre değişmekle birlikte genellikle sayıları azdır. Creswell'in gözlemlerine göre araştırma desenlerine göre seçilecek kişilerin sayıları şöyledir: Etnografik araştırma, mülakat ve gözlem içeren ortak kültüre sahip durum çalışmasında 4-5 kişinin olması yeterlidir. (Bal, 2016, s. 102) Görüşme formu, İstanbul ilinde yaşayan 18 yaşını doldurmuş, meslek sahibi olan 15 kadın ve 15 erkek gönüllü katılımcılara uygulanması planlanmıştır. Katılımcıların bulunmasında araştırmacının çevresi ve kartopu yöntemi uygulanmıştır.

E. Görüşme Formunu Uygulama Yöntemi

Görüşme formu her katılımcıya tek başına ve yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Görüşme formunu uygulamadan önce her katılımcıya görüşme formunun yapılış nedeni açıklanarak, sözlü olarak onam verdikten sonra görüşme formundaki sorular sorulmaya başlanmıştır.

Görüşme formu katılımcının seçtiği bir mekânda uygulanacak olup, mekanda asgari olarak katılımcı ve uygulayıcının karşı karşıya oturabilecekleri bir masanın ve iki adet sandalyenin bulunması, masada yalnız olmaları ve ortamda kişilerin birbirinin duymasını engelleyecek şekilde yüksek bir gürültünün olmaması yeterli kabul edilmiştir.

Görüşme formu uygulanırken katılımcıların isteği üzerine kayıt cihazı kullanılmış olup, çekindiğini dile getiren katılımcılarda kayıt cihazı kullanılmamakta olup, görüşme anında veriler toplandı. Bazı bölümlerde çalışma uzun cevaplı soruları da içeriğinden ve söylem analizi yöntemi uygulanacağından katılımcının söyledikleri uygulayıcı tarafından değiştirilmeden ve mümkün olduğunca eksiksiz yazılacaktır. Katılımcının kayıt edilmesini istemediği kısımlar yazılmayacak ve kullanılmayacaktır.

F. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma boyunca Avukat, Doktor, Esnaf, Gelir Uzmanı, Güvenlik Görevlisi, Hemşire, Muhasebeci, İtfaiyeci, İşçi, Öğretmen, Öğretim Görevlisi, Psikolog, Yazılım Uzmanı, Kuaför, Mimar katılımcılardan oluşan, meslek gruplarına görüşme formu uygulanmıştır. Ulaşılan grubun geneli:

- İstanbul ili sınırlarında yaşayan
- Mesleklerinde bir fiil çalışan
- 18 yaşını doldurmuş
- Gönüllü katılımcılardan oluşmaktadır.

IV. ARAŞTIRMADAN ÇIKAN BULGULAR; HABİTUS, SERMAYE VE ALAN KAVRAMLARI İLE ÇÖZÜMLENMESİ

A. Araştırmaya Katılanların Genel Bilgilendirmesi

Araştırma kapsamında toplam 30 katılımcıyla ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme yapılan kişilere ait özet bilgiler aşağıda gösterilmektedir.

MESLEKLER	CİNSİYET	YAŞ	ÖĞRENİM DURUMU	MEDENİ HALİ	BABA MESLEĞİ	ANNE MESLEĞİ	DOĞDUĞU BÖLGE
Avukat	E	45	Lisans	Evli	Esnaf	Ev Hanımı	Güneydoğu Anadolu
Avukat	K	28	Lisans	Bekâr	Serbest Meslek	İşçi	Akdeniz Bölgesi
Doktor	E	39	Lisans	Bekâr	Doktor	Avukat	Marmara Bölgesi
Doktor	K	32	Lisans	Evli	İşçi	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Esnaf	E	37	Ortaokul	Evli	İşçi	Ev Hanımı	İç Anadolu Bölgesi
Esnaf	K	71	Lisans	Evli	Tüccar	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Gelir Uzmanı	Diğer	31	Yüksek Lisans	Bekâr	Pazarlamacı	Emekli	Güneydoğu Anadolu
Gelir Uzmanı	K	35	Lisans	Boşanmış	Memur	Ev Hanımı	Ege Bölgesi
Güvenlik Görevlisi	E	47	Lise	Evli	Çiftçi	Ev Hanımı	Karadeniz Bölgesi
Güvenlik Görevlisi	K	34	Ön Lisans	Bekâr	İşçi	İşçi	Akdeniz Bölgesi
Hemşire	E	34	Lisans	Evli	Esnaf	Ev Hanımı	İç Anadolu Bölgesi
Hemşire	K	29	Lisans	Evli	Çiftçi	Çiftçi	Doğu Anadolu Bölgesi
İşçi	E	50	İlkokul	Evli	Çiftçi	Ev Hanımı	Doğu Anadolu Bölgesi
İşçi	K	45	İlkokul Terk	Evli	İşçi	Ev Hanımı	Doğu Anadolu Bölgesi
İtfaiyeci	E	38	Lisans	Evli	Serbest Meslek	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
İtfaiyeci	K	41	Lisans	Evli	Esnaf	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Kuafor	E	26	Ortaokul	Bekâr	Şoför	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Kuafor	K	44	Lise	Evli	Esnaf	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Mimar	E	24	Lisans	Bekâr	Öğretmen	Hemşire	İç Anadolu Bölgesi
Mimar	K	29	Lisans	Bekâr	Memur	Memur	Marmara Bölgesi
Muhasebeci	E	42	Lisans	Evli	Berber	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Muhasebeci	K	38	Lisans	Bekâr	Memur	Ev Hanımı	Doğu Anadolu Bölgesi
Öğretim Görevlisi	E	37	Doktora	Bekâr	Elektrikçi	Ev Hanımı	Doğu Anadolu Bölgesi
Öğretim Görevlisi	K	37	Doktora	Bekâr	Yönetici	Memur	Marmara Bölgesi
Öğretmen	E	29	Lisans	Bekâr	Memur	Memur	Ege Bölgesi
Öğretmen	K	27	Lisans	Evli	Şoför	İşçi	Karadeniz Bölgesi
Psikolog	E	28	Yüksek Lisans	Bekâr	Mühendis	İşletmeci	Marmara Bölgesi
Psikolog	K	25	Yüksek Lisans	Bekâr	Müdür	Memur	Marmara Bölgesi
Yazılım Uzmanı	E	36	Lisans	Evli	Asker	Öğretmen	Akdeniz Bölgesi
Yazılım Uzmanı	K	27	Lisans	Bekâr	İşçi	Ev Hanımı	Ege Bölgesi

Tablo 1 Katılımcı Genel Profili

Toplam görüülen katılımcıların on beş kişisi kadın, on dört erkek ve bir kişi ise cinsiyet durumuna diğer demıştır. Katılımcıların çoğu üniversite mezunudur. Bunun yanı sıra yüksek lisans yapmış üç katılımcı ve doktora unvanlı iki katılımcı bulunmaktadır. Katılımcılar meslek grupları olarak on beş gruba ayrılmıştır. Bu seçiminde kıstası mesleklerini bir fiil icra etmeleri esas alınmıştır. Katılımcılar Avukat, Doktor, Esnaf, Gelir Uzmanı, Güvenlik Görevlisi, Hemşire, Muhasebeci, İtfaiyeci, İşçi, Öğretmen, Öğretim Görevlisi, Psikolog, Yazılım Uzmanı, Kuaför, Mimar gibi mesleklere sahip kişilerdir. Mesleklerin seçilmesinde özel bir amaç güdülmemiştir. Araştırmacının ulaşabildiği ve görüşmeyi kabul eden kişiler dikkate alınmıştır. İcra edilen mesleklerin katılımcıların çoğunun aldığı eğitime göre paralellik içerisinde olduğu görülmektedir. Yalnızca, Esnaf (E) katılımcının ortaokul mezunu, Güvenlik Görevlisi (E) katılımcının lise mezunu, İşçi (E) katılımcının ilkokul mezunu, İşçi (K) katılımcının ilkokul terk, Kuaför (E) katılımcının ortaokul mezunu, Kuaför (K) katılımcının lise mezunu olduğu görülmüştür.

Katılımcıların yaş aralığı 27 ile 71 arasında değişmektedir. Katılımcıların yaş olarak en küçüğü Yazılım uzmanı (K) olarak mesleğine devam ederken, katılımcıların en yaşlısı Antikacılık yapan, Esnaf(K) katılımcıdır. Katılımcıların çoğu hayatının çoğunu büyük şehirlerde/metropollerde geçirmiştir. Katılımcılardan sadece İşçi (K) katılımcı hayatının çoğunu köyde geçirmiştir. Katılımcıların on ikisi Marmara Bölgesinde doğarken, diğer katılımcılar diğer bölgelerde doğduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların İstanbul'da kaç yıldır yaşıyorsunuz sorusuna en az beş yıl, en çok yetmiş bir cevabı alınmıştır.

Bulguların diğer aşaması olan eğitim durumları ile buldukları alanlarının değerlendirilmesini ele alalım.

B. Katılımcıların Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi

Bireyin aldığı eğitim, sadece eğitim kurumları eliyle gerçekleşmez. Bourdieu'ya göre Aileden başlayan ve aile bireylerinin pratiklerinin bireye aktarılmasıyla da sağlanır. Maddi durumu iyi olan ailelerin çocukları eğitim kurumlarına gelirken, aileden öğrendikleri çeşitli sosyal ve kültürel davranışları

bilerek gelirler. Ekonomik olarak alt sınıfta bulunan emekçi sınıfın çocukları ise eğitim kurumlarına gelirken, maddi durumu iyi olan ailelerinkinden daha düşük fırsatlarla okul hayatına başlarlar. Aynı renk önlüklerle bütün çocuklar eşitlenirken, aynı sosyal ve kültürel davranışları öğrenirler. (Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995, s. 25-31)İyi bir eğitim ile görüntü hatta eğitim sermayesi bile eşitlenirken, ekonomik olarak alt sınıftan gelenler hayat oyununda “gerçekçi planlamalar” (Bourdieu & Passeron, 2018, s. 101-102) yapmak zorunda kalırlar, bu süreçte ekonomik sermayeyi eşitleyebilseler bile kültürel sermayeyi eşitlemeleri ancak birkaç kuşak sonra gerçekleşecektir.

Türkiye’de yaşayan özellikle maddi durumu iyi olmayan aileler arasında geçerli olan ve gençlere tavsiye edilen “okuyup iyi bir yerlere gelmelisin” söyleminin arkasında yatan gerçek, eğitim kurumlarının verdiği diplomaya bağlı ekonomik sermayeye sahip olmanın koşulları arasında yatmaktadır. Bu sebeple de maddi durumu iyi olmayan ailelerin, kendilerinden sonra gelen kuşaklara sosyal ve kültürel değerlerden ziyade ekonomik durumu öne çıkararak, kuşakların önüne sürerler. Bundan dolayı ekonomik sermayeyi elde etme sürecinde, kültürel sermaye bir amaca hizmet ettiği sürece önemlidir (Waquant, 2014, s. 282) . Doktor (K) katılımcının verdiği cevap ile de desteklenmektedir.

“İstanbul’da gazi mahallesinde çocukluğum geçti, ailem varoş bir mahallede olduğu için hep kızlarının okumasını ister iyi bir meslek için onların gözünde doktor, avukat, öğretmen olmak çok iyi bir mevkiye gelmekti hep babam derdi kızım doktor ol yaşlanınca iyileştir beni diye onların nasırlı elini gördükçe daha çok çalışıp doktor olmak istedim.”

Bir başka katılımcı ise ailesel ve çevresel faktörlerin etkisi altında ekonomik refahın elde edilmesine aracılık edecek şekilde mesleklerin seçimini dile getirmiştir. Hemşire (K) bu duruma şu şekilde cevap veriyor.

“Ailem çiftçi bir aile daha alt kesimden biri ve yıllarca bir an önce kadın olduğum için ekonomik özgürlüğümün önemini aşılardılar. Sanırım bundan dolayı çok etkisi var. Onlar illa bir mesleğin işin olsun kendi parayı kazan dedikleri için bu mesleğe yöneldim. Riske girip yıllarca atama beklemekten korkmuş olabilirim.”

Bourdieu, bireyin eylemlerinin aileden ve eğitim kurumlarından başlayarak şekillendiğini söyler. Bireyi sosyal çevre ile şekillendiren pratiklerinin ortaya çıkmasını da habitus ile açıklamıştır. Habitus; bireylerin sosyalleştikleri süre içinde (çocukluktan başlayarak okul dönemi, yetişkinlikte ortaöğretim) az çok bilinçsiz bir şekilde içselleştirmiş ve benimsemiş olduğu idrak (dünyanın nasıl algılanacağına dair),değerlendirme (nasıl değerlendirileceğine dair) ve eylem (nasıl davranılacağına dair) şablonlarından meydana gelir. (Anne Jourdain ve Sidoine Naulin, 2016, s. 42-43) Birey çocukluktan bu yana yapacağı eylem ve davranışları, alacağı kararlarda ve seçeceği meslekte veya okuyacağı bölüme kadar sosyal çevrenin etkisi üzerinden gerçekleştirir. Bu düşünceyi Muhasebeci (E)'nin verdiği cevapla destekler niteliktedir.

“Babam berber benim, onun muhasebecisi vardır dükkâna gelip giderdi sonra babama dedi ki bu çocuğu yanıma ver o gün bugün bu işi yapıyorum.”

Bir başka katılımcı Doktor (E) bulunduğu mesleği seçmesinin etkisini Bourdieu destekler şekilde şu şekilde açıklıyor:

“Annem ve babam avukat olunca daha bilinçli bir birey olduğumu düşünüyorum. Babam ve annem çok istediler iyi bir eğitim almam için özel öğretmenler tuttular, kolejde okudum iyi bir eğitim alınca puanım da tıpa yetti.”

Meslek seçiminde aldığı eğitim doğrultusunda olmayıp, toplum nazarında bir meslek sahibi olunması gerektiği habitusunun ön plana çıkmasında da toplumun alt

kesiminden bireylerin kendinden sonra okumaya meyilli olmayan kişilere verdiği ikinci bir pratiktir. Kişisel becerisiyle eğitim kurumlarının vereceği diploma ile değil habitusu ile para kazanacağı bir iş yapmasıdır. Bourdieu buna *Bedenselleşen kültürel sermaye* olarak açıklamaktadır. Bireyin çocuk döneminden itibaren aile ve sosyal çevresinin durumuna göre konuşma alışkanlıkları, özel yeteneklerini dışarı vurma, farklılık derecesinde kendini anlatma gibi karakteristik özellikleri ile kazanılmasıdır. Sınıf içerisinde ki ayrıcalığı sayesinde başarı kazanması daha kolay hale gelebilir. Büyük oranla kültürel sermayesini bedenselleştiren birey, diğer bireylere göre avantajlı konuma sahip olurlar. (Anne Jourdain ve Sidoine Naulin, 2016, s. 107) Bu durumu ise Kuaför (E) şu şekilde destekleyerek cevap veriyor:

“Her şey etkiledi abi hayat sürükledi beni, ya şimdi okumayı bıraktığımda kuaför olacağım diye bırakmadım. Okumak istedim ama baktıkça okuyanlarda bi yere gelemiyor ülkenin hali durumu belli para kazanmak için bir mesleğim olması gerekti ondan babam kuaförün yanına verdi. Bende isterdim pilot olmak.”

Bir başka katılımcı İşçi (K) bedenselleşmiş sermayesinin nasıl kazandığını şu şekilde açıklıyor:

“Okumamışım ablası, ilkokul iki de terkim bizim oralarda kız çocuğu okumaz dediler okutmadılar ama İstanbul’a çalışmaya geldi bizim adam sonra biz geldik, İstanbul tehoo pahalılıktan geçilmiyor mecbur kaldım ben de çalışmaya başladım yoksa aç kalırdık Allah seni inandırсын.”

Katılımcılar ile ilgili değerlendirmeleri yaparken; göze çarpan faktörler ailenin sosyo demografik özellikleri, çevresel yapı ve kişinin bulunduğu konum itibarıyla aldığı eğitimin şekillenmesinde temel oluşturur. Katılımcıların eğitim ile yakından ilişkili olan diğer bulgusu aile bilgileridir. Sonraki bölümde katılımcıların, aile yapılarının incelemesi yapılmıştır.

C. Katılımcıların Aile Durumlarının Değerlendirilmesi

Aile'nin genel yapısı ve hayatının çoğunu geçirdiği şehir Bourdieu için habitus aracılığı ile kültürel sermayenin oluşumunda etkili faktörlerden biridir. Araştırmaya katılanların habituslarına yerleşen kültürel sermayelerini tanımlamak amaçlı olarak

baba meslekleri, anne meslekleri ve doğdukları bölge ile ilgili soruları kendilerine yöneltilmiştir. İlgili sorulara verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

MESLEKLER	CİNSİYET/YAŞ	BABA MESLEĞİ	ANNE MESLEĞİ	DOĞDUĞUNUZ BÖLGE
Avukat	E/45	Esnaf	Ev Hanımı	Güneydoğu Anadolu
Avukat	K/28	Serbest Meslek	İşçi	Akdeniz Bölgesi
Doktor	E/39	Doktor	Avukat	Marmara Bölgesi
Doktor	K/32	İşçi	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Esnaf	E/37	İşçi	Ev Hanımı	İç Anadolu Bölgesi
Esnaf	K/71	Tüccar	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Gelir Uzmanı	Diğer/31	Pazarlamacı	Emekli	Güneydoğu Anadolu
Gelir Uzmanı	K/35	Memur	Ev Hanımı	Ege Bölgesi
Güvenlik Görevlisi	E/47	Çiftçi	Ev Hanımı	Karadeniz Bölgesi
Güvenlik Görevlisi	K/34	İşçi	İşçi	Akdeniz Bölgesi
Hemşire	E/34	Esnaf	Ev Hanımı	İç Anadolu Bölgesi
Hemşire	K/29	Çiftçi	Çiftçi	Doğu Anadolu Bölgesi
İşçi	E/50	Çiftçi	Ev Hanımı	Doğu Anadolu Bölgesi
İşçi	K/45	İşçi	Ev Hanımı	Doğu Anadolu Bölgesi
İtfaiyeci	E/38	Serbest Meslek	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
İtfaiyeci	K/41	Esnaf	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Kuaför	E/26	Şoför	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Kuaför	K/44	Esnaf	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Mimar	E/24	Öğretmen	Hemşire	İç Anadolu Bölgesi
Mimar	K/29	Memur	Memur	Marmara Bölgesi
Muhasebeci	E/42	Berber	Ev Hanımı	Marmara Bölgesi
Muhasebeci	K/38	Memur	Ev Hanımı	Doğu Anadolu Bölgesi
Öğretim Görevlisi	E/37	Elektrikçi	Ev Hanımı	Doğu Anadolu Bölgesi
Öğretim Görevlisi	K/37	Yönetici	Memur	Marmara Bölgesi
Öğretmen	E/29	Memur	Memur	Ege Bölgesi
Öğretmen	K/27	Şoför	İşçi	Karadeniz Bölgesi
Psikolog	E/28	Mühendis	İşletmeci	Marmara Bölgesi
Psikolog	K/25	Müdür	Memur	Marmara Bölgesi
Yazılım Uzmanı	E/36	Asker	Öğretmen	Akdeniz Bölgesi
Yazılım Uzmanı	K/27	İşçi	Ev Hanımı	Ege Bölgesi

Tablo 2 Aile Geçmişi

Araştırmaya katılan on iki kişi Marmara Bölgesinde doğmuştur. Kalan on sekiz kişi Türkiye'nin muhtelif bölgelerinde doğmuştur. Baba mesleklerine bakılınca asker, berber, çiftçi, doktor, elektrikçi, esnaf, işçi, memur, mühendis, öğretmen gibi farklı meslek grupları göze çarpmaktadır. Katılımcılarının çoğunun baba mesleğinden bağımsız bir meslek grubunu tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Elimizdeki bulgulardan hareket ile görüşme yapılan kişilerin hemen hepsi ailelerine göre farklı sınıfsal konumlarda buldukları gözlemlenmektedir. Katılımcılardan sadece Doktor (E) baba mesleği ile aynı mesleğe sahip olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan katılımcılardan İstanbul'un göbeğinde doğmuş bir babaya sahip olan Esnaf (K), ailesinin İstanbul gibi bir yerde kırsal bir alanda yaşıyormuş gibi yaşadığını dile getirdi. Kendi eğitimi ve kendini geliştirme çabasının sadece ailesel olmadığını bugün bulunduğu konumda ailesinin bulunduğu konuma göre çok farklı bir noktada olduğunu belirterek, kendi örneğinde toplumsal gelişmenin sadece tek bir kuşağa ait olmadığı, kuşakların kendini yetiştirme öz verisinin ortak bir sonucu olması ile bu zamana geldiğini dile getirmiştir. Ama her ne olursa olsun insanın anne ve babasının pratiklerini devam ettirdiği göz ardı edilmediği de gözlemlenmiştir. Bourdie'nun da dediği gibi habitusta aileden başlayan ve aile bireylerinin pratiklerinin bireye aktarılmasıyla da sağlanır, sözünü kanıtlayacak durumu şu şekilde dile getiriyor.

“ Bizim Nuri Osmaniye'de bir dükkânımız vardı babamın yani O caddede Başka yapacak bir iş yoktu onu yaptık kardeşimle sonra kardeşimden ayrıldım elimdeki malları buraya getirdim. Çünkü Galata'yı seviyorum Avusturya Lisesi'nde okuduğum için Galata benim için önemli Ben 40 senedir Galata'da oturuyorum Ondan sonra işimi de buraya taşıdım anlatabiliyor muyum antikacı dükkânı açarken turistik bir caddede olduğumuz için bu işe başladık ama o zaman turistik şeyler satıyorduk baba mesleği olarak bizde saklı, sonra hobi antikaya dönüştü aslında Esasen burada olmayan bir şey oradayken entelektüel batılı kişiler beni geliştirdi. Entelektüel batılı kişilerin tercihlerine göre biz de kendi kültürümüze daha fazla yöneldik. Babam doğru düzgün kitap okumaz, Sultanahmet'te Tüccardı .İvir zivir satardı Anadolu'ya toptan mal satardı, İstanbul'da köyde yaşar gibi

yaşardı, benden sonraki nesile aslında ben katkı sağlayacağım ben de eğitimle bu hale geldim zaten.”

Aile'den gelen öğretiler, bireyin sınıf içerisindeki konumu ve davranışlarının temelinde yatan şey habitusunu oluşturmaktadır. Aile içerisindeki alınan eğitimlerin, okul öncesi yıllardan itibaren farklı düzeylerde farklı şekillerde kültürel sermaye miktarlarına erişirler. Sanatla ilgilenen, kitap okuyan, bir kütüphaneye sahip olan, kültürel ve sosyal etkinliklere katılan ailelerin çocukları, eğitimle bağlantılı olarak okul kültürlerine uyum sağlamalarını kolaylaştıracak ve dolayısıyla eğitim kurumlarının farklı aşamalarında başarılı olmalarına olanak tanıyacak kültürel bilgi hazinesine, eylem ve davranışlara en genel anlamda hayatlarını şekillendirecek kalıcı bir habitus kazanmış olacaktırlar. (Yanıklar, 2010, s. 125) Katılımcıların verdiği cevaplar ise bu tespiti destekler niteliktedir.

Psikolog(E); *“Ailem anlayışlı ve açık görüşlü insanlardır. Hayat tarzlarının dışında bana verdikleri alan ve görüş ile birlikte benim bu hayatı anlamlandırma sürecime katkıda bulunmuşlardır.”*

Öğretmen (E); *“Annem ve babam araştıran ve her gün gazete okuyan kişilerdi. Üniversite sınavına girerken meslekleri önüme getirdiler hepsinin geleceği hakkında neler olabileceği hakkında bilgi verdiler ama kararı bana bıraktılar.”*

Doktor (E); *“Tabiki annem ve babam doktor olunca daha bilinçli bir birey olduğumu düşünüyorum.”*

Katılımcıların sosyo ekonomi yapısı ve aile kökenlerine bakıldığında bireyin karar alma sürecinde; kişinin içine doğduğu ve aile yapısı, aldığı eğitim, ailesinin sosyal konumu, bireyin kültürel sermayeye yatkınlığı ve devamında gelen ekonomik sermayesinin oluşumu önemlidir. Kişilerin tüketim alışkanlıkları da yine çocukluktan itibaren aile içinde şekillenir. Mesela evinde her sabah çay demlenen bir çocuk özellikle çay tüketicisi olacakken, evinde her sabah ekspreso demlenen bir çocuk ileride de ekspreso tüketicisi olmaya daha yatkın olacaktır. Çocukluğunda evinde kütüphanesi olan bireylerin, kendi evleri olduğunda kütüphane kurma alışkanlığı kazandığı görülür ve dolayısıyla paralarını kitap almaya da ayırırlar. Bir sonraki bölümde katılımcıların içine doğdukları aile bağlamında tüketim alışkanlıkları ve beğenileri incelenecektir.

D. Katılımcıların Tüketim Alışkanlıkları Üzerine Bulgular

Tüketim alışkanlıkları kişinin geliri ile doğrudan bağlantı içerisindedir. Bu sebeple çalışmamda ilk olarak katılımcıların meslek gruplarına göre aylık gelirleri belirtilmiştir. Daha sonra sırasıyla; yeme içme harcamaları, market harcamaları, özel harcamalar, kıyafet harcamaları, öncelikli harcamaları başlıklarında tüketim alışkanlıkları ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Araştırmaya katılanlara aylık gelirleri sorulmuş ve buna göre katılımcılar aşağıda yer alan tablolarda aylık gelirleri gösterilmiştir.

MESLEKLER	CİNSİYET	AYLIK GELİRİ
+Avukat	E	40.000 TL
Doktor	E	15.000 TL
Doktor	K	12.000 TL
Esnaf	K	30.000 TL
Gelir Uzmanı	K	7000-10000 TL
Hemşire	K	7000-10000 TL
Kuaför	K	7000-10000 TL
Mimar	K	7000-10000 TL
Muhasebeci	E	70000-10000 TL
Öğretim Görevlisi	E	70000-10000TL
Öğretim Görevlisi	K	10.000 TL
Yazılım Uzmanı	E	20.000-30.000 TL
İşçi	E	Asgari Ücret
İşçi	K	Asgari Ücret
Kuaför	E	Asgari Ücret
Avukat	K	4000-6000 TL
Güvenlik Görevlisi	E	4000-6000 TL
Hemşire	E	4000-6000 TL
İtfaiyeci	E	4000-6000 TL
İtfaiyeci	K	4000-6000 TL
Muhasebeci	K	4000-6000 TL
Öğretmen	E	4000-6000 TL
Öğretmen	K	4000-6000 TL
Psikolog	E	4000-6000 TL
Psikolog	K	4000-6000 TL
Yazılım Uzmanı	K	4000-6000 TL
Gelir Uzmanı	Diğer	5500TL
Esnaf	E	3000-4000 TL
Güvenlik Görevlisi	K	3000-4000 TL
Mimar	E	3000-4000

Tablo 3 Katılımcıların Aylık Geliri

E. Katılımcıların Dışarıda Yemek Yeme İçme Tercihlerinin Değerlendirilmesi

Katılımcıların aylık gelirleri belirlendikten sonra ilk olarak yeme içme alışkanlıkları ele alınmıştır. Buna göre bütün katılımcılara; “Yeme içme konusunda ne sıklıkla dışarı çıkarsınız? Dışarıda yemek yemek sizin için bir sosyal aktivite midir? Açıklayabilir misiniz?”soruları sorulmuştur.

Sorulara gelen cevaplara göre katılımcıların hemen hepsi farklı sıklıklarda ev dışında herhangi bir yerde yemek yemektirler. Gelir seviyesi yüksek olan meslek gruplarında dışarıda yeme oranı daha da artmaktadır. Gelir seviyesi yüksek olan meslek gruplarının dışarıda yemek yemeye maddi gözle bakmayıp daha çok gidilen yerin özellikleri, sunduğu hizmetler, menüdeki yemekler için tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Gelir seviyesi yüksek olan meslek gruplarının bazen evde yemek yapmak istemediklerinde bile dışarı çıkıp yemek yedikleri, yemek yapacak zamanını para ile ikame ettikleri gözlemlenmiştir

Avukat (E) : *“Sosyal aktivedir. Ne kadar çıkarım haftada iki üç defa çıkarım. İş dışında ise ailem ile birlikte değişik restoranlarda en az bir iki defa dışarı çıkarız.”*

Yazılım Uzmanı (E): *“İşim gereğince her gün dışarıda yemek yerim. Tabi bu ihtiyaç olan yeme eylemi esasında sosyal aktivite olarak gördüğüm genelde ya ailemle kaliteli vakit geçirmek için olan kısım ya da iş yemekleri sırasında müşterilerle kaynaşmak için olan.”*

Bütün katılımcıların genelinde dışarıda yemek yemek sosyal aktivite olarak değerlendirmektedirler. Bunun sonucunda dışarıda yemek yemenin sosyalleşme aracı olarak görülmesi gözlemlenmiştir. Gelir seviyesi orta düzeyde olan meslek grupları, genellikle çocukları istediği için ayda bir veya ayda iki dışarıda yemek yediklerini dile getirmektedirler. Yemek yemek, sosyalleşmek için seçilen mekân genelde eve en yakın olan AVM’dir. AVM’lerin tercih edilme sebebi, çocukların oyalanabilecekleri, eğlenebilecekleri bir alan olduğu, sinema, alışveriş yapılacak yerlerin bir arada olmasındandır. Gelir seviyesi orta düzeyde olan meslek grupları için gittikleri yerlerin fiyatlarını bildikleri daha önce gitmedikleri veya bilmedikleri bir yere oturmadıkları işaret edilmiştir.

İtfaiyeci (K): *“Hafta sonu arada sırada çocuklarla dışarı çıkıp AVM’ye gidip yemek yemek sosyal aktivitedir, vakit geçiriyoruz sonuçta değişik geliyor. Ama bunu sık sık yapamıyoruz. Hafta sonu genellikle ev işleri ile uğraşıyorum.”*

Muhasebeci (K): *“Ailecek, ayda 1 kez özellikle yemek yemek için çıkılır, sosyal aktivite gibi bazen de değişiklik olsun diye çıkılır. Arkadaşlarla dışarıda buluşulunca da mutlaka bi yemek vakti oluyor hem sohbet hem de fizyolojik olarak gereksinimlerimizi karşılamış oluyoruz. Yemek buluşmak için bahane olmuş oluyor.”*

Asgari ücret ile geçinen kesim için dışarıda yemek yemek lükstür. Zorunlu olmadıkça dışarıda yemek yemediği, yemek zorunda olduğunda ise daha ucuz yerler aradıklarını dile getirilmişlerdir. Düşük gelire sahip meslek gruplarının yemek yediği yerleri seçerken üst gruplara hitap ettiğini düşündükleri yerlerde kendilerini bu alanlarda özdeşleştirmedikleri, üst ekonomik grupların tercih ettikleri yerlerin kurallarını bilmeme ve yabancılık çekecekleri gerekçeleriyle buralara gitmedikleri gözlemlenmiştir. Bunun nedeni katılımcının sosyal düzende kendilerini konumlandıkları alandır, habituslarındaki kendi sosyal konumları hakkındaki düşüncelerinin eylemlerine yansımadır. Bourdieu’nün ifadesiyle, bireyi dar alanda tutan şey dış etkenlerin varlığından ziyade kendi habitusu çerçevesinde içselleştirdiği alanıdır. (Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995)

İşçi (K): *“Kurban olduğum işten çıkınca koştur koştur eve kendimi zor atıyorum, eve gidince yemektir bulaşıktır derken yatacak vakit oliy ne ara aktivite yapacağım ben. Bilmem öyle alengirli işleri”*

Kuaför (E): *“Abi genellikle ben dışarıda çok nadir yemek yerim tek başıma çıkmam öyle arkadaşarımla da kahvede buluşurum. Kardeşimle arada pizza yemeye gideriz o kadar.”*

Verilen cevaplar genel olarak Marks’ın “ alt yapı üst yapıyı belirler” söylemini ve Bourdieu’nün habitus kuramını doğrular niteliktedir. Özet olarak; Marks’ın “alt yapı üst yapıyı belirler” teoremine göre ekonomik yapı alt yapı, sosyal ve kültürel yapı ise üst yapıyı oluşturur. Bireylerin sosyal ve kültürel etkinliklere katılmaları, ev dışında yeme içme, gezme ve diğer alışkanlıkları aylık gelirleri ile ilişkilidir. Aylık geliri ev giderleri ve kişisel harcamalarına ancak yeten bir birey dışarıda yemek yemeye bütçe ayıramamaktadır. Bu bağlamda üst gelir düzeyine mensup kişilerin

dışarıda yemek yeme alışkanlıkları ile alt gelir düzeyine mensup kişilerin dışarıda yemek yeme alışkanlıkları farklılık göstermiştir. Ayrıca bireylerin kendilerini yerleştirdikleri sosyal konumlar, dışarıda yemek yenen, sosyalleşilen, kültürlenilen mekân seçiminin belirleyicisidir. Meslek gruplarının gelir düzeylerine bakılarak yapılan ikinci inceleme market harcamaları üzerinedir. İlerleyen bölümde bu konu çalışılmıştır.

F. Katılımcıların Market Harcamalarının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğu zaman kaybı ve kolaylık açısından eve en yakın marketleri tercih etmektedir. Zaman zamanda mahalle bakkalını tercih edildiği görülmüştür. Katılımcıların aylık tüketim düzeyleri arttıkça daha fazla seçeneğin bulunduğu büyük marketleri tercih ederken, tüketim düzeyinin düşük olduğu katılımcılarda ucuz marketler daha çok tercih edilmektedir.

Öğretim Görevlisi (E): *“Mahalledeki bakkaldan alışveriş yaparım. Büyük alışverişlerimi de Migros ve kilerden yaparım. İstedğim her şeyi bulabildiğim için bu marketleri tercih ediyorum.”*

Öğretim Görevlisi (K): *“Evimin yanında bir tane Migros var büyük Migros fiyatlarda küçük Migroslara göre daha ucuz genelde ben Migros'ta yaparım eti peyniri başka yere güvenemiyorum çünkü”*

Esnaf (E): *“Bim ve şoktan alışveriş yaparım hem ucuz hem de gariban kesimin ulaşabileceği ürünler var.”*

Kuaför (K): *“Ben genellikle market harcamaları yapmam evdekiler yapar. Babam yapar alışverişini bana dediklerinde Bim'e giderim ucuz diye.”*

Türkiye’de ekonomik düzende, sermayenin eşitsiz dağılımı ile farklı konumlardaki mesleki grupların durumları, kültürel sermaye düzeyleri itibariyle de hiyerarşik bir yapı açıkça görülmektedir. Sınıfsal konumu itibariyle en altta yer alan kesimlerin, daha kolay ulaşılabilen, ucuz market tercih etmek istemeleri, ekonomik

anlamda eşitsizlik kadar önemsenmeyen kültürel eşitsizliğin de bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Market harcamalarını nerede yaparsınız sorusuna verilen cevaplarda göze çarpan en önemli veri ise, eğitim durumu ve seçilen market arasında doğrudan ilişki olduğudur. Buna göre; katılımcıların eğitim durumlarını göz önünde bulundurursak, yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcıların, daha pahalı ve çok çeşit olan marketleri tercih etmektedirler. Ucuz marketleri tercih eden katılımcıların düşük eğitim seviyesine sahip bireyler olduğu gözlemlenmektedir. Ekonomik sermayenin eşitsizliği ayrımını yaparken gözden kaçırdığımız kültürel sermaye eşitsizliği de bu sermaye dağılımında önemli etken olarak karşımıza çıkar. Toplumun en alt kesiminin genellikle yaptığı tek şey ekonomik sermayelerinin güçlendirme çabası, kültürel sermayesini göz ardı etmekte temel faktör olarak karşımıza çıkar. İlerleyen bölümde katılımcıların aylık gelirleri kapsamında özel harcamaları değerlendirilecektir.

G. Katılımcıların Özel Harcamalarının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan bütün katılımcılar özel harcamalarının, genel bütçesine herhangi bir etkisi olmadığını söylemiştir. Özel harcamalar sorulduğunda hemen hemen bütün katılımcılar kozmetik, parfüm, cilt bakımı vs. gibi harcamalar algılamıştır. Kadın katılımcılarda özel harcamalarını genellikle kozmetik ürünlerinin ağırlıklı olduğu Gratis, Watsons gibi alışveriş yerleri isim verilmiştir. Bazı katılımcıların bu yerlerde indirim takip ettikleri ihtiyaçları bile olmasa alışveriş yaptığı gözlemlenmiştir. Bekâr kadın katılımcılarının özel harcamalara ayırdığı bütçe daha çok olduğu, evli olan katılımcıların özel harcamalarının daha azaldığı harcamalarının çocukları varsa çocuklarına yöneldiği, çocuk yok ise ev eşyalarına daha çok harcama yaptığı çalışmanın sonuçları arasındadır.

Mimar (K): *“Kozmetik ve kuaföre çok para harcarım bakımlı olmayı severim. Çok kıyafet alırım bunların yanında babamın bana aldığı bir ev var orada kalıyorum kira derdim olmayınca harcamalarım genellikle kendime oluyor.”*

Kuaför (K) : *“Gerekli olduğu kadar, evlenmeden önce daha çok harcama yapardım. Süslenmek için aldığım gereksiz şeyleri şimdi almaktan kaçınıyorum. E*

çocuklar da olduğundan tabi. Şimdilerde gerekli olan özel harcamaların dışında gereksiz bir şey almıyorum. Bütçemde de büyük bir yer kaplamıyor haliyle”

Doktor (K): *“Gratis ve Watson’da indirim olduğunda bütün harcamalarımı yaparım göz boyama ama yapıyorum yine de. Diğer harcamalarım çocuğa gidiyor onu giydirmesini çok seviyorum bir de evime eşya almayı seviyorum. Sonra mutfak harcamalarımız bir de arabamın benzinine gidiyor.”*

Edebiyat ve sanata düşkünlüğü olan kadın katılımcıların özel harcamalarında kitap, tiyatro ve konsere katılma gibi harcamalarını özel harcamalar olarak nitelendirilmiştir. Buradaki kadın katılımcının yaş faktörü de etkili olduğu ve katılımcının maddi durumu çok iyi olmasından dolayı ayrıca çocuğun olmamasından da kaynaklı kendini sosyal aktivitelere, kişisel bakımdan çok harcama yaptığını işaret etmiştir.

Esnaf (K): *“Kozmetik Kuaför benim çok şeyim değildir harcayacağım yer değildir. opera tiyatro kültürel harcamalarım özel harcamalarım da yer kaplar.”*

Erkek katılımcılar ise özel harcamalarını genellikle kuaför, deodorant, parfüm gibi harcamalar olarak dile getirmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların buldukları mesleklere göre özel harcamaları da değişmektedir. İşçi bir katılımcı özel harcaması olmadığını belirtirken, harcamalarının genellikle zorunlu ihtiyaçlar olduğunu söylemiştir. Avukat katılımcının özel harcamalarına dikkat ettiği ve para harcadığı görülmüştür. Bundan dolayı harcama yaparken, bulunduğu alanın ve yaptığı mesleğin önemi ortaya çıkmıştır. Ekonomik durumla farklılık gösteren özel harcamaların, geliri yüksek olan katılımcıların özel harcamalarını dile getirirken zaruri harcamalarından ayrı tutmamıştır. Geliri düşük olan katılımcıların özel harcamalarını lüks olarak görmesi ve daha çok zorunlu ihtiyaçlarının ön plana çıkardığı görülmüştür.

Avukat (E): *“Özel harcamalarım vardır ayda iki defa kuaföre giderim tüm bakımları mı yaparım ama bütçe mi etkiliyor mu dersen etkilemez.”*

İşçi (K): *“Ayda bir traşa gidiyorum o kadar. Ev aldık kredi ile oğlum gelinim ile birlikte bir arada oturuyoruz ve bir an önce krediyi bitirip oğluma ev alacağız*

onun için bütün para krediye gidiyor. Bunun yanında market harcaması bunlardan para kalmıyor.”

Muhasebeci (E): *“2 ayda 1 kuaför harcamam oluyor. kozmetik için hiç düşünmedim. ona da ortalama şey dersek yine 3 ayda bir harcamam oluyor oda çok bir şey olmuyor sanırım. Diğer harcamalarım etkisini düşünürsek, mesleki etkilenme sanırım kişisel bütçeme göre ayarlıyorum.”*

Psikolog (E): *“Özel harcamalarım bütçemde çok fazla yer kaplamamaktadır. Hiçbir şekilde diğer harcamalarımı etkilememektedir. Belki tıraş olmak için kuaföre giderim veya da şampuan deodorant almak için markette alışveriş yaparım. Ailemle yaşadığım için diğer zorunlu ihtiyaçlarım ailem tarafından karşılanıyor.”*

Sonraki bölümde araştırmaya katılan katılımcıların aylık gelirleri kapsamında kıyafet harcamaları ve marka tercihleri konu edilecektir. Gelir ve kişinin kendini algıladığı sosyal konumu yükseldikçe kıyafet harcamaları da artmaktadır. Aynı şekilde gelir ve kişinin kendini düşüktüğü kıyafet harcanan para da aynı oranda düşmektedir.

H. Katılımcıların Kıyafet Harcamalarının Değerlendirilmesi

Kıyafet harcamalarında meslek grupları arasında gelir seviyeleri bakımından farklılıklar göze çarpmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların çoğu alışveriş merkezlerinin içerisinde ki kıyafet satan yerleri tercih etmekle beraber, arada butikler, outlet mağazaları, internet alışveriş siteleri, vintage dükkânlar, mahallesinde kıyafet satan yerler gibi mağazalar tercih edilebilmektedir. Gelir seviyesi orta olan meslek gruplarının daha çok alışveriş merkezlerinde bulunan fiyatlarının takip edildiği marka mağazaları tercih edilmektedir. Gelir seviyesi düşük olan meslek grupların da ise mahallesindeki kıyafet mağazaları ve pazarları tercih etmektedir. Gelir seviyesi alt ve orta kesim meslek gruplarının genellikle kıyafet harcamalarında indirimleri takip ettiği, kıyafet harcamalarının zorunlu olmadıkça yapmadığı gözlemlenmektedir. Bu kesimin genellikle alışveriş yaptığı marka LCW, Koton, Batik, Defacto gibi markaları tercih edildiği dile getirilmiştir. Bu markaların genellikle her kesimin ulaşabileceği markalar olduğu gözlemlenmektedir.

Güvenlik Görevlisi (K): *“Butiklerden veya avm’den hallediyorum. İndirimli olduğunda Zaradan alıyorum değilse butik, lcw, batik gibi mağazaları kullanıyorum.”*

İtfaiyeci (E): *“Büyük Avmlere giderim kıyafet almak için onda da daha ucuz ve güzel olan kıyafetleri alırım. Çocuklarımla genellikle LCW ve Koton’dan harcama yaparım.”*

İşçi (E): *“En son ne zaman kıyafet aldım hatırlamıyorum. Eskilerle idare ediyorum. Bayram seyran düğün olmadıkça almıyorum.”*

Kuaför (E): *“Marka değil, kendimi rahat hissettiğim ve paramın yettiği kıyafetleri alırım. Mesleğimden dolayı sürekli ayakta durduğum için ayakkabıya önem veririm. Ayakkabıya para harcarım. Kıyafetlerimi genellikle lcw ve defacto da yaparım.”*

Bireyden bireye değişen varoluş koşulları farklı pratikler doğurur. Gelir seviyesi orta ve alt kesim meslek gruplarının markalı giyim mağazalarından alışveriş yapmaması, beğeni ve tercihin sınıfsal varoluşlarıyla donatılmış bireylerin habituslarındaki davranış pratiklerinin yaşam tarzına yol açmasından kaynaklanır. Bu oluşan yaşam tarzları belli bir sınıfın üyelerinde tüketim, algı, etkinlik tercihleri ve davranış şekillerini sınıf içerisinde birbirlerine aktarırlar. Sınıf içerisinde oluşan kolektif ve bireysel aktarımlar sınıfın yapısal eğilimlerini şekillendirir. Sınıfsal habitus benzer konumda olan bireylerin algı ve düşüncelerini soyut kavramdan somut kavrama çevirir. Çünkü dünyayı benzer biçimde sunmaları iletişim biçimleri, hayata bakış açıları homojenleştirirken, farklı sınıfsal habitusların ortaya çıkmasını sağlar. (Bourdieu P. , Pratik,Zaman ve Tarih Üzerine Söyleşi, 1989, s. 22-24)

Gelir seviyesi yüksek olan meslek gruplarında; Polo, Lacoste, Luffian, Sarar, Kışılı, Zara, GAP, Yurt dışı markaları tercih edilmektedir. Yüksek gelir seviyesindeki katılımcıların bu mağazaların ürünlerinin kaliteli ve şık olduğu yönünde fikir belirtmişlerdir. Katılımcıların genel olarak kafalarındaki algı bir mağaza ne kadar pahalı ise o kadar kaliteli ve şık olduğu yönündedir. Yüksek gelir seviyesine sahip katılımcıların ekonomik sermayesini ön plana çıkaracak en önemli faktör kıyafetlerinin göze çarpmasıdır. Bu durumda diğer katılımcılardan farklı olma, beğeni ve tercihlerini ön plana çıkarma güdüsü hâkimdir. Ayrıca LCW, Koton, Defacto gibi mağazalar “herkesin” ulaşabileceği, alışveriş yapabileceği mağazalar

olduklarından yüksek gelir grubunda ki katılımcılar bu mağazaları tercih etmemektedirler.

Avukat (E) : *“Harcamalarım arasında giyime önem veriyorum. İşim gereği daha şık giyinmem gerektiğini düşünüyorum. Karşı tarafı ilk görüşte kazanırım bu şekilde bundan dolayı giyime daha çok para veririm. Genellikle marka kıyafetler giyerim. Genellikle son 4- 5 yıldır lacoste, polo gibi yerlerden alışveriş yaparım.”*

Doktor (K) : *“İnternet üzerinden alışveriş yapıyorum markaların uygulamalarını kullanıyorum özellikle mango ve Zara'dan alışveriş yapıyorum.”*

Öğretim Görevlisi (K):*“Aydan aya değişir mesela maaşımı dün değil evvelsi gün aldım yani ayın 10'unda aldığım maaşımı dün gittim bin lira harcadım Bir hayli kıyafete harcadım ama birkaç ay kıyafet almayacağım en azından yılbaşına kadar bir süre kıyafet almam bu harcamam ondan dolayı.”*

Doktor (E): *“Kıyafetlerimi markalı yerlerden alırım, markasına önem veririm, şık giyinmeyi severim. Luffian, sarar, kığılı gibi markalardan alışveriş yaparım.”*

Kıyafet harcamaları meslek gruplarına göre değişiklik göstermektedir. Unvanın durumuna göre kıyafet harcamalarına önem verilmektedir. Beyaz yaka çalışanlar arasında, kıyafetlerin farklılığı ve pahalılığı ile toplumsal bellekte, daha ön plana çıkacakları görüşü hâkimdir. Bu meslek gruplarının bu durumu ön plana çıkarma sebepleri, para kazandıkça dış görünüşün öneminin arttığının düşünmelerindedir. Bourdieu, Ayrım eserinde bu durumu şu şekilde açıklıyor:

“Yıllık ortalama sayıca da ifade edildiğinde işçiler, diğer sınıflara nazaran daha fazla mendil, fanila, kısa don, yaklaşık aynı sayıda çorap, kısa çorap, polo yaka gömlek, kazak vb. satın almakla beraber daima diğerlerinden daha az pijama (tipik olarak özgü bir giysi) ve gömlek satın alırlar. Kadınlarda, iç giyim konusunda sınıflar arası farklılıklar (pahada) düpedüz belirgin olmasına rağmen, sayıca azdır (hatta kombinezon, gecelik, jartiyer çorabı ve külotlu çorap ve mendil gibi ürünler söz konusu olduğunda sınıflar arası bu fark, tam ters yönde işleyebiliyor) .Aksine, dış giyim satın alma oranları, kadınlarda, erkeklerde olduğu gibi toplumsal hiyerarşide yükseldikçe sayıca ve pahaca artıyor.”

İ. Katılımcıların Öncelikli Harcamalarının Değerlendirilmesi

Katılımcılar arasında oluşan habitus farklılıkları; gelir düzeyi, yaşam tarzları, pratikleri, davranışları, harcama kültürleri de anlamlı farklılık oluşturmaktadır. Sermayesel anlamda güçlü olan sınıfların topluma yön verme, kendi harcamalarını ön plana çıkarma gibi pratikleri toplumun alt kesiminin harcamalarını da bu yöne doğru kaydırmaktadır. Katılımcıların öncelikli harcamaları, gelir kaybına uğradıklarında hangi harcamaları keseceği, popüler harcamalar mı yoksa bütçesine göre mi harcamalarını yönelttiğimizde bu izlenim oluşmaktadır. Sınıflar arasında oluşan harcama kategorileri toplum içerisinde ki ekonomik konumu doğrultusunda şekillendiği ortaya çıkmaktadır.

On beş meslek grubuna öncelikli harcamalarını sorduğumuzda genel olarak şu cevaplar verilmiştir; Kira, faturalar, kredi ödemeleri, mutfak harcamaları, yatırım, çocukların masrafları.. Meslek grupları dağılımına genel bakarsak katılımcıların harcamaları, gelir düzeyleri doğrultusunda farklılık göstermektedir. Buna göre:

- Gelir seviyesi yüksek katılımcıların öncelikli harcamaları; yatırım, seyahat, kişisel harcamalar, kültürel harcamalar,
- Gelir seviyesi orta katılımcıların öncelikli harcamaları; ev kredisi, araba kredisi, alkol, sigara, benzin harcaması,
- Gelir seviyesi düşük olan katılımcıların öncelikli harcamaları; kira, mutfak harcamaları ve faturalar olmuştur. Katılımcılar arasında anlamlı farklılık göze çarpması edindikleri ekonomik sermayeleri ile doğru orantılıdır.

Avukat (E): *“Gelirim büyük bölümü, genellikle yatırım yaparım sonra gezme, yeme, içme senede 4 5 defa yurt dışına seyahat ederim sonra yurt içinde tatile 4 5 defa giderim. Evim ve ofisim kendi mülküm olduğu için bunlara harcamam daha az oluyor.”*

Esnaf (K): *“Söyledim işte ya kültürel harcamalara genellikle ayırırım. iksv üyeliğim vardır oraya yıllık ciddi bir ödeme yaparım iksv'nin bütün etkinliklerini giderim yurtdışında da konser opera ve tiyatroya giderim ben kültüre çok para harcadım.”*

Muhasebeci (K): “İhtiyaçlarıma göre diyeceğim olmaz diyeceksin. Ev aldım onun kredisi, çoğunluk faturalar, başta olmak üzere, özellikle kışın yemek içme, kılık kıyafet, ve tatil tabii ki de”

İşçi (K):”Kira, fatura, mutfak masrafları geri de bir şey kalmıyor. Evi çevirirsek ne mutlu bize.”

Habitus, bireyin seçimlerini ve tercihlerinin tutarlılığını da gösterir. Daha fazla harcama yapma veya yapmama, üst gelir seviyesine mensup bireylerin gerektirdiği bir ihtiyaç sistemine girme veya girmeme, tüketim eğilimini kendine has karakterine indirgeme düşüncesi habitusun oluşmasında en büyük etkidir. Habitusun oluşmasında ise ekonomik koşullar tüketim eğiliminin temel karaktere bürünmesinin imkânsızlığını gösterir. Eğer tüm bunlar bizi gelirler ve tüketim arasındaki doğrudan ilişkinin varlığına inanmaya sevk ediyorsa, beğenin her zaman içinde işlediği ekonomik koşullarla özdeş olan gelir düzeyinin ürünü olmasından kaynaklanır. Tüketimi sadece habitus ile ilişkilendirildiğinde, harcama ve gelir arasında nedensel bir ilişki olduğunu gösterir. Habitusu bağlı etkili olmak, aynı gelir düzeyine sahip bireylerin farklı seçimleri, beğenileri, tüketimleri gözlemlendiğinde oldukça belirgin bir biçimde anlamlı farklılık olduğu görünür. Bireyin bulunduğu alanda oluşturduğu çevrenin etkileri ile oluşacak tüketim veya harcama ekonomik koşulların el verdiğince şekillenecektir. İşçi birisinin harcamaları ile Avukat birisinin harcamaları arasında dağlar kadar fark olduğu katılımcıların verdiği cevap ile de görülmektedir. (Bourdieu, 2015, s. 541-542)

Katılımcılara geliriniz artınca hangi harcamalara ağırlık verirsiniz sorusu yöneltildiğinde, gelir seviyesi yüksek olan katılımcıların daha çok yatırım yapmak istediği dile getirilmiştir. Gelir seviyesi orta olan katılımcıların zorunlu harcamalarını tamamladıktan sonra mülk edinme durumuna geçecekleri dile getirilmiştir. Gelir seviyesi düşük olan katılımcıların gelirlerinin artmayacağı inancı ile bu soruyu ütopya olarak nitelendirilmiştir. Harcamalar dengesinde zorunlu harcamaların ağırlığı alt ve orta kesimde yoğunlaşırken, gelir seviyesi yüksek olan kesimlerde kişisel lüks harcamaların ağırlığı öne çıkmıştır. Bourdie'nun tüketim eğilimlerindeki sınıfsal habitusuna bakarsak her sınıf kendi içerisinde sınıfsal bir pratik üretmiştir.

J. Katılımcıların Boş Zaman Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılanların verdikleri cevaplara göre genellikle; kitap okuma, bağlama çalma, gitar çalma, balık tutma, örgü örmek, kahvehaneye gitmek, ailesi ile vakit geçirme, arkadaşları ile vakit geçirme, film veya dizi izleme, kampa gitmek gibi boş zaman alışkanlıkları olduğu dile getirilmiştir. Bir kısım katılımcılar ise ev temizliği, çalışmaktan boş zamanlarının olmadığı dile getirilmiştir. Meslek grupları arasında boş zaman alışkanlıkları belirli bir şekilde göze çarpmaktadır.

Güvenlik Görevlisi (E): *“Spor yaparım, yüzmeye giderim, oğlumla bir yerlere gideriz, onunla maçlara gideriz, aile dostlarımızla hafta sonu kara burna gideriz. Balık tutarım.”*

Kuaför (E): *“Canım sıkıldıkça Bilgisayar oyunları oynarım, kahveye giderim öyle. Başka bir şey yapmıyorum.”*

Öğretim Görevlisi (K): *“Oldum olası dizi izlemeyi seviyordum sonra İnternet'ten dizi indirmek kabusa dönünce hani hiçbir şey bulamayınca peki bu diziler nerede saklanıyor diye baktım. Bu arada televizyon almıştım bir tane akıllı televizyon. Televizyonda netflix diye bir platform gördüm oradan başladım yatıp netflix seyretmek oldu son zamanlarda (gülüdü) Yani boş zamanımda onu yapıyorum eve gittiğimde kendime sıcak bitki çayı yapıp, çayımı elime alıp netflix açıp yatağımı uzanıp dinleniyorum.”*

Bütün ticari yapılaşmalar ve organizasyonları içeren boş zamanları değerlendirme ekonomisi, sadece ticari sınırlamalarla kalmamakla birlikte; kültürel sermaye ve beğeni tarzlarına ilişkin bütün süreçleri kendi içerisinde toplamaktadır. Kültürel sermayesi yüksek katılımcılar boş zamanının değerlendirmesinde kültürel öğrenme ve gelişimlerini de ön plana çıkarmaktadır. Bourdieu zevk, estetik ve alışkanlıkları gündelik yaşamın kurucu öğeleri olarak nitelendirir. Gündelik yaşamı oluşturan bu öğeler, gündelik yaşamı farklılaştıran, sınıflandıran, toplumsal farklılıklar yaratan unsurlar olarak görmektedir. Toplumsal yapı içerisinde hiyerarşik yapılanmalar ve egemenlik ilişkilerinin gündelik yaşamda alışkanlık, beğeni ve

yatkınlıklardan kaynaklanan davranışlara ve diğerlerini yargılama ediminin sonucunda oluştuğunu belirtir. (Kart, 2014)

Öğretim Görevlisi (E): *“Boş zamanım çok fazla olmuyor illaki kendime iş bulurum. Gece iki de kalkıp çalışan bir adamım ben öyle televizyon başında saatlerce oturamam. Arkadaşlarımla boş vaktim de buluşmam onlara vakit ayırırım. Yaptığım tüm eylemlerim boş vakit doldurmak değildir, vakit ayırdığım şeylerdir.”*

Katılımcının buradaki ifadeleri Bourdieu'nun dediği gibi “beğeni sınıflandırır ve sınıflananı da sınıflandırır ve aynı zamanda beğeniler kaçınılmaz farklılıkların uygulamalı onaylanmalarıdır” şeklindeki görüşleriyle bağlantılıdır. (Kart, 2014)

Gelir Uzmanı (K): *“Yani boş zaman gibi görmüyorum ama kitap okuyorum film izliyorum sürekli ama bunları boş zaman olarak görmüyorum gerçekten vakit ayırıyorum bunlara Özellikle yabancı dizi izliyorum İngilizcemi geliştirmek için ama özellikle film seyredeceksem gün içerisinde bunun planını yaparak gidiyorum boş vaktimi değerlendirmiyorum yani bunlar için de boş zaman gibi düşünmüyorum.”*

Katılımcılar arasında belirli dönemlerde spor yapma alışkanlığına rastlanmakla beraber düzenli spor yapan katılımcılar da bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda katılımcıların düzenli olarak yaptığı sporlar verilmiştir.

Meslekler	Düzenli Olarak Yaptığı Spor
Avukat (E)	Yüzme, yürüyüş,
Avukat (K)	Muay Thai dövüş sporu
Doktor (E)	Tenis, yüzme
Doktor (K)	Pilates,
Esnaf (K)	Yüzme
Gelir Uzmanı (K)	Yüzme
Güvenlik Görevlisi (E)	Fitness
Güvenlik Görevlisi (K)	Yürümek
Hemşire (E)	Yürümek
Hemşire (K)	Yürümek
İtfaiyeci (E)	Fitness, koşu (mesleki zorunluluk)
İtfaiyeci (K)	Fitness, koşu (mesleki zorunluluk)
Kuaför (K)	Yürümek
Mimar (K)	Yoga, yüzme
Muhasebeci (K)	Yürüme, doğa sporları
Öğretim Görevlisi (E)	Yürümek, yüzme
Öğretim Görevlisi (K)	Fitness, yoga
Öğretmen (E)	Kamp ve doğa sporları
Öğretmen (K)	Yürümek, Pilates
Psikolog (E)	Basketbol, bisiklet
Psikolog (K)	Yürüme
Yazılım Uzmanı (E)	Basketbol, Yüzme

Tablo 4 Katılımcıların Yaptığı Sporlar

Kadın avukat katılımcının Muay Thai dövüş sporu ile ilgilenmesi son dönemde kadın cinayetlerinin artmasından dolayı öz savunma için yaptığı bir spor olarak ifade edilmiştir. İtfaiyeci katılımcıların mesleki zorunluluktan dolayı sporun işinin bir parçası olduğunu dile getirmiştir. Diğer katılımcılar yürümeyi düzenli spor yapma olarak gördüğü ifadelerinden anlaşılmuştur. Kol gücü ile çalışan katılımcıların ise hiç spor yapmadığı dile getirilmiştir.

İşçi (E) : “*Burada (Fabrikada) 12 saat boyunca çalışıyorum bu spor sayılmıyor mu?*

(gülüyor)”

Farklı meslek grupların katıldığı sportif faaliyetlerden beden ile ilgili beklentilerinin aynı olmadığı görülmektedir. Örneğin İşçi katılımcının fabrikada on iki saat boyunca çalışmasının spor faaliyetinin de içine aldığı düşünülmektedir. Gelir seviyesi yüksek olan meslek gruplarının ise sağlıklı beden yaratmak için ayrıca spor dallarıyla ilgilendiği görülmüştür. Katılımcıların sermaye hacimleri ve kültürel sermayeleri veya habitusları çerçevesinde spor dallarına eğilimlerinin farklılaştığı aşikârdır. Ayrıca katılımcıların sahip olduğu gelir ve habitusu çerçevesinde bedeni ile kurduğu ilişki de değişmektedir. Bedenin yoğun olarak kullanıldığı spor dalları gelir seviyesi yüksek olan meslek grupları için cazip durumda değildir. Bu gruptaki kişiler için beden, herhangi bir mücadeleye çeşitli hedefler için bir araç olmaktan çok, bizzat birey için amaçtır ve rahatlığın göstergesidir. Bu söylemler üzerine gelir seviyeleri ya da habitusları çerçevesinde katılımcıların bedene yaklaşım tarzlarının farklılık yarattığı görünmektedir.

K. Katılımcıların Sanatsal ve Kültürel Tercihlerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde sanatsal ve kültürel tercihlerinin değerlendirilmesinde, kültürel tüketim alışkanlıkları, sosyal ve kültürel etkinliklere katılımı, gazete okuma, kültürel haberleri takip etme gibi alışkanlıklarının başlıklar halinde incelenmiştir.

1. Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Bakış Açılarının Değerlendirilmesi

Katılımcılara sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak bir ihtiyaç mı diye soru sorduğumuzda katılımcıların bir kısmı ihtiyaçtır diye cevaplamışlardır, ihtiyaç

olmadığını söyleyen meslek grupları; erkek katılımcı esnaf, erkek ve kadın işçi, erkek kuaför katılımcılardır. Erkek Muhasebeci “paran olursa ihtiyaçtır” cevabı vermiştir. Sosyal ve kültürel etkinliklere günlük ihtiyaçları gibi dile getiren katılımcıların, bu etkinliklere katılımının fizyolojik ihtiyaçlar gibi bireyin ruhsal ve bedensel sağlığına iyi geldiklerini ifade ettiğine işaret edilmiştir. Katılımcılar, yoğun iş temposu, İstanbul gibi hareketli bir şehrin yorucu havasından kaçıp bu tür etkinliklere katılmanın, kendilerine bedensel ve ruhsal bir rahatlama sağladığını ifade etmişlerdir.

Avukat (K): *“Evet benim için bir ihtiyaç, belirli bir süre bu tarz aktivitelere katılmadığımda içime kapanmaya başladığımı hissediyorum. Bu yüzden iyi geliyor. Kendim her zaman yapmak istediklerime dair planlama yapamadığım için sosyal çevrem beni itelemesi iyi oluyor benim açımdan bazen tiyatro bazen kamp. Yapmak istediğim ama birisi yapalım demedikçe ertelediğim aktiviteler. Tek başıma da yapıyorum. tek başıma sinemaya da gidiyorum bazen ama iş yoğunluğu, yaşamın stresi bazen plan yapmayı önüyor etrafımdaki birileriyle birlikte yaptığımda daha hızlı bir şekilde karar alıp yapabiliyorum ve ertelememiş oluyorum.”*

Gelir Uzmanı (E): *“İhtiyaç kesinlikle. Bu tür etkinliklerine katılmayınca enerjim düşük oluyor ve moralim bozuluyor. Hayat çok sıkıcı olur yaa düşünmek bile istemiyorum.”*

Öğretim Görevlisi (E) : *“Bana göre insanın fizyolojik ihtiyaçlarından biridir, sosyal ve kültürel etkinlikler. Nasıl akşama ne yiyeceğim diye düşünüyorsak bu hafta ne yapsam diye düşünmeli insan ama maddi imkânlarınca bu tür etkinlikler şekilleniyor.”*

Bourdieu’ye göre çocuk yaşta başlayarak ailedeki kültürel atmosfer ile eğitim geçmişi, kültürel birikim ve deneyime dayalı eşitsizlikler arasında bağ kurulurken, kültürel etkinliklere katılım isteğini belirlemede de temel faktördür. Eğitim kurumlarının işlevi öğrencileri sorumlulukları bakımından eşit olarak görmekle birlikte, kültürel birikim bakımından eşitsizlikleri ortaya çıkarmada da etkindir. Kültürel etkinliklere katılımlarda aileler tarafından teşvik edilen bireyler, eğitim

sistemi içerisinde varlığını daha uzun süre sürdürmektedirler. Kültürel etkinliklere katılımın çeşitliliği eğitim düzeyiyle de doğru orantılıdır. Eğitim düzeyi, sosyal ve kültürel etkinliklere katılım sağlamanın ihtiyaçlar listesine eklenmesinde başat rolü oynar. (Arun, 2017, s. 25-39) Gelir düzeyi düşük katılımcılar için ise kültürel etkinliklere katılmak ancak bir lükstür. Gelir düzeyi düşük katılımcıların mecbur kaldıklarında tercih ettikleri kültürel etkinlikler genelde kamu kurumlarınca sağlanan ücretsiz etkinliklerdir.

İşçi (K) : *“Parası olana her şey ihtiyaç olmayana bu dedikleri aklına bile gelmez. Ben ay sonu nasıl gelecek diye düşünmekten saçlarım dökülmüş.”*

Esnaf (E): *“Parası olana ihtiyaç olmayana değildir. Bu işler hem parayla olur kardeşim.”*

İşçi ve esnaf katılımcının cevabında ekonomik boyut ile kültürel etkinliklere katılıma arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Bourdieu, kültürel etkinliklere katılımın eğitim durumu ile ilişkilendirirken ekonomik durumun kültürel pratikler üzerindeki etkisini göz ardı etmiştir. Bu duruma karşı eleştirel tavrı Marksist literatürde yer almaktadır. Marks bu durumu şöyle açıklar;

“Hayatın olabilecek en aşağı düzeyini (varoluş) standart, hatta genel standart... Saymasının nedeni büyük insan yığınları için geçerli olmasıdır... İşçinin her çeşit lüksü, cezalandırılması gereken bir şeydir ve en soyut gereksemenin ötesine geçen her şey –bir şeyine tadına edilgince varmak olsun, bir etkinlik göstermek olsun- ona lüks gibi görünür. Kendini ezme, yaşamının ve bütün insanca gereksemelerin yadsınması, baş öğretisidir. Ne kadar az yer, içer, kitap okursan; tiyatroya, dansa, meyhaneye ne kadar az gidersen; ne kadar az düşünür, sever, kuram yaratır, şarkı söyler, resim, eskrim yaparsan vb. o kadar fazla sermaye biriktirirsin –güvelerin ve tozun yok edemeyeceği hazinen o kadar büyür. Kendin ne kadar azalırsan, o kadar çoğa sahip olursun... İşçi sadece yaşamayı istemesine yetecek kadarına sahiptir ve sadece bir şeylere sahip olmak için yaşamak isteyebilir.” (Marks, 2000)

2. Katılımcıların Kültürel Haberleri Takip Etme Durumlarının Değerlendirilmesi

Katılımcıların büyük çoğunluğu kültürel haberleri takip ettiklerini dile getirmişlerdir. Çeşitli mecralardan kültürel haberleri takip edenler, takip ettikleri yerler olarak; sosyal medya siteleri, internet, whatsapp grupları, biletix, devlet tiyatroları broşürü, İKSV gibi uygulamalardan kültürel haberlerden haberdar olduklarını dile getirmişlerdir. Çoğunluk olarak facebook, twitter, instagram gibi sosyal medya uygulamalarındaki paylaşımlardan haberdar oldukları dile getirilmiştir. Kültürel haberleri takip etmeyen meslek grubu ise erkek esnaf katılımcı, erkek ve kadın işçi katılımcılar, erkek ve kadın kuaför katılımcılardır.

Öğretmen (E): *“Takip ederim. Instagramdan takip ettiğim hesaplar var, İstanbul etkinlikleri diye oradan gördüğüm etkinliklere gitmeye çalışırım.”*

Mimar (K): *“Takip ederim. Instagramdan takip ettiğim hesaplar var, İstanbul etkinlikleri diye oradan gördüğüm etkinliklere gitmeye çalışırım.”*

Gelir Uzmanı (E): *“ Rol sahne öğrenisiyim orda Whatsapp grubumuzda sürekli paylaşıyor oradan takip ediyorum bir de Twitterdan takip ederim.”*

İtfaiyeci (E): *“Takip ederim. İnternette bakarım her sene bizim burada belediyenin festivali oluyor. Konserler gibi ailecek oraya gideriz. Tabi biraz daha çok kazansak her ay sinemaya gideriz, yemek yeriz daha çok aktivite yaparız. En son geçen sene gittim sinemaya ama yazık gerçekten (gülüyor)”*

Avukat (K) : *“Kültürel haberleri çok takip edemiyorum. Bazı aylarda dt broşürlerini alıyorum, Instagramda takip ettiğim birkaç sayfa ve üyesi olduğum internet siteleri var aktivite haberleri mailime düşüyor.”*

Bilgisayar ve internet, teknoloji çağı ile birlikte yenedünya düzeninin içerisinde en etkili haberleşme ve iletişim aracı haline gelmiştir. İnternet tabanlı sosyal medya uygulamaları, birey üzerinde bir yaşam tarzı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu uygulamalar; kullanıcıların haberdar ettikleri ve onlardan haberdar olan kullanıcıların etkileşim ve iletişim sağlandığı mecra olarak önem kazanmaktadır. Sosyal medya, katılımcıların fikrini beyan etmede cesaretlendiren bir yer olarak karşımıza çıkar. Toplumda hemen hemen herkesin aktif bir şekilde kullanması bu alanlarda iletişimin daha hızlı, veri akışının anında olması, kolay ulaşılabilir özelliği, bilgi alış verişinin canlı olduğu bir yer olmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal medya uygulamalarının

bu yönünden dolayı bireylerin ve kurumların kendi düşünce ve yaşam tarzlarına uygun içerik üretmesiyle, bu durumdan haberdar olmak isteyenlerin bir araya getirildiği, sosyal alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. (Güdücü, Medya Ve Kamusal Alan, 2020, s. 224-228)

Kültürel haberleri takip etmede katılımcılar arasında büyük bir farklılık gözükmemektedir. Ağırlıklı olarak sosyal medyanın hâkim olduğu gözlemlenmektedir. Bulgular göstermedir ki katılımcılar kolay ulaşılabilir olduğu için sosyal medyayı ve takip ettiklerinin broşürlerini sıklıkla kullanmaktadır. Sosyal Medya ve Medyada Kültürel ve sanatsal bir habercilik anlayışının zayıf olmasından dolayı kültür ve sanat hizmeti sunan kurumların sosyal medya aracılığıyla kendi haberlerini kendileri ulaştırdığı görülmektedir.

3. Katılımcıların Gazete ve Dergi Takibi Durumlarının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan katılımcıların hemen hemen hepsinde gazete okuma ile ilgili ortak nokta artık basılı gazeteler yerine internet üzerinden okunduğudur. Katılımcıların sosyal medya hesaplarından gazeteleri özellikle okumak için takip ettikleri ve ilgilerini çekecek haberleri okudukları gözlemlenmiştir. Katılımcıların, gazete tercihlerinin genellikle sahip oldukları siyasi görüşle aynı görüşte olan gazeteler olduğu verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Sözcü okuyan bir katılımcının, Cumhuriyet gazetesini de okuduğu görülmüştür. Sabah gazetesini okuyan katılımcının, Takvim gazetesi, Güneş gazetesi okuduğu görülmüştür. Bazı katılımcıların ise hiç gazete takip etmedikleri Facebook'tan arkadaşlarının yayınladığı haberleri takip ettikleri dile getirilmiştir.

Doktor (K): *“Açıp gazete okumam ama gündem olan haberleri okurum, Twitterdan takip ettiğim gazeteler ve internet haber siteleri var. Oda tv, Sözcü, Cumhuriyet bunların yayınladıklarını içeriğini tıklamasam da başlığını okurum.”*

İtfaiyeci (E): *“Bakkaldan alıp okuduğum gazete yok ama Facebookta takip ettiğim gazeteler var; Takvim, Güneş, Hürriyet, Sabah gazetelerini okurum.”*

İtfaiyeci (K): *“Günlük gazete okumam, Facebooktan arkadaşlarımla paylaştığı haberlere bakıyorum. Özellikle bir gazete de okumam ama yemek yerken Fox haberi izleriz yetiyor.”*

Öğretmen (E): *“Ekşi sözlükte yazarım gündemi oradan takip ederim. Artık yazılı gazetelerin ömrünü tamamladığı bir döneme girdik her şey internetten karşılanıyor. Özellikle okuduğum Birgün, Sol, Evrensel, Cumhuriyet gazetelerini okurum.”*

Meslek grupları arasındaki tercih edilen gazete isimlerinin belirli bir görüşü temsil eden gazeteler olması her kesimi ilgilendiren bir yayın organı olmaması farklı düşüncelere sahip katılımcıların gazete tercihlerinin kutuplaşmasının ana faktörleri arasındadır. Farklı habituslar ve sermaye gruplarının gazete okuma tercihleri de farklılaşmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcılardan erkek doktor, erkek esnaf, erkek ve kadın güvenlik görevlisi, erkek hemşire, erkek ve kadın işçi, erkek ve kadın itfaiyeci, erkek ve kadın kuaför, erkek ve kadın muhasebeci katılımcılar hiçbir dergiyi takip etmediklerini dile getirmişlerdir. Diğer katılımcılar ise sürekli bir dergi takip etmedikleri ara sıra gözlerine çarptıklarında; edebiyat dergileri, kadın dergileri, karikatür dergileri, siyasi dergileri, bilişim dergileri aldıklarını dile getirmişlerdir.

Avukat (K): *“Sürekli olarak takip ettiğim bir dergi yok, feminist politika üreten dergileri gördükçe almaya çalışıyorum.”*

Mimar (K): *“Düzenli olarak takip ettiğim dergi türü yok ama gittiğim kafede masalarda ot dergisi var ona göz gezdiririm.”*

Gelir Uzmanı (D): *“Karikatür dergilerini takip ederim genellikle uykusuz ve penguen”*

4. Katılımcıların Kitap Okuma Durumlarının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan katılımcıların bir kısmı iş yoğunluğundan dolayı ve vakit bulamadıkları sebebiyle kitap okuyamadıklarını dile getirirken bir kısım katılımcı ise okumayı hayatın rutin işlerinden sayarak sıklıkla kitap okuduklarını dile getirmişlerdir.

Doktor (K): *“İki hafta da bir kitap bitirirdim ta ki çocuk oluncaya kadar onun sorumluluğunu alınca bu süre biraz daha uzadı bazı zaman hiç okuyamıyorum.”*

Kadın itfaiyeci katılımcı evli bir kadının kitap okumaya vakti olmaz diyerek, kitap okuyamamanın önünde evliliği ile sürmüştür.

İtfaiyeci (K): *“Evli bir bayanın böyle zamanı olmaz. İşten çıkarsın eve gelirsın yemek yaparsın çocuklar gelir onlarla uğraşırısın herkes sessizce kenara çekildiğinde televizyon izlerim. En son kitap ne zaman okudum hatırlamıyorum.”*

Kadın avukat katılımcı okuma alışkanlığının bekâr olmasına bağıyor, evli olsam bu kadar okuyamam diyerek. Kadınlar üzerindeki evlilik sorumluluğunun etkisini dile getiriyor.

Avukat (K) : *“Kitap okuma alışkanlığımı sonradan edindim. son 6-7 yıldır düzenli olarak okuyorum. Ama araya zaman girdiğinde de bu ara çok açılıyor. Bu yüzden araya zaman sokmadan bir kitabı bekar olmamın tabi ki etkisi vardır evli olsam birçok sorumluluk da beraberinde gelecekti ve kitap okumaya zaman ve çocuk varsa ortam bulamayacaktım belki de”*

Kadın gelir uzmanı katılımcının çok sık okumasının nedenini, ne bekâr olmasına ne de evliliğin kitap okumaya engel olmasına inanmadığını dile getirmiştir. Kitap okumasının normal rutin hayatının bir parçası olarak gördüğünü dile getirmiştir.

Gelir Uzmanı (K): *“Çok sık okuyorum (gülüyor) kaynaklı Kitap okumayı çok seviyorum evli veya bekar olmak buna engel değildir Hatta bütçemi planlarken her ay alacağım kitap listesi olur bütçem de ve harcamalarında zorunlu olarak alacağım listelerdendir.”*

Erkek psikolog katılımcının kişisel zevkinden ziyade işinin gereği olarak okumak zorunda olduğunu söylemektedir. Kitap okuma alışkanlığının bekar olmasından kaynaklandığını düşünmeyerek, kişisel tercihinin olduğunu dile getirmiştir.

Psikolog (E) : *“Çok sıklıkla kitap okurum. Özellikle psikoloji alanı ile ilgili. bekar olmamın okuma alışkanlığıma bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Sonuçta kitap okumayı seviyorum. sıkıldığım zamanlar olsa da yine de okumam gereken bir meslekte olduğum için zorlayarak okuyorum. Bütçemde kitap almak fazlasıyla yer kaplıyor. Evimin her yeri kitap dolu. Çoğunu okumuşumdur ve hızlıca geri kalan kısımları bitirip yeni kitaplar almayı düşünüyorum.”*

Erkek itfaiyeci katılımcı kitap okumasının önünde engel olarak iş yoğunluğu ve evli olmasından kaynaklı artan sorumluluğa işaret etmiştir.

İtfaiyeci (E): *“İşten dolayı vakit olmuyor. Eve geliyorsun çocuklarla ilgilenmek zorundasın aklımıza bile gelmiyor desem yeridir.”*

Bireyin kitap okuması, okumaya teşvik edilmesi veya kitap okuma alışkanlığı kazanması bazen bireyin kendi yetisinde de olmayabilir. Bireyin bulunduğu durum içerisinde okuma alışkanlığının kazanması zor bir hal alabilir. Kitap okumaya etken kültürel, ekonomik, eğitim durumu ve zaman ayırma gibi faktörlerinde göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekir. Erkek esnaf katılımcı okuma alışkanlığının olmamasının büyük bir eksiklik olduğu, bu durumun öğretilmiş, kazandırılmış bir durum olduğunu dile getiriyor. Çocuklarının kitap okumasını isterken kendisinin kitap okuma alışkanlığını olmamasından dolayı çocuklarının bu alışkanlığı kazanmada sıkıntı yaşadığını dile getiriyor.

Esnaf (E): *“Öyle zamanım yok kitap okumaya en büyük eksikliğimiz bize öyle öğretilmemiş ki nasıl alıştıırırsan öyle gidiyor. Bizim çocuklara her gün kitap okuyun diyoruz ama çocuklar bizim elimizde görmüyor ki kitap okusunlar.”*

Erkek hemşire katılımcının kitap okumasının önünde engel olan unsurun evlilikle artan sorumluluk olduğunu dile getirirken diğer katılımcılardan farklı bir durumu ortaya koymamaktadır.

Hemşire (E) : *“Masamda hep bir kitap vardır, aylar sürse de bitiririm evlenince bu süre daha da uzuyor çünkü daha çok sorun çıkıyor. Çocukla ilgilenmek zorundasın ev ile öyle işte”*

Katılımcıların söyledikleri analiz edildiğinde evli olmanın kitap okuma alışkanlığına olumsuz etki yaptığı açıktır. Katılımcılar, evli oluşlarını, çocuk sahibi oluşlarını, iş yoğunluklarını kitap okumanın önünde bir engel olarak görmektedirler. Bu noktada kişilerin gelir düzeyleri, eğitim düzeyleri fark etmeksizin katılımcıların ortak noktası evlilik ile birlikte artan sorumluluğu ileri sürerek kitap okuma alışkanlıkları düşmektedir. Yani kişilerin aileden getirdikleri kültürel sermaye zayıfsa sembolik sermayeleri ne kadar güçlü olursa olsun temel entelektüel ve kültürel

beslenmeleri ayırdıkları vakit de düşmektedir. Yüksek eğitimli ve yüksek gelir grubunda yer alan bekâr olan kadın katılımcılar ise toplumsal geleneksel cinsiyet rollerini içselleştirmiş olmasının etkisiyle kitap okuma alışkanlıklarının fazla oluşunu bekar oluşlarıyla bağlamaktadırlar. Evlendiklerinde toplumun kendilerine uygun gördüğü evli kadın rolü ile kitap okumayı kafalarında bağdaştıramadıkları açıktır. Yüksek eğitimli ve yüksek gelir grubunda yer alan bekâr erkek katılımcılar ise kendi entelektüel yapıları ve zevkleri doğrultusunda medeni durumları ne olursa kitap okuyacaklarını ifade etmektedirler.

Pierre Bourdieu'ye göre insan denen varlık tek başına anlaşılabilir, kendi kendine yeten bir olgu değildir. Bunun için bireyin kendi habitusu; bireylerin sosyalleştikleri süre içinde (çocukluktan başlayarak okul dönemi, yetişkinlikte ortaöğretim) az çok bilinçsiz bir şekilde içselleştirmiş ve benimsemiş olduğu idrak (dünyanın nasıl algılanacağına dair),değerlendirme (nasıl değerlendirileceğine dair) ve eylem (nasıl davranılacağına dair) şablonlarından meydana gelir. (Anne Jourdan ve Sidoine Naulin, 2016, s. 42-43)Çocukluklarında evlerinde kütüphanesi olan ve kültürel sermayesi yüksek olarak büyüyen çocuklar yetişkinliklerinde bu kültürel sermayeyi devam ettirmekte ve arttırmaktadırlar. Katılımcılara, kelime dağarcığınızı neler besliyor sorusuna; genel olarak kitap okumak, film veya dizi izlemek, internet, sosyal medya, televizyon gibi araçları söylemiştir.

İşçi (K): *“Bizim Elif abla var bazen onunla kapı önünde sohbet ederken değişik değişik laflar duyuyorum çok konuşkan bir kadın ne bilim ben öyle işte”*

Hemşire (K): *“Kitaplardır. Bir de ben eski türküleri dinlemeyi çok severim onlardan öğrendiklerim kelime dağarcığımı geliştiriyor. Yeni insanlarla sohbet edince de farklı yaşam tarzları ve kullandığı kelimeleri irdelememe sebep oluyor.”*

Öğretmen (E): *“Ekşi sözlük, benim gelişmemde çok etkisi vardır. Çünkü iyi şeyler yazan yazarları görünce bol bol okumaya itti beni.”*

Gelir Uzmanı (D): *“Kitap okuyan bir adam değilim, ama sadece bununla da ilgisi yok tiwiterda takip ettiğim sayfalarda atılan twitter kelimeleri dağarcığımı geliştiriyor bunun yanında günlük yaşamda birebir konuştuğum insanların büyük payı var.”*

Öğretim Görevlisi (K) : “(biraz duraksadı) Yaşlı hocalarla sohbet etmeyi çok seviyorum çok hoşuma gidiyor onlardan duyduğum kelimeler.”

Katılımcılar arasındaki kelime dağarcığının beslenme kaynaklarının farklılığı bireyin toplumsal konumda ki yerine bağlıdır. Bireyin habitusu, toplumsal alanda var olan sosyal dünyanın yapılarının içselleştirilmesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Habitusu içselleşmiş bir sosyal yapı olarak düşünebiliriz. Habitusun etkenleri olarak, bulunduğu sınıf yapısı, yaş, cinsiyet ve toplumsal alanda aldığı roller gibi nesnel ayrımları ifade eder. Habitus, sosyal dünyadaki belli bir rolde uzun süre bulunmanın sonucunda da el edilir. Yani bireyin bulunduğu konum habitusunu belirler; herkesin habitusu aynı değildir fakat aynı sosyal dünyada bulunanlarından dolayı habitusları benzer olur. Bunun yanında bireyler kendilerine uygun olmayan habituslara da sahip olabilir. (Chartier, 2014, s. 62-63)

5. Katılımcıların Kültürel Etkinliklere Katılım Durumlarının Değerlendirilmesi

Kültürel etkinliklere katılımında katılımcıların farklı cevaplar verdiği gözlemlenmiştir. Katılımcılar, genel olarak konser, sinema, tiyatro gibi kültürel etkinliklere katılım gösterdiklerini dile getirmişlerdir. Bale, opera ve bienal gibi kültürel etkinliklere katılımın en az tercih edildiği görülmüştür. Kültürel etkinliklere katılımın az olduğu gruplarda; ekonomik durumlar, zamanın az olmasından ve iş yoğunluğu durumlarının etken olduğu dile getirilmiştir. Katılımcılar arasında en fazla tercih edilen kültürel etkinlik ise sinema olmuştur. Hemen hemen bütün katılımcılar etkinlikler arasında sinemayı dile getirmişlerdir. Film ve dizi platformlarının internet üzerinde yaygınlaşmasından dolayı bu durumun ise evde yapılan kültürel etkinlik olarak lanse edildiği gözlemlenmiştir.

Erkek Öğretmen katılımcının hangi tür kültürel etkinliklere katılırsınız sorusuna bienal olarak dile getiren tek katılımcıdır. Bu durumun kültürel sermayesi ile doğru orantılı olduğu gözlemlenmektedir.

Öğretmen (E): *“Bienal, fotoğraf sergileri, tiyatro, netflix çıktıktan sonra sinemaya gitmiyorum.”*

Kültürel ve ekonomik sermayesi düşük olan kadın işçi katılımcının kültürel etkinliklere katılımının, halka açık, ücretsiz olan etkinliklerle sınırlı olduğu görülmektedir.

İşçi (K) : *“Ramazan şenlikleri olduğunda orucumuzu açtıktan sonra gidiyoruz konser filan oluyor gidip dinliyoruz.”*

Erkek avukat katılımcının festival, konser, sinema, yerel derneklerin kültür ve dayanışma gecelerine katılımı gibi kültürel etkinliklerin yanında ekonomik durumu iyi olan bir grubun toplantılarına da kültürel etkinlikleri arasında işaret etmesi, Bourdieu'nun ekonomik sermayenin kültürel sermayeyi besler tezini doğrular niteliktedir. Kültürel etkinliklere katılım oranının artışı ile gelir seviyesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

Avukat (E) : *“Kitap evinde zaman geçirmek, festival, konser, sinema, yerel etkinlikler mesela dernek organizasyonlar. Mesela dün bizim köyün dernek gecesi vardı eğitime katkı gecesi ona gittim. Ayda bir balta limanı grubu toplantısı var ona katılırım. Belli bir entelektüel bir grubun 326 aydır toplanıyor. Kendi alanında bir uzman geliyor bir seminer sunuyor yemekli oluyor buna katılırım.”*

Kültürel etkinlikler bazında daha çok üyelik gerektiren kurumların sunduğu sanatsal ve kültürel etkinlikleri tercih eden esnaf kadın katılımcının daha çok parasal anlamda pahalı etkinlikleri tercih etmesi, ekonomik sermayenin kültürel sermaye üzerindeki etkisine işaret etmektedir.

Esnaf (K): *“İKSV üyeliğim vardır Oraya yıllık ciddi bir ödeme yaparım İKSV'nin bütün etkinliklerini giderim yurtdışında da konser opera ve tiyatroya giderim ben kültüre çok para harcadım.”*

Araştırmaya katılanların kültürel etkinliklere katılımı, kendi yeteneklerine göre de şekilleniyor. Müzik ile içli dışlı olan bireyin, müzik aktivitelerini yakından takip ettiği gözlemlenmiştir.

Psikolog (E): *“Festival filmleri veya müzik konserlerine katılırım. daha çok progressive rock veya metal konserleri hoşuma gider. Eğer fırsatını bulursam klasik*

müzik konserlerine de giderim. Resim etkinlikleri bana yorucu gelmektedir. Ağırlıklı olarak müzik ile ilgili konserlere katılırım. Müzik hayatımın doğrudan içerisinde olduğu için müziğin olduğu aktiviteler beni tatmin etmektedir.”

Araştırmaya katılanlar, kültürel etkinliklere katılımlarda bütçelerini ön plana çıkararak hareket ettiklerini vurgulamışlardır. Ama gitmek istedikleri kültürel etkinlik olduğunda bütçelerini düşünmeden gittiklerini dile getirmişlerdir.

Muhasebeci (K) : *“Tiyatro, bütçem de çok yer kaplamıyor. Özel oyunları fırsatlarını takip ediyorum. İstedğim bir oyun varsa acımam, bu sene henüz açılış yapamasam da devlet tiyatrolarını takip ediyorum genel de”*

Erkek yazılım uzmanı katılımcı, kültürel etkinliklerin kişisel gelişimine de katkıda bulunduğunu dile getirmiştir. Yurtdışı seyahatlerinde, gittiği yerde ki kültürel etkinlikleri takip ettiği ve bunlara katılarak kendini geliştirdiğini ifade etmiştir.

Yazılım Uzmanı (E): *“Sinema ve tiyatro ilk sırada. Kendimi geliştirmek için seyahat ettiğim sıralarda o bölgenin kültürel etkinliklerine de katılıyorum.”*

Bourdieu'nun Ayrım eserinde, beğeniler ve pratikler analizinde kültürel alanın, ekonomik sermaye ve kültürel sermayeye göre daha çok yapılandığını dile getirmişti. Bourdieu, kültürel alanın içerisine girmedi sınıf temelli yönelimlerin olduğuna işaret eder. İşçi kadınının kültürel alanına baktığımızda, belediyeler tarafından sağlanan ücretsiz ramazan şenlikleri olduğu görülmüştür. Bu durum kültürel sınıf analizinin, kişinin sınıfıyla bütünleştiğinin ifadesidir. Sermayenin dağılımı ile kültürel etkinliklere katılım arasında anlamlı bir farklılık vardır. Sermaye her oyuncuya eşit şekilde dağıtılmadığı gibi her oyuncuda bu sermayenin dağılımını farklı durumlara göre harcayacağı kaçınılmazdır. Bir kültürel etkinliğe katılmak için belli bir miktarda paranız olması gerekir. Parası olan her oyuncu kültürel etkinlikler içerisinde kendini dâhil etmek için niyetlenebilir, ancak burada paranın niceliği tek başına kültürel etkinliğe katılmak için yeterli değildir. Hemen hemen herkes tarafından tercih edilen sinema bileti fiyatı ile kimse konsere girmenize izin verilmez.

Erkek mimar katılımcı kültürel etkinlik olarak, seyahatleri tercih ettiğini söyleyerek katılımcıların kendine özgü kültürel etkinlik alanını çerçevelediği görülmüştür.

Mimar(E): *“Ben daha çok kültürel gezilere katılıyorum, konser ve tiyatrodan çok bu tür geziler beni daha çok etkiliyor. Tek başıma Yeni yerler görüp ve tarihi yerleri gezip onlar hakkında yeni bilgiler öğrenmek beni daha çok mutlu ediyor.”*

Erkek kuaför katılımcı hiç etkinliğe katılmadım diyerek, çalışma saatlerinin ve iş yoğunluğunun bu tür etkinliklere katılımda önünde engel olduğunu dile getirmektedir. Erkek kuaför katılımcının kültürel üretim alanının içerisinde bir oyuncu olmayı tercih etmemesinin arka planında bu duruma para harcayacak artı bir parasının olmaması yatar. Öncelikli durumu yatırım yapma hevesi, ekonomik sermayesini güçlendirmeye çalışması bulunduğu alanda işgal ettiği konumdan kaynaklanmaktadır.

Kuaför (E): *“Hiç etkinliğe katılmadım. Niye katılmadım ondan daha önemli işlerim vardı mesela ailemle vakit geçirmek kuaförlük mesleği zor ailemle çok vakit geçiremiyorum. Mesela 8 saat çalışsaydım gidebilirdim.”*

Meslek grupları arasında oluşan kültürel etkinliklere katılım farklılıkları, kültürel sermaye birikiminde en önemli koşulun ekonomik sermayeye sahip olmak olduğunu göstermektedir. Farklılık gösteren beğeni ve pratiklerin temel noktası gelir düzeyi ile açıklanmaktadır. İşçi bir katılımcının ücretsiz etkinliklere katılımı ile avukat bir katılımcının tiyatro, sinema, konser, kültürel etkinliklere katılım durumları arasındaki farkın temel sebebi ekonomidir. Alt gelir düzeyine sahip bir birey kültürel etkinliklere ancak zorunlu ihtiyaçlarından arta kalan parası var ise katılır. Gelir seviyesi yüksek olan katılımcılar ise katılmak istedikleri kültürel etkinliklerin ekonomik boyutunu nadiren düşünür. Çünkü bu grubun zorunlu ihtiyaçları dışında bu etkinliklere ayıracakları parasal gücü vardır.

6. Sanatsal ve Kültürel Etkinliklere Katılımda Meslek Etkisinin Değerlendirilmesi

Katılımcılara sanatsal ve kültürel etkinliklere katılımlarda mesleklerinin etkisi sorusu sorulduğunda katılımcılardan farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Sadece öğretim görevlisi ve öğretmen mesleklerine sahip katılımcıların icra ettikleri mesleklerinin sanatsal ve kültüre etkinliklere katılımlarına olumlu etkileri olduklarını dile getirmiştir. Diğer katılımcılarda görüş birliği olmazken olumlu ve olumsuz etkilerin iş yoğunluğu, ekonomik durum ve çalışma saatlerinin etkisinden bahsetmişlerdir.

Öğretim Görevlisi (K): *“Her gün çok kitap okuduğum için olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum sinema tiyatro gibi mi mesela... Tabii ya bazen derste hiçbir şey bulamazsam netflix'te izlediğim bir filmi anlatıyorum(gülerek) vakit doluyor bu şekilde”*

Öğretim Görevlisi (E): *“Mesleğimizin bir parçası zaten sanat, bu mesleği yapıp da sanattan uzak kalan insan olamaz diye düşünüyorum var mıdır? Olamaz ya düşünemedim.”*

Öğretmen (E): *“Öğretmenlik mesleği her türlü alanda bilgi sahibi olmanız kendinizi geliştirmeniz gereken bir meslek bu da öğretmenin sürekli sanatsal bir etkinlikte olması gerek sanatın öğretici gücüne inananlar için geçerlidir bu tabii.”*

Öğretmen (K): *“Olumlu etkileri var, çocuklarıma her zaman teoride bir şey öğretemem o sanat dallarıyla buluşturmam için heyecanı yaşıyıp, onlara geçirmem gerek.”*

Katılımcıların buldukları konum itibarıyla veya sınıfsal konumu doğrultusunda, etkinliklere katılım durumlarını ekonomik sermayeleri ve eğitim düzeyleri ile açıklayabiliriz. (Bourideu, 2015)Esnaf katılımcıların farklı görüşlerinin ortaya çıkmasının temel nedeni ekonomik sermaye ve kültürel sermayelerinin farklı olmasından kaynaklanıyor.

Esnaf (E): *“Eren kardeşim, normal hayatımızı yaşadıkta kültürel hayatımız mı kaldı.”*

Esnaf (K) : *“Bu yaptığım antikacılık işi için kültürel hayatıma etkisi Olmaz olur mu burada otururken bile sizin etkilenmeniz gerekiyor öyle değil mi (kızdı burada bu soruyu nasıl sorarsın diye)”*

Gelir Uzmanı (K) : *“Olumlu söyle etkisi var memur olduğum için erken çıkıyorum daha rahat oluyorum bir koşuşturmaca için de olmadığım için hani 4 buçukta çıktığım için daha rahat katıla biliyorum ama maaşımın yettiğince kültürel etkinliklere katılım sağlamaya çalışıyorum.”*

Gelir Uzmanı (D): *Olumsuz. Şöyle çok ciddi bir ortamda çalışıyorum bundan dolayı her an her şeyi yapamıyorum sabah 08.30 akşam 5 çalıştığımız için çalıştığımız saatler içerisinde bu tür etkinliklere katılamıyorum.*

Sınıf konumunun içerisinde bulunan bireyler, ekonomik ve eğitim düzeylerine bakılarak kategorize edilebilir. Bu anlamda birey ekonomik sermayesi düşük fakat kültürel sermayesi yüksek olabilirken, ekonomik sermayesi yüksek, kültürel sermayesi de düşük olabilir, buna göre bireylerin beğeni tercihleri, hayata bakış açıları ve yaşam tarzları da farklılaşır. Bourdieu bu durumu Ayrım eserinde, sınıfın çözümlemesinde sınıfsal konum ve yaşam tarzı arasındaki ilişkiyi bir durumu değerlendirerek açıklar. Bu ilişkiyi durumlar; zevk, beğeni, sınıfsal dil konuşma tarzı, yeme içme alışkanlıkları, kültürel yatkınlık durumu şeklinde faktörlerle açıklamıştır. (Bourdieu, 2015)

Doktor (E) : *“Kişinin kendisi ile alakalı bir şey bu az öncede dedim kişi kendisi yaratır bu imkânları.”*

Doktor (K): *“Bu kültürel ihtiyaç kişinin kendi ilgi alanıyla ilgili nasıl cemalet süreye maliye de memurken büyük bir şair olabiliyorsa kişi de bu tür etkinliklerin zevk ve tercihlerine göre değişir.”*

Güvenlik Görevlisi (E): *“Olumlu etkisi var akşama kadar bir sürü insanla muhatap oluyoruz ve kültürel etkinliklerde aktif olunca iletişimim daha güzel oluyor.”*

Güvenlik Görevlisi (K): *“Aslında olumlu yanı yok ama vardiyalı çalışmak sosyalleşmek açısından yorucu oluyor.”*

L. Katılımcıların Meslek Tercihlerindeki Önemli Faktörlerin Değerlendirilmesi

Bu başlık altında katılımcıların mesleklerini tercih ederken nelerden etkilendiği, hangi faktörlerin etken olduğu, ailesel durumlarının meslek tercihlerindeki etkisi, sosyal ve çevresel faktörlerin neler olduğu, yaşadıkları sınıf içerisindeki başka sınıfsal konuma geçişlerindeki tercihleri irdelenerek ilişkisel bir durumun olup olmadığı konuları ortaya konulacaktır.

1. Katılımcıların Mesleklerini Tercih Etmelerine Sebep Olan Durumlarının Değerlendirilmesi

Katılımcıların meslek tercihlerinde bireysel tercihlerinin yanında çevresel ve sosyal ilişkiler ağının da önemi ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların anne ve baba mesleklerinin, icra ettikleri meslekleri arasında bütününe bakınca anlamlı bir ilişki kurulamadığı aşağıdaki tablodan da anlaşılmıştır. Anne ve baba meslekleri ile çocuklarının meslek tercihi doğrultusunda anlamlı bir bağ kurulamadığı tercihlerinin daha çok bulunduğu sosyal sınıfın habitus tercihlerine uygun bir meslek tercihi olduğu gözlemlenmiştir.

MESLEKLER	CİNSİYET	ÖĞRENİM DURUMU	BABA MESLEĞİ	ANNE MESLEĞİ
Avukat	E	Lisans	Esnaf	Ev Hanımı
Avukat	K	Lisans	Serbest Meslek	İşçi
Doktor	E	Lisans	Doktor	Avukat
Doktor	K	Lisans	İşçi	Ev Hanımı
Esnaf	E	Ortaokul	İşçi	Ev Hanımı
Esnaf	K	Lisans	Tüccar	Ev Hanımı
Gelir Uzmanı	Diğer	Yüksek Lisans	Pazarlamacı	Emekli
Gelir Uzmanı	K	Lisans	Memur	Ev Hanımı
Güvenlik Görevlisi	E	Lise	Çiftçi	Ev Hanımı
Güvenlik Görevlisi	K	Ön Lisans	İşçi	İşçi
Hemşire	E	Lisans	Esnaf	Ev Hanımı
Hemşire	K	Lisans	Çiftçi	Çiftçi
İşçi	E	İlkokul	Çiftçi	Ev Hanımı
İşçi	K	İlkokul Terk	İşçi	Ev Hanımı
İtfaiyeci	E	Lisans	Serbest Meslek	Ev Hanımı
İtfaiyeci	K	Lisans	Esnaf	Ev Hanımı
Kuaför	E	Ortaokul	Şoför	Ev Hanımı
Kuaför	K	Lise	Esnaf	Ev Hanımı
Mimar	E	Lisans	Öğretmen	Hemşire
Mimar	K	Lisans	Memur	Memur
Muhasebeci	E	Lisans	Berber	Ev Hanımı
Muhasebeci	K	Lisans	Memur	Ev Hanımı
Öğretim Görevlisi	E	Doktora	Elektrikçi	Ev Hanımı
Öğretim Görevlisi	K	Doktora	Yönetici	Memur
Öğretmen	E	Lisans	Memur	Memur
Öğretmen	K	Lisans	Şoför	İşçi
Psikolog	E	Yüksek Lisans	Mühendis	İşletmeci
Psikolog	K	Yüksek Lisans	Müdür	Memur
Yazılım Uzmanı	E	Lisans	Asker	Öğretmen
Yazılım Uzmanı	K	Lisans	İşçi	Ev Hanımı

Tablo 5 Katılımcıların Aile Meslekleri

Çalışmada kültürel sermaye ile anne ve baba meslekleri arasında bir ilişki saptanmamıştır. Katılımcılar genel olarak meslek tercihlerini yaparken gelecek kaygısı ön plana çıkararak, tercihlerini o şekilde yönlendirmiştir. Katılımcılar meslek seçim aşamasında meslek tercihlerini beyin gücüne dayalı, toplum tarafından saygın meslekler ile kol gücüne dayanan, toplum tarafından daha az saygın olan meslekler arasında yapmışlardır. Kendi habituslarına uygun olan mesleğe yönelen katılımcılar, birini tercih ettiklerinde diğer meslek tercihini rakiplerine bırakmışlardır.

Hemşire (K) : *“Dershane döneminde Rehberlik öğretmenimin önerisi ile mesleği seçmiştim. Aslında hastaneleri hiç sevmezdim. Atama ve iş bulmanın daha kolay olacağını anlatmıştı onun etkisi daha çok olduğunu söyleyebilirim.”*

Öğretim Görevlisi (K): . *“Bulduğum mesleği seçtim çünkü memlekette ekonomik kriz vardı. Üniversiteyi bitirdim erkek arkadaşlarımın hepsi askere gitti biz kızlarda yüksek lisansa başladık. Yüksek lisans bitti memlekette halen kriz vardı(güldü). Halen kimse iş bulamıyordu işten çıkartmalar arttı o dönemde ben bir hocamdan çok hoşlanmıştım, sonra doktora yapmaya başladım doktoramı yaparken ben niye akademisyen olmuyorum dedim ilk önce özel üniversiteye başvurduğum hemen de kabul edildim.”*

Avukat (E): *“Ben kendi yapım gereği serbest olan biriydim. Küçüklüğümden bu yana hep kendi işimi yaptım. Yani 8 9 yaşında bile tatlı satarken kendi paramla aldım sattım. Yani yanlış olmasın ilkokul 1 2 den bu yana hep bir şey aldım sattım. Tatlıdan, elmalı şekerden, simitten işte ne bilim ayakkabı boyacılığı birçok şey yaptım kendim yaptım. İlk okul bitti orta okula başladım kalabalık bir aile 9 kardeşiz çok annemin babamın denetim altında tutacağı bir aileden değildim. Baklavacı da çalışmaya başladım orada hiç tutunamadım çünkü birinin elinin altında çalışmak bana göre değildi. Daha sonra ticaret ile uğraşmaya başladım pazarlamacılık yaptım. Zaten ortaokul liseyi dışarıdan bitirdim ben. Üniversiteye hazırlanırken mimar olmak istiyordum o da pazarlamacılık yaptığım zaman bir mimar ofisine gittim oradan ortamı görünce oldum sonra puanım Hukuk Fakültesi geliyordu kendi kendime tercih yaptım kimse beni etkilemedi yani.”*

Alt sınıflardan gelen bireyler daha gerçekçi bir yaşam planlaması yapma ihtiyaçlarından dolayı oyunu üst sınıflardaki bireyler kadar rahat oynayamazlar, eğitim fırsatlarından üst sınıflar kadar yararlanamazlar. Üst sınıflardan gelen bireyler ise arzu ettikleri mesleki projelere yönlenebilirler. Zira hiçbir zaman yaptıkları şeyi gerçekten seçmek zorunda kalmamışlardır (gerek aileden gerekse çevreden sıradan bir durumdur bu). Oysa alt sınıflardan gelen öğrencilerin yaptıkları şey üzerinden sorgulamada bulunmama lüksleri yoktur; zira yapamayacakları şeyleri unutabilme şansları azdır. (Bourdieu & Passeron, Varisler: Öğrenciler ve Kültür, 2018, s. 101-102)

Doktor (K): *“İstanbul’da gazi mahallesinde çocukluğum geçti, ailem varoş bir mahallede olduğu için hep kızlarının okumasını ister iyi bir meslek için onların gözünde doktor, avukat, öğretmen olmak çok iyi bir mevkiye gelmek hep babam derdi kızım doktor ol yaşlanınca iyileştir beni diye onların nasırlı elini gördükçe daha çok çalışıp doktor olmak istedim.”*

Avukat (K): *“Güzel soru lise dönemlerimden beri rahatsızlık hissettiğim bazı şeyler vardı, hukuk okuyarak bunu değiştirebileceğimi düşündüm. Emekçi bir aileden geldim yoksul bir ailem vardı. Onların hayatları daha iyi bir meslek seçme arzusu düşürdü. Annem ve babam ben bildiğimden beri çalışıyorlar babam ne iş yaptıysa annem aynısını yapardı, bakkallık, pazarcılık, seyyar satıcılık sabahın 5’inde onlarla birlikte pazara giderdik çok çalışırlardı ve bunu sadece bizim okumamız için yaparlardı ben de iyi bir meslek sahibi olmam gerektiği inancıyla büyüdüm.”*

İtfaiyeci (E): *“Erzurumlu bir aileden geliyorum oradan İstanbul’a ekmek kavgasına gelmişler devlette işe girmemin daha faydalı olacağını söylediler. İş ararken, İtfaiyeci aranıyordu. Malum herkes güvenceli bir iş arar ben de araştırdım ve çevremi yönlendirmesiyle bu işe başvurduğum. Güvenceli olması bu işi seçmemde en büyük etkendi.”*

Birey seçmiş olduğu mesleğin kendi sosyal konumuna en uygun meslek olduğu kanısındadır. Bu durumun doğruluğu için ortaya konulması gereken ölçüt bireyin yetiştiği ortam, alan ve habitusu ile alakalıdır. Meslek seçiminde etkili olan alan ve habitus bireyin mesleği seçerken aynı zamanda rakiplerinin durumunu da hesaba

katarak seçimlerini yapar. Birey kendi alanı içerisinde daha iyi bir meslek seçme arzusu bulunduğu alandan kurtularak daha iyi bir alanın içine girme düşüncesiyle hareket eder. Alt sınıftan gelen bireylerin toplumsal alan içerisinde saygın meslekleri tercihleri, toplumsal alanda var olmak için etkin bir yöntem olarak görse de ekonomik anlamda ön plana çıkma isteğinin bir yansımasıdır. Alanda hayata alt sınıftan başlayan bireyler ekonomik ve kültürel sermayelerine ne kadar yukarı taşılırsa taşısınlar, alanda ekonomik ve kültürel olarak üst sınıftan başlayanlar kadar ulaştıkları konumu tam anlamıyla içselleştiremezler. (Bourdieu & Passeron, Varisler: Öğrenciler ve Kültür, 2018, s. 23)

Kuaför (E): *“Her şey etkiledi abi hayat sürükledi beni, ya şimdi okumayı bıraktığımda kuaför olacağım diye bırakmadım. Okumak istedim ama baktıkça okuyanlarda bir yere gelemiyor ülkenin hali durumu belli para kazanmak için bir mesleğim olması gerekti ondan dolayı babam kuaförün yanına verdi. Bende isterdim pilot olmak.”*

İşçi (K): *“İstanbul’a çalışmaya geldi bizim adam, sonra biz geldik, pahalılıktan geçilmiyor mecbur kaldım ben de çalışmaya başladım yoksa aç kalırdık Allah seni inandırсын. Okumamışım ablası, ilkokul iki de terkim bizim oralarda kız çocuğu okumaz dediler okutmadılar ama ben İstanbul’a geldim bizim köyden büyük burası okuyan kız çocuklarını gördüm aslan gibiler dedim ben okumadım kızım okuyacak onun için çabalıyorum ama boş daha bir kere bile kitap yüzü açtığımı görmedim.”*

Esnaf (E): *“Şükür etmediğin sürece hiçbir zaman karnın doymaz kardeşim. Aza tamah etmeyen çoğu bulamaz der atalarımız. Çok şükür Allah bugünlerimizi korusun yeter. Hayat şartları bizi bu şekilde yoğurdu. İstanbul’a geldiğimde bir fabrikada işçi olarak çalışmaya başladım sonra bizim köylülerden biri dükkânı devredecekti işçi maaşıyla İstanbul’da nerede geçineceğiz bir şeyler yapmak lazımdı bütün birikmişleri bu dükkana bağladık.”*

Araştırmanın bulgularına göre; alandaki kültürel seviyesi yüksek olan katılımcılar kültürel sermayelerini destekleyecek mesleklere yönelirken, alandaki kültürel seviyesi düşük olan katılımcılarda aynı şekilde prestiji düşük mesleklere yönelmektedir. Katılımcılar kendi habitusları ve sermaye birikimleri çerçevesinde yapabilecekleri ya da yapamayacakları meslekleri belirler. Kültürel sermayesi düşük

katılımcılar, çalışabilecekleri meslekleri belirlerken, kültürel sermayesi yüksek katılımcılara göre daha az saygın meslekleri işaret etmişlerdir. Sınıf konumları itibariyle üst sınıfa mensup katılımcılar saygınlık açısından aşağıdaki mesleklere, alt sınıfa mensup katılımcılar ise saygınlık açısından yukarıdaki mesleklerle genel olarak ilgilenmemektedirler. Katılımcılar kendi alanları içerisinde kendi konumlarına denk gelecek meslekleri tercih etmektedirler. Ekonomik sermayenin baskın olduğu alt sınıflarda kendi geçimini sağlayacak mesleklere yönelmesi ve kol gücü mesleklerin tercihi edilmesi bireyin tamamıyla farklı yaşam veya çalışma koşullarını tanımlayan toplumsal köken ve sosyal yapı içerisinde işgal ettiği durum belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Geldikleri çevreye borçlu oldukları tüm bir ön yatkınlıklar ve ön malumatlar bütünü tarafından birbirinden ayrılan bireyler, genel geçer kültürün kazanılmasında veya edinilmesinde sadece biçimsel açıdan eşittirler. Bireyler geldikleri sınıfın ve alanın kuralları ile kendi içindeki paylaştıkları kültürel hatlar sistemi tarafından birbirinden ayrılırlar. (Bourdieu & Passeron, Varisler: Öğrenciler ve Kültür, 2018, s. 38-40)

2. Katılımcıların Mesleklerine Sermaye Olarak Bakış Açılarının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan katılımcılara icra ettikleri mesleklerinin sermaye olarak görüp görmediklerini sorduğumuzda farklı cevaplar ortaya çıkmıştır. Sadece hemşire, muhasebeci, psikolog ve yazılım uzmanı erkek ve kadın katılımcılar mesleklerini sermaye olarak tanımlamışlardır. Genel olarak katılımcılar mesleklerini sermaye olarak görmelerinde; simgesel sermaye, kültürel sermaye, ekonomik sermaye olarak vücut bulduklarını dile getirmişlerdir.

Hemşire (K): *“Para kazanmak için bu mesleği yapıyorum. Bu konuda sermayem. Ama daha sonra bu meslekte yol almaya başlayınca ama zaman geçtikçe mesleği sadece para olarak görmedim insanların zor zamanlarında yanlarında olmak, doğum ve ölüm gibi hayatın başına ve sonuna tanıklık etmeyi sevdim bu da yaşamım boyunca sermayem olacaktır. Ve iyi ki doğru insanlar beni bu mesleğe yönlendirmiş ve işimi çok seviyorum insanların hayatlarına acı tatlı dokunmak çok hoşuma gidiyor.”*

Muhasebeci (E): *“Tabii ki sermayedir. Geçimimi bu meslekten sağlıyorum. Yani bu bilgi benim ekmek kapım. Bu işin çıraklığını yapma gibi bir şanstın dolayı da sermayem güçlüdür diyebilirim.”*

Psikolog(K): *“Manevi açıdan zor bir meslek, yıpratıcı yanları da var ama karşımdaki insanda gördüğüm bir değişim ve iyileşmenin benim için maddi bir karşılığı yok açıkçası, o yüzden manevi yönü şu anda maddi yönüne ağır basıyor diyebilirim. Mesleğim bilgi birikimin sonucu sonuçta bunu meslek haline getirdiysem sermayem olduğu kesindir. Bundan para kazanıyorum.”*

Bourdieu'nun simgesel sermayesi, bilgiye dayalı olarak ekonomik ve kültürel sermayeden ayrılır. Simgesel sermaye diğer sermayelere oranla daha az görünür bir kaynaktan beslenir. Bourdieu, simgesel sermayenin geçmişten günümüze sürekliliğini vurgular. (Waquant, 2014, s. 284) Mesela, ülkemizde köklü eğitim kurumlarından mezun olan bireyler, kendi çocuklarının da aynı eğitim kurumlarından aynı eğitim almalarını hayal ederler. Bu sayede o eğitim kurumu ailede simgesel sermaye ve kültürel sermaye olarak devam edecektir.

Erkek yazılım uzmanı katılımcının mesleğini sermaye olarak gördüğünü dile getirirken aynı zamanda bunu geleceğe aktarabilecek bir sermaye olduğunu dile getirmiştir.

Yazılım Uzmanı(E): *“Tabii ki geleceğe aktarabileceğim büyük bir sermaye.”*

Simgesel sermaye; en net biçimde bireyin onur ve prestijdir. Bu onur ve prestij unsurları bazen birbirleriyle bağlantılı olurlar. Bireyler de birbirleriyle ilişkili olarak yorumladıkları bu onur ve prestij olgularını hiyerarşik olarak simgesel sermayeye dönüştürürler. Erkek doktor ve avukat katılımcılar mesleklerini sembolik sermaye olarak görürken, mesleklerinin toplum tarafından saygınlığına da işaret etmişlerdir.

Doktor (E): *“Sermayedir, çünkü doktor diyince insanlar içerisinde daha saygın birisi oluyorsun. Herkesin saygı gösterdiği biri haline geliyorsun. Son dönemde doktorlara şiddetin artmasını saymazsak.”*

Avukat (E): *“Tabii ki sermayedir yaşamımı idame ettirdiğim bir işim var. Yaptığım işin maddi manevi sermayesini yiyorum. Avukat titri başlı başına bir sermaye toplumda daha sözü dinlenir bir duruma getirir.”*

Kültürel sermaye, Bourdieu'nün sermaye kavramlarında merkezi bir yer tutar. Bourdieu kültürel sermayeyi, ekonomik sermaye gibi istikrarlı ve evrensel bir sermaye olarak görmediğini belirtir. Kültür alanının kendine özgü ayrı bir alanı olmasına rağmen, ekonominin içerisinde de önemli bir yer tuttuğunu belirtir. Bourdieu, ekonomik sermayenin (kültürel, toplumsal, simgesel sermaye gibi) bütün diğer sermaye biçimlerinin kökeninde yattığını ve bunların aslında ekonomik sermayenin “*dönüştürmüş, kılık değiştirmiş biçimleri*” olduğunu söyler. Her şey bir yana, kültürel sermaye biriktirmek için gereken zaman yatırımını, dolayısıyla kültürel sermaye yatırımını sağlayan, ekonomik sermayedir. İktisadi yapılar kültür arenalarını belirleyici bir biçimde şekillendirir. (Waquant, 2014, s. 116-117)

Gelir Uzmanı katılımcı, Bourdieu'nün söylemlerini kanıtlar nitelikte cevap vererek, icra ettiği mesleki bilgilerin daha sonra da bunu paraya çevireceğini, sermayesinin bilgi birikimi olduğu bu kamu sektöründen elde ettiği bilgi ve deneyimlerinin daha sonra özel sektörde rahatlıkla iş bulabileceğine işaret etmiştir.

Gelir Uzmanı (D): “*Evet sermayedir. Ben hayalimdeki o işi yapamayacak olmasam da ben bu işte elde ettiğim bilgilerle özel sektörde rahatlıkla iş bulabilirim her geçen gün sermayem artıyor.*”

Yazılım Uzmanı (K): “*Bilgi çağında en büyük sermayeye sahip, çevrene bakarsan herkes bir bilgisayar kurdu. Bu durumda sizin bilgisayar mühendisi olmanız her zaman bir adım önde olduğunuzu gösterir.*”

Öğretmen (E): “*Sermaye olarak görmüyorum, çünkü bu ülkede ne kadar birikim sahibi olursanız olun birilerinin iki dudağı arasındadır geleceğiniz. Bugün öğretmenin belki yarın değilim ama kendimi geliştirdiğim için sermayem çoktur.*”

Bourdieu'ya göre ekonomik sermaye, bireyin maddi gelirini ve mal varlığını gösterir. Bourdieu'ya göre, ekonomik sermayeyi elinde bulunduran bireylerin diğer sermayelere erişimi daha kolaydır. Ekonomik sermayeyi, diğer sermayelere göre çabuk tüketilebilen ve eşitsizliğin temelini oluşturacak bir unsur olarak da görür.

Ekonomik sermaye bir aile veya sosyal sınıf içerisinde aktarılması veya biriktirilmesi; bir nesilden diğeri nesile basitçe miras yoluyla da aktarılabilir. (Naulin, 2016, s. 106-109) Kol gücü ile çalışan katılımcıların mesleklerini ekonomik sermaye olarak görmektedir. Mesleklerini icra ederken çabuk paraya çevrilmesi mesleklerinin önemini ortaya koymaktadır.

İşçi(K): *“Parası olanın sermayesi olur. Benim bir çift bileziğim var o kadar. İki de kuru maaş başka bir şeyimiz yok tam takırız ablası.”*

Kuaför (E): *“Bu meslek benim altın bileziğim severek yapmazsan bu işten ekmek yiyemezsin. Para kazanıyorum ellerim çalışmasa aç kalırım. Nerede iş bulacağım.”*

Esnaf (E): *“Bu dükkân sadece benim değil çocuklarımın karımın sermayesi burası olmasa aç kalırız ben bu saatten sonra bir el işinde çalışmam Allah daha kötüsünden saklasın.”*

3. Katılımcıların Mesleğe Girerkenki Süreçlerinde Eşitlik/Eşitsizlik Durumlarının Değerlendirilmesi

Bireylerin doğuştan getirdikleri birey farkları, toplumsal tabakalaşmanın tabii kaynaklarıdır. Bu kaynaklar; bireyin fiziki ve zihni kapasitelerinin yanında doğduğu çevre, aile yapısı, kültürü, sınıfsal konumu itibarıyla farklılıklarını ortaya çıkaran durumlar olarak karşımıza çıkar. Bu gibi farklılıklar sosyal farklılaşmanın ve tabakalaşmanın zeminini oluşturmaktadır. Eşitsizlik durumu da bu farklılaşmanın ve tabakalaşmanın sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şimdiye kadar görülen toplumlarda; bireylerin alan içerisinde avantaj ve dezavantaj durumlarındaki eşitsizlik her zaman var olmuştur. Özellikle belirli yetenekleri gerektiren meslekler, her zaman meslek sahiplerine daha elverişli sosyal ve ekonomik imkânlar sağlamıştır. (Eke, İstanbul, 1987, s. 383-384)

Katılımcılara meslektaşlarınız ile eşit şartlarda mısınız sorusu sorulduğunda katılımcıların çoğu eşit şartlarda olmadıklarını söylemiştir. Kimi katılımcılar kendilerini bir adım önde olarak görürken, kimi katılımcılar ise daha geride başladıklarını dile getirmişlerdir. Bourdieu'ya göre meslek tercihlerinde alan içindeki süreçlerde eşit şartların oluşmaz, ekonomik yapı, bireyin kültürel ortamı, ailesinin maddi gücü, sosyal yapı içerisindeki konumu bu şartların oluşumunda etkilidir. Katılımcıların söyledikleri de Bourdieu doğrular niteliktedir.

Kadın öğretim görevlisi katılımcının toplumsal tabakalaşmanın temel belirleyicisi olan doğuştan gelen birey farklılığının cümlelerinde de görebiliyoruz. Kendini diğer meslektaşlarından bir adım önde olduğunu, kendine sunulan ayrıcalıklarının bilincinde bir şekilde dile getiriyor.

Öğretim Görevlisi (K): *“Her şey benim önüme altın tepside sunuldu. 20 yaşıma kadar 1 kuruş bile kazanmadan yaşadım. Hayatımda annemlerden kitap istediğimde kitap önümdeydi şunu alın derdim, benim şuraya gitmem gerekiyor derdi, ikiletmediler, İngilizce öğrenmek istiyorum dedim istediğim kursa yazdırdılar, ya ben çok rahatım o konuda her şeyim benim önüme altın tepside sunuldu birçok insan benden daha zor şartlarda mesleği elde edebiliyor.”*

Erkek Avukat katılımcı mesleğe başlarken eşit şartların olmadığını dile getirmiştir. Kendi kültürel sermayesinin diğer meslektaşlarına göre daha fazla olduğunu bunun da ona avantaj sağladığını ifade etmiştir. Kültürel sermaye birikiminden dolayı ekonomik sermayesinin güçlendiğini ifade etmiştir. Meslek grubu içerisindeki bu güçlü sermayesinden dolayı yanında çalışan on beş avukata dikkat çekerek, avukatlık meslek grubu içerisinde Bourdieu'nün ifadesiyle “tahakküm” eden olduğunu söylemiştir.

Avukat (E): *Eşit şartlarda değiliz ben kendimi daha tecrübeli olduğumu düşünüyorum. Çünkü ben üniversiteye geldiğimde insanların okuduğu kitabı*

gördükçe ben o kitabı daha önce okumuştum. Onların ilham aldığı konuları daha önce ben okumuş araştırmıştım. Ben çoğu avukatlardan on adım önde olarak görüyorum. Kendi sınıf arkadaşlarımdan benim gibi bir ofise sahip bir arkadaşım yok benim yanımda 15 avukat çalışıyor.

Gelir uzmanı olan katılımcıların mesleğe girerkenki aşamaların eşitsizliğini vurgulamaktadır. Mesleğe alınırken, mülakatlı bir sınavın torpilsiz olamayacağı görüşü üzerinde durmaktadırlar. Bu meslek grubunda meslek tercihlerinin geri planı değil mesleğe girerkenki aşamaların eşitsizliğine işaret etmektedirler.

Gelir Uzmanı (D): *“Mülakatlı sınavlarda torpilin olmadan çok zor siyasi kargaşa olmasa yine bunların adamları yerleşecekti biraz da şans oldu benim işim. Sonra üniversite farklılıkları var adam daha yüksek puan almış İstanbul Üniversitesine girmiş ben ise daha düşük puanla üniversiteye girdim aynı işi yapıyoruz aynı maaşı alıyoruz.”*

Gelir Uzmanı (K): *“Eşit şartlar gibi gözüküyor ama bazı aşamalar eşit ama iş mülakata gelince kimin torpili varsa hemen girer.”*

Kadın Doktor katılımcı mesleğini kazanabilmek için okul döneminde maddi durumunu iyileştirmek için ekstra çaba sarf ettiğini dile getirmiştir. Sosyal yapı içerisinde mesleğini kazanabilmek için hem çalışıp hem okuduğunu dile getirerek diğer meslektaşlarından daha dezavantajlı oyuna başladığını dile getirmiştir.

Doktor(K): *“Kesinlikle eşit şartlarımız yoktu ben hem okudum hem çalıştım. Arkadaşlarım rahat rahat ders çalışırken ben part time çalıştığım yerde sınavlarıma hazırlanıyordum eşitlik hiçbir yerde yok anlayacağın.”*

Doktor(E): *“Bir kere ben daha çok imkâna sahip olduğum için eşit şartlar içerisinde değildik malasef. Dünyanın kanunu bu.”*

Sosyal avantaj ve dezavantajlar bireyin alanda kendi konumunu belirlemede en önemli faktörlerden biridir. Örneğin; ailenin sosyal alan hiyerarşisi içerisindeki konumu, güçlü ise ailenin diğer üyelerinin konumları da güçlü olacaktır. Toplumsal farklılaşma faktörleri sebebiyle meslek grupları içerisinde eşitsiz durumları ortaya çıkmaktadır. Örneğin işçilerin ve küçük burjuvaların saygın bir mesleğe kadar gelebilmiş çocuklarında Rastignac⁶ hırs bu kadar güçlü ve cömertçe kendini ifade edebilmektedir. (Bourdieu & Passeron, Varisler: Öğrenciler ve Kültür, 2018, s. 44-46)

4. İstanbul'da Meslek Gruplarının Avantajları ve Dezavantajlarının Değerlendirilmesi

Büyük kentler; mekânsal zenginliklerin, karmaşık nüfus yapısı ve ekonomik ilişkilerin, sosyal, kültürel ve siyasi yapılanmaların, karmaşık bir yaşamın olduğu kendine has bir yaşam tarzı sunan şehirlerdir. Katılımcıların fikir birliği yaptığı konular şu şekildedir:

- İstanbul'un pahalı olması,
- İstanbul'un kalabalık olması,
- İstanbul'un kozmopolit bir yapıda olması
- İstanbul'da mesleki imkânlara ulaşabilmenin kolaylığı,
- Mesleklerini en iyi İstanbul'da yapacakları düşüncesindedirler.

Avukat (K): *“İstanbul'da mesleğimi yapmasam Diyarbakır'da yapmak isterdim, fakat orada da daha öncesinde yaşadığım bazı sıkıntıların meslek hayatımı etkileyeceğini bildiğim için dönme düşüncem yok İstanbul'da kazandığım mesleki deneyimin birçok şehirde mesleğimi çok daha rahat icra edebilmemi sağlayacağını düşünüyorum.”*

⁶ Eugene de Rastignac (Balzac'ın *İnsanlık Komedyası*'ndaki hırslı, amacına ulaşmak için her şeye hazır karakteri)

Yazılım Uzmanı (E):“*İstanbul bu işin kalbi o yüzden kanın çıktığı yerde olmak rekabet açısından hem olumlu hem olumsuz. Olumlu yönü iyi para kazanmak ve çok gelişmek, olumsuz yönü bu rekabette elenmek. Başka bir yede yapsaydım bu işi bu havuz bu kadar büyük olmazdı daha az kazanır veya daha az geliştirebilirdim kendimi. Olumlu yönü belki aileme daha çok vakit ayırabilir ve daha az yorulurdum biliyorsunuz ki İstanbul çok kalabalık bir şehir. Araba ile işlerimi hallettiğimden trafik büyük sorun belki o da olmazdı.*”

Gelir Uzmanı (D): “*Cinsel kimliğimde dolayı İstanbul benim için çok iyi çünkü küçük bir şehirde yaşam tarzımı gizli yememin sonuncunda başıma geleceklerini düşünemiyorum dahi. İstanbul’un tek olumsuz yanı hayat pahalılığı o kadar.*”

Öğretim Görevlisi (K): “*Küçük bir şehirde bu işi yapsaydım, öğrencilerimle daha içli dışlı olabilirdim aktarabileceklerimi daha yakından aktarabilirdim ama İstanbul’da bulunan imkânlar Türkiye’nin hiçbir yerinde yok bundan dolayı da İstanbul’un olumlu tarafını es geçmem.*”

İşçi(K): “*Daha az kira verirdik belki ama Van’da kaynaklarla konuşuyorum tee ev kiralari orda da aynı garibana her yerde hayat pahalı ablası, paran olursa her yer cennet.*”

Esnaf (E): “*İstanbul öyle bir yer ki, hafif tökezlemende seni düşürür nasıl olduğunu anlamazsın. Memlekette bu işi yapsam daha az masrafım olurdu ama orda da kimse kalmadı ki herkes bir yere göçtü gitti. Ne bilim ben işte iyide olurdu kötüde*”

Büyükşehirler, bireyin habitus, alan ve sermaye konumu yüksek ve gelişime açık ise bireyin mesleki konumunu geliştirmesinde en önemli yerlerdir. (Tirkeş, 2008/3)İstanbul birçok sermaye türünün bir arada bulunduğu ve rekabetinde yoğun olduğu bir şehirdir. Katılımcıların cevaplarına göre zaten avantajlı konumda olanların meslek hayatlarında da bu avantajlarını sürdürdüğü, düşük konumda olanların ise meslek hayatlarında daha fazla mücadele etme çabasına girdikleri

görülmektedir. Bourideu'nün (1989) da belirttiği gibi ekonomik ve kültürel olarak metaların elde edilmesine yönelik mücadele ayırt edici göstergeler elde etmeye yönelik sembolik mücadelelerdir. Tüketileceklerin tercihi “beğeni”lerin ve habitusların sonucudur. Beğenilerde kültürel sermayenin bir sonucudur. Meslek grupları büyükşehirlerde ekonomik ve kültürel sermayelerini daha fazla arttırabilmektedir. Bu sebeple büyükşehir ve küçük şehir kıyaslamasından büyükşehirler daha özgürlükçü, ekonomik ve kültürel olarak zenginleşmeye daha açık, alan içerisinde daha fazla harekete ve karşılaşmaya izin veren yapılardır.

M. Katılımcıların Hayata Bakış Açıları, Siyasi Düşünceleri ve Dini Yaklaşımları

Bu bölümde katılımcıların yaşam tarzları, politik eğilimleri, toplumsal olaylara bakış açıları ve dini yaklaşımları üzerinde durulacaktır. Bu bölümde katılımcıların sınıf algısı, Türkiye ve Dünya genelinde tüm toplumu etkileyen, habituslarında yer edinen olaylar ile siyasi görüşleri arasında var olan bağlar üzerinde durulacaktır.

1. Katılımcıların Toplum İçinde Var Olma Yollarının Değerlendirilmesi

Katılımcılara toplum içinde var olmak için neler yaparsınız sorusu sorulduğunda her katılımcı kendi hayat tarzlarına göre cevap vermiştir. Yaşam tarzları, bulunduğu sosyal konum, meslek konumları, eğitim durumları, dini inancına göre cevaplar alınmıştır. Bu farklı cevapların ortaya çıkması kişinin habituslarının farkı olmasından kaynaklanmaktadır. Habitus, bireyin toplumsal yapı içerisindeki yerini; meslek durumları, cinsiyetleri, yaşları, aile kökeni gibi faktörlerin göz önünde bulundurularak ortaya çıkan bir durumdur. Bu durumdan dolayı habitusun organizmacı bir yapısı da vardır. Habitusun organizmacı yapısından dolayı geçmişten gelerek, günümüzde var olarak, geleceğe taşınarak bir yapı içerisinde olma özelliği vardır. Habitus geçmiş zamandan elde edilen tecrübe ile şimdiki zamanın etkinliklerini oluşturan ve bireyin toplumsal alanda var olmasının önemli bir faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. (Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995)

Kadın ğretim görevlisi toplumda var olmayı cinsiyet üzerinden ele almıştır. Estetik durumun toplum içinde görünürlüğünün olduğunu dile getirmiştir. Estetik durumun yanında maddi durumunda ön plana çıkartarak toplumsal düzlemde nasıl konumlanacağını açıklamıştır.

Öğretim Görevlisi (K): *“Kadınsa güzel olmak birinci yol. Biraz albenili biraz çekici olmak, biraz konuşmayı bilmek biraz oturmayı konuşmayı bilmek, Erkeksen yine aynı Şekilde yakışıklı olmak azıcık paran olması (güldü). Takdir görme gibi bir beklentim yok böyle bir çaba ya da girmem, hatta böyle bir beklentisi olanlara da uyuz olurum hiçbir zaman mesleğimde ön planda olmam yeri gelmedikçe bunu bir de söylemem ismim ve soy ismim ile var olmaya çalışırım.”*

Kadın doktor katılımcı toplumda var olma durumunu ironik bir Şekilde anlatmıştır. Kadın tacizleri ve katliamları üzerinden toplum içerisinde var olma Őeklinin nasıl olacağını dile getirmiştir. Bu durum ise bireyin o dönemde hangi konulara ilgi ve merakı varsa habitusunda ilk o cmler dökülmektedir.

Doktor (K): *“Kadınsan bu toplumda başına bir iş gelmediği sürece varsın, yolda tacize uğramadığın sürece varsın, kuytu köşede tecavüze uğramazsan varsın. Kadın olarak hiçbir manyağın hedefi değilsen toplumda kabul görürsün maalesef durum bu Şekilde oluyor.”*

Gelir uzmanı(D), erkek güvenlik görevlisi, ğretim görevlisi, yazılım uzmanı katılımcılar toplum içinde kabul görmek için insanlarla iletişiminin çok iyi olması gerektiğini dile getirmiştirler. Sosyolojinin temel konusu içerisinde olan bireylerin birbirine karşılıklı bağımlı olma durumunun meslek gruplarının yaptėı iş ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Bourdieu, bu durumu toplumsal alan içerisinde var olan bireylerin statülerinden kaynaklanan oluş biçimlerini belirtmek için bu durumu sosyoloji literatürüne taşımıştır. Bireylerin toplumsal faaliyetlerini yönlendiren içsel eğilimlerine dikkat çeker. (nal, Bourdieu'nün Tabakalaşma Teorisi Bağlamında st Sınıftan Alt Sınıfa Doğru Hayat Tarzı Tahakkümü, Nisan 2017)

Gelir Uzmanı (D): *“Bunların genel anlamda hiçbir önemi yoktur benim dirsek teması kurduğum insanlar çok uç bir hayatı yok, takdir edilmesi çokta umurumda değil, örneğin iş yerinde kendi düşüncelerimi dile getirememenin ve duruşumun olmayışı, konuşmam toplumda var etmiyor rol yapıyorum. Benim toplumda var olmam için konuşmam gerek ama konuşamıyorum.”*

Güvenlik Görevlisi (E): *“İyi bir şekilde iletişim kurmak. İnsanları dinlemek, ne dediğini anlamak her kapıyı açacaktır.”*

Öğretim Görevlisi(E): *“Toplum içerisinde konuştuğularının altının dolu olması gerek, bana göre bu şekilde ama ülkemizde şeklin ve maddi durumun var ise toplumda hiçbir şey bilmesen de değer görürsün. Tüketim toplumunun gerektirdiği şekilde normlar oluşturuyoruz bu da ciddi sıkıntılara neden oluyor.”*

Yazılım Uzmanı(E): *“İletişime geçmek, her zaman saygılı olmak ve eylemleriz ile var olmak ne yapıyorsanız veya yapmıyorsanız.”*

Katılımcılardan erkek itfaiyeci ve psikolog okumak, araştırmak, kendini geliştirmek ile toplum içerisinde var olunacağını dile getirmiştir. Toplum içerisinde herkes tarafından geçerli olan kültürel sermayenin önemini vurgulayan katılımcılar, sosyal alan içerisinde eğitimin önemine dikkat çekmektedirler.

Psikolog(E): *Daha çok okuyup bildiğimi kanıtlayabilmek. Okumak benim için kolaydır, düşünmek de öyledir*

İtfaiyeci (E): *“Toplum içinde var olmak için eğitimin çok iyi olması gerek. Mantıklı konuşman gerek, bildiğini konularda konuşman bilmediğin konularda konuşmaman gerekir.”*

Kadın katılımcılar, toplumsal cinsiyet algısını da doğrular biçiminde (Güdücü, 2018, s. 24-25) daha çok duygularıyla ön plana çıktığı görülmüştür. Toplum içinde var olmak için; bireyin kendine olan saygısı, bireyin doğrularının savunulması,

kalbinin temiz olunması, insan olunması, pozitif ve gülümsemek gerektiği gibi durumlara işaret edilmiştir.

Hemşire (K): *“Topluma kendimi kabul ettirme gibi bir derdim yok kendi doğrularımı yaşamak bence var olmanın yoludur. Karakter sahibi olmanız sizi var eder. Dürüst ve çıkarıcı olmazsanız aranan isim ve arkadaşlıklarının güçlü olduğu bir ortamda olursunuz.”*

Psikolog(K): *“Benim için toplumda var olmanın en önemli koşulu kendin olmak ve karşılıklı anlayış. Ancak özellikle Türkiye gibi bir ülkede bunun sosyal statüyle de ilişkili olduğunu düşünüyorum maalesef. Yani insanlar açısından benim psikolog olmam, yüksek lisans yapmış olmam gibi faktörler önemli görülebilir bizim toplumumuzda.”*

Muhasebeci(K): *“Pozitif ol ve gülümse benim için bu ikisi çok önemli diğerleri çokta önemli değil.”*

Öğretmen (K): *“Kalbinizin temiz olması, kalbiniz temizse hayat size güzel kapılar açar.”*

Bourdieu için bireyin davranışları herhangi bir kalıba indirgenemez. Bu davranışlar daha çok çıkara dayalıdır. Bu ise gündelik davranışlarımızın arka planında yatan nedenler olarak karşımıza çıkar. Bireyler, öznel davranışlarının bile toplumsal olduğunu ileri sürerler. Bundan dolayı habitus toplumsallaşmış bir öznelliktir. Bireyin habitusu, temel yaşam koşullarının bile pratik düzeyde sorgulamadan kabullenmeyi sağlayarak ekonomik ve toplumsal eşitsizliği legalleştirirler. İşçi sınıfının da gündelik hayata dair yaklaşımları stratejik bir hal alabilir. Bourdieu bu durumu ama bilinçsizce yaptığına dair bir açıklama getirmiştir. (Coşkun, 2013) Aynı durumda düşünceleriyle çalışmamızda yer alan işçi katılımcılara toplumsal alanda var olma durumlarını sordüğümüzde, ekonomik eşitsizlik ve bireysel çıkarların ön plana çıktığı görülmüştür. İnsanlar arası

diyalogların birbirinden bir şey istemek için olduğunu vurgulayan bu meslek grubu, parasal anlamda güçlü iseniz toplumda kabul gören bireyler olduğunuzu vurgulamışlardır.

İşçi(K): *“Paran varsa kapını herkes çalar paran yoksa fakirsen kimse yüzüne bakmaz ablası burası bize bunu öğretti köyde öyle miydik varımızı yoğumuzu dökerdik kapı komşumuza İstanbul’da Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin.”*

İşçi (E): *“Vicdanlı olmalı bir insan, Eren bey insanlar artık o kadar acımasız olmuş ki her gün üzülerken izliyoruz haberleri. Biz bu hale nasıl geldik eskiden kimsenin kapısı kitli değildi, herkes birbirine güvenirdi şimdi öyle mi kimse kimseye selam vermiyor bir şey ister diye.”*

2. Katılımcıların Sınıf Algısı Üzerine Değerlendirmeler

Araştırmaya katılan katılımcılara toplumsal sınıf hakkında ne düşünüyorsunuz sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunun sınıf algısı ekonomik temele dayanmaktadır. Katılımcılar genel olarak kendilerini orta sınıf olarak görmektedir. Ancak sınıf kavramını daha farklı anlamda açıklayan katılımcılarda mevcuttur. Katılımcılardan bazıları sınıf olgusunu yaptığı iş ile özdeşleştirerek devamında ekonomik boyutun sınıf üzerindeki algısını vurgulamaktadır.

Psikolog (K): *“Toplumsal sınıf ülkemizde genel olarak yaptığın iş ve kazandığın paraya göre belirleniyor. Aklıma gelen fakir ve zengin iki kesimin olması. Son zamanlarda bu ayrım daha da artmaya başladı bana gelecek olursak Yaptığım işi göz önünde bulundurursak insanlar tarafından nispeten ortanın üstü sınıfa koyulacağımı söyleyebilirim sanırım. Ama bu toplum bakış açısı ben kendi gözümle bakacak olsam önem vereceğim şey bu faktörler olmaz.”*

Gelir Uzmanı (D): *“Rezil bir şey keşke böyle bir şey olmasa, sınıf diyince bunu bugün yaşadığım bir örnek ile anlatırsam bugün yemekhane tıklım tıklım müdür ve müdür yardımcıları geldi onlar için insanlar yemeklerini yemeden masa boşalttılar*

ve buna seyirci kalındı. Kendime gelecek olursam her istediğimi alamıyorum ama Türkiye şartlarına bakarsak fena bir gelirim yok değil.”

Güvenlik Görevlisi (K): *“İnsanların bir hayat mücadelesi var bu aldıkları maaş doğrultusunda oluyor etrafımızda bu insanların çoğunluklu olduğunu görüyorum. Şuan çok fazla sorumluluğum olmadığı için aldığım parayı yiyorum bilemedim hangi sınıfa girdiğimi.”*

Katılımcılar arasında hem ekonomik hem de sosyo- kültürel açıdan sınıfların varlığına işaret edenler görülmüştür. Yaşadığı yerde gelir adaletsizliğinin olduğunu vurgulayan katılımcılar kültürel sınıftan bahsederken, sanata ve kültüre ayrı bir önem veren kesimin, sınıf oluşturduğunu vurgulamışlardır.

Muhasebeci (K): *“Sosyo kültürel sınıflar var sanat ile iç içe olan kesim bir de ekonomi anlamında alt, orta, üst düzey gruplarına ait sınıflar var. Bunun dışında alt ve üst sınıflar aklıma geliyor. Gelir adaletsizliği olan bir ülkede yaşıyorum. Türkiye şartlarında orta sınıf birisiyim sanırım.”*

Öğretim Görevlisi (K): *“Toplumsal sınıf deyince aklıma entelektüel sınıf ve ekonomik anlamda sınıf geliyor sermayeyi ve maddiyatı ayırmam. kültürel sermaye yani Marx hatırlarım mesela ekonomik olarak ben üst orta sınıfa aidim. birçok insanın ölünceye kadar okuduğu kitabı Ben şu ana kadar okudum kültürel sermaye de en az maddi sermaye kadar önemli. Türkiye’de Yoksulluk almış başını gidiyor herhalde ben üst ortanın üstü yani üst orta hani çok zengin değilim (gülüyor)”*

Bazı katılımcılar sahip oldukları mal varlığının yanında, aynı zamanda yetiştikleri aileden kaynaklı olarak da kendilerini üst sınıftan görmektedirler. Bu üst sınıfa mensup katılımcılar, sınıf olgusunu ilk önce Hindistan’daki kast sistemi akıllarına gelerek açıklamışlardır. Bu katılımcılara göre, bireyin yetenekleri ile mal varlığının etkisi ve aile kökenlerinin sınıfsal konumunu belirlemede önemli faktör olduğu görülmektedir. (Hindistan özet ekle)

Esnaf (K): *“Ne demek yani çok açık bir cümle sınıf deyince hiçbir şey gelmiyor Hindistan'da mı yaşıyoruz kardeşim Yani eğer iktisadi anlamda sınıftan bahsediyorsanız yoksul orta direk Zengin Bir de ha bir daha vurguncular var (kahkaha atıyor)Bu sınıflardan meğerse ben kendimi zengin olarak görüyorum, aileden bu yana zenginim. Bu işi de tamamen evde oturmaktansa kendime meşgale yaratıyorum.”*

Avukat (E): *“Sınıf kavramı ekonomiye dayanır. Hindistan'da kast sistemi var. En belirgin özellik orada görülüyor halen. Sonra bizim burada alt sınıf, orta sınıf ve üst sınıf var bunlarda ekonomik olarak ayrılıyor ben bu sınıflarda üst sınıflar olarak görüyorum.”*

İşçi katılımcıların sınıf kavramını kadercilik anlayışı ile açıkladığı görülmüştür. Bu grubun genellikle alt kesimden gelen gruplar oluşturduğu, bulunduğu konuma şükür ettiği, kabullendiği görülmüştür.

İşçi (K): *“Allahın verdiği bir sınav bu ablası halimize şükür etmezsek yarın Allahın önüne hangi yüzle çıkacağım. Fakir var tamam zenginde var ama Allah en iyisini bilir o yaratıyorsa görmesini de bilir.”*

İşçi (E): *“Askeri ücretle çalışan bir kişi gelir düzeyi nasıl olacak haberlerde açlık sınırını görüyoruz açlık sınırının altında yaşıyoruz. Her gün uyandığımıza şükür ediyoruz (gülüyor)”*

Sınıf olgusunda, Marks'ın teorisi aklına gelen katılımcıların olduğu da görülmüştür. Marks'ın sınıf anlayışına göre iki sınıf vardır bunlar proletarya ve burjuva sınıfı olarak kategorize eder. Proletaryayı sömürülen sınıf olarak ifade eder, burjuva sınıfını da sömüren sınıf olarak ifade eder. (Aron, 1986, s. 147-149) Erkek güvenlik görevlisi Marks'ın sınıf ayrımının yanında dinci sınıfın da oluştuğunu işaret etmiştir.

Güvenlik Görevlisi (E): *“Toplumsal sınıf denince aklıma burjuva ve işçi sınıfı geliyor aklıma. Türkiye’de buna bir de dinci sınıfı eklememiz gerek zenginler yiyip içerken işçi sınıfına şükür etmek düşüyor. Benim maddi anlamda yerim yoksulluk sınırının üstü olduğunu söyleyebilirim.”*

Öğretmen (E): *“Marks’ın geliştirdiği bir kavramdır. Ekonomik temelli bir sınıf yapısından bahseder. İşçi ve proleter sınıfın ayrımından bahseder. Türkiye’de zengin ve fakirler uçurumunu göz önünde bulundurursak ben orta sınıf olarak görüyorum.”*

Öğretmen (K): *“Marks geliyor aklıma. Ekonomik anlamda bir sınıflama günümüz Türkiye’sinde alt, orta, üst sınıflardan, sadece alt ve üst sınıf mevcuttur. Benim yerim ise altın üstü diyelim (gülüyor)”*

Burada birden çok sınıf algısının ortaya çıkmasını Pierre Bourdieu şu şekilde açıklamaktadır; sosyal sınıfların ortaya çıkmasında önemli olan habitus kavramından sonra sermayelerin önemini ortaya koymaktadır. Sermayenin her biri kendi alt türlerine ayrılan; ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye olarak dört tip sermaye kavramını açıklar. Sermayelerin oluşumunda bireyin bulunduğu ortamda elde ettiği sermayelerin etkinliğini vurgulamaktadır. Sermayelerin önemini vurgularken ekonomik ve kültürel sermayeyi elinde bulunduran bireylerin genellikle üst sınıfa ait bireyler olduğunu açıklamaktadır. Bourdieu’nün burada yaptığı vurgularda, sınıf teorisinin sanal bir gerçeklikten çıkarıp realitesi güçlü bir sınıf teorisi ortaya koymak amacına girmiştir. Sınıfları iki temellikten çıkarıp birden çok sınıfın varlığına dikkat çekerken, sınıfı reddetmek yerine, sermayelerin varlığından dolayı birden çok sınıf farklılığını ortaya koymaya çalışmıştır. (Bourdieu W. , 2014, s. 106-109)

3. Katılımcıların Politik Eğilimlerinin Ailesel ve Çevresel Faktörlerinin Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan katılımcılara, kendilerine yakın olan siyasi düşünceler nelerdir sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar temel olarak dört şekilde kategorize edilebilir.

- 1) Sol görüşe yakın olanlar,
- 2) Sağ görüşe yakın olanlar,
- 3) Atatürkçü veya Atatürk milliyetçisi olarak adlandırılan gruplardır,
- 4) Herhangi bir siyasi görüşü olmayanlar.

Sol görüşü benimseyenler; ilerici bakış açısı, özgürlük, eşitlik ve sosyal dayanışma gibi bazı kavramlar üzerinde ortak paylaşımı benimserler. Sol görüşü savunanlar, reformist değişimlerin yanı sıra insanların eşit bir ekonomik gücü olması için devletin ekonomik piyasaya müdahalesinin de gerekliliğini savunurlar. Sol görüş, toplum içerisinde eşit şartlar içerisinde olmayan sosyal gruplar şeklinde toplumun ayrıldığını, siyasi iktidarın bu sosyal grupları toplumu sosyal dayanışmaya ve adalete doğru götürmesi gerektiğini savunmaktadırlar. (Bati, 2015)

Sağ görüşü savunanlar ise, bireyin özgürlüğünü ön plana çıkarmaktadır. Bundan dolayı devletin toplumsal düzende aktif rol almamasını dile getirmektedirler. Ancak sosyal ve kültürel etkinliklerde devletin kontrolü ele almasını düşünmektedirler. Bireyin ekonomik atılımlarında cesaretlendirilmesi gerektiği ve herhangi bir engel konulmaması gerektiğini düşünmektedirler. Sol görüşü benimseyenlerin tam tersi kişinin sağlık ve eğitim harcamalarının devletin ödemesini reddederler. Var olan düzenin muhafaza edilmesi gerektiğine inanırlar. (Bati, 2015)

Atatürkçü veya Atatürk milliyetçiliği savunan görüş ise, *“Türk halkını akıl ve bilimsel gelişmeler tarafından belirlenmiş ahlaki bir yaşayışa kavuşturmayı benimsemiş olan Atatürk’ün fikir ve eylemleri etrafında bir araya gelenleri ifade etmektedir. Atatürkçülük olarak da adlandırılan “ Altı Atatürk İlkesi”nin temel amacı; Türkiye Cumhuriyeti’ni çağdaş bir devlet olarak sonsuza kadar yaşatmaktır. Devletin ve toplumun ana hedeflerini sağlam bir rehber niteliğinde dengede tutan bu fikirler kümesi; “Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Lâiklik ve İnkılâpçılık” olarak sıralanmıştır.”* (Kayıran & Metintaş, 2013, s. 581)

Bireylerin siyasi düşüncelerinin oluşmasında anne ve babalarının, doğup büyüdüğü mahallelerinin, ergenlik dönemine kadar özellikle birlikte vakit geçirdikleri kişilerin siyasi düşüncesi ile paralellik taşıdığı söylenebilir. Çünkü habitus aynı zamanda siyasi görüşün oluşmasında önemli bir yapıdır. (Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995) Katılımcılar, sosyal çevrelerini oluştururken de kendi görüşlerine yakın insanlarla sosyal ilişkiler içerisinde oldukları görülmüştür. Herhangi bir siyasi düşüncesinin olmadığını dile getiren katılımcılar da vardır.

Dini, milliyetçi görüşleri hayat tarzında baskın olan katılımcılar özellikle sağ görüşe yakın olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların söylemleri benzer olmasa da bir birleri ile paralel düşünce içerisinde olduğu görülmüştür. Katılımcıların ailesinden gelen siyasi görüşlerini muhafazakâr bir yapının içerisinde harmanlandığı görülmüştür. Sağ görüşü savunan katılımcılar kendi destekledikleri muhafazakâr parti dışında bir partiyi destekleyenlerle görüşmek istemediklerini dile getirmişlerdir.

Esnaf(E): *“Ailem hacıdır benim. Dinimize bağlı insanlarız. Ben de öyleyim elhamdüllah Müslüman’ız. Ölümüne Ak partiyiz ve Allah başımızdan eksik etmesin. Hem kafama göre insanlar vardır. Bir kere reisi sevmeyen adamla işim olmaz. Ha konuşurum ama öylesine konuşurum. Herkes bir laf ediyor ya bu adamın yaptığı hizmetleri nasıl bu kadar görmezden gelirler. Ak partiden önce her yer çöptü kokuyordu İstanbul. Bunları görmeyen adamlarla işim olmaz benim.”*

Mimar (E): *“Ailem muhafazakâr yapıya sahip bir aile ve bu ortamda büyüdüm bende muhafazakarım ama İstanbul’da her çeşit insanla karşılaşıyorsunuz keskin çizgilerinizde olsa yumuşamaya başlıyor bu düşünceleriniz. Genellikle kendi düşüncelerimden insanlarla ilişkilerim olur, ben genellikle kendi çevremi etkilerim sosyal çevrem beni etkilemez.”*

İşçi(K): *“Babam Tansu çilleri çok severdi rahmetlik bizde hep lambaya oy veriyoruz. Bizim adam Recep Erdoğan’ı çok sever ben de ona veriyorum aklım ermez o işlere. Çalışmaktan kimseyi görmüyorum ki bir Elif abla var kapı komşumuz onunla konuşuyorum, biz de öyle şeyler konuşuyoruz ki”*

İtfaiyeci (E): *“Ailem muhafazakâr görüşlüdür. Ak partilidir. Benimde görüşlerim onların evde konuşmasından dolayı etkilendi ama sosyal medya olsun farklı görüşlerden insanlar olsun bu görüşümü kırdı ama kökenim değişmedi diyelim, siyasi görüşümü açıklamam memurum adamım olmaz sonra maazallah (gülüyor).İstanbul’da yaşamanın şöyle bir avantajı var 72 milleten insan var bunların görüşleri de farklı hayatları da farklı ister istemez etkileniyor insan ama arkadaş çevremın çoğunlu kendi görüşümden.”*

Kuaför (E): *“Annem Ak partili babam da ak partili bunlardan bende etkilendim doğal olarak ama 50 yaş üstü kişiler düşünceleri kalıplaşmış değiştiremezsin ama ben doğruları ve yanlışları söylerim direk. Kimseden çekinmem.”*

Muhafazakâr ailede yetişen kadın güvenlik görevlisi ailesinin siyasi görüşüne göre şekillendiği, yaptığı işten dolayı siyasi düşüncelerinin kırıldığı, İstanbul seçimlerinde ilk defa CHP’ye oy verdiğini dile getirmiştir. Kız yurdunda çalışan katılımcı, çalıştığı yerde birçok insan ile sosyalleşmesinin ilk defa CHP’ye oy vermesine neden olduğunu dile getirmiştir.

Güvenlik Görevlisi (K): *“Ailem kapalı bir aile ben de bu şekilde büyüdüm. Etkilendim ve onlara göre şekil aldım. Kız öğrenci yurdunda çalışmamdan dolayı çok farklı kızlarla tanışıyorum onların bana söyledikleri şeyler bazen kafamı karıştırıyor. Hatta ilk defa bu sene CHP’ye oy verdim. Etkilemedi desem yalan olur tabi ki onlara göre şekil aldık. Her yeni insan farklı görüş demek tanıdığım insanlara göre yeni yeni şeyler öğreniyorum.”*

Sol görüşe yakın olan katılımcıların da aynı şekilde ailelerinin siyasi görüşleri ile paralellik oluştuğu görülmüştür. Genel olarak katılımcılar destekledikleri parti ismini vermekten çekinmemektedirler. Bu katılımcıların sosyal çevrelerini oluştururken kendi görüşlerine yakın kişilerden oluşturulduklarını vurgulamışlardır.

Psikolog(K): *“Sol görüşlü ve alevi bir aileye sahibim, bizim evde siyaset konuşulur ama kimse kimseye sen bunu düşüneceksin denilmedi bundan dolayıdır da evet bu görüşle büyüdüğüm için mutlaka onlardan etkilendim. Sosyal çevrem genel olarak benimle aynı görüşe sahip insanlardan oluştuğu için karşılıklı olarak birbirimizi beslediğimizi düşünüyorum Ben tek başıma tamamen onlardan etkilenmedim ya da tek başıma etkilemedim.”*

Hemşire(K): *“Ailem sol görüşlüdür. Dersim’li olduğum için bizim başka görüşlü olmamız görülmemiştir. (gülüyor) Etkisi de onlar korktukları için apolitik olmamı isterlerdi ama sakınılan göze çöp batar. Apolitik olmadım yetiştiğim ortam etkisi ile çiçek açtım (gülüyor) Arkadaş çevrem hep benim gibi düşünen biriler. Farklı görüşten kişileri içimize alınca zaten patlak veriyor bir süre uzak dursunlar bizden bu konuda biraz despotum galiba”*

Avukat (E): *“Var. Görüşü soldur. Ben de o görüşü savunmaya devam ediyorum etkilendim. Karışık. Çünkü her insan farklı düşünceye sahip doğru olanı değil tartışılan konular ilgimi çeker. Bunun için etkilendiğim ve etkilediğim çevrem olduğunu düşünüyorum”*

Psikolog (E): *“Ailem sol görüşlüdür. Benim politik görüşümde doğrudan etkilemişlerdir. Ancak bana ifade özgürlüğü hakkı verilmiştir. Zorla bir ideoloji dayatmamışlardır. Hem etkilendiğimi hem de etkilediğimi düşünüyorum. Ancak sosyal çevreden çok aileden gelen bilgiyi dışarıda deneyimleyebilmek bende daha çok etkili olmuştur. Saygılı bir şekilde tartışmanın olduğu yerde her zaman güzel fikir alışverişleri olmaktadır.”*

Atatürkçü olduğunu söyleyen katılımcılar, Atatürk fikirlerinin benimsenmesini siyasi bir görüş olarak belirtmişlerdir. Keskin çizgilerle ile bunu belirtmekten çekinmemişlerdir. Anne ve babalarının bu görüşü kendilerine aktardıklarını dile getirerek, kendinden sonra nesile de aynı şekilde aktaracaklarını dile getirmişlerdir. Fikir söylem birliği olmasa da kurdukları cümleler ile aynı paralellikte görüşlerini dile getirmişlerdir.

Gelir Uzmanı (K): *“Babam bizi Atatürk milliyetçisi olarak yetiştirdi ama muhafazakâr milliyetçi olarak yetiştirmede. Mesela benim ailem MHP’li ve Yozgatlı ama ben hiçbir zaman baskı ya da oy verirken babam şu partiye vereceksin diye*

dayatmadı bizim evde özgürlük vardı. Kişinin önce birey olduğunu söyledi bende bu düşüncelerimle başladım ama okuyup sorguladıkça kendi düşüncelerimi oluşturdum. Ben kendi düşüncelerime göre sosyal çevremi oluşturdum. Ben çok şanslıydım babam bizi çok özgür yetiştirdi ve bende öyle bir çevre oluşturdum. Uyan arkadaşlarım da var buna saygı gösterende bu düşüncelerime saygı gösteriyorsa sıkıntı olmaz benim için.”

İşçi (E): *“Alevi olduğumuz için alınımıza yazılmış Atatürkçülük nasıl bir ortamda yetişersen sende o şekle göre kalıp alırsın Eren bey, Bizim mahallede herkes birbirini tanıyor. Köyden gelenler buralarda ev tuttu alevi bir çevrem var ailemde öyle CHP’liyiz. Arkadaş çevremde benim gibi düşünüyor.”*

Muhasebeci (E): *“Benim aile göçmen. Selanik göçmenidir. Atatürkçüdür. Atatürk’ün fikirleri ideoloji ise ben de sonuna kadar Atatürkçüyüm. Ailem bizi hep Atatürkçü yetiştirdi ve ben de çocuklarımı aynı şekilde yetiştireceğim.”*

Mimar (K): *“Ailem vatansever bir ailedir. Atatürk milliyetçisidir. Ben de böyle düşünürüm. Kırmızıçizgim Atatürk’tür. Üniversitede etkilendiğim insanlar oldu, hocalarımın bizi yönlendirmesi çok oldu. kapalı bir insandım ama şimdi daha açık bir insan oldum. Arkadaşlarım arasında her düşünceden insanlar var daha güzel oluyor monoton bir arkadaş çevresi sıkıcı olur ya”*

Katılımcılardan erkek güvenlik görevlisinin aileden muhafazakâr olduğu, sosyal çevresinden dolayı görüşlerinin değiştiğini dile getirmiştir. Siyasi görüşünün değişmesinde en büyük etken olan Halk Evleri’ne gitmesine vurgu yapan katılımcı bu sayede kitap, sanat ve toplumsal duyarlılıkla tanıştığını dile getirmiştir.

Güvenlik Görevlisi (E): *“Tabi etkiledi benim çevrem ve tanıştığım kişiler çok değerli insanlardı bugünkü düşüncelerimin mimarlarıdır. Benim ailem sağ görüşlüydü, Ordu’da bizim mahallede Halk Evleri vardı oraya giden arkadaşlarım ile gittiğimde orada kitap ile sanat ile toplumsal duyarlılık ile tanıştırdılar aileme kalsaydım belki bugün eleştirdiğim her şeyin başrolünde olacaktım.”*

4. Katılımcıların Toplumsal Olaylara Bakış Açılarının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan katılımcılara toplumsal olaylar hakkında ne düşünüyorsunuz ve aklınızda kalan toplumsal olay olarak gördüğünüz olay nedir diye soru yöneltilmiştir. Katılımcılarda iki görüş hâkim olmaktadır. Genel olarak iki olay simge olmuştur. Sağ görüşlü katılımcılar, toplumsal olay olarak 15 Temmuz darbe girişimi olayını dile getirmişlerdir. Sol görüşlü katılımcılar ise Gezi olaylarını ifade etmişlerdir. İki farklı siyasi düşüncenin farklı toplumsal olayları öncelikle hatırlaması toplumsal olaylara bakış açısında siyasi düşüncenin etkili olduğunun işaretidir.

Sağ görüşlü katılımcıların toplumsal olay olarak hafızalarında kalıcı yer edinen başat olay 15 Temmuz darbe girişimidir. Katılımcıların 15 Temmuz'u ifade ederken kurdukları cümlelerde benzerlik vardır. Bu durum bize Bourdieu'nün ailesel, yaşadıkları çevre ve sosyal ilişkilerde benzer habituslara sahip bireylerin düşüncelerinin de paralel bir yapıda olduğu görüşünü kanıtlar niteliktedir. Bu kişilerde toplumsal olaylara dair bilgi edinmede aynı kaynağı kullanırlar. (Bourdieu, 2015)Bu katılımcılar, darbe girişiminin, Türkiye'ye açılan bir savaş olarak görmeleri ve Suriye savaşı ile ilişkilendirilmesi dikkat çekmiştir.

Esnaf (E): *“Herkesin etkilendiği olaydır. 15 Temmuz darbesidir. Hainler ülkemizi ele geçirmeye çalışacaktı bu milletin gerçek evlatları sahip çıktı bir daha Allah ülkemize böyle olaylar yaşatmasın.”*

İşçi (K): *“15 Temmuz olayları bizim adamla günlerce her akşam meydana gittik. Bir devletimiz var başka kimsemiz yok, bak Suriyelilere savaş çıktı buraya kaçtılar biz nere gideceğiz. Kim alır bizi Allah bunlara gün yüzü göstermesin.”*

İtfaiyeci (E): *“Daha geçen gün haberlerde Ceren Özdemir diye bir kızı manyağın biri gitti öldürdü. Gencecik bir kızdı herkes tepki gösterdi yavrularımız var yazık günah böyle insanları keseceksin. Sonra aklıma gelen başka 15 Temmuz hain darbe girişimi bu ülkemizi etkilese de çabuk toparlandık ve hainlere fırsat vermedik.”*

Kuaför (E): *İnsanlar için kötü bir şeyi normalleştirdiler. Bundan 10 yıl önce 20 sene önce olmayan şeyler yapılmaya başlandı en basiti iç savaş toplumu ilgilendiren en önemli şey 15 Temmuz insanlar öldü bildiğin savaş gibiydi. CHP ve Ak Parti 15 Temmuzda sen dışarı çıktın ben çıkmadım diye birbirini öldürecek neredeyse.*

Sol görüşlü katılımcılara yöneltilen toplumsal olaylar hakkında ne düşünüyorsunuz sorusuna görüşmenin yapıldığı dönemde artan kadın cinayetleri, fakirlikten intihar eden insanlar, çocuk istismarları, Ekrem İmamoğlu'nun seçim kazanması ve simge olarak Gezi olaylarına işaret etmişlerdir. Sol görüşlü katılımcıların gündelik kamusal olayları takip ettikleri mecralar tıpkı sağ görüşlü katılımcılarda olduğu gibi birbirine benzer mecralardır. Bu grubun toplumun genelini ilgilendiren olaylara daha duyarlı oldukları, toplumsal hareketleri destekledikleri ve yakından takip ettikleri görülmüştür.

Avukat (E): *“Toplumun tamamına sirayet eden olaylardır. Yakın zamanda benim değerli gördüm Gezi Olaylarıdır. Ama toplumsal olayların olduğu noktada anlamlı bir sonucu olması gerekir bu anlamlı sonuç Gezi Olaylarında gün yüzüne çıkardı”*

Doktor(K): *“Bir önceki sorunda da kadın olma ilgili birkaç cümle söyledim zaten. Kadın cinayetleri bana göre politik bu tam anlamıyla toplumsal bir vaka bunun yanında açlıktan intihar eden insanlar balı başına olay zaten. Bunun haricinde güzel bir olay dersek de Ekrem İmamoğlu'nun kazanması tabii ki de”*

Psikolog (K): *“Baya genel bir soru ama aklıma terör olayları geldi, bir dönem çok fazla patlama olmuştu ülkede ve insanlar toplu taşımaya binmeye, kalabalık yerlere gitmeye korkuyordu, ilk olarak bu geldi aklıma, Toplumsal olay hakkında ne düşündüğüme gelince ülkede o kadar fazla toplumsal olay var ki hangi biri hakkında konuşacağımı bilmiyorum. Maalesef ülke her gün kötü haberler görmeye alışmaya doğru gidiyoruz. Sanırım beni bu konuda en çok düşündüren şey bu Günümüzdeki örneği kadın cinayetleri. Ama genel anlamda düşündüğümde aklıma İstanbul*

seçimleri ve gezi parkı olayları son dönemde toplumsal olay dediğimiz olaylar olarak kendini gösteriyor.”

Öğretim Görevlisi (E): *“lkede yaşıayan bir grup insanın veya herkesin etkilendiği yaşıanmış olaylardır. Son zamanlarda kadın cinayetleri ve ocuk istismarları ciddi bir toplumsal olay olmaya başıladı bununla ilgili kamuoyu da oluşmaya başıladı. Yakın zamanda Gezi olayları ciddi bir toplumsal olaydır bunun yanında İstanbul seçimleri büyük bir yankı oluşturdu.”*

Toplumsal olaylar hakkında katılımcılarda iki görüşün hâkim olmasını, Bourdieu, alanda tahakküm edenler ve tahakküm altında olanlar şeklinde ki ikili yapı ile açıklar. Tahakküm edenler ile tahakküm altında olanlarla birlikte, Bourdieu sınıfsal yapılar üzerinde sermaye dağılımlarını da önemser. Bourdieu, Marks’a ilaveten kültürel, sosyal ve simgesel kodların da önemini vurgular. Hangi grubun hangi toplumsal hareketlere destek verdiğini anlamak için bütüncül olarak ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel sermayelerine bakılması gerektiğini vurgular.

Bourdieu’nün geliştirdiği “toplumsal alanlar teorisi” ile yapı ile özne arasındaki farklılıkların toplumsal hareketlerde iki kesime ayrılması yapı ve özne farklılığından kaynaklanmaktadır. Tahakküm edenler ile tahakküm altında olanlar arasında farklılıkların olması, güç ilişkisi ile birlikte önemsedikleri simgesel olaylar farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu durum iktidar yapılarını destekleyenler grupların iktidarın onay verdiği olayları sahiplenmesi görünür olmaktadır. Bourdieu göre bu grup tahakküm edenleri oluşturmaktadır. Tahhaküm edilenler ise iktidarı desteklemeyen gruptur ve iktidarın kesin karşı çıktığı olayları sahiplenir ve simgeselleştirirler. Bu grubu oluşturanlar ise tahakküm edilenlerden oluşmaktadır. (Bourdieu W. , 2014, s. 73-75)

5. Katılımcıların Dini Eğilimlerinin Değerlendirilmesi

Katılımcılara dini eğilimleri ve dini inançları sorulmuştur. Katılımcıların cevapları üç grupta toplanmıştır.

- 1) İnançlıyım
- 2) Dine inanmıyorum ama yaratanın varlığına inanıyorum,
- 3) İnançlı değilim.

Bazı katılımcılar deist ve ateist olduklarını ifade etmişlerdir. Türk Dil Kurumu'na göre ateizmin tanımı "*tanrıtanımazlık*"tır. (TDK, 2020) Yine deizm ise "*Tanrı'yı yalnızca ilk sebep olarak kabul eden, evreni bir Tanrı'nın yarattığına inanmakla beraber yaratıcının evrene hiçbir müdahalesi olmadığını ve olmayacağını savunan, vahyi reddeden görüş.*" (Kelimeler, 2020)

Kendini inançlı olarak ifade eden katılımcıların görüşleri şu şekildedir.

Gelir Uzmanı (K): "*İnançlı olarak düşünüyorum ama Allah ile kul arasında bir şeyinde dışa vurulmasını yanlış buluyorum.*"

İşçi (E): "*İnançlı biriyimdir. Televizyonda akşama kadar yolsuzluk yapanları izliyoruz sonra bu adamlar Allah kuran diyor ben onlarla aynı dinden değilim.*"

Mimar(E): "*Muhafazakârım, elhamdüllah*"

Bir grup katılımcı ise bir yaratanın olduğunu kabul ederken, kendilerini herhangi bir dine bağlı olarak görmedikleri ya da din olgusunu sadece Yaratıcı gücün olduğu inancını vurgulamışlardır.

Öğretim Görevlisi (E): "*Hiçbir dine inancım yok ama bir yaratıcı gücün olduğuna inanırım ya da insani zafiyetimiz de diyebiliriz.*"

Psikolog (K): "*Çok inançlı biri olduğumu söyleyemem, daha doğrusu ibadet*

anlamında söyleyemem. Ama bir Allah olduğuna inanıyorum.”

Yazılım Uzmanı (K): *“Bir yaradana inanıyorum ama dinlerle işim olmaz.”*

Bir grup katılımcı ise bütün dinleri ret etmiştir. Katılımcılardan cinsiyetini diğer olarak nitelendiren katılımcı “beni ret eden dine inanmadığımı” dile getirmiştir. Katılımcılardan bazılarının dinin bir anlamı olmadığı, kendisi için en önemli şeyin vicdan olduğunu dile getirmiştir. Diğer katılımcılar ise ateist ve deist olduklarını söylemiştir.

Esnaf (K): *“Ailemin politik görüşü çok yoktu okuduğum Okul ve yaşadığım semt politik düşünce sosyal düşünce mi oluşturdu. Dinsiz ateist birisiyim o kadar.”*

Avukat (K): *“İnançlı biri değilim.”*

Gelir Uzmanı (D): *“Hayır. Beni reddeden bir dine inanmamı beklemiyorsun dimi? Ama bir var olan bir enerjiye inanıyorum.”*

Güvenlik Görevlisi (E): *“Deistim ben.”*

Öğretmen (E): *“Dinle minle işim olmaz hocam, vicdanıma bakarım ben.”*

Psikolog (E): *“Hayır inançlı olarak tanımlamam. Dinin benim için büyük bir anlamı yoktur.”*

V. TARTIŞMA VE SONUÇ

Meslek, *belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş demektir.*⁷ Toplum içerisinde var olan insanların büyük bir kesimi, yaşamlarının belli bir döneminde veya hayat boyu mesleki bir faaliyet içerisinde bulunurlar. Birey açısından çeşitli yönlerden büyük önem taşıyan meslek, toplum açısından da aynı derecede önem taşımaktadır. Toplumunu oluşturan bireylerin mesleki seçimleri; aile, bireyin kendi yeteneği, çevresel faktörler ve kısmen de olsa doğuştan getirdiği özellikleri ile şekillenmektedir.

Bu araştırmada katılımcılar arasında sosyoekonomik statü farklılaşmasıyla oluşacak kişinin kültürel ve gündelik tüketim pratikleri, müzik zevkleri, kitap okuma alışkanlıkları, meslek seçimleri, politik yaklaşımları ve hayata dair bazı görüşlerinin farklılaşması Pierre Bourdieu sosyolojisinin yapı taşları olan habitus, sermaye ve alan kavramları ile ele alınmıştır. Farklı meslek gruplarının incelenmesinin nedeni kişinin habitus ile birlikte edindiği sermayenin; sanat, bilim, din, ekonomi ve siyaset gibi farklı hayat alanlarında kendilerine ait kurallar, düzenlilikleri ve otorite biçimlerine sahip farklı hayat tarzlarının oluşup oluşmaması ele alınmıştır. Bu gözlem ile birlikte oluşan araştırma farklı meslek gruplarının; beklentileri, tüketim anlayışları, beğenileri üzerinde beslenen olan habitus, sermaye ve işgal ettikleri alanların farklılaşmasından kaynaklandığı görülmüştür. Bu durumdan yola çıkarak araştırmada şu tartışma ve sonuçlara ulaşmak mümkündür.

⁷http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c9124af73ad59.14027327

Bireyin eylemleri, aileden ve eğitim kurumlarından başlayarak şekillenmeye başlar. Bunların yanında bireyin sosyal çevre ilişkileri, pratiklerinin şekillenmesine yardımcı olur. Bu durumun somut hal alması habitusunu göstermektedir. (Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995) Habitusunun oluşmasıyla bireyin çocukluğundan başlayarak oluşan davranışları, alacağı kararlar ve seçeceği meslek habitusunun etkisi ile gerçekleştiği bu çalışma ile kanıtlanmıştır.

Bireyin aldığı eğitim ile birlikte karar mercilerinin onayladığı diplomaların sonucunda bireyin mesleği oluşmaktadır. Bu mesleklerin bireyde bedenselleşen kültürel sermayeye dönüşmesi bulunduğu alanda avantajlı bir konuma getirdiği görülmüştür. Bireyin eğitim ile birlikte sosyoekonomik statü farklılaşması; kişinin kültürel ve gündelik tüketim pratikleri, müzik zevkleri, kitap okuma alışkanlıkları, meslek seçimleri, politik yaklaşımları ve hayata dair bazı görüşlerinin farklılaşmasına neden olmaktadır.

Aile'nin eğitim durumu, sosyal hayatı, genel yapısı ve hayatının çoğunu geçirdiği şehir, habitus aracılığı ile bireyin kültürel sermayesinin oluşumunda etkili faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı katılımcıların verdiği cevaba göre ailenin yapısı ve sosyal çevrenin yanında bireyin aldığı eğitim ve kendini geliştirme çabası sadece ailesel olmadığı, bireyin bugün işgal ettiği konum ailesinin bulunduğu konuma göre çok farklı bir noktada olduğu görülmüştür. Ama her ne olursa olsun insanın anne ve babasının pratiklerini devam ettirdiği göz ardı edilmediği de gözlemlenmiştir. Bourdie'nun da dediği gibi habitusta aileden başlayan ve aile bireylerinin pratiklerinin bireye aktarılmasıyla da sağlanır, fikri bu çalışmanın ortaya koyduğu başat analizlerinden biridir. (Bourdieu P. , Pratik Nedenler, 1995)

Katılımcılara yeme içme konusunda ne sıklıkla dışarı çıkarsınız? Dışarıda yemek yemek sizin için bir sosyal aktivite midir sorusu sorulduğunda verilen cevaplara göre; tüketim alışkanlıkları, kişinin geliri ile doğrudan bağlantı içerisinde olduğu görülmüştür. Gelir seviyesi yüksek olan meslek gruplarında dışarıda yeme oranı daha fazladır. Gelir seviyesi yüksek olan meslek gruplarının dışarıda yemek

yemeye maddi gözle bakmayıp daha çok gidilen yerin özellikleri, sunduğu hizmetler, menüdeki yemekler için tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır. Gelir seviyesi orta düzeyde olan meslek grupları, genellikle çocukları istediği için ayda bir veya ayda iki dışarıda yemek yedikleri gözlemlenmiştir. Asgari ücret ile geçinen kişiler için ise dışarıda yemek yemek lüks olarak görülmektedir. Bu kesim zorunlu olmadıkça dışarıda yemek yemediği, yemek zorunda olduğunda ise daha ucuz yerler tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Gelir seviyesi düşük olan katılımcıların dışarıda yemek yemenin bütçelerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu görüşü hâkimdir.

Katılımcılara market harcamalarınızı en çok hangi marketlerde yaparsınız sorusu sorulduğunda verilen cevaplara göre; market harcamalarında katılımcıların büyük bir çoğunluğu zaman kaybı olmaması için ve kolaylık açısından eve en yakın marketleri tercih ettiği gözlemlenmiştir. Zaman zamanda mahalle bakkalını tercih edildiği görülmüştür. Market tercihleri ise gelir seviyesi ile doğru orantılı olarak çalışmadan çıkan diğer bir sonuçtur. Gelir seviyesi yüksek olan katılımcıların ürün çeşitliliği fazla olan büyük marketleri tercih ettiği gözlemlenmiştir. Gelir seviyesi orta olan katılımcıların ürün alış verişini iki kategoride toplamıştır. Yiyecek ve içecekleri büyük marketler tercih edilirken diğer alış verişlerini (temizlik ürünleri, tuvalet kağıtları, deterjanlar, şampuan vs.) herkes tarafında ucuz olarak kabul edilen marketleri tercih ettikleri anlaşılmıştır. Gelir seviyesi düşük olan katılımcılar ise veresiye defteri tutan bakkalları tercih ettikleri diğer aylık alış verişlerini ucuz diye nitelendirdikleri marketleri tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Katılımcıların aylık tüketim düzeyleri arttıkça daha fazla seçeneğin bulunduğu büyük marketleri tercih ederken, tüketim düzeyinin düşük olduğu katılımcılarda ucuz marketler daha çok tercih edilmektedir.

Katılımcılara özel harcamalarınız (kozmetik, kuaför vb.) bütçenizde ne kadar yer kaplıyor ve bu sizin diğer harcamalarınızı etkiliyor mu sorusu sorulduğunda verilen cevaplara göre;

Katılımcıların özel harcamaları, genel bütçesine herhangi bir etkisi olmadığı görülmüştür. Katılımcılar genel bütçesi içerisinde özel harcamalarına ayrıca bir bütçe

ayırmadıkları ortaya çıkmıştır. Bekâr kadın katılımcılarının özel harcamalara ayırdığı bütçe daha fazla olduğu, evli olan kadın katılımcıların özel harcamalarının zamanla azaldığı görülmüştür. Edebiyat ve sanata düşkünlüğü olan kadın katılımcıların, kitap, tiyatro ve konsere katılma gibi harcamalarını özel harcamalar olarak nitelendirdiği görülmüştür. Erkek katılımcılar ise özel harcamalarını genellikle kuaför, deodorant, parfüm gibi harcamalar olarak dile getirmiş olup özel harcamaları için ayrıca bütçe ayırmadıkları gözlemlenmiştir.

Ekonomik gelir düzeyi ile farklılık gösteren özel harcamalar, geliri yüksek olan katılımcıların özel harcamalarını dile getirirken zaruri harcamalarından ayrı tutmadığı görülmüştür. Geliri düşük olan katılımcıların özel harcamalarını lüks harcama olarak görmesi ve daha çok zorunlu ihtiyaçlarını ön plana çıkardığı görülmüştür. Gelir seviyesi düşük olan kişilerin zorunlu harcamalarının dışına çıktığı bütün harcamalarına özel harcama olarak baktığı bu çalışmanın başka bir sonucudur.

Kıyafet harcamalarında meslek grupları arasında gelir seviyeleri bakımından farklılıklar göze çarpmaktadır. Unvanın durumuna göre kıyafet harcamalarına önem verilmektedir. Beyaz yaka çalışanlar arasında, kıyafetlerin farklılığı ve pahalılığı ile toplumsal bellekte daha ön plana çıkacakları görüşü hâkimdir. Toplum tarafından saygın meslek olarak kabul gören meslek grupları, kıyafet harcamalarına önem verirken, kol gücüne dayanan meslek gruplarında ise kıyafet harcamaları genellikle bayram, düğün gibi özel günlerde ön plana çıkmaktadır. Kıyafet harcamalarının, sınıfsal faktörünü de göz önünde bulundurursak; kişinin sosyal hayatı ne kadar canlı ise kıyafet harcamaları da aynı doğrultuda daha fazla olduğu analiz edilmiştir. Bireyin beğeni ve tercihleri bu doğrultuda ivme kazanmaktadır.

Katılımcıların tüketim alışkanlıklarının farklılaşması habitus, sermaye ve alan ile ilişkisel olduğu görülmüştür. Gelir seviyesi yüksek katılımcıların öncelikli harcamaları; yatırım, seyahat, kişisel harcamalar, kültürel harcamalar ön plana çıkmaktadır. Gelir seviyesi orta olan katılımcıların öncelikli harcamaları; ev kredisi, araba kredisi, alkol, sigara, benzin harcamaları ön plana çıkmaktadır. Gelir seviyesi orta olan katılımcıların zorunlu harcamalarını tamamladıktan sonra mülk edinme

durumuna geçtikleri görülmüştür. Gelir seviyesi düşük olan katılımcıların öncelikli harcamaları; kira, mutfak harcamaları ve faturalar olmuştur. Gelir seviyesi düşük olan katılımcıların gelirlerinin artmayacağı inancı genel bir kanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Harcamalar dengesinde zorunlu harcamaların ağırlığı alt ve orta kesimde yoğunlaşırken, gelir seviyesi yüksek olan kesimlerde kişisel lüks harcamaların ağırlığı öne çıkmaktadır. Katılımcılar arasında, harcamaların değişkenlik göstermesi edindikleri ekonomik sermayeleri ile doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meslek grupları arasında yapılan sportif faaliyetler beden ile ilgili beklentilerinin aynı olmadığı görülmektedir. Örneğin İşçi katılımcının fabrikada on iki saat boyunca çalışmasını spor faaliyetinin de içine aldığı düşünmektedir. Gelir seviyesi yüksek olan meslek gruplarının ise sağlıklı beden yaratmak için ayrıca spor dallarıyla ilgilendiği görülmüştür. Katılımcıların sermaye hacimleri ve kültürel sermayeleri veya habitusları çerçevesinde spor dallarına eğilimlerinin farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca katılımcıların sahip olduğu gelir seviyesi ve habitusu çerçevesinde bedeni ile kurduğu ilişki de değişmektedir. Bedenin yoğun olarak kullanıldığı spor dalları gelir seviyesi yüksek olan meslek grupları için cazip durumda değildir. Ekonomik sermayesi yüksek olan katılımcıların vücudu yoracak spor dallarını tercih etmediği, daha çok zihinsel ve vücut ağırlığı ile yapılmayan spor dalları tercih ettiği görülmektedir.

Katılımcıların sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak bir ihtiyaç mı diye soru sorduğumuzda katılımcıların bir kısmı ihtiyaçtır diye cevaplamışlardır, ihtiyaç olmadığını söyleyen meslek grupları; erkek katılımcı esnaf, erkek ve kadın işçi, erkek kuaför katılımcılardır. Erkek Muhasebeci “paran olursa ihtiyaçtır” cevabı vermiştir. Sosyal ve kültürel etkinliklere günlük ihtiyaçları gibi dile getiren katılımcıların, bu etkinliklere katılımının fizyolojik ihtiyaçlar gibi bireyin ruhsal ve bedensel sağlığına iyi geldiklerini ifade ettiğini dile getirmiştir. Katılımcılar, yoğun iş temposu, İstanbul gibi hareketli bir şehrin yorucu havasından kaçıp bu tür etkinliklere katılmannın, kendilerine bedensel ve ruhsal bir rahatlama sağladığını ifade etmişlerdir. Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım kol gücü ile çalışan meslek

gruplarında en az seviyede olduğu görülmüştür. Etkinliklere katılımın maddi güç ile doğru orantılı olduğu anlaşılmaktadır.

Bilgisayar ve internet, teknoloji çağı ile birlikte yenedünya düzeninin içerisinde en etkili haberleşme ve iletişim aracı haline geldiği görülmektedir. İnternet tabanlı sosyal medya uygulamaları, birey üzerinde bir yaşam tarzı olarak ortaya çıkmıştır. Bu uygulamalar; kullanıcıların haberdar ettikleri ve onlardan haberdar olan kullanıcıların etkileşim ve iletişim sağlandığı mecra olarak önem kazanmaktadır. Sosyal medya, katılımcıların fikrini beyan etmede cesaretlendiren bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda hemen hemen herkesin aktif bir şekilde kullanması bu alanlarda iletişimin daha hızlı, veri akışının anında olması, kolay ulaşılabilir özelliği, bilgi alış verişinin canlı olduğu bir yer olmasından kaynaklanmaktadır. Her kesimden katılımcının sosyal medya ile ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kültürel haberleri takip etmede katılımcılar arasında büyük bir farklılık gözükmemektedir. Ağırlıklı olarak sosyal medyanın hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Bulgular gösteriyor ki katılımcılar kolay ulaşılabilir olduğu için sosyal medyayı ve takip ettikleri etkinliklerin broşürlerini sıklıkla kullanmaktadır. Medyada kültürel ve sanatsal bir habercilik anlayışının zayıf olmasından dolayı kültür ve sanat hizmeti sunan kurumların sosyal medya aracılığıyla kendi haberlerini kendileri ulaştırdığı da bu çalışmada ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların hemen hemen hepsinde gazete okuma ile ilgili ortak nokta artık basılı gazeteler yerine internet üzerinden gazete okunduğudur. Katılımcıların sosyal medya hesaplarından gazeteleri özellikle okumak için takip ettiklerive ilgilerini çekecek haberleri okudukları gözlemlenmiştir. Katılımcıların, gazete tercihlerinin genellikle sahip oldukları siyasi görüşle aynı görüşte olan gazeteler olduğu verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır.

Meslek grupları arasındaki tercih edilen gazete isimlerinin belirli bir görüşü temsil eden gazeteler olması her kesimi ilgilendiren bir yayın organı olmaması farklı

düşüncelere sahip katılımcıların gazete tercihlerinin kutuplaşmasının ana faktörleri arasındadır. Farklı habituslar ve sermaye gruplarının gazete okuma tercihleri de farklılaşmaktadır. Ailesel yapı, bulunduğu çevrenin etkisi ve siyasi görüş ile gazete tercihleri de bu şekilde şekillenmektedir.

Meslek grupları arasında kitap okuma alışkanlıkları da farklılaştığı görülmüştür. Araştırmaya katılan katılımcıların bir kısmı iş yoğunluğundan dolayı ve vakit bulamadıkları sebebiyle kitap okuyamadıklarını dile getirirken bir kısım katılımcı ise okumayı hayatın rutin işlerinden sayarak sıklıkla kitap okuduklarını dile getirmişlerdir. Bu farklılaşmanın başat faktörü bireyin aldığı eğitim ve bulunduğu sosyal konumu ön plana çıkarmaktadır. Katılımcıların sorulara verdiği cevaplar analiz edildiğinde evli olmanın kitap okuma alışkanlığına olumsuz etkilediği görülmektedir. Katılımcılar, evli oluşlarını, çocuk sahibi oluşlarını, iş yoğunluklarını kitap okumanın önünde bir engel olarak görmektedirler. Bu noktada kişilerin gelir düzeyleri, eğitim düzeyleri fark etmeksizin katılımcıların ortak noktası evlilik ile birlikte artan sorumluluğu ileri sürerek kitap okuma alışkanlıkları düştüğü gözlemlenmiştir. Yani kişilerin aileden getirdikleri kültürel sermayeleri zayıfsa sembolik sermayeleri ne kadar güçlü olursa olsun temel entelektüel ve kültürel beslenmeleri ayırdıkları vakit de düşmektedir. Kültürel sermayesi zengin bireylerin, kendini geliştirme ve kültürel etkinliklere katılımlarını herhangi bir bahane ile aksatmadığı görülmüştür.

Meslek grupları arasında kültürel etkinliklere katılım farklılıkları olduğu görülmüştür. Kültürel sermaye birikiminde en önemli koşulun güçlü bir ekonomik sermayeye sahip olunması en önemli etkidir. Farklılık gösteren beğeni ve pratiklerin temel noktası gelir düzeyi ile açıklanmaktadır. İşçi bir katılımcının ücretsiz etkinliklere katılımı ile avukat bir katılımcının tiyatro, sinema, konser, kültürel etkinliklere katılım durumları arasındaki farkın temel sebebi ekonomiktir. Alt gelir düzeyine sahip bir birey kültürel etkinliklere ancak zorunlu ihtiyaçlarından arta kalan parası var ise katıldığı gözlemlenmiştir. Gelir seviyesi yüksek olan katılımcılar ise katılmak istedikleri kültürel etkinliklerin ekonomik boyutunu nadiren düşündüğü görülmüştür. Çünkü bu grubun zorunlu ihtiyaçları dışında bu etkinliklere

ayracakları parasal gücü vardır. Kültürel sermayeyi beslen ekonomik sermaye arasında anlamlı bir bağ kurulduğu görülmektedir. Bu durum sosyal ilişkilerde bireyin yaşadığı alanda kendini keşf etmesi ile de başlamaktadır. Ekonomik sermaye ile sadece kültürel sermayenin desteklenmesinin imkânsız olması göz ardı edilmemelidir.

Sosyal konumları içerisinde yer işgal eden bireyler, ekonomik ve eğitim düzeylerine bakılarak kategorize edilebilir. (Eke, İstanbul, 1987)Bu anlamda birey ekonomik sermayesi düşük fakat kültürel sermayesi yüksek olabilirken, ekonomik sermayesi yüksek, kültürel sermayesi de düşük olabilir. Buna göre bireylerin beğeni tercihleri, hayata bakış açıları ve yaşam tarzları da farklılaşır. Bourdieu bu durumu Ayrım eserinde, sınıfın çözümlemesinde sınıfsal konum ve yaşam tarzı arasındaki ilişkiyi bir durumu değerlendirerek açıklamıştır. Bu ilişkiyi durumlar; zevk, beğeni, sınıfsal dil konuşma tarzı, yeme içme alışkanlıkları, kültürel yatkınlık durumu şeklinde faktörlerle karşımıza çıkmaktadır. Sermayelerin kullanılması kişinin vizyonu ile şekillenmektedir. İşçi sınıfının bu konuda fırsat eşitsizliği göz önünde bulundurulursa, devlet mekanizmasının bu konuda nitelikli bir kültürel politikalar üretmesi bu sınıfın eşitsiz şartlarla oyuna başlamasının önüne geçebileceği öngörülmektedir.

Katılımcıların meslek tercihlerinde bireysel tercihlerinin yanında çevresel ve sosyal ilişkiler ağının da önemi ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların anne ve baba mesleklerinin, icra ettikleri meslekleri arasında bütününe bakınca anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Anne ve baba meslekleri ile çocuklarının meslek tercihi aynı yönde olmadığı görülmüştür. Bireyin meslek tercihlerinin daha çok bulunduğu sosyal sınıfın habitus tercihlerine uygun bir meslek tercihi olduğu görülmüştür. Yetiştirdiği ortamın habitusu ile geleceğini şekillendirildiği gözlemlenmiştir. Alt sınıf bir aileden gelen kadın katılımcı doktorun, saygın bir meslek ile ailesinin gururlanacağı ve bu şekilde sosyal alanda var olmak istediği görülmüştür. Bireyin habitusu, sermayesini kazanmasında yardımcı olmuştur ve bu sermaye ile alanın içerisinde bir oyuncu olarak yer almak istemektedir.

Çalışmada kültürel sermaye ile anne ve baba meslekleri arasında bir ilişki saptanmamıştır. Katılımcılar genel olarak meslek tercihlerini yaparken gelecek kaygısı ön plana çıkarak tercihlerini o şekilde yönlendirmiştir. Katılımcılar meslek seçim aşamasında meslek tercihlerini beyin gücüne dayalı, toplum tarafından saygın meslekler ile kol gücüne dayanan, toplum tarafından daha az saygın olan meslekler arasında yapmışlardır. Kendi habituslarına uygun olan mesleğe yönelen katılımcılar, birini tercih ettiklerinde diğer meslek tercihini rakiplerine bırakmışlardır.

Birey seçmiş olduğu mesleğin kendi sosyal konumuna en uygun meslek olduğu farkındalığına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun doğruluğu için ortaya konulması gereken ölçüt bireyin yetiştiği ortam, alan ve habitusu ile ilişkilendiği öngörülmektedir. Meslek seçiminde etkili olan alan ve habitus, bireyin mesleğini seçerken aynı zamanda rakiplerinin durumunu da hesaba katarak seçimlerini yapmaktadır. Geçmiş konumunu hesaba katarak, birey kendi alanı içerisinde daha iyi bir meslek seçme arzusu bulunduğu bu alandan kurtularak daha iyi bir alanın içine girme düşüncesiyle mesleğini tercih etmektedir.

Araştırma ile birlikte alandaki kültürel seviyesi yüksek olan katılımcılar kültürel sermayelerini destekleyecek mesleklere yönelirken, alandaki kültürel seviyesi düşük olan katılımcılarda aynı şekilde prestiji düşük mesleklere yönelmiştir. Katılımcılar kendi habitusları ve sermaye birikimleri çerçevesinde yapabilecekleri ya da yapamayacakları meslekleri belirleyerek çaba harcamışlardır. Kültürel sermayesi düşük katılımcılar, çalışabilecekleri meslekleri belirlerken, kültürel sermayesi yüksek katılımcılara göre daha az saygın meslekleri tercih etmişlerdir. Sınıf konumları itibariyle üst sınıfa mensup katılımcılar saygınlık açısından aşağıdaki mesleklere, alt sınıfa mensup katılımcılar ise saygınlık açısından yukarıdaki mesleklerle genel olarak ilgilenmemişlerdir. Katılımcılar kendi alanları içerisinde kendi konumlarına denk gelecek meslekleri tercih etmişlerdir. Ekonomik sermayenin baskın olduğu alt sınıflarda kendi geçimini sağlayacak mesleklere yönelmesi ve kol gücü mesleklerin tercihi edilmesi bireyin tamamıyla farklı yaşam veya çalışma koşullarını tanımlayan toplumsal köken ve sosyal yapı içerisinde işgal ettiği konumun varlığı ile karşımıza

çıkılmaktadır. Bundan dolayı bireyler geldikleri sınıfın ve alanın kuralları ile kendi içindeki paylaştıkları kültürel hatlar sistemi tarafından birbirinden ayrılmaktadır.

Katılımcılar mesleklerini elde etme sürecinde diğer meslektaşları ile eşit şartlarda olmadıklarını dile getirmişlerdir. Araştırmaya katılanların verdiği cevaba göre; eşitlik konusunu iki kategoride ele alabiliriz. Katılımcıların bir kısmı kendilerini bir adım önde olarak görmüşlerdir. Bir kısım katılımcılar ise daha geride sürece başladıklarını dile getirmişlerdir. Bireylerin meslek tercihlerinde farklı ekonomik yapılardan ve farklı sosyal konumlardan gelmesinden dolayı eşit şartlarla oyuna başlamamasına neden olmaktadır. Ekonomik yapı, bireyin kültürel ortamı, ailesinin maddi gücü, sosyal yapı içerisindeki konumu meslek tercihinin oluşumunda en önemli etkenlerdir. Sosyal avantaj ve dezavantajlar bireyin alanda kendi konumunu belirlemede en önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. . Örneğin; ailenin sosyal alan hiyerarşisi içerisindeki konumu, güçlü ise ailenin diğer üyelerinin konumları da güçlü olmaktadır. Toplumsal farklılaşma faktörleri sebebiyle meslek grupları içerisinde eşitsiz durumları bu şekilde ortaya çıkmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Büyükşehirler, bireyin habitus, alan ve sermaye konumu ile birlikte bireyin mesleki konumunu geliştirmesinde de en önemli yerler olarak görülmektedir. İstanbul, birçok sermaye türünün bir arada bulunduğu ve rekabetinde yoğun olduğu bir şehir olarak nitelendirilmektedir. Katılımcıların cevaplarına göre zaten avantajlı konumda olanların meslek hayatlarında da bu avantajlarını sürdürdüğü, düşük konumda olanların ise meslek hayatlarında daha fazla mücadele etme çabasına girdikleri görülmektedir.

Katılımcılar toplum içinde var olmanın nasıl olacağını dile getirirken kendi hayat tarzlarına göre cevap vermektedirler. Yaşam tarzları; bulunduğu sosyal konum, meslek konumları, eğitim durumları, dini inancına göre şekillendiği görülmektedir. Bu farklı cevapların ortaya çıkması kişinin habituslarının farkı olmasından kaynaklanmaktadır. Habitus, bireyin toplumsal yapı içerisindeki; yerini, meslek durumlarını, cinsiyetini, yaşını, aile kökeni gibi faktörlerin göz önünde

bulundurularak ortaya çıkan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumdan dolayı habitusun organizmacı bir yapısı da vardır. Habitusun organizmacı yapısından dolayı geçmişten gelerek, günümüzde var olarak, geleceğe taşınarak bir yapı içerisinde olma özelliği vardır. Habitus geçmiş zamandan elde edilen tecrübe ile şimdiki zamanın etkinliklerini oluşturan ve bireyin toplumsal alanda var olmasının en önemli faktörü yaşam alanlarını dizayn ettiği yapı olarak görülmektedir.

Bazı katılımcılar sahip oldukları mal varlığının yanında, aynı zamanda yetiştikleri aileden kaynaklı olarak da kendilerini üst sınıftan görmektedirler. Bu üst sınıfa mensup katılımcılar, sınıf olgusunu ilk önce Hindistan'daki kast sistemi akıllarına gelerek açıklamışlardır. Bu katılımcılara göre, bireyin yetenekleri ile mal varlığının etkisi ve aile kökenlerinin sınıfsal konumunu belirlemede önemli faktör olduğu görülmektedir. Sınıf kavramı diyince katılımcılar ekonomik anlamda fakir ve zengin olarak iki kategoride açıklamışlardır. Bazı katılımcılar ise manevi kazanımlarını sermaye olarak dile getirmişlerdir.

Birden çok sınıf algısı ortaya çıkmaktadır. Sosyal sınıfların ortaya çıkmasında önemli olan habitus kavramından sonra sermayelerin önemini ortaya koymanın gerekliliğidir. Bourdieu sermayeyi; ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye olarak dört tip sermaye kavramı olarak ortaya koyar. Sermayelerin oluşumunda bireyin bulunduğu ortamda elde ettiği sermayenin etkinliğinin de etkisine bakmak gerekmektedir. Bu şekilde sermayelerin önemini açıklarken ekonomik ve kültürel sermayeyi elinde bulduran bireylerin genellikle gelir seviyesi yüksek olan bireylerin tekelinde olduğu gözlemlenmiştir. Bourdieu'nün da yaptığı vurgularda, sınıf teorisinin sanal bir gerçeklikten çıkarıp realitesi güçlü bir sınıf teorisi ortaya koymak analiz yapmakta kolaylık sağlamaktadır. Sınıfları iki temellikten çıkarıp birden çok sınıfın varlığı şeklinde analiz etmek gerekir. Bireyin sermayelerinin farklı olmasından dolayı birden çok sınıf farklılığını ortaya koymak, Bourdieu'nün sosyolojisine Türkiye'deki bu çalışma ile de katkı sağlanmaktadır.

Bireylerin siyasi düşüncelerinin oluşmasında anne ve babalarının siyasi düşünceleri, doğup büyüdüğü mahallelerinin konumu, ergenlik dönemine kadar

özellikle birlikte vakit geçirdikleri kişilerin siyasi düşüncesi ile paralellik taşıdığı görülmektedir. Çünkü habitus aynı zamanda siyasi görüşün oluşmasında önemli bir yapıdır. Bireyin oluşturduğu siyasi düşüncesi ailesi ile aynı olmasa bile ailesinin kabul edebileceği bir siyasi görüşü savunmaktadır. Aile'den gelen pratikler, özü itibarıyla aynı olmasa da paralel bir düşünce sistemiyle devam ettiği gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılara toplumsal olaylar hakkında ne düşünüyorsunuz ve aklınızda kalan toplumsal olay olarak gördüğünüz olay nedir diye soru yöneltilmiştir. Katılımcılarda iki görüş hâkim olmuştur. Genel olarak iki olay simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağ görüşlü katılımcılar, toplumsal olay olarak 15 Temmuz darbe girişimi olayını dile getirmişlerdir. Sol görüşlü katılımcılar ise Gezi olaylarını ifade etmişlerdir. İki farklı siyasi düşüncenin farklı toplumsal olayları öncelikle hatırlaması toplumsal olaylara bakış açısında siyasi düşüncenin etkili olduğunun işaretidir. Siyasi düşüncelerine yakın olayları sahiplendiği anlaşılmıştır.

Dini anlamda katılımcılarda; İnançlıyım dine inanmıyorum ama yaratanın varlığına inanıyorum, inançlı değilim düşünceleri ortaya çıkmıştır. Alt gelir seviyesinde olan katılımcıların dini inançları daha ağır basarken, gelir seviyesi yükseldikçe dini inançlardan uzaklaştığı gözlemlenmiştir. Bu durum ekonomik sermaye ile dini inançlar arasında ters orantılı bir şekilde hal aldığı öngörülmektedir.

Sonuç itibarıyla;

Bireylerin yaşam tarzı, beğenileri, tercihleri, tüketimleri kişinin sosyal ilişkilerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişinin konumunu değiştirme çabasında olduğunda karşısına çıkan engellerinde bireyin sadece kendisine bağlanması doğru olmadığı görülmüştür. Gelişim gösterme her ne kadar bireysel bir olgu olsa da toplumsal bir olgu olarak bu çalışma ile kanıtlanmıştır.

Fırsat eşitliği sunmadan bireyin sermaye oluşturması, entelektüel birikim sağlamasını beklemek doğru olmayacaktır. Birey hiçbir zaman zorunlu ihtiyaçlarını karşılamadan; sosyal ve kültürel etkinliklere, entelektüel gelişimine para harcamayacağı ortaya çıkmıştır. Devlet mekanizmasıyla bireyin kültürel sermayesinin gelişmesi sağlanmalıdır. Mahallelerde kurulacak sosyal evler ile bireyin sanatsal, kültürel ve entelektüel gelişimi ücretsiz bir şekilde desteklenmelidir. Asgari ücret ile çalışan bir bireyin zorunlu ihtiyaçlarının dışında kişisel gelişim harcaması yapmayacağı araştırmanın başat analizlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumdan yola çıkarak meslek grupları arasında oluşan bu uçurumun giderilmesi en azından farkın açılmaması devlet eliyle fırsat eşitliğinin yakalanması ile mümkün olacaktır.

Niteliksel araştırma yöntemi ile çalışılan bu çalışmanın bulguları genellenemez ancak yine de İstanbul'da hayatlarına devam eden meslek gruplarına bir izleni sunmaktadır.

VI. KAYNAKÇA

Kitaplar

<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756384/obo-9780199756384-0083.xml>. (tarih yok).

Anne Jourdain ve Sidoine Naulin. (2016). *Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosolojik Kullanımları*. (Ö. Elitez, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Aron, P. D. (1986). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. (K. Alemdar, Çev.) Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Arun, Ö. (2017). **Sınıflar, Kuşaklar ve Kültüre Düşkünlük**. *Mediterranean Journal of Humanities* , 25-39.

Aydın, K. (2018). Max Weber, **Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma**. *Journal of Economy Culture and Society* , 245-267.

Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikler*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Bati, O. K. (2015, Eylül 30). *Siyasal Hayvan* . Haziran 29, 2020 tarihinde <https://siyasalhayvan.com/politikada-sol-ve-sag-nedir/> adresinden alındı

Bottomore, T. (Eylül 1993). *A Dictionary of Marxist Thought*. (M. Tunçay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Bottomore, T. (Kasım 1987). *Siyaset Sosyolojisi*. (E. Mutlu, Çev.) Ankara: Teori Yayınları.

Bourdieu, P. (2015). **Bilimsel Sermayenin İki Tür. P. Bourdieu içinde, Bilimin Toplumsal Kullanımları** (L. Ünsaldı, Çev., s. 77-78). Ankara: Heretik Yayınları.

Bourdieu, P. (1966). **Champ İntellectuel Et Projet Createur**. *Les temps modernes* , 865-906.

Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*. (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Kesit Yayıncılık.

Bourdieu, P. (1989). **Pratik,Zaman ve Tarih Üzerine Söyleşi**. (T. Yamamoto, Röportajı Yapan)

Bourdieu, P. (2013). *Seçilmiş Metinler*. (L. Ünsaldı, Dü.) Ankara: Heretik Yayınlar.

- Bourdieu, P. (2013). *Seçilmiş Metinler*. (L. Ünsaldı, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri*. (F. Öztürk, B. U. Uçar, & M. Gültekin, Çev.) Ankara: Heretik.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (2018). *Varisler: Öğrenciler ve Kültür*. (L. Ünsaldı, & A. Sümer, Çev.) Ankara: Heretik Yayın.
- Bourdieu, W. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (N. Ökten, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourideu, P. (2015). *Ayırım : Beğeni Yargısının Toplumsal*. (D. Fırat Şannan, & A. G. Berkkurt, Çev.) Ankara: Heretik.
- C.Hughes, E. (Eylül 1996). *Meslekler ve Sosyoloji*. (Z. Cirhinlioğlu, Çev.) Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Calhoun, C. (2014). **Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları**. C. Calhoun, G. ÇEĞİN, E. Göker, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Dü) içinde, *Ocak ve Zanaat* (s. 106). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cansız, M., Özbaylanlı, B., & Çolakoğlu, M. H. (2018). **Türkiye’de Kültürel Sermayenin Öğrenim Başarısı Üzerine Etkisi**. *Journal of Economy Culture and Society* , 127-152.
- Carles, P. (Yöneten). (2001). *Pierre Bourdieu Belgeseli | "Sosyoloji Bir Dövüş Sporudur" / Bölüm I* [Sinema Filmi].
- Chartier, P. B. (2014). *Sosyolog ve Tarihçi*. (Z. Karaca, Çev.) İstanbul: Açılım Kitap.
- Coşkun, M. K. (2013). **İşçi Sınıfı Kültürü, Deneyim ve Gündelik Hayat**. *Sınıf, Kültür ve Bilinç* , 41-53.
- Çeğin, V. S. (2010). *Toplumsal Sınıfların İlişkisel Gerçekliği- Sosyo-Tarihsel Teorini Sınıf'la imtihanı*. Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.
- Çelik, Ç. (2014). **Sosyal Sermaye, Ebeveyn Ağları ve Okul Başarısı**. *Cogito* , 267-268.
- Davis, A. (Ekim 1994). **KADINLAR, IRK VE SINIF**. (İ. Çeliker, Çev.) İstanbul: Sosyalist Yayınlar.
- Dönmezer, S. (1994). *Toplumbilim*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Dumenil, G., Löwy, M., & Renault, E. (2011). **MARKSİZMİN 100 KAVRAMI**. (G. Orhan, Çev.) İstanbul: Yordam Kitapevi.
- Dursun, O. (2018). **Toplum Pierre Bourdieu İle Düşünmek**. *Global Media Journal TR Edition* , 91.

- Eke, Y. D. (İstanbul, 1987). **BİR SOSYAL SINIF BELİRLEYİCİSİ OLARAK MESLEK FAKTÖRÜ.** *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 43 , 377.*
- EKEN, H. (tarih yok). **TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSU TEMELİNDE MESLEĞE İLİŞKİN ROL İLE AİLE İÇİ ROL ETKİLEŞİMİ: TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDEKİ KADIN SUBAYLAR .** 254-255.
- Engels, K. M.-F. (Mayıs 2008). **Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri.** (M. Erdost, Çev.) Ankara: soL Yayınları.
- Etil, H., & Demir, M. (2014). **Pierre Bourdieu'nün Bilim Sosyolojisine Katkısı.** *Cogito (76), 335.*
- George Ritzer, J. S. (2012). **Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri.** (I. Ertuna Howison, Dü., & I. Ertuna Howison, Çev.) Ankara: Deki Sosyoloji.
- Giddens, A. (Mart-1999). **İleri Toplumların Sınıf Yapısı.** (Ö. Baldık, Çev.) İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Giddens, A. (2012). **Sosyoloji.** (C. Güzel, Dü.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gönültaş, M. (2015, Mayıs 26). **Kapitalizm, Sosyal Sınıf ve Tabakalar.** Ekim 23, 2019 tarihinde Siyasi Haber: <https://siyasihaber4.org/kapitalizm-sosyal-sinif-ve-tabakalar> adresinden alındı
- Güçlü, İ. (Ağustos 2014). **Karl Marx and Ralf Dahrendorf:A Comparative Perspective on Class Formation and Conflict.** *ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ İİBF DERGİS , 151.*
- Güdücü, B. (2018). **Biyolojik Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet.** D. Şenol, & H. E. Kaya (Dü) içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (s. 13-34). İstanbul: Lisans Yayınları.
- Güdücü, B. (2020). **Medya Ve Kamusal Alan.** G. Ş. Avcıoğlu, & C. K. Olgun içinde, *İletişim Sosyolojisi* (s. 211-236). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Güdücü, B. (2018). **Sosyometri Ders Notları.** İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi. <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756384/obo-9780199756384-0083.xml>. (tarih yok).
- İlhan, S. (2004). **Bazı Temel İşlevleri ve Artan Önemi Açısından Meslek.** *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları , 132.*

- İNCE*, M. (Kasım ,2016). **ALTHUSSER,BOURDIEU VE TOURAINE'İN ÖZNE-YAPI KAVRAYIŞLARI.** *The Academic Elegance* , 5-8.
- Johnson, D. (2002). *Obituary: Pierre Bourdieu, The Guardian. January, 28.*
<https://www.theguardian.com/news/2002/jan/28/guardianobituaries.books>
s adresinden alınmıştır
- Kart, E. (2014). **Boş Zamanın Çoklu Tüketim Mekanı Olarak İnternet ve Yeni Yaşam Tarzlarının İnşası.** *Global Media Journal* , 195-196.
- Kelimeler.* (2020). Haziran 29, 2020 tarihinde <https://kelimeler.gen.tr/deizm-nedir-ne-demek-84137> adresinden alındı
- Kongar, E. (1995). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği.* İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.
- Kongar, E. (1995). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği.* İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.
- Konuk, Ç. (2018). **Üretim İlişkilerinin Zorunlu Sonucu: Sınıf. Teori ve Politika** (19-20).
- Korkmaz, D. D. (2000). **SOSYAL HAREKETLİLİK: EĞİTİM VE MESLEĞİN SOSYAL HAREKETLİLİĞE ETKİSİ.** Malatya.
- Kurnaz, M. E. (2018 , Ekim 8). *Cumhuriyet Gazetesi. Eylül Cumartesi, 2019* tarihinde
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1105296/Rockci_imam__Tarikatci_olsaydim_atilmazdim.html adresinden alındı
- Leledakis, K. (2000). **Bourdieu' nün pratik kuramı. K. Leledakis içinde, Toplumsal Teori ve Toplumsalın Bilinçdışı Boyutu** (A. Yılmaz, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Marks, K. (2000). *1844 El Yazmaları.* (M. Belge, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü.* (D. Kömürcü, & O. Akınhay, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat.
- Maxwell, J. A. (2018). *Nitel Araştırma Tasarımı.* (M. Çevikbaş, Çev.) Ankara: Nobel.
- Naulin, A. J. (2016). *Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları.* (Ö. Elitez, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*2014İletişim Yayınları
- Oxford Bibliographies, Pierre Bourdieu.* (tarih yok). **Not a member? Sign up for My OBO.**Already a member? My OBO Sign in Subject List About

News Take a Tour For Authors Subscriber Services Contact Us Site Help
adresinden alınmıştır

- Özcan, A. O. (1985). *Ülkemizde İsbetli Olacak Bir Meslek Yönetme Denemesi*. İstanbul: İ.Ü.E.F Yayınları.
- Özkalp, P. D. (Haziran 2004). *Toplumsal Tabakalaşma ve Değişim. Davranış Bilimlerine Giriş* (s. 132). içinde Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ÖZSÖZ, C. **Pratik, Kültür, Sermaye, Habitus ve Alan Teorileriyle Pierre Bourdieu Sosyolojisi**. C. ÖZSÖZ içinde, *Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler* (s. 9-10). Anadolu Üniversitesi .
- Palabıyık, A. (2011). **Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”**,. *Liberal Düşünce* , 121-141.
- Pierre Bourdieu. (1958). *Sociologie d'Algérie (Cezayir'in Sosyolojisi)*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Poyraz, S. (2015, Mayıs 18). **Onedio**. Ekim 21, 2019 tarihinde <https://onedio.com/haber/21-yuzyilda-devam-eden-koleligin-11-carpici-gercegi-510462> adresinden alındı
- Rehmann, J. (2017). *Theories of Ideology / The Power of Alienation and Subjection*. (Ş. ALPAGUT, Çev.) İstanbul: Yordam Kitapevi.
- Richardson, J. (1986). **THE FORMS OF CAPITAL. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education** , 241-258.
- Sorokin, P. A. (1994). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları-2*. (M. M. ÖYMEN, Çev.) Ankara: T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI MİLLİ KÜTÜPHANE BASIMEVİ.
- Soylu, M. E. (2019, Ocak 2019). *Toplumsal Hareketlilik ve Eğitim*. Kasım 13, 2019 tarihinde <http://www.mehmeteminsoylu.com/toplumsal-hareketlilik-ve-egitim/> adresinden alındı
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar (Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi)*. (E. Gen, Dü.) İletişim Yayınları.
- TDK. (2020). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- TDK: <http://sozluk.gov.tr/>. (tarih yok). Temmuz 2019 tarihinde <http://sozluk.gov.tr/>: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

- Timur, T. (Kasım,2015). **Bourdieu'nün siyasal kavgası, Aydın anlayışı ve Sembolik Marksizm'i.** T. Timur içinde, *Marksizm,İnsan ve Toplum; Balibar,Séve, Althusser,Bourdieu* (s. 233-251). İstanbul: Yordam.
- Tirkeş, G. K. (2008/3). **Orta Sınıfın Kent Mekanıyla İlişkisi: Kültürel Yaklaşımlara Yönelik Bir Yöntem Önerisi.** *Planlama* , 41-47.
- Tur, S. (2019, Nisan 29). **Hindistan'ın acımasız düzeni: Kast sistemi.** Eylül 3, 2019 tarihinde MepaNEWS/Sosyoloji: <https://www.mepanews.com/hindistanin-acimasiz-duzeni-kast-sistemi-14563h.htm> adresinden alındı
- Ünal, A. Z. (2016). **Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik.** İstanbul: Atıf Yayınları.
- Wacquant, L. (2012). **Bourdieu'yla Söyleşi.** (E. Koytak, Çevirmen) Fransa.
- Wacquant, L. (2014). **Simgesel İktidar ve Grup Oluşumu: Pierre Bourdieu'nün Sınıfı Yeniden Çerçevelemesi Üzerine.** (E. Ünal, Dü.) *Cogito* (76), 204-229.
- Weber, M. ((2003)). **Sosyoloji Yazıları.** (T. Parla, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, M. (1996). **Sosyoloji Yazıları.** (S. Oktay, Dü.) İstanbul: İletişim Yayıncılık A. Ş.
- Yaka, Y. D. (Ocak, 2011). **Sosyal Değişme.** İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Dergiler

- Edinsel, K. (2018, Eylül 4). **Habitus, “sermaye” ve toplumsal sınıflar.** Ekim 6, 2019 tarihinde **Düşün Bil Dergisi:** <https://dusunbil.com/habitus-sermaye-ve-toplumsal-siniflar/> adresinden alındı
- Erman, C. (2016). **Sermayenin Toplumsallığı.** Kasım 21, 2019 tarihinde **Özgürlük Dünyası/Aylık Sosyalist Teori ve Politika Dergisi:** <https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/368-sayi-252/1463-sermayenin-toplumsalligi> adresinden alındı
- Gürçınar, P. (Aralık 2015). **Althusser Ve Marx'ın İdeoloji Kavramlarının Karşılaştırılması.** *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 8 (41), 452.
- İnce, M. (2017). **Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik.** *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 19 (1), 294-319.

- Kaya, S. (tarih yok). **ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIMLAR**. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* , 92-94.
- Kayıran, M., & Metintaş, M. Y. (2013). **Atatürkçü Düşünce Sistemi: Atatürkçülük (Kemalizm)**. *Ankara Üniversitesi Türk Enkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* (51), 579-615.
- Kılınç, T. (Nisan-Kasım 1991). **Rol Çatışmasını Belirleyen Örgütse Faktörler ve Satış Elemanlarına Yönelik Sektörel Bir Araştırma**. *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi* , 20-21.
- Koytak, E. (2012/2). **Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim İlişkisi**. *Sosyoloji Dergisi* , 85-101.
- Nazife Özge Beşer, İ. G. (2019). **Türkiye’de Gelir Dağılımının Sosyal Tabakalaşma Üzerine Etkileri** . *A. İ .Ç .Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 327-346.
- Turan, F. (2017, Eylül 29). **Fikir Düşünce**. Eylül 01, 2019 tarihinde Sergah Dergi: <https://sergahdergi.com/ralf-dahrendorf-tan/> adresinden alındı
- Turğuter, A. G. (Aralık,2016). **Yöntem Tartışmaları’nın Sosyal Bilimlere Bourdieu ve Giddens üzerinden yansımaları**. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi* , 15.
- Ünal, A. Z. (Nisan 2017). **Bourdieu'nün Tabakalaşma Teorisi Bağlamında Üst Sınıftan Alt Sınıfa Doğru Hayat Tarzı Tahakkümü**. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 10 (49), 380-388.
- Yalçın, E. (2019). **TOPLUMSAL TABAKALAŞMA SİSTEMLERİNİN GENEL İNCELEMESİ**. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* , 8 (20), 161.
- Yanıklar, C. (2010). **KÜLTÜREL SERMAYE, EĞİTİM VE TOPLUMSAL TABAKALAŞMA: BOURDIEU’NÜN YENİDEN ÜRETİM KURAMINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ**. *Sosyoloji Dergisi* (22), 123.
- Yarcı, S. (2011). **Pierre Bourdieu’da Sosyal Sermaye Kavramı**. *Akademik İncelemeler Dergisi* , 1 (6), 127.

Tezler

- Kaya, B. (Mayıs 2018). **BEĞENİ TERCİHLERİ ÜZERİNDEN KÜLTÜREL VE SINIFSAF FARKLILIKLARA PIERRE BOURDIEU PERSPEKTİFİNDEN**. *Yüksek Lisans Tezi* , 56. Denizli.

- Kılıç, Y. (2013, MAYIS). Doktora Tezi. **TÜRKİYE'DE EĞİTİMSEL EŞİTSİZLİK VE TOPLUMSAL TABAKALAŞMA İLİŞKİSİNE DAİR AMPİRİK BİR ÇALIŞMA** , 38. Ankara.
- Ünal, A. Z. (Haziran 2004). *Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu'nün Kültürel Sermaye Kavramı*. Ankara: Doktora Tezi.
- Yüce, E. (2007). Simgesele **Seçkinler ve Habitus**: Hürriyet Gazetesinde Köşe Yazarlığı. *Doktora Tezi* . Ankara.

VII. EKLER

EK 1 : Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

EK 2: Katılımcıların Detaylı Bilgi Tablosu

EK 3: Etik Kurul Onay Formu

EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL İLİNDE YAŞAYAN FARKLI MESLEK GRUPLARINA MENSUP KİŞİLERİN PIERRE BOURDIEU SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ YÜKSEK LİSANS TEZİ, İSTANBUL 2019

Görüşmenin yapıldığı yer:

Görüşmenin tarihi:
süresi:

Görüşmenin saati ve

Görüşmenin ses kaydı veya video alınmasına uygun buluyor mu? 1. Uygun 2. Uygun değil.

Katılımcının Genel Bilgileri:

KİŞİSEL BİLGİLER						
1	Cinsiyet	Erkek ()	Kadın ()			
2	Yaşınız				
3	Öğrenim Durumunuz	Lise ()	Yüksekokul ()	Fakülte ()	Yük. Lisans ()	Diğer (.....)
4	Medeni Haliniz	Evli ()	Bekar ()	Boşanmış ()		
5	Çocuğunuz Var mı?	Evet ()	Hayır ()			
6	Mesleğiniz	İşçi ()	Memur ()	Avukat ()	Doktor ()	Diğer (.....)
7	Baba Mesleği	İşçi ()	Memur ()	Avukat ()	Doktor ()	Diğer (.....)

)
8	Anne Mesleği	İşçi ()	Ev Hanımı ()	Memur ()	Avukat ()	Diğer (.....)
9	Dede Mesleği (Baba Tarafı)	İşçi ()	Memur ()	Avukat ()	Doktor ()	Diğer (.....)
10	Dede Mesleği (Anne Tarafı)	İşçi ()	Memur ()	Avukat ()	Doktor ()	Diğer (.....)
11	Aylık geliriniz? <small>Evli veya aile ile birlikte yaşıyorsanız ortak geliriniz, yalnız ise kendi geliriniz</small>	Asgari Ücret ()	3000-4000 ()	4000-6000 ()	7000-10000 ()	Diğer (.....)
12	Kaç yıldır İstanbul'da yaşıyorsunuz?	1-5 ()	6-10 ()	11-20 ()	21-30 ()	Diğer (.....)
13	Doğduğunuz Bölge Neresidir?	Marmara ()	Doğu Anadolu ()	Güney Doğu Anadolu ()	İç Anadolu ()	Diğer (.....)
14	Hayatınızın çoğunu geçirdiğiniz sosyal çevre neresidir?	Metropol ()	Küçük Şehir ()	Köy ()	Kasaba ()	Diğer (.....)
15	Hangi Aile Tipinde Yaşıyorsunuz?	Geleneksel geniş aile ()	Çekirdek aile ()	Anne ile Tek ()	Baba ile Tek ()	Diğer (.....)

1. Tüketim ile İlgili Sorular

- Yeme içme konusunda ne sıklıkla dışarı çıkarsınız? Dışarıda yemek yemek sizin için bir sosyal aktivite midir? Açıklayabilir misiniz?
- Özel harcamalarınızı (kozmetik, kuaför vb.) bütçenizde ne kadar yer kaplıyor ve bu sizin diğer harcamalarınızı etkiliyor mu? Anlatır mısınız?
- Kıyafet harcamalarınızı en çok nerelerde karşılırsınız?
- Gelirinizin büyük bir bölümünü hangi harcamalara ayırıyorsunuz?
- Geçim sıkıntınız olduğunda öncelikle hangi harcamaları kısarsınız?
- Birine hediye alırken en çok neye dikkat edersiniz?
- Market harcamalarınızı en çok hangi marketlerde yaparsınız? Neden?
- Maaşınız arttıkça, hangi harcamalarınıza etkisi oluyor?
- Harcamalarınızı popüler ürünlerden yana mı kullanırsınız yoksa bütçenize göre mi yaparsınız? Anlatır mısınız?

2. Boş Zaman Vakitleri ve Hobiler ile İlgili Sorular

- Düzenli olarak spor yapar mısınız? Yaptığınız spor hangisi?
- Boş zaman alışkanlıklarınız ve hobileriniz nelerdir? Anlatır mısınız?
-

3. Sanatsal ve Kültürel Tercihler İlgili Sorular

- Sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak sizin için bir ihtiyaç mıdır/ihtiyaç değil midir? Neden?

- Kültürel haberleri takip eder misiniz?
- Günlük gazete okur musunuz? Hangi gazeteleri okursunuz? Gazeteleri yazılı veya sosyal medyadan mı takip edersiniz?
- Kelime dağarcığınızın beslenme kaynakları nelerdir? Açıklar mısınız?
- Ne sıklıkla kitap okursunuz? Evli/Bekar olmanız okuma alışkanlığınıza etkisi var mıdır? Açıklar mısınız?
- Kitap almak veya sosyal/ kültürel etkinliklere katılmak bütçenizde nasıl bir yere sahip anlatır mısınız?
- Hangi tür kültürel etkinliklere katılırsınız? Anlatır mısınız?
- Takip ettiğiniz bir dergi türü var mıdır? Açıklar mısınız?
- Mesleğinizi icra ederken kültürel ve sosyal hayatınıza olumlu/olumsuz etkisi var mıdır? Açıklar mısınız?

4. Meslek Tercihleri İlgili Sorular

- Bulduğunuz mesleği seçerken ne gibi etkiler oldu veya etkilendiğiniz neler oldu açıklayabilir misiniz?
- Baba/Anne mesleğinin, sizin mesleğinizi seçmede etkisi var mıdır? Açıklayabilir misiniz?
- Aile mesleğiniz var mıdır? Bu sizin meslek seçiminizde etkisi oldu mu?
- İcra ettiğiniz meslek sizin için bir sermaye midir?
- İcra ettiğiniz meslek sizin için bilgi birikiminizin bir sonucu mudur?
- İcra ettiğiniz meslek sizin bulunmak istediğiniz yer midir?
- Sizce yaptığınız meslek ile aldığınız ücret bir birini dengeliyor mu?
- Mesleğinizi seçerken diğer meslektaşlarınızla eşit şartlar içerisinde miydiniz?
- Cinsel kimliğiniz yaptığınız mesleği seçmenizde etken midir?
- Meslektaşlarınızdan arkadaşlık kurduğunuz kişiler var mı?
- Meslek seçiminiz aldığınız eğitim doğrultusunda mı oldu ?
- Sevdiğiniz bir işi mi yapıyorsunuz?
- İstanbul'da değil de başka bir şehirde mesleğinizi yaparsanız ne gibi olumlu/olumsuz durumlarla karşılaşırınız? Anlatır mısınız?

5. Kişisel Sorular

- Toplum içinde var olmanın sizin için kolay yolları nelerdir? (Toplumda kendinizi kanıtlamanın veya takdir görmenin)
- Toplumsal sınıf kavramı hakkında neler söylemek istersiniz, sizin sınıf kavramında yeriniz neresidir? Açıklar mısınız? (Toplum içerisinde gelir düzeyi olarak kendinizi nasıl kategorize edersiniz)
- Oluşturduğunuz sosyal çevreniz sizin düşüncelerinizi/İdeolojinizi etkiledi mi? Açıklar mısınız?
- Ailenizin politik görüşü nedir? Sizin politik görüşünüzün oluşmasında etkisi var mıdır?
- Yurt dışına çıktınız mı? Eğer yurt dışında yaşasaydınız yine aynı mesleği yapar mıydınız?
- Bu yaşınıza kadar biriktirdiğiniz sermayeniz var mıdır? Neler sizin sermayenizi oluşturmaktadır söyleyebilirsiniz?
- Toplumsal olaylar hakkında ne düşünüyorsunuz? Yakın zamanda toplumsal olay dediğiniz olaylar nelerdir? (Tüm Türkiye'yi etkileyen yakın tarihli bir olay)
- Farklı yaşam tarzlarına sahip insanlar arasında yaşamak ister misiniz? Bu insanların size olumlu/olumsuz etkileri neler olabilir? (Cinsel yönelimleri farklı, yabancı kültüre sahip vs.)
- Kendinizi dini anlamda inançlı biri olarak tanımlar mısınız?
- Sosyal çevrenizde de etkili olan kendinizi yakın hissettiğiniz bireysel özellikleriniz nelerdir?

Gözlemcinin Doldurması Gereken Kısım:

Görüşme yapılan kişinin konuşma tarzı, beden dili, giyimi hakkında gözlemler:

EK:2 KATILIMCILARIN DETAYLI BİLGİ TABLOSU

MESLEKLER	CİNSİYET	YAŞ	ÖĞRENİM DURUMU	MEDENİ HALİ	BABA MEŞLEĞİ	ANNE MEŞLEĞİ	DEDE MESLEĞİ(BABA)	DEDE MESLEĞİ(ANNE)	AYLIK GELİRİ	KAÇ YILDIR İSTABUL'DA YAŞIYOR	DOĞDUĞUNUNUN BÖLGE	HAYATINI ZIN GEÇİRDİĞİ SOSYAL ÇEVRE	HANGİ AİLE TİPİNDE YAŞIYORSUNUZ.
Avukat	E	45	Lisans	Evli	Esnaf	Ev Hanımı	Çiftçi	Çiftçi	40.000 TL	25	Güneydoğu Anadolu	Metropol	Çekirdek Aile
Avukat	K	28	Lisans	Beakar	Serbest Meslek	İşçi	Esnaf	Çiftçi	400-600 TL	5	Akdeniz Bölgesi	Metropol	Kardeşi ile Tek
Doktor	E	39	Lisans	Beakar	Doktor	Avukat	Serbest Meslek	Nalburcu	15.000 TL	15	Marmara Bölgesi	Küçük Şehir	Tek Yaşıyor
Doktor	K	32	Lisans	Evli	İşçi	Ev Hanımı	İşçi	Çiftçi	12.000 TL	21 ile 30	Marmara Bölgesi	Metropol	Çekirdek Aile
Esnaf	E	37	Ortaokul	Evli	İşçi	Ev Hanımı	Esnaf	Çiftçi	300-400 TL	21 ile 30	İç Anadolu Bölgesi	Küçük Şehir	Çekirdek Aile
Esnaf	K	71	Lisans	Evli	Tüccar	Ev Hanımı	Ağa	Ağa	30.000 TL	71	Marmara Bölgesi	Metropol	Çekirdek Aile
Gelir Uzmanı	Diğer	31	Yüksek Lisans	Beakar	Pazarlamacı	Emekli	Esnaf	Esnaf	550 TL	6	Güneydoğu Anadolu	Metropol	Kedisi ile Yaşıyor
Gelir Uzmanı	K	35	Lisans	Boşanmış	Memur	Ev Hanımı	İşçi	Memur	700-1000 TL	21 ile 30	Ege Bölgesi	Metropol	Kardeşi ile Tek
Güvenlik Görevlisi	E	47	Lise	Evli	Çiftçi	Ev Hanımı	Tüccar	Tüccar	400-600 TL	30	Karadeniz Bölgesi	Metropol	Çekirdek Aile

Güvenlik Görevlisi	K	34	Ön Lisans	Be kar	İşçi	İşçi	Esna f	Serbest Meslek	3000-4000 TL	21 ile 30	Akdeniz Bölgesi	Metropol	Çekirdek Aile
He mşire	E	34	Lisans	Evli	Esn af	Ev Hanımı	Çiftçi	Çiftçi	4000-6000 TL	6	İç Anadolu Bölgesi	Metropol	Çekirdek Aile
He mşire	K	29	Lisans	Evli	Çiftçi	Çiftçi	Çiftçi	Çiftçi	7000-10000 TL	6	Doğu Anadolu Bölgesi	Küçük Şehir	Çekirdek Aile
İşçi	E	50	İlkok ul	Evli	Çiftçi	Ev Hanımı	Çiftçi	Çiftçi	Asgari Ücret	21 ile 30	Doğu Anadolu Bölgesi	Metropol	Geleneksel Geniş Aile
İşçi	K	45	İlkok ul Terk	Evli	İşçi	Ev Hanımı	İşçi	İşçi	Asgari Ücret	11 ile 20	Doğu Anadolu Bölgesi	Köy	Çekirdek Aile
İtfai yeci	E	38	Lisans	Evli	Serbest Meslek	Ev Hanımı	Mem ur	Serbest Meslek	4000-6000 TL	37	Marmara Bölgesi	Metropol	Çekirdek Aile
İtfai yeci	K	41	Lisans	Evli	Esn af	Ev Hanımı	Çiftçi	Çiftçi	4000-6000 TL	41	Marmara Bölgesi	Metropol	Çekirdek Aile
Kuaf ör	E	26	Orta okul	Be kar	Şof ör	Ev Hanımı	Çiftçi	Çerçici	Asgari Ücret	26	Marmara Bölgesi	Metropol	Çekirdek Aile
Kuaf ör	K	44	Lise	Evli	Esn af	Ev Hanımı	Esna f	İşçi	7000-10000 TL	21 ile 30	Marmara Bölgesi	Metropol	Geleneksel Geniş Aile
Mimar	E	24	Lisans	Be kar	Öğret men	He mşire	Çiftçi	Müta hit	3000-4000 TL	11 ile 20	İç Anadolu Bölgesi	Metropol	Çekirdek Aile
Mimar	K	29	Lisans	Be kar	Me mu	Me mu	Tüccar	Çiftçi	7000-	20 ile 30	Marmara	Metropol	Çekirdek Aile

					r	r			100 00 TL		Bölge si		
Mu hase beci	E	4 2	Lisan s	Evli	Ber ber	Ev Han ımı	Ber ber	Tücca r	700 00- 100 00 TL	42	Mar mara Bölge si	Metropol	Çekirdek Aile
Mu hase beci	K	3 8	Lisan s	Be kar	Me mu r	Ev Han ımı	Çiftçi	Esnaf	400 0- 600 0 TL	30	Doğu Anad olu Bölge si	Metropol	Çekirdek Aile
Öğr etim Gör evlis i	E	3 7	Dokt ora	Be kar	Ele ktri kçi	Ev Han ımı	Çiftçi	Çiftçi	700 00- 100 00TL	10	Doğu Anad olu Bölge si	Metropol	Tek Yaşıyor
Öğr etim Gör evlis i	K	3 7	Dokt ora	Be kar	Yön etic i	Me mu r	İşçi	Mem ur	10.0 00 TL	37	Mar mara Bölge si	Metropol	Anne ile Tek Yaşıyor
Öğr etm en	E	2 9	Lisan s	Be kar	Me mu r	Me mu r	Çiftçi	Çiftçi	400 0- 600 0 TL	10	Ege Bölge si	Küçük Şehir	Tek Yaşıyor
Öğr etm en	K	2 7	Lisan s	evli	Şof ör	İşçi	Çiftçi	işçi	400 0- 600 0 TL	6 ile 10	Karad eniz Bölge si	Küçük Şehir	Çekirdek Aile
Psik olog	E	2 8	Yüks ek Lisan s	Be kar	Mü hen dis	İşle tme ci	Çiftçi	Müd ür	400 0- 600 0 TL	28	Mar mara Bölge si	Metropol	Çekirdek Aile
Psik olog	K	2 5	Yüks ek Lisan s	Be kar	Mü dür	Me mu r	Şoför	işçi	400 0- 600 0 TL	25	Mar mara Bölge si	Metropol	Çekirdek Aile
Yazıl ım Uzm anı	E	3 6	Lisan s	Evli	Ask er	Öğr etm en	Mem ur	Mem ur	20.0 00- 30.0 00 TL	15	Akde niz Bölge si	Metropol	Çekirdek Aile
Yazıl ım Uzm anı	K	2 7	Lisan s	Be kar	İşçi	Ev Han ımı	Çiftçi	Ber ber	400 0- 600 0 TL	6 ile 10	Ege Bölge si	Metropol	Çekirdek Aile

EK 3: Etik Kurul Onay Formu

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-020
Konu : Etik Onayı Hk.

Sayın Eren ŞENCAN

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 30.05.2019 tarihli ve 2019/08 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

e-imzalıdır
Dr.Öğr.Üyesi Alper FİDAN
Müdür Yardımcısı

16/11/2020 Yazı İşleri Uzmanı

Tuğba SÖNNETCİ

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://evrakdogrula.aydin.edu.tr/en/Vision.Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BESF3FASZ>

Adres:Beşyol Mah. İnönü Cad. No 38 Sefaköy , 34295 Kaçıkçekmece / İSTANBUL
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağı:<http://www.aydin.edu.tr/>

Bilgi için: Tuğba SÖNNETCİ
Unvanı: Yazı İşleri Uzmanı

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyadı: Eren ŞENCAN

Doğum Tarihi / E-posta: 1.11.1988/ erensencan24@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat bölümü

Yüksek Lisans: 2020, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Programı

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

Güdücü, B. , Şencan, E. 2020, Memurların Kitap Okuma Alışkanlıkları ve Sosyal Kültürel Hayatlarının Pierre Bourdieu Sosyoloji Bağlamında İncelenmesi